

แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
จังหวัดหนองคาย

วิทยานิพนธ์
ของ
อัครินทร์ โภคาพานิช

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ตุลาคม 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
จังหวัดหนองคาย

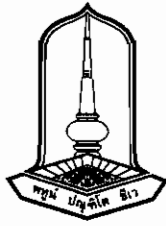
วิทยานิพนธ์
ของ
อัครวุธ โภคาพานิช

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

ตุลาคม 2555

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายอัษฎาวุธ โภคาพานิช
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร)

ประธานกรรมการ

(กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....

(อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรค)

กรรมการ

(ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....

(อาจารย์ ดร.โมสิต แพงสร้อย)

กรรมการ

(กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

.....

(อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี)

กรรมการ

(อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

.....

(อาจารย์ ดร.อำคา แสงงาม)

กรรมการ

(ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....

(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร)

คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์

.....

(รศ.ดร.ณฐนนท์ ตราชู)

ผู้รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 28 เดือน ต.ค. พ.ศ. 2555

ประกาศศุภณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลืออย่างสูงยิ่งจาก อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรค ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และ อาจารย์ ดร.โฆสิต แพงสร้อย กรรมการและเลขานุการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ความรู้ให้ความช่วยเหลือและ ให้คำปรึกษาแนะนำในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.บุญสม ยอดมาลี กรรมการสอบ และอาจารย์ ดร.อำคา แสงงาม กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งได้ให้แนวคิดแนวทางในการศึกษาค้นคว้ามาโดยตลอด จนงานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยซาบซึ้ง ในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณ คณาจารย์คณะวัฒนธรรมศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้พร้อม ทั้งวิทยากรใหม่ เพื่อให้ศิษย์มีความรู้เพิ่มขึ้น ตลอดจนคอยช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา ให้คำแนะนำอันเป็น ประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ จนเสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่ราชการในหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่ให้ ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ การตอบแบบสอบถามทุกท่าน ตลอดจน เจ้าหน้าที่คณะวัฒนธรรมศาสตร์ที่ให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ด้วยดีเสมอมา สุดท้ายนี้ขอกราบ ขอบพระคุณ บิดา มารดา ผู้เป็นแรงบันดาลใจ สนับสนุนส่งเสริมและเบื้องหลังความสำเร็จของผู้วิจัย ทุกด้านด้วยดีตลอดมา

อัษฎาวุธ โภคาพานิช

ชื่อเรื่อง	แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดหนองคาย
ผู้วิจัย	นายอัษฎาวุธ โภคาพานิช
กรรมการควบคุม	อาจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรค และ อาจารย์ ดร.โสมิต แพงสร้อย
ปริญญา	ศศ.ม. สาขาวิชา วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีที่พิมพ์ 2555

บทคัดย่อ

โฮมสเตย์ในที่นี้ หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทจังหวัดหนองคาย มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย ระยะเวลาวิจัยเริ่มจากเดือนกรกฎาคม 2554 ถึงเดือนกรกฎาคม 2555 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม โดยศึกษาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2543 เนื่องจากเกิดปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ “บั้งไฟพญานาค” ในลุ่มน้ำโขงมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปจังหวัดหนองคายเป็นจำนวนมาก ทำให้โรงแรมและที่พักต่าง ๆ ไม่เพียงพอ ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงมีนโยบายให้ชาวบ้านเปิดบ้านตนเองให้นักท่องเที่ยวเข้าไปพัก ร่วมรับประทานอาหาร และอำนวยความสะดวกให้เสมือนญาติที่นุ่งสร้างความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวจนเป็นที่มาของหมู่บ้านโฮมสเตย์

สภาพปัจจุบันและปัญหา พบว่า ในฤดูแล้งอากาศออกพรรษาและเทศกาลสงกรานต์ จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพักที่หมู่บ้านโฮมสเตย์เป็นจำนวนมาก บ้านพักที่จัดไว้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่หลังเทศกาลหมู่บ้านเงียบเหงาขาดรายได้ เกิดปัญหาเศรษฐกิจจราญได้ในครอบครัวลดลง ปัญหาคนว่างงานเพิ่มขึ้น บางคนหนีเข้าไปรับจ้างทำงานในกรุงเทพมหานคร ทิ้งบุตรหลานให้อยู่กับปู่ย่าตายาย สร้างปัญหาสังคมเป็นอย่างมาก

แนวทางพัฒนา พบว่า หมู่บ้านโฮมสเตย์มีการพัฒนาหลายด้าน ได้แก่ ด้านที่พัก อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ โดยการจัดอบรมให้ความรู้คณะกรรมการดำเนินงาน ชาวบ้านและเยาวชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน มาให้ความรู้ด้านวิชาการ เพื่อให้เกิดทักษะในการดำเนินงานและเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ตลอดไป

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ พบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย มีแนวทางพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวหลากหลายรูปแบบ แต่ยังคงขาดงบประมาณในการพัฒนาจำนวนมากควร

ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้มากขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพของชุมชนให้มีรายได้และเป็นการเตรียมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

TITLE Development Guidelines for Village Cultural Home Stays to Promote Tourism

AUTHOR Asdawut Pokapanich

ADVISORS Dr. Satra Laoankha and
Dr. Kosit Paengsoi

DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Science

UNIVERSITY Maharakham University **DATE** 2012

ABSTRACT

Home Stays were country houses owned by people in Nong Khai Province and the owners were also living in such houses. The purposes of the study were 1) to study the historical background of Village cultural home stays in Nong Khai Province 2) to study current circumstances and problems of management of village cultural home stays in Nong Khai Province, and 3) to draw development guidelines for village cultural home stays to promote tourism in Nong Khai Province. The research was carried out during July, 2011 until July, 2012. The qualitative research used a basic survey, interviews, and observations. The 100 sample include key, casual, and general informants respectively. A triangulation technique was used for data reliability and the results were presented descriptively. The results were as follows :

Historically, the village cultural home stays in Nong Khai was established in 2000 due to a supernatural phenomena, known as, Naga fireballs in the Mekong River bringing thousands of tourists to the Province making hotel shortages. The Provincial Governor at that time had a policy allowing the villagers open their home for tourists, have meals with them, and provide accommodation as if they were their relatives. The tourists were impressed by such services. That was the origin of village cultural home stays in Nong Khai Province.

For current circumstances and problems of management of village cultural home stays in Nong Khai Province, the study the high tourism in Nong Khai Province was during the end of the Buddhist Lent and Songkran Festival. There were hotel shortages during that time. Yet after the high tourist season, most village cultural home stays were not occupied, the villagers could not make enough income ; many people were unemployed; some went to work in city areas leaving children with grand-parents causing a lot of social problems.

As for development guidelines of village cultural home stays to promote tourism in Nong Khai Province, the author proposed several aspects of development, such as, rooms, food, culture, tourist attractions, and public relations by training for the

cultural village home stay committee members, residents, and youth. Tambon Administrative Organizations provided financial support; District or Provincial Development Offices should provide technical support so that the cultural home stays could stay and support themselves in the long run.

In conclusion, the village cultural home stays in Nong Khai Province had a variety of development guidelines. Yet, they lacked adequate budget to operate such services. Government and private sectors should provide necessary support so that the village cultural home stays could be well prepared for the coming of ASEAN and the people could make enough income.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1	บทนำ
	ภูมิหลัง
	ความมุ่งหมายของการวิจัย
	คำถามของการวิจัย
	ความสำคัญของการวิจัย
	นิยามศัพท์เฉพาะ
	กรอบแนวคิดในการวิจัย
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
	องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอีสาน
	องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์
	องค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
	องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ
	องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา
	กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
	บริบทพื้นที่ที่วิจัย
	แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
	แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์
	ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
	งานวิจัยในประเทศ
	งานวิจัยต่างประเทศ
3	วิธีดำเนินการวิจัย
	ขอบเขตของการวิจัย
	เนื้อหา
	วิธีวิจัย
	ระยะเวลาในการวิจัย
	พื้นที่ที่ทำการวิจัย
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
	วิธีดำเนินการวิจัย
	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
	การเก็บรวบรวมข้อมูล

บทที่	หน้า
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	108
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	108
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	109
ตอนที่ 1 ประวัติเกี่ยวกับหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย	109
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ในจังหวัดหนองคาย	129
ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริม การท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย	146
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	156
สรุปผล	156
อภิปรายผล	159
ข้อเสนอแนะ	161
บรรณานุกรม	163
ภาคผนวก	173
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	174
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	179
ประวัติย่อของผู้วิจัย	191

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาและปรับปรุงระบบโลจิสติกส์ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินงาน มีคณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	49
2 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว	51
3 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างโครงข่ายเส้นทางคมนาคมและระบบเชื่อมโยงการเดินทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาค	52
4 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพ	54
5 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 2 การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว	55
6 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 2 การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว	56
7 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์กิจกรรมนวัตกรรมและมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยว	58
8 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การเสริมสร้างโอกาสและแรงจูงใจเพื่อพัฒนาการค้าการลงทุนด้านการท่องเที่ยว	60
9 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนามาตรฐานสินค้าและบริการท่องเที่ยว	61
10 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การป้องกันและรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว	62
11 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน	64
12 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว	65
13 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างสภาพแวดล้อม และพัฒนาระบบสนับสนุนการตลาดท่องเที่ยว	66
14 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้เข้าประเทศจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ	67
15 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างกระแสการรับรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าการท่องเที่ยว	68
16 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย	69

ตาราง	หน้า
17 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างและพัฒนาโลก ในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว	70
18 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 5 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาท่องเที่ยว	71

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
2 การจัดการโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	37
3 ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับโฮมสเตย์	38
4 แผนภูมิกลไกการทำงานระดับนโยบายรัฐบาล	45
5 แผนที่จังหวัดหนองคาย	81
6 บรรยากาศชมบั้งไฟพญานาคที่ จังหวัดหนองคาย	110
7 บ้านริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย	111
8 การประชุมคณะทำงาน จังหวัดหนองคาย เมื่อปี พ.ศ. 2543	111
9 หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย	112
10 แสดงที่ตั้งบ้านจอมแจ้ง หมู่ 1 ตำบลสีกาย	112
11 ลักษณะบ้านพักโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง	113
12 แปลงพืชผักสวนครัวริมฝั่งแม่น้ำโขง บ้านจอมแจ้ง	114
13 การจัดตกแต่งภายในห้องพักโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง	114
14 เทศกาลสงกรานต์ที่หาดสีกาย	116
15 ประเพณีการแข่งขันเรือยาว บ้านจอมแจ้ง	117
16 สวนผักริมฝั่งโขง บ้านจอมแจ้ง	117
17 การสาธิตการทำถั่วตัด บ้านจอมแจ้ง	118
18 ยินดีต้อนรับเข้าสู่โฮมสเตย์บ้านสีกายเหนือ	119
19 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว บ้านสีกายเหนือ	119
20 สวนมะเขือเทศริมฝั่งแม่น้ำโขง บ้านสีกายเหนือ	120
21 วิถีชีวิตชาวบ้านสีกายเหนือ	121
22 วัฒนธรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่บ้านสีกายเหนือ	121
23 ภายในห้องพักโฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือ	122
24 พิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับนักท่องเที่ยวที่บ้านสีกายเหนือ	123
25 บรรยากาศเทศกาลสงกรานต์ ที่หาดสีกาย บ้านสีกายเหนือ	123
26 ศูนย์ประสานงานแหล่งท่องเที่ยว บ้านวังน้ำมอก	124
27 นายดิณฑภพ สุพันธ์ แกนนำหมู่บ้านวังน้ำมอก	125
28 การต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่บ้านวังน้ำมอก	126
29 บรรยากาศนักท่องเที่ยวที่โฮมสเตย์ บ้านวังน้ำมอก	127
30 มัคคุเทศก์น้อย บ้านวังน้ำมอก กล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว	128
31 โฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง	130
32 การตกแต่งภายในห้องพักแบบโฮมสเตย์	130
33 ประเพณีวัฒนธรรมบายศรีสู่ขวัญต้อนรับนักท่องเที่ยวที่บ้านจอมแจ้ง	132

ภาพประกอบ

หน้า

34 กิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวของบ้านสีกายเหนือ	133
35 การวางแผนไทยที่โฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือ	134
36 พ่อพราหมณ์ผูกข้อมือให้นักท่องเที่ยวในพิธีบายศรีสู่ขวัญ บ้านสีกายเหนือ	135
37 ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน บ้านสีกายเหนือ	136
38 ภูมิทัศน์โฮมสเตย์ บ้านวังน้ำมอก	137
39 การตกแต่งภายในห้องพักแบบโฮมสเตย์ บ้านวังน้ำมอก	138
40 ประเพณี “กินข้าวเขาเอือน” ที่บ้านวังน้ำมอก	140
41 ผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านวังน้ำมอก	140
42 นวดคลายเครียดที่โฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือ	147
43 กินข้าวเขาเอือนที่บ้านสีกายเหนือ	148
44 ประเพณีต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยการไหว้พร้อมมอบมาลัยดอกไม้สด	149
45 ผู้นำหมู่บ้านกล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว	149
46 เยาวชนรุ่นใหม่เข้ารับการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	150
47 มัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว	150
48 โครงการศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง	151
49 น้ำตกวังน้ำมอก บ้านวังน้ำมอก	151
50 ท่งทานตะวันริมฝั่งโขง จังหวัดหนองคาย	152
51 พิธีบายศรีสู่ขวัญที่หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย	152
52 ชาวบ้านทำบุญใส่บาตรร่วมกับนักท่องเที่ยว	153
53 ผลิตภัณฑ์ชุมชน (หมอนสมุนไพร)	153
54 การประชาสัมพันธ์	154
55 การสาธิตการแปรรูปอาหาร	154
56 การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม	155

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ประเทศไทยได้ชื่อว่าดินแดนสุวรรณภูมิที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพรรณ ธัญญาหาร “ในน้ำ มีปลาในนามีข้าว” ดินแดนมีสินทรัพย์อันล้ำค่าซึ่งมีอยู่ทั่วไปทุกภูมิภาคในประเทศ อาทิ โบราณวัตถุที่ ขุดพบที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี ภาคอีสานอันเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก ธรรมชาติที่มีสิ่งแวดล้อมสวยงาม และทรัพยากรภูมิปัญญาพื้นบ้าน ดินแดนอารยธรรม หลากหลายด้วยวัฒนธรรมสิ่งเหล่านี้ ทำให้ประเทศไทยได้รับการจัดอันดับจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้อยู่ในอันดับที่ 1 ด้านสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ศิลปะประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนรสชาติอาหารและบรรยากาศในยามราตรี ซึ่งมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาเที่ยวอย่างสนุกสนาน สร้างความประทับใจให้ชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวในภาคอีสานของประเทศไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปี

ภาคอีสานตั้งอยู่บนที่ราบสูงอันกว้างใหญ่ ประกอบไปด้วยธรรมชาติสวยงาม มีป่าไม้ที่อุดมไปด้วยพืชพรรณนานาชนิด ภูเขา ลำธาร แหล่งน้ำ และพื้นที่ราบที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ทำให้มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอพยพเข้ามาอาศัยทำกินและปลูกสร้างบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มตน โดยได้สืบทอดจากบรรพบุรุษตนมานานนับศตวรรษ ภาคอีสานจึงเป็นดินแดนอารยธรรม มีประเพณีวัฒนธรรมเก่าแก่น่าสนใจศึกษา ชุมชนหลายแห่งมีศักยภาพในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างลงตัว แต่ยังมีบางชุมชนที่ยังมองไม่เห็นคุณค่าทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นตน และได้ทำลายไปโดยเปล่าประโยชน์ ซึ่งทรัพยากรเหล่านั้นนับวันลดน้อยลง และจะหมดไปจากชุมชนหากไม่มีการอนุรักษ์พัฒนา หรือหาแนวทางช่วยกันรักษาไว้ เพื่อให้คงอยู่ในชุมชนตลอดไป (วิษชุดา ให้เจริญ. 2546 : 35 – 37)

ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้วางแผนพัฒนาโดยการออกกฎหมายกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งได้บัญญัติไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 8 โดยให้องค์กรส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน การสร้างรายได้ในชุมชนเป็นประเด็นหลัก เป็นแรงผลักดันให้องค์กรส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานต่าง ๆ หันมาให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ในชุมชน โดยจัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างรายได้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างหลากหลาย ได้แก่ การรวมกลุ่มภูมิปัญญาพื้นบ้าน การทอผ้า จักสาน งานประดิษฐ์ กลุ่มฝีมืออาชีพแรงงาน กลุ่มเกษตรกร และแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ โดยส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนของตนและชุมชนใกล้เคียงพัฒนาเป็นเครือข่ายการสร้างรายได้ ซึ่งมีผู้สนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกเข้าไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยส่วนตัวและแบบรวมกลุ่ม ในรูปแบบการท่องเที่ยวอันเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าไปเยี่ยมชมกิจกรรมกลุ่มอาชีพในชนบททั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะในภาคอีสาน

หมู่บ้านต่าง ๆ ที่มีการจัดกิจกรรมสร้างรายได้ในชุมชนภาคอีสาน จึงได้พัฒนาด้านการบริการนักท่องเที่ยวเกิดขึ้น ได้แก่ การบริการด้านอาหาร น้ำดื่ม ห้องสุขา และที่พัก เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เข้าชม สร้างความประทับใจเป็นที่พอใจ และเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวอย่างแพร่หลาย หมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วไปในภาคอีสานได้นำกิจกรรมดังกล่าวไปใช้ในชุมชน โดยมีการพัฒนาการให้บริการด้านต่าง ๆ

ตามสภาพท้องถิ่น ตามความเหมาะสมขึ้นอยู่กับศักยภาพของการบริหารจัดการกิจกรรมนี้เรียกว่า “หมู่บ้านโฮมสเตย์” ซึ่งต่อมาเป็นการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เกิดขึ้นในประเทศไทยมาเป็นเวลานานนับ ทศวรรษ แต่รูปแบบและกิจกรรมมีลักษณะแตกต่างกันตามยุคสมัย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคเริ่มต้น ยุคกลาง และปัจจุบัน ดังนี้

ปี พ.ศ. 2503 เป็นยุคเริ่มต้นที่มีการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์เกิดขึ้นในประเทศไทย โดย นิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทมีความสนใจอยากศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน รับทราบ ปัญหาของชาวชนบท เพื่อนำไปศึกษาแนวทางแก้ปัญหานำมาพัฒนาสังคมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด และยังมีชาวต่างชาติที่นิยมเข้ามาเดินป่าหรือเที่ยวป่าในภาคอีสานและภาคเหนือ ส่วนใหญ่ชาวต่างชาติ นิยมเดินป่าแบบเป็นกลุ่มประมาณ 4-5 คน โดยจะเดินไปเรื่อย ๆ ตามเส้นทางที่กำหนด หรือตามแผนที่ ส่วนที่พนักงานเดินป่าจะเลือกพักใกล้เส้นทางเดินป่า ซึ่งมีหมู่บ้านชาวเขาตามเส้นทางท่องเที่ยว

ปี พ.ศ. 2526-พ.ศ. 2536 นับได้ว่าเป็นยุคกลาง ในยุคนี้มีชาวต่างชาติเข้ามาเที่ยวป่าใน ประเทศไทยมากขึ้น การพักค้างแรมในหมู่บ้านชาวเขาเป็นที่นิยมของชาวต่างชาติมากขึ้น ทำให้หมู่บ้าน ชาวเขาได้พัฒนาที่พักเป็นแบบโฮมสเตย์ โดยจัดให้มีที่พักนอน อาหาร เครื่องดื่ม และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ตามความประสงค์ของนักท่องเที่ยว สร้างความพึงพอใจแก่ผู้ใช้บริการเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งการให้บริการในรูปแบบดังกล่าว กลุ่มนักท่องเที่ยวเรียกว่า “การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์”

ปี พ.ศ. 2537-พ.ศ. 2539 กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยเริ่มมีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ โดย กลุ่มนักกิจกรรมสังคมทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ เริ่มดำเนินการไปท่องเที่ยวที่เกาะยาว จังหวัดพังงา ซึ่งเป็น พื้นที่ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทย ได้จัดบริการในรูปแบบโฮมสเตย์ และได้ขยายไปยังพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ และบ้านผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม เป็นต้น

เมื่อปี พ.ศ. 2539 การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในกลุ่ม นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้มีการเคลื่อนไหวในกลุ่มนักธุรกิจ ผู้ประกอบการเกี่ยวกับการ การท่องเที่ยว โดยนำรูปแบบการท่องเที่ยวแบบผสมผสานระหว่าง Adventure Ecotourism และแบบ โฮมสเตย์ เสนอรัฐบาลเพื่อพิจารณาสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าว

ปี พ.ศ. 2541-2542 รัฐบาลไทยได้ประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีการบริหารจัดการในชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมให้หลากหลาย และขยายกิจกรรมแบบโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้น ได้แก่ หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผินายรายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยที่ตำบลปลายโพรงพาง อำเภออัมพ วา จังหวัดสมุทรสงคราม รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อยหมู่บ้านชาวเขาหลายพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเพิ่มมากขึ้น มีการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนธรรมของท้องถิ่น โดยมีรูปแบบ โฮมสเตย์ซึ่งเป็นศูนย์กลางที่พักและจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมอยู่ด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ดังกล่าว ได้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในภาคอีสาน ทุกจังหวัด แต่กิจกรรมในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แนวคิด ทรัพยากร และอื่น ๆ ที่ชุมชนแต่ละพื้นที่ต้องการสร้างความโดดเด่น เพื่อให้เป็นจุดสนใจของ นักท่องเที่ยว (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวและกีฬา. 2551 : 18 - 20)

จังหวัดหนองคายเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน มีพื้นที่ติดฝั่งแม่น้ำโขงเป็นระยะทางยาวมาก มี สะพานเชื่อมโย่งสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทำให้มีการคมนาคมติดต่อกันสะดวกสบาย

โดยเฉพาะธุรกิจการท่องเที่ยว ส่งผลให้มันักท่องเที่ยวจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาเที่ยวในจังหวัดหนองคายเป็นจำนวนมาก ประกอบกับจังหวัดหนองคายมีปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2543 ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ที่ตรงกับวันออกพรรษาของทุกปี ชาวบ้านเรียกปรากฏการณ์นี้ว่า “บั้งไฟผี” หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “บั้งไฟพญานาค” ตามความเชื่อของชาวจังหวัดหนองคาย เชื่อว่ามีพญานาคอาศัยอยู่ในลำน้ำโขง พอถึงเทศกาลออกพรรษา พญานาคจะจุดบั้งไฟดังปรากฏให้เห็น และมีเฉพาะลำน้ำโขงเขตจังหวัดหนองคายเท่านั้น และปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นทุกปีในช่วงเทศกาลวันออกพรรษา ทำให้ได้รับความสนใจจากสื่อมวลชน มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ไปทั่วโลก ส่งผลให้มันักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวจังหวัดหนองคายเป็นจำนวนมากขึ้นทุกปี การบริการที่พักไม่เพียงพอ หอพัก ร้านอาหาร หรือเครื่องอุปโภคบริโภคไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว (จังหวัดหนองคาย. 2553 : 15 - 16)

ด้วยเหตุนี้จังหวัดหนองคาย จึงได้มีการประชุมวางแผนการต้อนรับ การบริการนักท่องเที่ยว โดยจัดที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวในเทศกาลออกพรรษามบั้งไฟพญานาค จึงเป็นที่มาของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของจังหวัดหนองคาย และได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ปัญหาการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ได้เกิดขึ้นหลายรูปแบบด้วยเหตุว่ามีคนจำนวนมากเข้ามารวมกันอยู่ ความคิดความต้องการของแต่ละคนย่อมแตกต่างกัน ทำให้เกิดปัญหาได้แก่ ปัญหารายได้ ปัญหาด้านที่พัก ปัญหาหลักขโมย ปัญหาด้านประชาสัมพันธ์ ปัญหาพลัดหลงทาง ปัญหาด้านผลิตภัณฑ์ของฝาก ของที่ระลึก ปัญหาสินค้าราคาแพงกว่าท้องตลาด ปัญหาโสเภณี ปัญหาด้านวัฒนธรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาปล้นชิงทรัพย์ ปัญหาสุขภาพ อาหารเป็นพิษ ปัญหาแหล่งท่องเที่ยว และปัญหาระบบจราจร เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ผู้วิจัยได้นำมาสรุปเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษา ดังนี้ 1) ปัญหาด้านที่พัก 2) ปัญหาด้านอาหาร 3) ปัญหาด้านวัฒนธรรม 4) ปัญหาด้านแหล่งท่องเที่ยว 5) ปัญหาด้านผลิตภัณฑ์ และ 6) ปัญหาด้านประชาสัมพันธ์

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย โดยกำหนดพื้นที่ที่วิจัย 3 หมู่บ้าน แบบเจาะจงได้แก่ 1) หมู่บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง 2) หมู่บ้านสีกายเหนือ หมู่ที่ 6 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และ 3) หมู่บ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นในการศึกษาโดยกำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ในจังหวัดหนองคาย
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย

คำถามของการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคายมีความเป็นมาอย่างไร
2. สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ในจังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร
3. แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย เป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย
2. เพื่อให้ทราบสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ในจังหวัดหนองคาย
3. เพื่อให้แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โฮมสเตย์ (Home Stay) หมายถึง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 48) กล่าวว่า โฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบท ที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2552 : 1) กล่าวคือ

1.1 เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริม นอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น

1.2 มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้

1.3 นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน

1.4 สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว

1.5 เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี

1.6 บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

2. แนวทาง หมายถึง ครรลอง หนทาง วิธีทางที่ได้กำหนดไว้ในการทำงานเพื่อให้กระบวนการปฏิบัติงานบรรลุตามความมุ่งหมายในที่นี้หมายถึง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย

3. แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ให้คุณค่าแก่วัฒนธรรมและระบบนิเวศในชุมชน ได้แก่ การจัดการด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านการต้อนรับผู้มาเยือน ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่ม โฮมสเตย์

4. การส่งเสริมการท่องเที่ยว (Tourism Promotions) หมายถึง กระบวนการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกระบวนการโดยบุคคล (Personal Promotion) และไม่ใช่บุคคล (Non-personal Promotion) เช่น การจัดกิจกรรม พิธีกรรมต่าง ๆ ในหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย ได้แก่ กิจกรรม “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” “เทศกาลกินปลาน้ำโขง” “กิจกรรมแข่งเรือยาว” “พิธีบายศรีสู่ขวัญ” “กิจกรรมต้อนรับผู้มาเยือน” ดังนี้

4.1 กิจกรรม “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” เป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านวังน้ำมอกได้จัดขึ้น โดยนายติณณภพ สุพันธ์ ผู้เป็นต้นคิดในการจัดกิจกรรม เพื่อป้องกันการลักลอบทำลายป่าภูผีปอบและ ผู้ ผักแป้น ซึ่งเป็นแหล่งอาหารป่าอันอุดมสมบูรณ์ของชาวบ้านวังน้ำมอก ชาวบ้านได้ช่วยกันอนุรักษ์ ธรรมชาติของป่าแห่งนี้ ด้วยวิธีช่วยกันดูแลรักษาห้ามไม่ให้บุคคลใด ๆ เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าไม้ เช่น การเก็บเห็ด เก็บเห็ด หาน้ำผึ้ง หนองไม้ และของป่าอื่น ๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากชาวบ้าน และชาวบ้าน ยังได้ช่วยกันปลูกต้นไม้ (ปลูกป่า) ตลอดจนพิธีบวชต้นไม้อันเป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อของ ชาวบ้านที่ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษ จนทำให้กิจกรรม “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” ประสบผลสำเร็จ ได้รับรางวัลกรมป่าไม้ในปี พ.ศ. 2543

4.2 กิจกรรม “เทศกาลกินปลาน้ำโขง” ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เดือนเมษายนของทุกปี ชาว จังหวัดหนองคาย โดยเฉพาะบ้านจอมแจ้งได้จัดกิจกรรมกินปลาน้ำโขงขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มี โอกาสชิมรสชาติอาหารประเภทปลา อันได้จากการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการประกอบอาชีพประมงน้ำ จืด ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามลุ่มน้ำโขง ปลาที่จับได้ในฤดูนี้ ได้แก่ ปลาคัง ปลาบึก ปลา ผား และปลาอื่น ๆ อีกหลายชนิด ในงานนี้ได้จัดกิจกรรมประกวดปลาตัวใหญ่ที่มีน้ำหนักมากที่สุด จำนวนน้ำหนักรวมของปลาที่จับได้แต่ละคน การทำอาหารจากปลาน้ำโขง เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการ ท่องเที่ยว ส่งเสริมอาชีพการทำประมงน้ำจืดตามลุ่มน้ำโขง และเพื่อส่งเสริมการทำอาหารจากปลาน้ำโขง ให้หลากหลาย

4.3 กิจกรรม “แข่งเรือยาว” กิจกรรมการแข่งขันเรือยาวในลุ่มน้ำโขง จังหวัดหนองคาย ได้ จัดให้มีขึ้นทุกปีในช่วงเทศกาลออกพรรษา โดยเฉพาะหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง เป็น การสืบสานประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย

4.4 “พิธีบายศรีสู่ขวัญ” พิธีนี้ชาวอีสานเชื่อว่าเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์ที่ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษ มายาวนาน โดยเฉพาะในหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย ได้แก่ บ้านจอมแจ้ง บ้านสี ภายเหนือ และบ้านวังน้ำมอก ได้จัดพิธีบายศรีสู่ขวัญ ให้นักท่องเที่ยวที่เข้าไปพักในหมู่บ้านโฮมสเตย์ เพื่อเป็นการผูกสัมพันธ์ไมตรีเสมือนญาติพี่น้อง และยังเป็นการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยว อยากเข้ามาเที่ยว อีก

4.5 กิจกรรม “ต้อนรับผู้มาเยือน” หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย ทุกหมู่บ้านได้จัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในโฮมสเตย์ โดยเฉพาะช่วงเทศกาลออกพรรษา โดยชาวบ้านจะเตรียมพวงมาลัยดอกไม้สด ได้แก่ ดอกดาวเรือง ดอกมะลิ ดอกกรัก ดอกบานไม่รู้โรย และดอกไม้อื่น ๆ ที่มีในท้องถิ่น นำมาร้อยเป็นพวงมาลัย เพื่อมอบให้นักท่องเที่ยวด้วยการคล้องคอให้สื่อความหมายว่า ด้วยความยินดีที่ได้ต้อนรับ และตั้งใจที่ท่านได้มาเยี่ยมเยือน

5. การจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ดำเนินองค์การและการจัดการ (Organization and Management) เรียกว่า O&M เป็นภารกิจที่มีความสำคัญองค์การมาก เพราะเป้าหมายของการจัดการคือการจัดการก็คือเพื่อให้องค์การบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ นั่นคือประหยัดเวลา ทรัพยากร แรงงาน และได้ผลผลิตสูงตามขั้นตอนต่าง ๆ ตามเป้าหมายขององค์การอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6. การจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานตามโครงการของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย ได้แก่ การจัดการในด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านการต้อนรับผู้มาเยือน ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ ดังนี้

6.1 มาตรฐานด้านที่พัก ต้องเป็นลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วน ที่พักที่นอนสะอาดและสบาย มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วมที่สะอาดมิดชิด มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน

6.2 มาตรฐานด้านอาหารและโภชนาการ ต้องคำนึงถึงชนิดของอาหารและวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร มีน้ำดื่มสะอาด ภาชนะที่บรรจุอาหารสะอาด มีห้องครัวและอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวถูกสุขลักษณะ

6.3 มาตรฐานด้านความปลอดภัย มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย

6.4 มาตรฐานด้านอัธยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิก ต้องมีการต้อนรับและการสร้างความคุ้นเคย มีการสร้างกิจกรรมและเปลี่ยนความรู้ในวิถีชุมชน

6.5 มาตรฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ต้องมีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจน ซึ่งต้องผ่านการยอมรับจากชุมชน มีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือประสานงานให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยว

6.6 มาตรฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน

6.7 มาตรฐานด้านวัฒนธรรม มีการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รักษาวิถีชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ

6.8 มาตรฐานด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึกหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวต้องมีผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

6.9 มาตรฐานด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ต้องมีเอกสารสิ่งพิมพ์ เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนและต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

7. มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย หมายถึง โฮมสเตย์ที่มีมาตรฐานตามที่กำหนดในประกาศสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เรื่อง กำหนดมาตรฐานบริการท่องเที่ยวมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องตามความมุ่งหมายตามลำดับ ดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอีสาน
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์
  - 2.1 องค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
  - 2.2 องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ
  - 2.3 องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา
3. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
4. บริบทพื้นที่ที่วิจัย
5. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
  - 5.1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์
  - 5.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

องค์ความรู้เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอีสาน

ภาคอีสานเป็นดินแดนที่มีวัฒนธรรมประเพณีเฉพาะตน ชาวอีสานมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ท่ามกลางความแห้งแล้ง ท่ามกลางความลำบาก แต่ชาวอีสานมีความอดทนสู้งาน วิถีชีวิตของคนในสังคมมีความเป็นอยู่แตกต่างกัน ตามลักษณะพื้นที่ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่ประกอบไปด้วยป่าไม้ ห้วย หนอง คลอง บึง และยังมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่านหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล และแม่น้ำสงคราม เป็นต้น ชาวอีสานในอดีตมักเลือกทำเลที่ตั้งตามที่ราบลุ่มแม่น้ำ ถ้าน้ำท่วมก็ย้ายที่อยู่ไปบนโคกหรือเนินสูงชันและน้ำท่วมไม่ถึง นิยมตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นกลุ่มไกล้ หนองน้ำ กลุ่มบนโคก โนน และไกล้ป่าไม้เพื่อสะดวกในการเก็บของป่ามาประกอบอาหาร แลกเปลี่ยนสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน และเครื่องมือการเกษตร

ลักษณะสังคมชาวอีสาน สังคมชาวอีสานนิยมรวมกันอยู่เป็นกระจุก (กลุ่ม) ไม่นิยมทำรั้วบ้าน เพราะเป็นสังคมเครือญาติ หมู่บ้านอีสานที่อยู่ไกล้หนองน้ำจะปลูกบ้านเรือนรอบหนองน้ำไม่นิยมปลูกตามทางยาวของลำน้ำเหมือนภาคกลาง หมู่สาวชาวอีสานเมื่อแต่งงานแล้ว ประเพณีนิยมคือฝ่ายชายจะต้องไปอยู่บ้านพ่อแม่ยายเมื่อมีลูกจึงขยับขยายไปปลูกเรือนอยู่ที่ใหม่ เรียกว่า “ออกเฮือน” แล้วหักล้างกลางป่าหาที่ทำนา ทำไร่ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก จะเห็นได้ว่าที่นาช่วงลูกหลานจะห่างไกลหมู่บ้านออกไปเรื่อย ๆ เมื่อบริเวณพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำนาหมดหรืออยู่ห่างไกลหนองน้ำ

ห่างไกลหมู่บ้านไปมาส่งข้าวปลาอาหารลำบากก็จะชวนกันไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ใหม่ใกล้ที่ทำนาของตน ทำให้เกิดการขยายกลายเป็นหมู่บ้าน และตั้งชื่อหมู่บ้านตามลักษณะทำเลที่ตั้ง

ลักษณะการเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านชาวอีสาน ปราชญ์ชาวอีสานในอดีตมีหลักในการเลือกทำเลที่ตั้งถิ่นฐาน อันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ คือ น้ำ นา และ โนน กล่าวคือ น้ำเพื่อการยังชีพและประกอบกรเกษตรกรรม ส่วนนาเพื่อการปลูกข้าวเหนียว เป็นอาหารหลักและข้าวเจ้าทำขนม ข้าวปุ้น(ขนมจีน) ส่วนที่โนน เพื่อเป็นที่ปลูกสร้างบ้านเรือน น้ำท่วมไม่ถึง ในการตั้งถิ่นฐานเพื่อปลูกบ้านสร้างเรือนของชาวอีสาน นิยมเลือกทำเลที่เอื้อต่อการเลี้ยงชีพ ซึ่งมีองค์ประกอบในการเลือกดังนี้

1. แหล่งน้ำ นับเป็นหลักสำคัญอันดับแรกของการดำเนินชีวิต แหล่งน้ำอาจเป็นหนองน้ำใหญ่ หรือห้วยที่เป็นลำน้ำแยกสาขามาจากแม่น้ำใหญ่ อาจมีน้ำเฉพาะฤดูฝนแต่เป็นที่ราบลุ่มสามารถทำนาเลี้ยงสัตว์(วัว ควาย) ได้ในบางฤดู ชาวอีสานนิยมตั้งหมู่บ้านตามทำเลที่อยู่โดยขึ้นต้นด้วยคำว่า “ห้วย หนอง กุด เลิง ท่า และวัง” เช่น บ้านห้วยโจด ห้วยยาง หนองแก้ว หนองพอก กุดน้ำใส กุดบาก กุดนา คำ เลิงนกทา เลิงคา ท่างาม ท่าแจ้ง ท่าขอนยาง ท่าสงคอน วังบักจ้อย วังสามหมอ และวังแสง เป็นต้น

2. บริเวณที่ดอนที่โคกหรือที่สูงน้ำท่วมไม่ถึง มีทั้งที่ดอนริมแม่น้ำ และที่ดอนตามป่าเชิงเขา สามารถทำไร่มีทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ และมีน้ำซับไหลมาบรรจบเป็นหนองน้ำชื่อหมู่บ้านนิยมขึ้นต้นด้วยคำว่า “โคก โนน โพน และดอน” เช่น โคน้ำกลม โคน้ำหมก โคน้ำพิลา โนนสำราญ โนนสมบุรณ์ โนนสะอาด โพนเมือง โพนงาม โพนสูง ดอนก่อ ดอนเสาโอง และดอนยานาง เป็นต้น

3. บริเวณที่เป็นป่าดง เป็นทำเลที่ใช้ปลูกพืชไร่ และสามารถหาของป่าได้สะดวก มีลำธารไหลผ่าน พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็น “ป่า ดง และเหล่า” เมื่อมีคนอพยพเข้ามาอยู่มากก็กลายเป็นหมู่บ้านและนิยมตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้นต้นด้วยคำว่า “ดง ป่า และเหล่า” เช่น บ้านดงเค็ง ดงชีเหล็ก ดงเกลือ ป่าสังข์ ป่าเปลือย เหล่าสมบุรณ์ เหล่าโนนทัน เหล่าจิว เหล่ากลางและบ้านเหล่าขาม

4. บริเวณที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ในการทำนา และทุ่งหญ้าเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ ในหน้าแล้ง หมู่บ้านจะตั้งอยู่บริเวณขอบ หรือแนวที่ราบติดกับชายป่า ในฤดูฝนน้ำท่วมไม่ถึง แต่บางพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีน้ำขังตลอดปี เรียกว่า “ป่าบุงป่าทาม”

5. บริเวณป่าละเมาะ ส่วนมากเป็นที่สาธารณะ สามารถใช้เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ (ควาย วัว) และหาของป่ามาประกอบอาหารได้ ตลอดจนถึงสัตว์เล็กสัตว์น้อย ได้แก่ กบ เขียด อึ่งอ่าง จิ้งหรีด และจิ้งจั่น ที่นำมาเป็นอาหารยังชีพ รวมถึงสมุนไพรใช้รักษาโรค และบริเวณป่าละเมาะยังเป็นสถานที่ยกเว้นไว้เป็นดอนปู่ตา ตามคติความเชื่อของวัฒนธรรมกลุ่มไทย-ลาว ชาวอีสานซึ่งปัจจุบันยังมีให้เห็นตามหมู่บ้านในชนบทภาคอีสาน

1. ประเพณีวัฒนธรรมชาวอีสาน

การดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษ กล่าวคือ มีความเชื่อเกี่ยวกับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจลี้ลับเหนือธรรมชาติ และมีความเชื่อในการครองเรือน การทำมาหาเลี้ยงชีพ สิ่งใดที่ปู่ย่าตายายห้ามว่าเป็นโทษหรือเป็นบาปอันนำความเดือดร้อนมาให้ตนเองและคนในครอบครัว จะละเว้นไม่ทำในสิ่งนั้น และชาวอีสานยังมีความเชื่อในการตั้งหมู่บ้าน โดยนับถือ “ผีบ้าน” และแถน “ผีฟ้า” มีประเพณีวัฒนธรรมการเช่นสรวงดวงวิญญาณบรรพบุรุษเพื่อให้ช่วยปกป้องรักษาลูกหลานให้แคล้วคลาดปลอดภัยมีการตั้ง “ป้อบ้าน”(หลักบ้าน) เพื่อเป็นสิริมงคลของหมู่บ้านและมีการเช่น “ผีอ้าย” คือเทพารักษ์ให้ดูแลคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้อยู่ดีกินดีมีสุขตลอดไป และยังมีที่ตั้ง “ศาลปู่ตา” ไว้ที่ดอนปู่

ดาที่เป็นป่าละเมาะใกล้หมู่บ้าน มีต้นไม้ใหญ่หนาทึบเป็นโคนน้ำท่วมไม่ถึง และสร้าง “ตูป” เป็นที่สถิตของเจ้าปู่ ปู่ตา ซึ่งเชื่อว่า มีผีปู่ตามาสถิตอยู่ในนี้ โดยจะจัดให้มีพิธีเลี้ยง “ผีปู่ตา” ในเดือน 7 ทุกปีตามวัฒนธรรมความเชื่อของชาวอีสานที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นประเพณีวัฒนธรรมฮีต 12 ของชาวอีสานในปัจจุบัน

ได้มีนักวิชาการและนักการศึกษาให้ความหมายของสังคมและวัฒนธรรมไว้ดังนี้

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2537 : 171 - 205) ได้สรุปสาระสำคัญจากแนวความคิดของนักวิชาการในสังคมไทย 4 คน ได้แก่ นิพนธ์ เทียนนิหาร บำรุง บุญปัญญา อภิชาติ ทองอยู่ และ ประเวศ วะสี เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนไว้ดังนี้

1. ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว คือ มีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติศาสตร์ เป็นบทความคิดและการปฏิบัติของชุมชนเป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนาชุมชนที่ชาวบ้านสรุปขึ้นมา แกนกลางของวัฒนธรรมชุมชน คือ การให้ความสำคัญแก่ความเป็นคนและความผสมกลมกลืนกันในชุมชน การพัฒนาชุมชนจึงต้องเริ่มจากฐานการพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนเข้มแข็ง การรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ง่ายและสามารถต่อต้านการเอาเปรียบจากภายนอกได้อีกด้วย

2. ความสำคัญของวัฒนธรรมชุมชนหรือวิถีแห่งหมู่บ้าน คือ การมีน้ำใจที่งดงาม เปี่ยมด้วยความรักและไม่ตรีอยู่ล้นเหลือ เป็นความสัมพันธ์อย่างมีคุณค่าทางศีลธรรม มนุษยธรรมและอหิงสธรรม ชุมชนหมู่บ้านที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งในแง่สังคมและวัฒนธรรมจึงมีความสัมพันธ์กับในระบบ

3. สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมสองกระแส กระแสหนึ่งเรียกว่า วัฒนธรรมชาวบ้าน อีกกระแสหนึ่งคือวัฒนธรรมทุนนิยม วัฒนธรรมชาวบ้านมีความเป็นอิสระจากวัฒนธรรมชั้นกลางและชนชั้นสูง ซึ่งสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ อยู่กับการใช้แรงงานและชุมชนเครือญาติ ชุมชนหมู่บ้านมีความเป็นอยู่สืบชั่งกันมาเป็นเวลายาวนาน เรียกว่าเป็นสังคมในตัวเอง แสดงว่าต้องเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เป็นอิสระ ชุมชนหมู่บ้านจึงมีระบบความเชื่อและวิธีการพัฒนาที่เป็นอิสระในตัวเอง

ศรีศักร วัลลิโภดม (2538 : 99 - 100) ได้สรุปว่า สังคมไทยมีวัฒนธรรมอยู่สองแบบที่เผชิญ คือ วัฒนธรรมหลวง สร้างขึ้นโดยรัฐเพื่อสร้างความเหมือนกัน และอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละแห่ง วัฒนธรรมหลวงเป็นต้นเหตุทำลายวัฒนธรรมท้องถิ่น ในหนังสือสู่คุณภาพ สรุปสาระไว้ว่า

1. ท้องถิ่นจะไม่รับวัฒนธรรมอื่นทันที เขาจะเลือก แนะนำ ปรับเปลี่ยน และยอมรับแบบค่อยเป็นค่อยไป

2. วัฒนธรรมชุมชน ไม่ใช่วัฒนธรรมที่อยู่นิ่ง มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชนอย่างเป็นพลวัต

3. ให้ความสำคัญต่อระบบคุณค่าที่มีคนเป็นหัวใจสำคัญภายใต้ระบบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุด คนกับธรรมชาติ และคนกับคน

อังคณา ใจเหิม (2546 : 11 - 14) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไทยกับคุณค่าเอกลักษณ์ไทยในวารสาร “กระแสวัฒนธรรม” ว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เจริญงอกงามจึงมีคุณค่าต่อสังคม ต่อชาติบ้านเมืองอย่างมาก คุณค่าของวัฒนธรรมไทยจำแนกได้ดังนี้

1. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางวัตถุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นศิลปหัตถกรรม ควบคุมกับมนุษย์มานาน เครื่องปั้นดินเผายังถูกพัฒนาเป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้านและสวน เพื่อให้เกิดความทันสมัย ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ซึ่งปัจจุบันได้รับความนิยมมากทั้งภายในและ ต่างประเทศ แสดงให้เห็นถึงความเจริญของงานและคุณค่าทางวัตถุ

2. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าทางจิตใจ คุณค่าทางจิตใจเป็นสิ่งที่เป็นามธรรม ซึ่งไม่สามารถสัมผัสได้ แต่รู้สึกด้วยจิตใจ เช่น ความคิด ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณค่าทางจิตใจ ส่วนใหญ่เกิดจากศาสนาที่หล่อหลอม ศาสนาจึงกลายเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์ให้กระทำแต่ความดีละเว้นชั่ว เป็นคนที่มีคุณค่าของครอบครัวและสังคม และผลที่ตามมา ก็คือก่อให้เกิดคุณค่าทางจิตใจ

3. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าด้านภูมิปัญญา คนเราสามารถดำรงเอกลักษณ์และภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ นำมาปรับเปลี่ยนให้เกิดความผสมผสานอย่างชาญฉลาด ไม่ละทิ้งเอกลักษณ์เดิม โดยนำสิ่งเป็นสมัยใหม่มาปรับใช้ได้อย่างกลมกลืน เช่น เรื่องของอาหารไทย คนไทยสามารถเลือกสรรและตัดแปลงพืชพรรณธัญญาหารนำมารับประทานในชีวิตประจำวันได้สอดคล้องในแต่ละฤดูและสามารถเป็นยารักษาโรคได้ด้วย

4. ลักษณะที่แสดงถึงคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ไทย เอกลักษณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสมสืบต่อกันมา เช่น นาฏศิลป์ไทย ซึ่งมีลีลาท่าทางการแสดง อ่อนช้อยงดงาม เครื่องแต่งกายก็ประณีต บรรจง สวยงามยิ่งนัก นับเป็นศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ปู่ ย่า ตา ยาย ได้ถ่ายทอดไว้แก่ลูกหลานสืบไป

จางง์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ (2543 : 16) ได้ให้ความหมาย “วัฒนธรรม” ไว้ว่าวัฒนธรรมเป็นแบบแผน การดำเนินชีวิตของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกของสังคมหนึ่งได้ยึดถือเป็นแบบแผนของชีวิตร่วมกัน วัฒนธรรม จึงเป็นเสมือน เครื่องหมายหรือประจำกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วรู้ได้ทันที เช่น มีภาษา เครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมือนกันสำหรับในกลุ่มนั้น ๆ

นิคม มุสิกคามะ (2545 : 4) ได้ให้ความหมายวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนเกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชน โดยรวมเอามิติทางด้านจิตใจ วัตถุ ภูมิปัญญาและอารมณ์เข้าไว้ด้วยกันจนเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของสังคมนั้น มิใช่เพียงเรื่องของศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงรูปแบบวิถีชีวิต สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2533 : 32) ได้ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม คือ ระบบความสัมพันธ์ของคนกับคน และคนกับธรรมชาติ โดยปกติแล้วระบบความสัมพันธ์ที่มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้นใหม่ทุกช่วงอายุคน แต่มักจะรับระบบความสัมพันธ์ที่ถ่ายทอดมาจากอดีต ระบบความสัมพันธ์ หรือวัฒนธรรมมีความซับซ้อนมาก ต้องอาศัยการถ่ายทอดปลูกฝังกันเป็นเวลานาน แต่ยังสามารถดำเนินชีวิตในระบบความสัมพันธ์หนึ่ง ๆ ได้อย่างดี ไม่ว่าจะสร้างขึ้นเองและขยายให้ผู้อื่นรับระบบนั้นรวมกัน จะต้องใช้เวลาเกินกว่าชีวิตอายุคนไปสักเท่าใด ระบบความสัมพันธ์หรือวัฒนธรรมจึงมีพลังกำหนดชีวิตของคนยิ่งกว่าสิ่งใด

นิยพวรรณ (ผลวัณนะ) วรรณศิริ (2540 : 37) ได้ศึกษาในเรื่อง “มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม” และสรุปความหมายของ “วัฒนธรรม” ในมุมมองของนักสังคมวิทยาว่าเป็นกระบวนการอบรม ปลูกฝัง สั่งสอน เรียนรู้ถึงการดำรงวิถีชีวิตที่เป็นรูปแบบเดียวกันแล้วเก็บไว้เป็นมรดก

ตกทอดส่งต่อให้สมาชิกรุ่นใหม่ๆ ของสังคมต่อไป ส่วนในมุมมองของนักมานุษยวิทยา วัฒนธรรม หมายถึง ความดีงาม ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมของคน หรือสิ่งของจะต้องแสดงออกถึงความดีงาม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2547 : 2) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหมดของสังคม ตั้งต้นแต่ภายในจิตใจของคน มีค่านิยม คุณค่าทางจิตใจ คุณธรรม ลักษณะนิสัย แนวความคิด และสติปัญญาออกมา จนถึงท่าทีและวิถีปฏิบัติของมนุษย์ต่อ ร่างกายและจิตใจของคน ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ตลอดจนความรู้ ความเข้าใจ ท่าทีการ มอง และการปฏิบัติของมนุษย์ต่อธรรมชาติแวดล้อม ถ้าพูดให้เข้าใจง่าย วัฒนธรรมเป็นทั้งการสั่งสม ประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมทั้งหมด ที่ได้ช่วยมนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอด และเจริญ สืบต่อกันมาได้และเป็นอยู่อย่างที่เป็นบัดนี้ โดยสรุปวัฒนธรรมคือ ประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถที่ สังคมนั้นมีอยู่หรือเนื้อตัวทั้งหมดของสังคมนั้นเอง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2547 : 1) กล่าวว่า คำว่า “วัฒนธรรม” แปรจากคำว่า “Culture” ซึ่งพลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติขึ้น โดยทรงอธิบายว่า คำว่า “วัฒนธรรม” นี้ได้ถูกขึ้นเพื่อให้มีความหมายตรงคำว่า Culture คำว่า Culture ตรงมูลศัพท์หมายความว่า เพาะปลูกให้งอกงามเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงาม ซึ่งเปรียบได้กับการ เพาะปลูกพันธุ์ไม้ให้งอกงาม ผลิดอกออกผลเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ในอันจะใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนได้ และพระยาอนุমানราชชน ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้อย่างหลากหลายดังนี้

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญ งามอกงามในวิถีชีวิตแห่งชีวิตของส่วนรวม

วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้

วัฒนธรรม คือ สิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่รู้มาจากคนแต่ก่อน สืบต่อกันมา เป็นประเพณี

วัฒนธรรม คือ ความคิดเห็น ความรู้ ความประพฤติ และกิริยาอาการ หรือ การกระทำใด ๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษา ศิลปะความเชื่อประเพณี

งามพิศ สัตย์สงวน (2543 : 35) ได้นิยามความหมาย “วัฒนธรรม” คือ แบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคมนั้นเป็นผลมาจากการมี วิถี ชีวิตที่แตกต่างกันไปทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมจีน วัฒนธรรมญี่ปุ่น เป็นต้น วิถีชีวิตของ มนุษย์ในที่นี้หมายถึงว่า มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไรบ้าง มีวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง เช่น มีระบบเศรษฐกิจ แบบไหน มีการเมืองการปกครองแบบไหน มีการใช้อำนาจและได้อำนาจ มาอย่างไร มีระบบครอบครัว และเครือญาติแบบไหน มีระบบความเชื่อหรือนับถือศาสนาอะไร มีการถ่ายทอด ทางวัฒนธรรมและการ ขัดเกลาอบรมอย่างไรมีประเพณีพิธีกรรมอะไร และมีชีวิตประจำวันอะไรบ้าง เป็นต้น

บุญสม ยอดมาลี (2547 : 3) ได้กล่าวถึงวัฒนธรรม ความจริงกับสิ่งที่คนเข้าใจใน เอกสารประกอบการสอนทฤษฎีพลวัตและกระบวนการทางวัฒนธรรมว่า

1. วัฒนธรรมเป็นศิลปะการแสดงทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น เช่น การฟ้อนรำ มวย หมอลำ เซิ้งกลองยาว ลิเก จำนวนผู้แสดงมีไม่กี่คน เช่น มวย ไปจนถึงจำนวนร้อยหรือกว่านั้น เช่น หมอลำหมู่หรือลำกลอนประยุกต์

2. วัฒนธรรมเป็นวัตถุสิ่งของหรือโบราณสถานที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ผู้คนบางส่วน มีความเชื่อลึก ๆ ด้วยว่า อะไรก็แล้วแต่ที่เป็นสิ่งของเก่าแก่ก็ให้ถือว่าเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ของสังคมด้วย

3. วัฒนธรรมหมายถึง การแสดงหรือการโชว์ศิลปะการแสดง การจัดงานเทศกาลประจำปี เช่น การจัดแห่เทียนเข้าพรรษา การแข่งเรือ เทศกาลอาหารหรือผลไม้พื้นเมือง บุญบั้งไฟ การไหลเรือไฟ บุญข้าวสาก บุญกฐิน เป็นต้น

4. วัฒนธรรม หมายถึง การปฏิบัติ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมที่แปลกใหม่ ที่สังคมหยิบยืมจากสังคมภายนอก อาจจะหยิบยืมเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดมาใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อทดแทนสิ่งหรือส่วนที่มีอยู่เดิม ถือว่าเป็นวัฒนธรรมใหม่ ตัวอย่างมีให้เห็นเต็มบ้านเต็มเมือง มีทั้งชื่อเป็นไทยและต่างประเทศ มีหลากหลายลักษณะและมากมายกว่าปัจจัยสี่พื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2547 : 4) ได้ให้ความหมาย วัฒนธรรมไว้ 2 แบบ คือ

1. ความหมายทั่วไป วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติ และการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจซาบซึ้งยอมรับและใช้ปฏิบัติร่วมกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ

2. ความหมายเชิงปฏิบัติการ วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตรกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้าง เติบโตคคะ และแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างเสริมดุลยภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

สรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตรกรรมและผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้าง เติบโตคคะ และแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างเสริมดุลยภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุข และอิสรภาพ

2. ประเภทของวัฒนธรรม

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (2541 : 113) ได้เขียน “วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย” โดยกล่าวถึงวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านอีสานว่าเป็นชุมชนหมู่บ้านซึ่งอ่อนตัวลงบ้างตามกาลสมัยแต่ไม่ได้ถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมชุดใหม่ วัฒนธรรมการผลิต การบริโภค และวัฒนธรรมทางสังคมที่ตามมากับระบบทุนนิยม มักเป็นวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยเงินทุนและพื้นความรู้สมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลง รสนิยม ค่านิยม รวมทั้งความเชื่อ ระบบทุนที่เข้ามายังไม่เข้มแข็งพอที่จะหล่อหลอมจิตสำนึกของหมู่บ้านอย่าง

นั้นได้ สื่อมวลชนนำข่าวสารเรื่องราวมาสู่หมู่บ้านก็จริง แต่สำนักข่าวนา ข่าวสารเหล่านั้นค่อนข้างอยู่นอกประสบการณ์ของเขา บางครั้งอาจดูแปลกประหลาดกระจัดกระจายจนยากที่ชาวบ้านจะนำมาจัดให้เข้ากับสาระบบความคิดเป็นวัฒนธรรมของตนเอง การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชาวบ้านอีสานเข้าสู่สมัยใหม่จึงเป็นไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ พ่อค้าจีนที่อยู่ในเมืองหรือหมู่บ้านก็ไม่สามารถเป็นผู้ส่งทอดวัฒนธรรม เพราะในทางวัฒนธรรมแล้ว พ่อค้าชาวจีนถูกปฏิเสธจากชาวบ้าน เนื่องจากสังคมอีสานมีระบบคุณธรรมที่ยกย่องและยอมรับระบบความช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยแต่ไม่ยอมรับการมี และได้โดยผ่านการค้ากำไรอย่างเปิดเผย พ่อค้าจีนไม่สามารถเป็นผู้บุกเบิกหรือนำทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ ให้แก่ชาวบ้านได้

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพีไล เลิศวิชา (2537 : 171) ได้เขียน “แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน” จากการพัฒนาชนบทขององค์กรพัฒนาเอกชน โดยการริเริ่มของบาทหลวงนิพนธ์ เทียนวิหาร ได้มีการแลกเปลี่ยนสัมมนาในกลุ่มนักพัฒนาและนักวิชาการ ตลอดจนชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ทำให้ได้เห็นภาพวัฒนธรรมของชุมชนชนบทในมิติลึกซึ้ง เป็นบทสรุปของความคิดและการปฏิบัติหรือคุณค่าทั้งหมดในสังคมรวมกัน เป็นโครงสร้างด้านการทำมาหากิน ด้านอุดมการณ์ความเชื่อ และด้านอำนาจการตัดสินใจ ทั้งนี้เกี่ยวโยงกันอย่างแยกไม่ออก ซึ่งเป็นผลจากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ของชุมชนและสังคม คุณค่าทั้งหมดนี้มี 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นส่วนที่ประชาชนสร้างขึ้นเอง และดำรงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลงเนื่องจาก สอดคล้องและรับใช้ชุมชนอยู่

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่ผู้มีอำนาจสร้างขึ้น

ส่วนที่ 3 เป็นส่วนที่เกิดจากการปรับหรือสร้างขึ้นใหม่จากการปะทะกันระหว่างส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2

จากกระบวนการดังกล่าวนี้ ทุกครั้งที่เกิดวิกฤติจะมีการปรับเปลี่ยนและสร้างใหม่ทางอุดมการณ์ ซึ่งจะเป็นลักษณะที่ปรับทั้งหมด หรือปรับบางส่วน ต่อต้านหรือปฏิเสธ กระบวนทัศน์แบบวิทยาศาสตร์ยุคใหม่ คือทัศนคติที่ให้ความสำคัญเฉพาะเรื่องวัตถุ มองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องวัดความเจริญก้าวหน้า มองธรรมชาติเป็นวัตถุที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์เป็นกระบวนทัศน์ที่กำหนดสังคมไทยในปัจจุบัน ทำให้เกิดความแตกต่างของปัจเจก ชุมชน และสังคม คนรวยยิ่งรวยขึ้น คนจนยิ่งจนลง ส่วนกระบวนทัศน์ดั้งเดิม คือทัศนคติที่มองคนเป็นเพียงส่วนหนึ่งของจักรวาล ซึ่งต้องอยู่รวมในสังคมธรรมชาติและจักรวาลอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นกระบวนทัศน์แห่งดุลยภาพและเอกภาพของชีวิตมนุษย์ ซึ่งสังคมดั้งเดิมของไทยได้สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ แต่คนไทยปัจจุบันถือว่าโบราณและล้าสมัย ในขณะที่กระแสวัฒนธรรม ภายใต้กระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์ยุคใหม่ ซึ่งเข้ามาเป็นกระแสหลักนั้น กระแสวัฒนธรรมดั้งเดิม ยังไม่ถูกทำลาย เพียงแต่ถูกรอบงำไปส่วนหนึ่งจึงยังมีการค้นหากระบวนทัศน์ใหม่อันมีรากฐานอยู่บนกระบวนทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิม นั่นคือ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่างมีสติปัญญา และเคารพประชาชน ผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรมท้องถิ่น กระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรม มีลักษณะแยกย่อยได้ 4 ประการ คือ

1. การอนุรักษ์ คือการดำรงรักษาศิลปวัตถุ ประเพณี พิธีกรรม โดยคำนึงถึงคุณค่าแก่ชีวิตโดยรวมของชุมชน หมู่บ้าน รวมถึงการค้นหาและรักษาไว้ซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้าน

2. การฟื้นฟู วัฒนธรรมที่ได้ลบลือนหายไป หรือครอบงำเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในท้องถิ่น

3. การประยุกต์ คือการปรับปรุงทางวัฒนธรรม โดยสืบทอดคุณค่าดั้งเดิมด้วยรูปแบบใหม่ ซึ่งไม่ได้ทำลายคุณค่าดั้งเดิม กลับเพิ่มคุณค่านั้น หรือไม่ได้ลดคุณค่านั้นลงไป

4. การสร้างใหม่ คือ กระบวนการผลิตซ้ำ หรือผลิตใหม่ โดยรวมกระบวนการ 3 ข้อที่กล่าวมาอย่างมีสัดส่วนของความใหม่มากกว่าความเก่า

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 12) ได้กล่าวในหนังสือ เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรม โดยได้จำแนกระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมไว้ 3 มิติ ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน หรือระบบเครือญาติเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งในระดับนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยย่อยของชุมชน จะมีความคุ้นเคยและกระชับแน่นแฟ้นกันมาก ในหมู่เครือญาติเดียวกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำรงชีวิต และสอดคล้องกับธรรมชาติ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคุณและโทษต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์มีความปรารถนาที่จะได้รับความปลอดภัย และมีความหวังว่าอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจะช่วยคุ้มครองได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นต่อมาด้วยการประกอบพิธีกรรมที่เคร่งครัด และการกระทำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น วิธีที่ดีที่สุดในการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ปฏิบัติ กันมาก คือ อาศัยพิธีกรรมเป็นการบันทึกความรู้ และความทรงจำที่จะถ่ายทอดแก่คนรุ่นหลังต่อไป

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2538 : 12 - 15) ได้กล่าวถึงโครงสร้างทางวัฒนธรรมของชาวนบพวามีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. ระบบการผลิต หรือระบบการทำมาหากิน คือ การต่อสู้เพื่อการมีอยู่มีกิน ก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการผลิต โดยเฉพาะการผลิตแบบกสิกรรม เกิดการคิดค้นและพัฒนาเทคโนโลยีเครื่องมือเครื่องใช้ เพื่อการทำมาหากิน

2. ระบบความเชื่อ ประกอบด้วยศาสนา คุณค่า และพิธีกรรม เป็นสิ่งที่เกิดจากการต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดในการอยู่ร่วมกันและพึ่งพาธรรมชาติ ประกอบกับต้องการคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติรอบตัว ความเป็นมาและความเป็นไปของจักรวาล โลกและชีวิต ความเชื่อในชุมชนประกอบด้วยความเชื่อแบบผี พราหมณ์ พุทธ ซึ่งความเชื่อแบบผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นรากฐานความเชื่อของคนชนบทและมีผลต่อวิถีการดำเนินชีวิต แม้กระทั่งจนถึงปัจจุบัน เป็นการให้คุณค่ากับธรรมชาติ ให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษ และอำนาจเหนือธรรมชาติ

3. ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ประกอบด้วย ครอบครัว เครือญาติ ชุมชนและความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ซึ่งทำให้เกิดจารีต ประเพณี ระบบพิธีกรรม เป็นแนวทางให้สมาชิกของชุมชนทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อ ๆ ไปปฏิบัติ จึงมีกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนโดยผ่านการปฏิบัติเป็นสำคัญ สิ่งที่เรียนรู้คือวิชาการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการทำมาหากิน

Murdock (พิทยา พิณสาร. 2543 : 10 - 11 ; อ้างอิงมาจาก Murdock. n.d.) กล่าวว่า วัฒนธรรม เป็นพฤติกรรมร่วมนิสัยของคนในสังคมเกิดขึ้นได้เพราะมีการสืบทอดต่อกันมาโดย

ผ่านการศึกษาและการควบคุมทางสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาโดย Murdock ได้เสนอรูปแบบการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. นวัตกรรม การคิดและทำสิ่งใหม่ขึ้น โดยมีผู้ริเริ่มพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา และต่อมาก็มีคนอื่นทำตามและกลายเป็นวัฒนธรรมในที่สุดนวัตกรรมแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ คือ

1.1 ปรับเปลี่ยนจากเดิมเล็กน้อย เช่น พิธีการแต่งงานที่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบงานไปบ้างเล็กน้อย

1.2 การประดิษฐ์สิ่งใหม่ เป็นการสังเคราะห์จากสิ่งที่มีอยู่เดิมให้เป็นของใหม่ เช่น การประดิษฐ์อุปกรณ์การเกษตรขึ้นมาใหม่

1.3 การทดลองปฏิบัติ พฤติกรรมที่มีลักษณะลองผิดลองถูก เมื่อแน่ใจว่าได้ผล ก็จะทำสิ่งนั้นในสถานการณ์นั้นต่อไป พฤติกรรมที่มีลักษณะนี้ส่วนมากจะเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา เช่น เมื่อเกิดความอดอยากขึ้นก็จะมีการลองรับประทานอาหารที่ไม่เคยมีมาก่อน

1.4 การยืมทางวัฒนธรรม เป็นการลอกเลียนวัฒนธรรมอื่นมาใช้เพื่อแก้ปัญหาของตน เช่น การยืมภาษามาใช้ ระบบการปกครอง การยืมสถาปัตยกรรม การยืมได้มาจากการติดต่อกับสังคมอื่น การยืมไม่จำเป็นต้องเหมือนของเดิมทุกอย่าง ส่วนมากเป็นการยืมรูปแบบมาแต่ไม่ได้นำสาระมาด้วย

2. การยอมรับทางสังคม นวัตกรรมไม่ว่าจะเป็นแบบใดหรือริเริ่มโดยใครก็ตามหากกระทำแล้วสังคมไม่ยอมรับก็ไม่สามารถเป็นวัฒนธรรมได้ สังคมในที่นี้หมายถึง ทุกส่วนของสังคม กลไกที่สำคัญที่ทำให้เกิดการยอมรับของสังคม คือการเลียนแบบซึ่งเกี่ยวกับบุคคลกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มคนทั้งชุมชนทางเลือกและการเผยแพร่กระจาย บุคคลที่มีความสำคัญในชุมชน เช่น ผู้นำ มีอิทธิพลและส่งผลให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรมได้มากกว่าถ้าทำอะไรใหม่ ๆ และคนอื่นจะทำตาม

3. การเลือกรับสิ่งใหม่ที่สังคมยอมรับอาจจะมีประโยชน์มากหรือน้อยต่างกัน ดังนั้นหากมีสิ่งใหม่เข้ามาและเป็นประโยชน์มากก็จะคงอยู่ที่ไม่เป็นประโยชน์หรือเป็นประโยชน์น้อยก็อาจจะถูกละเลยหรือถูกลืมไป การเลือกรับจึงอยู่ที่ภาวะบริบท ปัจจัยและเงื่อนไขในสังคมนั้น

4. การผสมผสาน วัฒนธรรมของสังคมส่วนมากจะไม่มีคุณสมบัติครบถ้วน และด้วยเหตุนี้จึงมีการต่อเติมให้สมบูรณ์ขึ้น การผสมผสานเป็นการปรับของเก่าให้เข้ากับของใหม่ หรือปรับของใหม่ให้เข้ากับของเก่า อาจด้วยวิธีการหยิบบ่มทางวัฒนธรรม การลองผิดลองถูก หรือวิธีการอื่นๆ เช่น การละเล่นทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากหลายแห่งเข้าด้วยกัน เป็นต้น

Lenski (จาเมรี พัททังวงศ์. 2543 : 10 – 11 ; อ้างอิงมาจาก Lenski. n.d.)

กล่าวถึงปัจจัย 5 ประการที่มีผลกระทบต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1. ต้นทุนความรู้ที่สังคมสะสมไว้ ยิ่งมีมากยิ่งมีการประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ได้มาก เพราะการประดิษฐ์ คือ การเอาองค์ประกอบที่มีอยู่แล้วมารวมกันในรูปใหม่ ยิ่งมีชิ้นส่วนองค์ประกอบจำนวนมากก็ยิ่งมีทางที่จะเอามารวมกันเป็นสิ่งใหม่ได้ง่าย

2. จำนวนประชากรในสังคม ยิ่งมีประชากรมากยิ่งมีนักคิดค้นประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ได้มาก แต่ถ้าจำนวนประชากรมากเกินไปจนขาดสมดุลระหว่างจำนวนทรัพยากรธรรมชาติกับจำนวนประชากรก็อาจทำให้เกิดการหยุดนิ่งหรือถดถอยได้

3. การติดต่อกับสังคมอื่น ถ้ายังมีการติดต่อกันมาก ย่อมเอื้ออำนวยต่อการเปลี่ยนแปลงเพราะสามารถหิบบัณฑิตวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน หรือมีการแพร่กระจาย (Diffusion) ของวัฒนธรรมได้

4. เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมมีมาก สังคมก็ต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น การยอมรับเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการเกษตรกรรม

5. ทศนคติของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลง สังคมที่มีทัศนคติที่เอื้ออำนวยหรือสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทดลองสิ่งใหม่ ๆ ย่อมมีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงกว่าสังคมที่ยึดมั่นในประเพณี โดยไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือการทดลองสิ่งใหม่ ๆ เลย

วัชรา คลายนาท (2530 : 102-103) ได้กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มีลักษณะที่สำคัญดังนี้ คือ วัฒนธรรมเกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยสัญชาตญาณหรือโดยลักษณะทางชีวภาพของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นการถ่ายทอดจากสมาชิกคนหนึ่งไปสู่สมาชิกอีกคนหนึ่ง วัฒนธรรมได้ถือว่เป็นมรดกทางสังคมมนุษย์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่สมาชิกนั้นเป็นกระบวนการที่ใช้เวลานานหลายพันปี วัฒนธรรมเกิดจากการรับรู้ร่วมกันทางสังคม วัฒนธรรมแสดงถึงรูปแบบความคิดในการแสดงพฤติกรรม วัฒนธรรมของสังคมเกิดขึ้นโดยร่วมกันกำหนดรูปแบบความคิดในการแสดงพฤติกรรมของสมาชิก โดยสมาชิกคาดหวังว่าจะประพฤติปฏิบัติตามแนวความคิดที่รับรู้ร่วมกันขึ้น วัฒนธรรมเป็นการตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของสมาชิกวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ ทั้งนี้เป็นความต้องการทางร่างกาย วัฒนธรรมมีการปรับปรุง วัฒนธรรมมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการปรับปรุงเพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม วัฒนธรรมมีบูรณาการ วัฒนธรรมแต่ละอย่างในสังคมหนึ่งย่อมมีความสอดคล้องระหว่างกันเป็นส่วนรวมของสังคม วัฒนธรรมแต่ละส่วนจะเสริมสร้างความมั่นคงระหว่างกัน เพื่อให้การแสดงพฤติกรรมระหว่างสมาชิกมีความกลมกลืนโดยไม่ขัดแย้งต่อไป

ศรีศักร วัลลิโภดม (2536 : 26) กล่าวว่าวัฒนธรรมในฐานะองค์รวม ประกอบด้วยระบบใหญ่ด้วยกัน 3 ระบบซ้อนกันและมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน คือ

ระบบคุณค่า หมายถึง ศีลธรรมส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ ซึ่งในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบคุณค่านี้ในรูปของศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น การนับถือผี ซึ่งจะมีศีลหรือข้อห้าม ไม่ให้เกิดการละเมิดเพื่อนมนุษย์และส่วนรวม ทำหน้าที่เป็นเสมือนกฎเกณฑ์หรือจารีตประเพณี ในสังคมอีสานเรียกข้อห้ามนี้ว่า ฮีต

ระบบภูมิปัญญา ซึ่งจะครอบคลุมวิถีชีวิตของสังคม มักอยู่ในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์การทางสังคมในท้องถิ่น และเห็นจากแบบแผนทางสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ

ระบบอุดมการณ์ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่เสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชนหรือในสังคมท้องถิ่น เพื่อเป็นพลัง ในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่ และการถ่ายทอดภูมิปัญญา

ประเวศ วะสี (2545 : 101 - 102) ได้ชี้ให้เห็นว่าถ้าเข้าใจความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตวัฒนธรรมแล้วจะสามารถสรุปคุณลักษณะของวัฒนธรรมได้ 8 ประการ คือ

1. มีความหมายหลากหลาย กระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย วัฒนธรรมจะมีลักษณะหลากหลายไปตามชุมชนท้องถิ่น ถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมก็ต้องส่งเสริมความ

เป็นตัวเอางทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นก็เท่ากับเป็นการกระจายอำนาจ และส่งเสริมการเมืองระบบประชาธิปไตย การเห็นคุณค่าและส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนาประชาธิปไตย

2. กระจายรายได้และสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ จุดแข็งของไทยที่คนอื่นไม่มี คือ วัฒนธรรมไทย ควรคิดเรื่องเศรษฐกิจกับวัฒนธรรมให้เชื่อมต่อกัน เพราะเศรษฐกิจในรูปแบบปัจจุบันมีลักษณะกระจุกรายได้สูง วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการกระจายรายได้

3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่น วัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีรากย้อนไปไกลถ้าเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมมีศักดิ์ศรี ถ้าชุมชนท้องถิ่นมีศักดิ์ศรี คนทั้งประเทศก็จะมีเกียรติ มีความสุข เป็นการเปิดทางเลือกกว้างขวางให้ผู้คนลดความเครียดและความขัดแย้งในสังคม

4. มีความเป็นบูรณาการ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของความเชื่อมโยงอย่างเป็นบูรณาการทุกมิติ วัฒนธรรมเป็นเรื่องของคนทั้งหมดในชุมชนหรือสังคมที่มีความเชื่อและระบบคุณค่าและการปฏิบัติร่วมกันเป็นทั้งเรื่องของเศรษฐกิจ จิตใจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไปหมดเป็นเรื่องเดียวกัน

5. สร้างความบรรสานสอดคล้อง และความสมดุลยั่งยืน เพราะความเป็นบูรณาการและความที่มีรากลึกยาวนาน วัฒนธรรมจึงมีลักษณะผสมหรือมีความบรรสานสอดคล้องระหว่างมนุษย์ทั้งกายและใจกับสังคมและกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามธรรมชาติ

6. มีการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง การพัฒนาทางวัตถุไม่คำนึงถึงคุณค่าทางจิตใจและจิตวิญญาณ วัฒนธรรมคำนึงถึงเรื่องจิตใจและจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง สนุกทริยกรรมให้มีความสุขทางจิตใจ

7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม ต้องส่งเสริมให้สังคมเข้มแข็งจึงจะถ่วงดุลอำนาจและฟื้นฟูบูรณะศีลธรรมได้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม เพราะวัฒนธรรมต้องมีความเป็นชุมชน ความเป็นชุมชนต้องมืองค์กรชุมชน การมืองค์กรชุมชนทำให้ชุมชนหรือสังคมเข้มแข็ง

8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม เมื่อวัฒนธรรมมีลักษณะทั้ง 7 ประการ ดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นการผดุงศีลธรรม

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2542 : 16 - 17) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรม จำแนกได้เป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นการกระทำและส่วนที่เป็นความคิด ส่วนที่เป็นการกระทำ เช่น ประเพณีต่าง ๆ และส่วนที่เป็นความคิดที่ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่สามารถจะดูได้จากการแสดงออก เช่น การแสดง ออกรากภาษา การแสดงออกทางการปฏิบัติ ความเชื่อทางลัทธิศาสนาและค่านิยมทางสังคม ซึ่งวัฒนธรรมทั้งสองส่วน มีความสัมพันธ์กันคือ การแสดงออกใด ๆ ทางวัฒนธรรมจะมีความคิดอยู่เบื้องหลังหรือในทางกลับกันความคิดจะนำไปสู่การปฏิบัติ หรือการแสดงออกแต่ละสังคมมีแนวความคิดและการปฏิบัติของตน จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมของชุมชนขึ้น วัฒนธรรมมีการสืบทอดต่อจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่ง กล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของวัฒนธรรมว่า

1. มีการค้นพบสิ่งใหม่ (Culture is Invented) โดยบุคคลสร้างขึ้นใหม่ เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมใหม่

2. มีการเรียนรู้ (Culture is Learned) ใช้ชีวิตและเกี่ยวข้องกับอารมณ มีส่วนร่วมในการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง
3. เป็นกิจกรรมร่วมทางสังคม (Culture is Solely Shared) เหตุการณ์ซึ่งมีส่วนร่วมโดยมนุษย์ที่อยู่ในสังคมนั้นกำหนดรูปแบบโดยอิทธิพลของสังคม เช่น ครอบครัว
4. มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคม (Cultures are Similar but Different) คือ การที่แต่ละสังคมมีรายละเอียดแตกต่างกัน
5. ก่อให้เกิดความพึงพอใจ และมีลักษณะคงทนต่อเนื่อง (Culture is Gratifying and Persistent) คือสามารถตอบสนองความต้องการที่เกิดจากการเรียนรู้ ประพฤติสม่ำเสมอเป็นเวลานาน เกิดความพึงพอใจ จึงถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง
6. มีการปรับตัว (Culture is Adaptive) เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม
7. มีการจัดโครงสร้างและมีการประสมประสาน หรือบูรณาการ (Culture is Organized and Integrated) เพื่อให้มีความเหมาะสม

นิคม มูลสิริคามะ (2545 : 41) ได้กล่าวใน “วัฒนธรรมบทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์” ว่า วัฒนธรรมจำแนกโดยพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2495 ฉบับปรับปรุง จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับหลักในการดำเนินชีวิต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของจิตใจ และได้มาจากทางศาสนา
2. เนติธรรม คือ วัฒนธรรมทางกฎหมาย รวมทั้งระเบียบประเพณี ที่ยอมรับนับถือกันว่ามีความสำคัญพอกับกฎหมาย
3. วัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่นที่เกี่ยวกับปัจจัย 4 การกินที่อยู่ดี เครื่องนุ่งห่ม บ้านเรือน และอื่น ๆ
4. สหธรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคม นอกจากหมายถึงคุณธรรมที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันเป็นผาสุก ถ้อยทีถ้อยอาศัยแล้ว ยังรวมทั้งระเบียบมารยาทที่จะติดต่อเกี่ยวข้องกับสังคม

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ (2537 : 75) ได้กล่าวว่า สังคมอีสานยึดเกาะกันโดยมีฮีตคองที่ทำหน้าที่เป็นกฎระเบียบและเป็นบรรทัดฐาน (Social Norm) ให้สังคมประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งจะนำไปสู่ความสงบสุขร่วมกัน สังคมอีสานอบรมสั่งสอนและเน้นเรื่องฮีตคอง โดยสอนกันทุกเพศ ทุกวัย ทุกชั้นวรรณะ ไม่ว่าจะเป็นชั้นผู้ปกครอง หรือผู้อยู่ภายใต้การปกครอง แม้กระทั่งพระภิกษุสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่บริสุทธิ์ เพราะพร้อมด้วยศีลวินัยก็ไม่ละเว้น ฮีตคองจึงเหมือนกฎหมายของสังคมที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตามฮีตคองก็จะอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าปฏิบัติไม่สม่ำเสมอหรือบกพร่องจะทำให้เกิดทุกข์ สำหรับบทลงโทษของการผิดฮีตคอง ก็แล้วแต่สังคมนั้น ๆ จะกำหนด และตกลงกันเอง เช่นถ้าผิดน้อยก็จะถูกตราหน้าว่าเป็นคน “ขวง” หรือเป็น “แม่แล้ง” ถ้าทำผิดมากก็จะถูกลงโทษหนักถึงขั้น “อเปหิ” หรือ “เนรเทศ” ออกจากสังคม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นหลักปฏิบัติสำหรับสังคมในสมัยที่กฎหมายยังไม่เจริญหรือยังไม่ตราขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรแน่นอน เพื่อใช้เป็นหลักปฏิบัติให้คนในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างสงบและเป็นระเบียบ โดยยึดข้อปฏิบัติทางศาสนาเป็นหลัก ในปัจจุบันแม้ว่ากฎหมายและการศึกษาเจริญแล้วก็ตาม “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” ของชาวอีสานยังมีความสำคัญสำหรับประชาชนในท้องถิ่นมิได้ลดน้อยถอยลงแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมอันล้ำค่าที่บรรพบุรุษได้มอบหมายช้านาน โดยเฉพาะฮีตสิบสองคองสิบสี่ ตลอดจนผู้มี

หน้าที่ปกครองบ้านเมืองพึงปฏิบัติเป็นจารีตประเพณี 12 เดือนของทุกปี เป็นทำนองคลองธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของบ้านเมือง 14 ข้อ ดังนี้

ฮีตหรือจารีตประเพณีที่ประชาชนปฏิบัติใน 12 เดือนของทุกปี ได้แก่ เดือนอ้าย-บุญเข้ากรรม เดือนยี่-บุญคุณลาน เดือนสาม-บุญข้าวจี เดือนสี่-บุญแห้วหรือบุญเทศ มหาชาติ เดือนห้า-บุญสงกรานต์ เดือนหก-บุญบั้งไฟ เดือนเจ็ด-บุญซำฮะ เดือนแปด-บุญเข้าพรรษา เดือนเก้า-บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบ-บุญข้าวประดับดิน เดือนสิบเอ็ด-บุญออกพรรษาและเดือนสิบสอง-บุญกฐิน

กองสิบสี่ที่ประชาชนทั่วไปและชั้นผู้ปกครองพึงปฏิบัติมี 14 ข้อ ได้แก่ ฮีตเจ้าครองขุน ฮีตท้าวทองเพี้ย ฮีตไพร่ครองนาย ฮีตบ้านครองเมือง ฮีตผ้าครองเมีย ฮีตพ่อครองแม่ ฮีตลูกครองหลาน ฮีตสะเฒ่าครองเขย ฮีตปู่ครองย่า ฮีตตาครองยาย ฮีตเฒ่าครองแก่ ฮีตปีครองเดือน ฮีตไฮ่ครองนา และฮีตวัดครองสงฆ์

สรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่หล่อหลอมขึ้นผ่านการปฏิบัติสัมพันธ์หรือได้รับถ่ายทอดจากบริบทแวดล้อม เช่น ได้รับการถ่ายทอดจากความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี การศึกษา สื่อมวลชน เป็นต้น กลายเป็นแบบแผน ในความคิดและการกระทำของคนในสังคมส่วนใหญ่ ที่สำคัญวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นกลางสามารถนำมาซึ่งความเจริญงอกงามหรือความเสื่อมแก่สังคมได้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเจริญ รุ่งเรืองหรือความก้าวหน้าของแต่ละสังคม การศึกษาวัฒนธรรมก็เพื่อให้เข้าใจวิถีชีวิตส่วนรวมของชาวบ้าน เข้าใจถึงพลังที่มีอยู่ในชุมชน แสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นระบบคุณค่าที่มีความสัมพันธ์กัน และเป็นโครงสร้างที่มีผลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม

วัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินชีวิต ได้แก่ ปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่ อาศัย อาหาร และยารักษาโรค

เครื่องนุ่งห่มและการแต่งกายของคนไทย ได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยมีการรับวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวตะวันตกมาใช้มากขึ้นตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การแต่งกายของผู้ชายมักเป็นแบบง่าย ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันโดยเฉพาะชาวชนบท ส่วนชาวเมืองจะแต่งแบบสากลนิยม สำหรับผู้หญิงจะแต่งแบบสากลนิยมและเป็นไปตามสมัยนิยม

ที่อยู่อาศัย เรือนไทยเป็นวัฒนธรรมที่พัฒนารูปแบบขึ้นมาจากสภาพธรรมชาติของสังคมไทย เรือนไทยมีลักษณะสูงโปร่งไม่มีห้องมากนัก รับลมเย็นได้ทุกด้านป้องกันแดดฝนได้เป็นอย่างดี ใต้ถุนสูงสำหรับเก็บของ นั่งพักผ่อนและทำงานบ้าน ในบ้านไม่นิยมประดับเครื่องตกแต่งมากนัก ปัจจุบันมีคนนิยมปลูกเรือนไทยน้อยเพราะราคาสูงละสนใจแบบบ้านของชาวตะวันตกมากกว่า

อาหาร อาหารของคนไทยสมัยก่อนมีลักษณะง่าย ๆ น้ำพริกปลาร้า ผัก แกงส้ม แกงเลียง เป็นต้น และรับประทานข้าวทั้งสามมื้อ ปัจจุบันคนไทยเป็นนักบริโภคชอบแสวงหาอาหารรสแปลก ๆ รับประทาน ชอบนำอาหารต่างชาติมาปรุงแต่งรับประทาน

ยารักษาโรค คนไทยยังนิยมการรักษาโรครักษาโดยใช้เจ็บตามแผนโบราณ อาศัยสมุนไพรมาประกอบเป็นตัวยา และถ้าไม่ใช้ยาแผนโบราณก็จะไปซื้อยาที่ร้านขายยาตามคำแนะนำของคนขาย เป็นเหตุให้คนไทยมีสุขภาพอนามัยไม่ค่อยดี ปัจจุบันคนไทยนิยมรักษาโรครักษาโดยใช้เจ็บตามสถานรักษาพยาบาลมากขึ้น

ศิลปกรรมไทย ศิลปกรรมเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากความพยายามของมนุษย์ในการที่จะปรุงแต่งสภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ให้สิ่งแวดล้อมน่าอยู่อาศัย สวยงามรวมทั้งเป็นอาหารทางใจ วัฒนธรรมในด้านนี้ เช่น วรรณคดี ดนตรี จิตรกรรม ประติมากรรมและสถาปัตยกรรม

วรรณคดี เป็นศิลปกรรมที่แสดงออกในรูปของตัวหนังสือ การแต่งความเป็นเรื่องราว ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกทางอารมณ์แต่แฝงไปด้วยคติเตือนใจ ตัวอย่างเช่น หนังสือเรื่อง พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน

ดนตรี เป็นศิลปะเกี่ยวกับการบรรเลงให้เกิดเสียงที่ไพเราะ สิ่งที่ใช้บรรเลง ทั้งดีด สี ตี เป่า รวมเรียกเรื่องดนตรี ดนตรีอาจแยกออกเป็นดนตรีไทย ดนตรีสากล ดนตรีไทย ปัจจุบันที่แสดงอยู่ เช่น วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี ส่วนดนตรีสากลเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อดนตรีไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การบรรเลงแตรวงเริ่มมีขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 4 และเจริญก้าวหน้าโดยลำดับ ดนตรีสากลที่แสดงในสังคมไทยปัจจุบันและพบเห็นได้บ่อย เช่น แตรวง และโยฮวาทิต ดังจะพบในการแข่งขันกีฬา แห่งศพบวชนาค หรือสวนสนาม

จิตรกรรม เป็นศิลปะเกี่ยวกับการวาดเขียน ระบายสีให้เกิดเป็นภาพหรือลวดลาย ต่าง ๆ จิตรกรรมไทยนิยมภาพที่ไม่มีแรเงาเป็นภาพแบน ๆ ศิลปะคล้าย ๆ ของอินเดีย ลังกา ดังจะพบได้จากภาพตามผนังโบสถ์ ซึ่งมักจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธศาสนา

ประติมากรรม เป็นงานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการปั้น แกะสลัก หล่อ ทูบ ตี เคาะ ให้เกิดเป็นรูปร่าง ประติมากรรมที่นิยมทำกัน ได้แก่ พระพุทธรูปซึ่งมีลักษณะเลียนแบบอินเดียและขอม ประติมากรรมเพื่อการตกแต่ง ได้แก่ ซ่อฟ้า บัวหัวเสา เป็นต้น

สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะการออกแบบก่อสร้าง สถาปัตยกรรมไทยมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะดังจะพบได้จากประสาทราชวัง วัด โบสถ์ วิหาร สิ่งเหล่านี้แสดงออกถึงคุณค่าทางศิลปะ ปัจจุบันสถาปัตยกรรมมักโน้มเอียงไปทางรูปแบบตะวันตก รวมทั้งโครงสร้างและเทคนิคการก่อสร้าง

จรรยาบรรณและจิตใจของคนไทย คนไทยมีลักษณะสุภาพอ่อนน้อมและรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี มีการแสดงความเคารพที่แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของสังคมอื่น เช่น การยิ้มแย้ม ทักทายปราศรัย การไหว้ การถวายความเคารพพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ในด้านจิตใจของคนไทย การได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาทำให้คนไทยมีความกตัญญูเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีจิตใจโอบอ้อมอารีต่อคนทั่วไป ให้เกียรติแก่ผู้อาวุโส รักเกียรติและรักศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

การพักผ่อนหย่อนใจของคนไทย คนไทยชอบดำเนินชีวิตอย่างสบาย มีการพักผ่อนควบคู่กันไปกับการทำงาน การพักผ่อนของคนไทยแยกพิจารณาได้ 2 ประเภทคือพักผ่อนนอกบ้านกับพักผ่อนในบ้าน การพักผ่อนหย่อนใจนอกบ้าน ได้แก่ การดูภาพยนตร์ชมร้านสรรพสินค้าพักผ่อนหย่อนใจตามชายหาด ทักศึกษาสถานที่ต่าง ๆ สวนสาธารณะ การพักผ่อนหย่อนใจในบ้าน ได้แก่ การดูโทรทัศน์ อ่านหนังสือ เลี้ยงสัตว์ เล่นกีฬา ทำสวนครัว เป็นต้น การพักผ่อนหย่อนใจของชาวชนบท อาจมีกิจกรรมสร้างสรรค์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนบ้าน เช่น การเล่นการพนัน การเล่นพื้นเมือง เช่น ชักเย่อ กระโดดเชือก ตะกร้อมวยไทย เล่นว่าว เป็นต้น คนไทยรักสนุก ในการทำงานมักแทรกด้วยการเล่นควบคู่กันไป เช่นการเกี่ยวข้าวก็มักมีการร้องรำทำเพลงหรือเมื่อเสร็จกิจกรรมหนึ่งก็มักมีการพักผ่อนหย่อนใจ ลักษณะเช่นนี้มีมาจากอดีตจนปัจจุบัน

องค์ความรู้เกี่ยวกับฮีตสิบสองของชาวอีสาน

ฮีตสิบสองของชาวอีสานเป็นข้อบัญญัติที่ตั้งใจไว้เพื่อให้ชุมชนชาวอีสาน ได้ประกอบกิจสำคัญร่วมกัน เป็นปรัชญาทางสำคัญที่เป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่ง ซึ่งนักปราชญ์ชาวอีสานได้บัญญัติไว้ เพื่อให้คนในสังคมได้มีโอกาสพบประสังสรรค์ ถามข่าวทุกข์สุขกันเดือนละครั้ง และยังเป็นการสร้างความผูกพัน ความรักความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้อย่างสนิทใจ จึงนับได้ว่าการบัญญัติ ฮีตสิบสองนั้น เกิดจากความสามารถของนักสังคมิวิทยาสมัยโบราณ ดังนี้ ฮีตที่ 1 ทำบุญเข้ากรรม ฮีตที่ 2 ทำบุญคุณลาน ฮีตที่ 3 ทำบุญข้าวจี ฮีตที่ 4 ทำบุญพระเวส ฮีตที่ 5 ทำบุญสงกรานต์หรือตรุษสงกรานต์ ฮีตที่ 6 ทำบุญบั้งไฟ ฮีตที่ 7 ทำบุญซำฮะ ฮีตที่ 8 ทำบุญเข้าพรรษา ฮีตที่ 9 ทำบุญประดับดิน ฮีตที่ 10 ทำบุญข้าวสาก ฮีตที่ 11 ทำบุญออกพรรษา และ ฮีตที่ 12 ทำบุญกฐิน (สวิง บุญเจิม. 2539 : 626 - 629)

ฮีตที่ 1 ทำบุญเข้ากรรมหรือบุญเข้าปริวาสกรรม เมื่อถึงเดือนเจียงหรือเดือนอ้าย พระสงฆ์ชาวอีสานจะมีการอยู่ปริวาสกรรม เพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเลสเป็นการสร้างความมั่นใจในการครองสมณเพศของตน พระสงฆ์ที่เข้าปริวาสกรรมได้ปฏิบัติเคร่งครัดไม่มีเวลาออกบิณฑบาต ชาวบ้านได้มาทำบุญร่วมกัน ได้มีโอกาสถามข่าวกัน และยังไม่มีรู้จักกับบุคคลที่ไม่เคยรู้จักได้ญาติธรรมเพิ่มขึ้น

ฮีตที่ 2 ทำบุญคุณลาน เมื่อถึงเดือนยี่หรือเดือน 2 ประมาณเดือนมกราคม เป็นช่วงที่ชาวบ้านเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ในอดีตชาวอีสานจะขมมัดข้าวที่ยังไม่เคาะ(นวด)เม็ดออกจากฟาง นำไปรวมกันไว้ที่ลานเก็บข้าว ซึ่งชาวอีสานเชื่อว่า ข้าวเป็นพืชเลี้ยงชีวิตที่มีเทพรักษา เรียกว่า “แม่โกลสพ” เป็นขวัญข้าวที่เลี้ยงมนุษย์ การทำบุญคุณลานจะมีการป่าวประกาศบอกกล่าวญาติพี่น้องไปร่วมทำบุญคุณลาน

ฮีตที่ 3 ทำบุญข้าวจี หลังจากนวดข้าวขนเมล็ดข้าวขึ้นยุ้งฉางแล้ว ชาวบ้านจะทำพิธีสู่ขวัญข้าว เพื่อที่จะตัดเมล็ดข้าวเปลือกไปตำหรือนำไปสีเป็นข้าวสาร นำมานึ่งให้สุกปั้นเป็นก้อนใหญ่ ๆ ใส่ในน้ำอ้อยข้างในรอยเกลือกข้างนอกนิดหน่อย แล้วนำไปย่างไฟให้สุกเหลือง ทาไข่ข้างนอกและย่างไฟอีกครั้งจนสุกเหลือง นำไปถวายพระพร้อมกันทั้งหมู่บ้าน ไม่กินก่อนพระเด็ดขาดเพราะเชื่อว่าถ้ากินก่อนพระฉันท์จะเป็นคนบาป และในวันนี้บางหมู่บ้านจะฟังเทศน์ด้วย

ฮีตที่ 4 ทำบุญพระเวส บุญเดือน 4 หรือบางหมู่บ้านนิยมเรียกว่า บุญฟังธรรม เดือนนี้เป็นเดือนที่มีดอกไม้ตามชายทุ่งในภาคอีสานบานสะพรั่งสวยงามมาก เช่น ดอกมันปลา (ดอกกรันกรา) ดอกคูณ ดอกลำดวน เป็นต้น ในช่วงเดือน 4 นี้ มีฝนมาบ้างแล้ว จักจั่นเรไรขับร้องตามชายป่า ชายทุ่งแล้วเสนาะไพเราะเป็นธรรมชาติมาก ซึ่งในหนังสือมาลัยหมื่นมาลัยแสนเขียนไว้ว่า “พระผู้จะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต คือ พระศรีอริยเมตไตรย์” ใครอยากร่วมในพระศาสนาของท่าน อยากพบเห็นท่าน บุคคลนั้นต้องไม่ฆ่าพ่อไม่ฆ่าแม่ ไม่ฆ่าสมณะชีพรามณ์ ไม่ทำลายพระสงฆ์ให้แตกกัน และจะต้องฟังเทศน์พระเวสสันดรชาดกให้จบในวันเดียวทั้ง 13 กัณฑ์ ปราชญ์อีสานเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี จึงได้บรรจุบุญมหาชาติลงในฮีตที่ 4 (ในเดือน 4) บุญนี้เป็นบุญที่ยิ่งใหญ่ กระทำกันตั้งแต่ในวังหลวง ถึงชาวบ้านและทำกันทั่วประเทศไม่ว่าพิธีอื่นหรือบุญอื่นแตกต่างกันอย่าง แต่คนไทยที่นับถือศาสนาพุทธจะต้องทำบุญพระเวสดังกล่าว ชาวอีสานจึงเชื่อว่าการทำบุญพระเวสเป็นบุญที่ได้กุศลมาก ดังนั้นจึงได้ชื่อว่า “บุญมหาชาติ” และมีการร่วมมือกันทำทั้งหมู่บ้าน (สวิง บุญเจิม. 2539 : 558)

ฮีตที่ 5 ทำบุญสงกรานต์หรือตรุษสงกรานต์ วันสงกรานต์ นับเป็นเทศกาลสำคัญ เกี่ยวข้องกับคนไทยทุกภูมิภาคทั่วประเทศ เพราะถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ เป็นวันเริ่มต้นชีวิตใหม่ ในอดีต

ถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ของทุกปี ทางราชการปัจจุบันถือเอาวันที่ 13 เมษายนของทุกปี ไม่ว่าจะตรงวันขึ้นหรือวันแรมที่ต่ำก็ตาม เมื่อถึงวันที่ 13 เมษายน ทางราชการจะหยุดวันสงกรานต์ ในวันนี้จะมีพิธีสงฆ์พระพุทธรูป เวลาบ่าย 3 โมง ต่อด้วยสงฆ์พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ญาติผู้ใหญ่ และรดน้ำกันเองอย่างสนุกสนาน

วันสงกรานต์ชาวอีสาน เรียกว่า “วันเนา” ชาวบ้านจะหยุดงานมาเล่นน้ำ สงฆ์น้ำหรือสาดน้ำกันเป็นเวลา 3 วัน เริ่มจากวันที่ 13 14 และ 15 เมษายน โดยการสงฆ์และการรดน้ำนิยมทำภายในช่วงสงกรานต์ ชาวบ้านจะชวนกันไปสงฆ์น้ำพระสงฆ์ และไปรดน้ำผู้สูงอายุเพื่อขอพรท่าน การสงฆ์น้ำและการรดน้ำจะด้วยความเคารพนับถือ และมีพิธีตามความเชื่อที่สืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นการสร้างความผูกพัน ระหว่างความเป็นญาติพี่น้อง เผ่าพันธ์และสร้างความรักความสัมพันธ์ตลอดจนได้รับพรจากผู้ใหญ่อันเป็นคำสอนและคำแนะนำที่ดีในการครองตน ครองคน ครองเรือน หรือเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามของชาวอีสานให้คงอยู่ตลอดไป

ฮีตที่ 6 บุญบั้งไฟ บุญนี้เป็นวัฒนธรรมประเพณีชาวอีสานที่ได้สืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน โดยถือปฏิบัติในช่วงเดือน 6 หรือบางหมู่บ้านนิยมเรียกว่า “บุญเดือน 6” ชาวอีสานเชื่อว่า เป็นการบูชาวัสสกาลเทพเจ้าผู้สร้างน้ำฝน หรือ “แถน” พญาแถนอันได้แก่พระอินทร์ โดยเชื่อว่าพญาแถนหรือพระอินทร์เทพเจ้าแห่งน้ำฝนนี้ ชอบบั้งไฟหากไม่ได้ชมบั้งไฟจะไม่ประทานน้ำฝนให้มนุษย์ ดังนั้นเมื่อถึงเดือน 6 ซึ่งเป็นเดือนแห่งการเข้าสู่ฤดูทำนา ชาวอีสานก็จะมีประเพณีบุญบั้งไฟ เพื่อจุดถวาย (ถวาย) พญาแถน เป็นการขอฝนเพื่อทำนา และได้ถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน

นอกจากนี้ในเดือน 6 ยังมีบุญวิสาขาคือ วันเพ็ญเดือน 6 ซึ่งเป็นวันประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของศาสนาพุทธ โดยถือปฏิบัติเวลาพระอาทิตย์ลับฟ้าแล้ว หรือมืดแล้วประมาณ 1 ทุ่ม ตอนเย็นวันเพ็ญเดือน 6 พระสงฆ์จะตักกลองโหม (กลองรวม) เป็นสัญญาณให้ชาวบ้าน เตรียมดอกไม้ 1 คู่ เทียน 1 คู่ ธูป 1 คู่ มารวมกันที่วัด เจ้าอาวาสจะแสดงธรรมเกี่ยวกับความสำคัญของวันวิสาขบูชา เมื่อจบแล้วเริ่มพิธีเวียนเทียนโดยท่านเจ้าอาวาสผู้เป็นประธานพิธีเดินนำหน้าแบบประทักษิณ (เวียนขวา) คือ ให้สิ่งที่เราเคารพอยู่ขวามือ พระภิกษุสามเณรและฆราวาสทุกคนจุดธูปเทียนและเดินรอบพระอุโบสถตามลำดับ เดิน 3 รอบ รอบแรกสวดพระพุทธรูป รอบที่ 2 สวดพระธรรมคุณ และรอบที่ 3 สวดพระสังข์คุณ เมื่อครบ 3 รอบ จะนำธูปเทียนที่จุดเห็นบูชาไว้ข้างโบสถ์ หรือศาลาการเปรียญ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานที่ที่เดินเวียนรอบ

ฮีตที่ 7 บุญซำฮะหรือบุญซำระ หมายถึง การสระหรือล้างในบัญญัติประเพณีบุญซำฮะนี้เป็นการชำระสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไร ขับไล่ภูตผี สิ่งไม่ดีทั้งหลายออกจากหมู่บ้าน ออกจากครอบครัว และออกจากร่างกาย โดยใช้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือน้ำมนต์เวทย์มนต์ ปิดเป่าชำระล้างออกไปซึ่งชาวอีสานเชื่อว่าหากได้ทำบุญซำฮะนี้แล้วจะทำให้มีความสุข ประกอบอาชีพทำธุรกิจหรือเดินทางไปมาแล้วปลอดภัยปลอดภัยมีความสุขตลอดไป (สวิง บุญเจิม. 2539 : 559 - 560)

ฮีตที่ 8 บุญเข้าพรรษา ประเพณีหรือเทศกาลเข้าพรรษาตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 หรืออนุญาตให้อิษฐานเข้าพรรษาในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 9 ได้ในกรณีที่เข้าพรรษาแรกไม่ทัน เรียกว่า “ปัจฉิมพรรษา” หรือเข้าพรรษาหลัง ตามข้อบัญญัติกล่าวไว้ว่า การเข้าพรรษาคือการอิษฐานของพระสงฆ์ว่าจะประจำในที่แห่งเดียวหรือในอารามเดียว เป็นเวลา 3 เดือน ใน 3 เดือนจะไปค้างคืนที่อื่นไม่ได้ ถ้าไปถือว่าพรรษามาครบต้องอาบัติ ยกเว้นมีความจำเป็นต้องใช้วิธีสัตตาคหะกรณียะ ซึ่งจะได้ 7 วัน โดยอนุญาตให้อิษฐานเข้าพรรษาหลังในวันแรม 1 ค่ำ เดือน 9 ได้ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ส่วนสถานที่

จำพรรษานั้น ควรจะเป็นลักษณะเสนาสนะสัปปายะ คือ สามารถอยู่อาศัยหลบแดดหลบฝนและหลบลมได้ ตลอดจนป้องกันสัตว์เลื้อยคลานอื่น ๆ ได้

ฮีตที่ 9 บุญประดับดิน หรือบุญเดือน 9 ตรงกับวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวอีสานเชื่อว่า ประเพณีวัฒนธรรมแห่งบุญนี้ เป็นบุญที่ทำถวายทานแก่พระสงฆ์ เพื่อเป็นการทำบุญถวายภัตตาหารและกรวดน้ำให้วิญญาณญาติที่ตายไปแล้วจะได้กุศลบุญแห่งการทำทานนี้ ดังนั้นชาวอีสานจึงได้จัดอาหารคาวหวานไปถวายพระสงฆ์อีกส่วนหนึ่งทำไปวางไว้ตามข้างวัด ข้างกำแพง และผูกไว้ตามกิ่งไม้บริเวณวัด โดยมีความเชื่อว่าวิญญาณของญาติที่ตายไปแล้วจะได้รับการปลดปล่อยจากนรกให้ออกมารับส่วนบุญในวันเดือนดับหรือวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 เรียกว่า “บุญประดับดินหรือบุญข้าวประดับดิน”

ฮีตที่ 10 บุญข้าวสากหรือบุญสลากภัตเป็นประเพณีวัฒนธรรมบุญเดือน 10 ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ชาวบ้านในภาคอีสานจะจัดสิ่งของไปทำทานแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 จัดอาหารหวานคาวใส่ถาดพร้อมห่อข้าวหรือก่องข้าวแล้วนำไปรวมกันที่ศาลาการเปรียญ ทุกคนเขียนชื่อตัวเองม้วนเป็นหลอดกลมใส่ลงในบาตรที่ตั้งไว้ ถึงเวลาประมาณ 11 นาฬิกา พระสงฆ์มารวมกัน มัคทายกวัดจะนำกล่าวคำถวายสลากภัต แล้วนำบาตรสลากภัตให้พระสงฆ์จับสลาก เริ่มจากเจ้าอาวาสจนถึงสามเณรรูปสุดท้าย พระสงฆ์สามเณรรูปใดจับได้สลากใคร ผู้นั้นก็จะนำสำรับของตนไปถวายตามที่พิธีกรประกาศ

ฮีตที่ 11 บุญออกพรรษา วันออกพรรษาดตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 นับเป็นเวลา 3 เดือนหลังจากที่พระสงฆ์ได้อธิษฐานปวารณาตน ประจำที่ในอารามเดียว ประเพณีวัฒนธรรมการออกพรรษาชาวอีสานได้ปฏิบัติสืบทอดมาเป็นเวลานาน กล่าวคือ ตามโบราณกาลหลังจากบุญข้าวสาก (ข้าวสารท) แล้ว พระเถระจะเข้าป่าไปหาเปลือกบง ใบเนียม ใบอัมมาตากแดดให้แห้ง แล้วนำมาโขลกตำหรือบดให้ละเอียดนำมาเป็นประทีป แจกญาติโยมเพื่อนำมาบูชาในวันออกพรรษา ส่วนญาติโยมจะไปเก็บหมากบกแห้ง (เม็ดจะบก) นำมาผ่าเอาเม็ดข้างในเพื่อบีบเอาน้ำมัน หรือบีบเอาน้ำมันมะพร้าวใส่ขวดใส่ถ้วยตั้งไว้ที่หิ้งบูชา เพื่อให้ญาติโยมจุ่มประทีปก่อนจุด จะทำให้ประทีปติดไฟง่าย และยังมีกลิ่นหอมด้วย

นอกจากนี้ก่อนถึงวันออกพรรษาประมาณ 15 วัน เจ้าอาวาสจะเชิญญาติโยมปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยกันแบ่งหนังสือเทศน์ แบ่งจากผูกให้เป็นกัณฑ์ แบ่งหนังสือลำนิทานตามจำนวนพระเถระ เพื่อให้ฝึกอ่านทำนองเทศน์เป็นการเตรียมตัวก่อนวันออกพรรษา ซึ่งในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันออกพรรษา ญาติโยมจะมาร่วมทำบุญใส่บาตรที่วัด และได้ฟังเทศน์จากพระเถระที่จำพรรษาอยู่ในวัด การฟังเทศน์จะมีการล้อมห้องทุกครั้งที่เทศน์จบลงแต่ละกัณฑ์ พร้อมถวายกัณฑ์เทศน์พร้อมปัจจัยไทยธรรม

การทำหิ้งบูชาในวันออกพรรษา ก่อนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะออกมาทำหิ้ง(ห้าง)บูชา ก่อนวันงาน 1 วัน โดยการเอาต้นกล้วยมาฝักเป็นเสาสี่ต้น สำหรับทำเป็นที่วางถ้วยน้ำมันเพื่อจุ่มประทีป และที่วางดอกไม้บูชา ที่ปักธูปเทียน ส่วนที่ตั้งเทียนภายในหิ้งจะมีความสูงท่วมหัวผู้ใหญ่ ชาวบ้านจะถือมากกว่า “ศาลต้องเพียงตาที่บูชาต้องท่วมหัว” และชาวบ้านทุกครัวเรือนจะนำไม้ไผ่เป็นรูปทรงดังกล่าวดำแล้ว จะนำกระดาษหลากสีหรือสีเดียวก็ได้ แต่ยกเว้นสีดำ นำกระดาษสีดังกล่าวมาติดรอบไม้ไผ่ที่มัดเป็นรูปทรงเอาถ้วยน้ำมันซึ่งทำใส่เหมือนตะเกียงใส่ไว้มาตั้งภายในโคนนั้น ทำเชือกผูกข้างบนของโคนไฟ นำไปแขวนไว้ข้างบ้านตัวเองและแขวนไว้ตามวัด สำหรับจุดตอนกลางคืน

ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 หรือวันออกพรรษา โคมไฟนี้จะหมุนมองดูสวยงามมากเป็นการประดับไฟอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ฮีตที่ 12 บุญกฐิน ประเพณีบุญกฐินชาวอีสานถือว่าเป็นบุญมหากุศล อันเป็นมหารธรรมบุญ ซึ่งต้องมีการเตรียมการมาก ค่าใช้จ่ายสูง บุญกฐินเป็นกาลทาน คือ ทานมีเวลาจำกัดเพียง 1 เดือนนับจากวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงกลางเดือน 12 หรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เท่านั้น หากเลยเวลานี้แล้วไม่ถือว่าเป็นบุญกฐิน

กฐิน เป็นชื่อของไม้สังข์ที่ทำเป็นสี่เหลี่ยมขนาดเท่าจิวร ใช้สำหรับชิงเย็บจิวรเมื่อตัดแล้วเพราะสมัยก่อนช่างไม้ชำนาญอาจจางตาจิวรผิดที่ เมื่อเย็บสำเร็จแล้วจะกลายเป็นจิวรไม่เหมือนของเดิม หากมีการรอบไม้สังข์จะสะดวกในการเย็บตามตาที่ขีดไว้โดยการเนาหรือด้นไว้ก่อนแล้วจึงเย็บเก็บด้วยให้เรียบร้อยก็จะได้ผ้าจิวรที่ถูกต้อง ดังนั้น คำว่า “กฐิน” จึงเป็นชื่อของไม้สังข์ไม่ใช่ผ้า

พระภิกษุผู้มีคุณสมบัติควรรับกฐิน จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ ได้แก่ ผู้รู้ธรรม 8 ประการ ประกอบด้วย 1. รู้บุพพกิจ 7 อย่าง คือ 1) ซักผ้า 2) กะผ้า 3) ตัดผ้า 4) เนาหรือด้นผ้าที่ตัดแล้วเพื่อจุดตาจิวรให้ถูก 5) เย็บผ้าที่เนาไว้ 6) ย้อมจิวรให้ถูกและ 7) ทำกัปปะคือพินทุ 2. รู้จักถอนไตรจิวร 3. รู้จักอธิษฐานไตรจิวร 4. รู้จักกรานกฐิน 5. รู้จักมาติกา คือ แม่บทที่บอกให้รู้ว่า กฐินเคาะคืออะไร 6. รู้จักปติโพธที่บอกสาเหตุที่กฐินเคาะหรือยังไม่เคาะ 7. รู้จักการเคาะกฐิน และ 8. รู้จักอานิสงส์กฐิน (สวิง บุญเจิม. 2537 : 595 - 596)

โดยสรุปฮีตสิบสองของชาวอีสาน เป็นประเพณีวัฒนธรรมอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นนักจิตวิทยาชั้นเยี่ยม โดยคิดหาวิธีการให้คนในสังคมได้มีกิจกรรมร่วมกัน มีโอกาสพบกันทุกเดือนอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อถามข่าวทุกข์สุขหรือเป็นการพบปะสังสรรค์สร้างความผูกพันกัน รู้จักญาติพี่น้องเผ่าพันธุ์ไม่ลืมกันได้เดินทางไปมาหาสู่กันเยี่ยมเยียนกันอันเป็นที่มาของการท่องเที่ยวในอดีตจนปัจจุบัน แต่การท่องเที่ยวมีความแตกต่างกันตามยุคสมัย

องค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยววัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรรมประจำวัน โดยปกติการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางของคนจากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งเป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการพักผ่อน หรือหาความรู้ ซึ่งครอบคลุมถึงการเดินทางเพื่อธุรกิจที่ผู้เดินทางยังมีได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพจากเจ้าของถิ่นปลายทาง โดยการท่องเที่ยวยังเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมพันธภาพซึ่งเกิดจากการเดินทางและการพักผ่อนต่างถิ่นเป็นการชั่วคราว โดยมีได้ประกอบอาชีพ ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ คือ 1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และ 3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ตาม ที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (ตุ้ย ชุมสาย. 2527 : 5)

องค์การสหประชาชาติ (2543 : 2-3) ได้นิยามการท่องเที่ยวไว้ในการประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ณ กรุงโรมประเทศอิตาลีว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง
 2. การเดินทางที่มีจุดหมายปลายทาง ที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราว และต้องเดินทางกลับ ที่อยู่หรือภูมิลำเนาเดิม การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งกระทำเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจการงานประจำ โดยปกติการท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางของคนจากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง เป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อการพักผ่อน หรือหาความรู้ ซึ่งครอบคลุมถึงการเดินทางเพื่อธุรกิจที่ผู้เดินทางยังมีได้ตั้งหลักแหล่งถาวร และไม่ได้รับรายได้เพื่อยังชีพจากเจ้าของถิ่นปลายทางโดยการท่องเที่ยวยังเป็นผลรวมของประสบการณ์พิเศษกับสัมพันธภาพซึ่งเกิดจากการเดินทางและการพักผ่อนต่างถิ่นเป็นการชั่วคราว โดยมีได้ประกอบอาชีพ ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ คือ 1) เป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว 2) เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และ 3) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ตาม ที่มีใช้เพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ (ดู ชุมสาย. 2527 : 5)

3. มีความมุ่งหมายในการเดินทางไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ
 Douglas (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2543 : 3 – 4 ; อ้างอิงมาจาก Douglas. n.d.) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวในแง่ของความมุ่งหมายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวซึ่งแบ่งได้เป็น 8 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday-mass Popular Individual)
2. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ เช่น การศึกษาความเป็นอยู่ การชมศิลปะ ดนตรี ละคร การนัมัสการ ศูนย์ศาสนา เป็นต้น
3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อการทำวิจัย การศึกษา สอนหนังสือ ฝึกอบรม หรือการดูงาน ซึ่งจะต้องพำนักอยู่ในสถานที่นั้น ๆ เป็นเวลานาน
4. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาและบันเทิง (Sport and Recreation) คือ การเดินทางไปชมหรือร่วมการแข่งขันกีฬา หรือนันทนาการต่าง ๆ
5. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests)
6. การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก (Hobbies) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อทำงานอดิเรก เช่น การวาดภาพ การเขียนนวนิยาย เป็นต้น
7. การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friends and Relative)
8. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางของนักธุรกิจที่จัดเวลาบางส่วนของการเดินทางหลังจากทำธุรกิจเสร็จสิ้นแล้ว ใช้เวลาในการท่องเที่ยวก่อนเดินทางกลับ

Adriana (เดชา ไต้งสูงเนิน. 2543 : 18 ; อ้างอิงมาจาก Adriana. 1995) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เป็นเครื่องมือที่มีอำนาจให้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ได้เป็นอย่างมากถ้าการท่องเที่ยวมีการจัดการและการบริหารที่ดี ก็จะสามารถใช้พื้นที่ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาตินั้นได้โดยไม่ได้ทำให้มันเสื่อมโทรมลง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องมีการวางแผนนโยบายที่ชัดเจน และมีความสอดคล้องกับความคิดเห็นและเหตุผลของคนในท้องถิ่น เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมในระดับชาติ นโยบายควรจะเจาะจงลงไปในแต่ละด้านโดยพิจารณาปัจจัยที่สำคัญพื้นฐานของชุมชน ถ้าเป็นไปได้ก็ควรจะให้มีการแข่งขันเพื่อเพิ่มจุดเด่นในตลาด การสร้างแนวทางการ

จัดการสิ่งแวดล้อมให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนตลอดไป การตอบสนองนั้นต้องไม่มีการกีดกันในการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ด้วย

วรรณ วรชวานิช (2546 : 5) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ว่า กิจกรรมและวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเปลี่ยนจากเพื่อความดำรงชีวิตให้อยู่รอด เป็นเพื่อการผจญภัย เพื่อการศึกษา เพื่อการค้า เพื่อความสุขหรือเพื่อสุขภาพ รูปของการเดินทางได้เปลี่ยนจากการเดินเท้าเป็นการใช้พาหนะ เช่น เรือ รถ เครื่องบิน การท่องเที่ยวได้พัฒนากลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวมากขึ้น การท่องเที่ยวเป็นการเดินทาง แต่การเดินทางไม่ใช่การท่องเที่ยวทั้งหมด การเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวได้แก่

1. การเดินทางที่ผู้เดินทางถูกบังคับให้เดินทาง
2. การเดินทางที่ผู้เดินทางได้รับค่าจ้างให้ปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งขณะเดินทาง
3. การเดินทางที่ผู้เดินทางตั้งใจจะอพยพจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
4. การเดินทางของผู้คนบริเวณชายแดนที่ข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศ เป็นกิจวัตรประจำวัน
5. การเดินทางผ่านประเทศหนึ่งประเทศใดโดยมิได้แวะลงเปลี่ยนพาหนะเลย ณ ประเทศ นั้น ๆ

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2542 : 18) กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่าหมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นชั่วคราวเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือเพื่อหารายได้ ปัจจัยที่มีผลผลักดันให้ประชาชนมีการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวกันมากขึ้น ได้แก่ การเกษียณก่อนกำหนดเวลา การมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น การมีรายได้เพิ่มขึ้น สิทธิการมีวันหยุดทำงานโดยได้รับค่าจ้าง ความสะดวกด้านการคมนาคม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและรูปแบบการบริโภค ขนาดของครอบครัวที่เล็กลง และนโยบายของรัฐที่เอื้ออำนวยและสนับสนุนการเดินทางท่องเที่ยว และยังได้กล่าวถึงลักษณะของธุรกิจท่องเที่ยวเอาไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจบริการประเภทหนึ่งซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งสามารถแยกลักษณะเด่นออกได้เป็น 4 ประการคือ

1. เป็นการให้บริการแบบใกล้ชิด ตัวต่อตัว สามารถทราบความพึงพอใจของลูกค้าได้ทันที การควบคุมคุณภาพของการบริการให้คงที่ทำได้ยาก เพราะมีเรื่องของอารมณ์และทัศนคติของผู้รับบริการและผู้ให้บริการเข้ามาเกี่ยวข้อง
2. เป็นการให้บริการที่ต้องมีการวางแผน และเตรียมการล่วงหน้าเป็นเวลานาน การเพิ่มบริการที่เร่งด่วนเฉพาะหน้าทำได้น้อยและทำได้ยาก
3. นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการรับบริการสั้นมาก การพัฒนาบริการจึงต้องทำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะรูปแบบ ความรวดเร็ว ประสิทธิภาพของการบริการ และบุคลากรในการให้บริการ
4. เป็นธุรกิจบริการที่ต้องใช้แรงงานคนในการให้บริการ ไม่นิยมนำเอาเครื่องจักรมาใช้แทนคน

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 8 - 10) สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์

โบราณคดี และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540 : 1 - 10) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ แครพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิต ผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อ่านและย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพาไม่สามารถแยกออกจากกันได้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 12) สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคมเป็นการท่องเที่ยว ในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

สุดาพร วรพล (2540 : 31 - 33) ได้สรุปการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมชาติของชาติไว้ดังนี้

1. มรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่เปี่ยมได้ด้วยคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และทางด้านจิตใจของคนในชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องได้รับการจัดการที่ละเอียดอ่อนรอบคอบ โดยเฉพาะเมื่อจะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะหากดำเนินการโดยขาดความระมัดระวังแล้ว จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มได้ง่าย เช่น กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์กับกลุ่มผู้ประกอบการ
2. สถานที่ที่จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องเป็นแหล่งที่ได้ประสบการณ์ได้ดีแก่นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ที่น่าพึงพอใจ รวมทั้งรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้
3. การให้เอกชนซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่มาแล้วได้เข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ในเรื่องของการจัดทำป้าย อธิบายในแหล่งและการจัดการท่องเที่ยวด้วย
4. แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมควรได้รับการพิจารณาทั้งในแง่ของการอนุรักษ์การเป็นแหล่งเรียนรู้ และบริการที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวควบคู่กันไป
5. ควรให้ความสำคัญกับการจัดทำป้ายอธิบายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้กับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีความด้อยในเรื่องของสื่อ การฝึกอบรม วิชาการ ตลอดจนการจัดการเนื่องจากแหล่งมรดกในประเทศเหล่านั้น มักจะยังเป็นส่วนของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนมิใช่สิ่งที่ได้รับอนุรักษ์สืบทอดกันมาแต่อดีต

โครงการวิถีทรรศน์ (2540 : 4) กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือการเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น โดยต้องเดินทางเข้าไปเที่ยวชมอย่างเกรงใจ ให้ความเคารพต่อศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และรักษาสิ่งแวดล้อม หากสามารถกระทำได้เช่นนี้ก็จะเกิดประโยชน์จากการเรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากการเดินทางท่องเที่ยว

บริษัท มรดกโลก จำกัด (2537 : 26) กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) ว่าเป็นกลไกที่แยก “นักท่องเที่ยว” ออกจาก “นักเที่ยว” ได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ รสนิยม และความสนใจที่ค่อนข้างไปทางการศึกษา ทำให้อยากรู้อยาก

เห็นความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ไปพบเห็น เพื่อเปรียบเทียบกับบ้านเมืองของตน สะท้อนถึงความเป็นนักคิด นักจัดการที่แสวงประสบการณ์เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตมากกว่าจะสนุกอย่างเดียว เหมือนกับนักเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดต่อชุมชนหรือประเทศที่ตนไปเที่ยว

พงศธร เกษสำลี (2537 : 12) กล่าวว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้แก่ โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิตและอสังหาริมทรัพย์ของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นสิ่งเพิ่มรสชาติในการเดินทางให้แก่ท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

สามพร มณีไมตรีจิต (2535 : 65) กล่าวถึง บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยวจากการแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทธรรมชาติ ประเภทสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน และประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ซึ่งพบว่านอกจากประเภทแรกแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวล้วนจัดอยู่ในกลุ่มของวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยพิจารณาจากความหมาย และลักษณะของวัฒนธรรม ประเภทที่สองเป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตนเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ส่วนประเภทที่สาม เป็นต้นตอมาจากแนวความคิด ความเชื่อ วิถีประชา ซึ่งเป็นนามธรรมแต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมาเสริมขึ้น จนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบประกอบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง สำหรับประเทศไทยวัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอสังหาริมทรัพย์ของคนไทย ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมมากมายหลากหลายประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้อง ผสมผสาน และกลมกลืนเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างสมบูรณ์

เสรี วังสีไพจิตร (2530 : 5) กล่าวว่า การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการนักท่องเที่ยวนั้น ถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง หวังผลกำไรจนเกินควร และขาดสำนึกของนักท่องเที่ยวก็จะเกิดการประยุกต์ดัดแปลงจนผิดเพี้ยนกระทั่งไม่มีเอกลักษณ์ และด้อยคุณค่าลงไป สิ่งที่ตามมาในที่สุดก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจและเสื่อมความนิยมไปจากท่องเที่ยว

โดยสรุป การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนนั้นให้น้อยที่สุดหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อความเหมาะสม ก็สามารถทำได้แต่ต้องไม่ทำให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรมนั้น ๆ

ความเป็นมาของโฮมสเตย์ (Home Stay)

โฮมสเตย์ ถือเป็นนวัตกรรมทางการท่องเที่ยวที่ประเทศไทยได้รับแนวความคิดมาจากประเทศตะวันตก จุดกำเนิดของโฮมสเตย์ กล่าวได้ว่าเกิดขึ้นในทวีปยุโรปยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุคนี้ผู้คนเริ่มแสวงหาความสงบสุขและการพักผ่อนที่เงียบสงบในพื้นที่ชนบทที่ห่างไกลแต่เนื่องจากราคาที่พัก โดยเฉพาะที่พักซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทที่มีวิวทัศนังดงามราคาแพง ดังนั้นแนวความคิดในการพักแรมกับเจ้าของบ้านจึงเริ่มก่อตัวขึ้นและได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ

จุดเริ่มต้นและความเป็นมาของโฮมสเตย์ในทวีปยุโรปในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้คนเริ่มแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวและที่พักที่ห่างไกลชุมชนตัวเมือง และร่องรอยความกดดันของสงคราม ไปสู่พื้นที่ชนบทที่เต็มไปด้วยความสงบร่มรื่น ธรรมชาติที่สวยงามก่อให้เกิดที่พักแรม นักท่องเที่ยวประเภทใหม่ ๆ ขึ้น ได้แก่ Bed & Breakfast บ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) เกสต์เฮาส์ (Guesthouse) และโฮมสเตย์ ซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กัน แต่เรียกแตกต่างกันไปตามพื้นที่ประเทศ และวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามถึงแม้จะเรียกชื่อแตกต่างกันไป แต่ทั้งหมดดำเนินการภายใต้แนวคิดเดียวกันคือ ถ้าวัดผู้ที่มาพักเป็นแขกของบ้านมิใช่นักท่องเที่ยว (Be a guest, not just a tourist) และภายใต้การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวชนบท (Rural Tourism) MacNulty Michael (2544 : 43)

ประเทศออสเตรเลียถือว่าเป็นประเทศแรกในภูมิภาคยุโรปที่มีการท่องเที่ยวพักแรมกับบ้านพักในฟาร์ม (Farmhouse) หลังจากนั้นประเทศอื่น ๆ ในทวีปยุโรปก็เริ่มดำเนินการบ้าง อาทิ อังกฤษ เยอรมนี ไอร์แลนด์ ซึ่งในแต่ละประเทศมีการเรียกชื่อแตกต่างกันไปตามประเพณีและวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ ได้แก่ Bed & Breakfast , Farmhouse , Guesthouse แต่ไม่ว่าจะเรียกที่พักรูปแบบนี้ว่าอย่างไรเอกลักษณ์ที่สำคัญของที่พักที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดก็คือต้องอยู่ในชนบทที่ห่างไกลตัวเมืองและแหล่งชุมชนที่มีประชาชนหนาแน่น อย่างไรก็ตามรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถใกล้ชิด เรียนรู้วิถีชีวิตของครอบครัวเจ้าของบ้านและชุมชน นักท่องเที่ยวสามารถหาได้จากการท่องเที่ยวรูปแบบของโฮมสเตย์ เท่านั้น Macnulty (2001 : 47)

โฮมสเตย์ และการท่องเที่ยวชนบทของประเทศไอร์แลนด์

ประเทศไอร์แลนด์ มีการพัฒนาโฮมสเตย์มาแล้วเกือบ 50 ปี ปัจจุบันมีโฮมสเตย์ทั้งสิ้นกว่า 4,000 หลัง จากประสบการณ์การจัดโฮมสเตย์ในไอร์แลนด์มีบทเรียนที่ควรเรียนรู้ 3 ประการ คือ (ชูวิทย์ ศิริเวชกุล. 2544 : 45 - 46)

1. นักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ต้องการกิจกรรมการท่องเที่ยวประกอบการพักแรมเสมอ ดังนั้น เจ้าบ้านควรเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีสำหรับนักท่องเที่ยว
2. เพื่อให้การทำตลาดสำหรับโฮมสเตย์มีประสิทธิภาพสูงสุด จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องการอาศัยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อที่จะทำงานประสานงานกับองค์การท่องเที่ยวของรัฐ
3. โฮมสเตย์ต้องอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ โฮมสเตย์ที่อยู่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพียงพอจะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เลย

การให้บริการจัดการโฮมสเตย์ในประเทศญี่ปุ่น

ฟูกูตะ (Fukuda, Kinya) ได้เสนอความรู้เกี่ยวกับการจัดการโฮมสเตย์ โดยการประยุกต์จาก Turtle Inn Nikko

การให้บริการชาวต่างชาติของ Turtle Inn Nikko

1. แนะนำ Turtle Inn Nikko
2. พฤติกรรมการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติ
3. การรับชาวต่างชาติในระยะแรก

4. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างกันของขนบธรรมเนียมประเพณี และ วัฒนธรรม

5. การเจ็บป่วยและการเกิดอุบัติเหตุ
6. ความรู้ความเข้าใจของท้องถิ่นที่มีผลต่อการต้อนรับแขกต่างชาติ
7. วิธีการป้องกันการร้องเรียนและเรียกร้องค่าเสียหาย
8. ความพยายามเข้าขนบธรรมเนียมประเพณี

การจัดโฮมสเตย์ สามารถนำเนินการได้ทั้งในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attractions) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attractions) และแหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม (Cultural Attractions)

ประเทศต่าง ๆ ที่อยู่ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจที่จะมาเที่ยวชมอารยธรรมทาง ศึกษาศาสตร์ โดยเฉพาะแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังเป็นที่นิยมของเหล่านักท่องเที่ยวจากทุก มุมโลกโดยเฉพาะภาคอีสานของประเทศไทยนั้นนับว่าเป็นภาคที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ด้วยเหตุนี้จึงมี ประชากรหลายเชื้อชาติหลายเผ่าพันธุ์จึงเกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่และความเชื่อของ กลุ่มชน อีกทั้งอริยาศาสตร์ที่สืบทอดของชาวอีสานจึงเป็นที่สนใจใคร่อยากสัมผัสชีวิตจริง

ในพื้นที่ชนบท นอกเหนือจากการพักโฮมสเตย์แล้ว นักท่องเที่ยวยังมีความต้องการ ประเภทที่พักแรมที่แตกต่างกันไปอีก ซึ่งครอบคลุมถึง กระโจมหรือชาเล่ย์ที่นักท่องเที่ยวสามารถ ประกอบอาหารได้เอง (Self-catering Chalets and Cottager) บ้านพักตากอากาศ (Rest House) บ้านพักในป่า (Forest Lodges) แคมป์และคาราวาน (Camp and Caravan) ซึ่งขณะนี้ได้รับความนิยม เป็นอย่างมากและมีส่วนแบ่งตลาดที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในการพัฒนาโฮมสเตย์นั้นจะต้องตระหนักเสมอว่า เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการท่องเที่ยวชนบท เพราะจะไม่สามารถพัฒนาโฮมสเตย์เพียงอย่างเดียว โดยมิได้พัฒนาการท่องเที่ยวชนบทในภาพรวมเสียก่อน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 1)

ความหมายของโฮมสเตย์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน เกี่ยวกับความหมายของโฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัส วัฒนธรรมชนบท สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา มีความมุ่งหวังที่จะให้ โฮมสเตย์ คงความเป็นเอกลักษณ์ และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมอื่นที่ก่อให้เกิดรายได้ของชุมชน เช่น สินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) เป็นต้น อีกทั้งเพื่อให้โฮมสเตย์เป็นกิจกรรมที่เสริมรายได้ เพิ่มเติมจากอาชีพหลักของชุมชน โดยก่อให้เกิดประโยชน์และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่าง แท้จริง

Home Stay หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชน ชนบทที่มีประชาชนเป็นเจ้าของบ้านซึ่งเจ้าของ บ้านหรือสมาชิกในครอบครัวได้อาศัยอยู่ประจำและบ้านนั้นเป็นสมาชิกของกลุ่ม/ชมรมหรือสหกรณ์ที่ ร่วมจัดเป็นโฮมสเตย์ในชุมชน โดยนักท่องเที่ยวสามารถเข้าพักอาศัยร่วมกับเจ้าของบ้านและเรียนรู้วิถี ชีวิตได้ ซึ่งสมาชิกในบ้านมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยว และพานักท่องเที่ยวชมแหล่ง ท่องเที่ยวและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เช่น ตักบาตร ชี้อกรยาน พายเรือ เดินป่าศึกษาธรรมชาติเป็น ต้น จากการที่รัฐบาลได้ประกาศให้ปี 2541-2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทุก หน่วยงาน ของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยว ในแหล่ง ชุมชน และขยายกิจกรรม Home stay เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อยหมู่บ้านชาวเขาก็มีการสนับสนุนการจัดกิจกรรม Home Stay ด้วยเช่นกัน ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศ มีการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนกรรมของท้องถิ่น โดยมี Home Stay ที่มีความหมายมากกว่า เป็นที่พัก เนื่องจากเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบ ที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วย

สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันยังไม่มีการบัญญัติศัพท์และความหมายคำว่าโฮมสเตย์อย่างเป็นทางการ แต่เป็นที่ทราบในความหมายทั่วไปว่าโฮมสเตย์ คือการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสกับวัฒนธรรมชนบทอย่างแท้จริง ด้วยการเข้าไปพักอาศัยร่วมกับเจ้าของบ้าน โดยอาจมีการให้บริการด้านอาหาร การนำเที่ยววิถีธรรมชาติ วัฒนธรรม การเกษตร การศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ดังนั้นโฮมสเตย์จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจและมีความปลอดภัยและเป็นทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้คน (วิทยา. 2544 : 32)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 48) กล่าวว่าโดยทั่วไปแล้วคำว่าโฮมสเตย์สามารถเรียกกันให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทซึ่งหมายถึงการจัดสรรพื้นที่บ้านพักเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยวโดยยังคงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมประจำถิ่นภายใต้ศักยภาพและการยอมรับของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนดังนั้นโดยภาพรวมของคำว่าโฮมสเตย์แล้วก็คือการชุกชุมของวิถีชีวิตวัฒนธรรมไทย

โฮมสเตย์ หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2552 : 1) กล่าวคือ

1. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริม นอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น
2. มีพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้
3. นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในบ้านเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน
4. สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว
5. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี
6. บ้านนั้นควรเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

โฮมสเตย์มีความหมายมากกว่าเป็นที่พักเนื่องจากเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่ยึดเอา รูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่เป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวโดยเน้นการเผยแพร่วัฒนธรรมของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในครัวเรือนทั้งนี้โฮมสเตย์ใช้ได้ทั้งกับการท่องเที่ยวและการศึกษา (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2543 : 12)

กรรณ (2539 : 7-9) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่ดำเนินการบนแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) โดยเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ให้คุณค่าแก่วัฒนธรรมและระบบนิเวศในชุมชน ได้มากกว่าและสามารถตอบสนองความต้องการใหม่ ๆ ของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

โดยสรุปจากคำนิยามที่มีผู้ให้ความหมายไว้ดังกล่าวข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าโฮมสเตย์เป็นรูปแบบที่พักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัส เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างใกล้ชิด โดยการพักค้างแรมกับชุมชน

ทั้งนี้มีความแตกต่างกันระหว่างความหมายของโฮมสเตย์ ที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยกับความหมายของโฮมสเตย์ที่ใช้กันในภูมิภาคยุโรป โดยที่ความหมายของโฮมสเตย์ในภูมิภาคยุโรปจะหมายถึงการเปิดบ้านพักให้นักท่องเที่ยวหรือนักเรียน นักศึกษาเข้าไปพักร่วมกับเจ้าของบ้านโดยต้องจ่ายค่าที่พักอาหารให้กับเจ้าของบ้าน ซึ่งความหมายนี้มีลักษณะในแนวของที่พักประเภท Bed & Breakfast (B&B) และการพักแบบครอบครัวของนักเรียนต่างชาติ (Family stay) ในขณะที่ประเทศไทยจะหมายถึงการที่นักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวในหมู่บ้านและพักค้างคืนร่วมกับเจ้าของบ้านในชุมชนในระยะเวลาสั้น ๆ ซึ่งอาจมีการศึกษาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับเจ้าของบ้าน ทั้งนี้เห็นว่าประเทศไทยควรใช้คำว่า Village Overnight Stay หรือ Village Operation จะเหมาะสมกว่าคำว่าโฮมสเตย์ Petersen (2001)

สันติชัย (2544 : 16) กล่าวว่าด้วยว่าโฮมสเตย์ของต่างประเทศนั้นไม่ว่าสถานที่ตั้งจะตั้งอยู่ในชนบทหรือในเมือง แต่หากมีการพักร่วมกับเจ้าของบ้านแล้วเรียกว่าโฮมสเตย์ทั้งหมดแต่สำหรับประเทศไทยการจัดสรรบ้านพักส่วนหนึ่งให้กับนักท่องเที่ยวอาจจะไม่ใช่โฮมสเตย์เสมอไปหากไม่มีการศึกษา เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน เช่นกรณีของเกสต์เฮาส์ เป็นต้น ทั้งนี้โฮมสเตย์ของประเทศไทยจะเน้นไปที่การให้ศึกษา การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน โดยในแต่ละชุมชนที่ดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าวจะต้องเลือกเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งต่างจากชุมชนพื้นบ้านทั่วไป เช่น คีรีวง นักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้การทำสวนสมรม เป็นต้น

สรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์หมายถึง การท่องเที่ยวแบบพักแรมอยู่กับชุมชนใดชุมชนหนึ่งของนักท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ทางด้านวิถีการดำเนินชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งชุมชนจะได้รับค่าตอบแทนจากการให้บริการที่พักแรมและอาหาร รวมถึงกิจกรรมที่จัดให้นักท่องเที่ยวตามความเหมาะสม

เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2551 : 1- 3) ได้จัดเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทยดังต่อไปนี้

1. มาตรฐานด้านที่พัก ต้องเป็นลักษณะบ้านที่เป็นสัดส่วน ที่พักที่นอนสะอาดและสบาย มีห้องอาบน้ำ และห้องส้วมที่สะอาดมิดชิด มีมุมพักผ่อนภายในบ้านหรือชุมชน
2. มาตรฐานด้านอาหารและโภชนาการ ต้องคำนึงถึงชนิดของอาหารและวัตถุดิบที่ใช้ประกอบอาหาร มีน้ำดื่มสะอาด ภาชนะที่บรรจุอาหารสะอาด มีห้องครัวและอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวถูกสุขลักษณะ
3. มาตรฐานด้านความปลอดภัย มีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีการจัดเวรยามดูแลความปลอดภัย

4. มาตรฐานด้านอัยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิก ต้องมีการต้อนรับและการสร้างความคุ้นเคย มีการสร้างกิจกรรมและเปลี่ยนความรู้ในวิถีชุมชน

5. มาตรฐานด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ต้องมีรายการนำเที่ยวที่ชัดเจน ซึ่งต้องผ่านการยอมรับจากชุมชน มีข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยว และเจ้าของบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือประสานงานให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเที่ยว

6. มาตรฐานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ต้องมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนหรือบริเวณใกล้เคียง มีการดูแลแหล่งท่องเที่ยว มีแผนงาน หรือมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวและลดสภาวะโลกร้อน

7. มาตรฐานด้านวัฒนธรรม มีการดำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น รักษาวิถีชุมชนให้คงไว้เป็นกิจวัตรปกติ

8. มาตรฐานด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน มีการสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นของที่ระลึกหรือจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวต้องมีผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่าและมูลค่าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

9. มาตรฐานด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ ต้องมีเอกสาร สิ่งพิมพ์ เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนและต้องมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย หรือที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบทมาตรฐานไทย หมายถึง บ้านที่อยู่ ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของ และเจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่ประจำ หรือใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในบ้านดังกล่าว นอกจากนี้ บ้านดังกล่าวต้องมีความพร้อมในการเป็นโฮมสเตย์ โดยมีคุณสมบัติโฮมสเตย์เบื้องต้น 6 ประการ ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2551 : 5 - 8)

1. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวต้องถือว่าการทำโฮมสเตย์เป็นเพียงรายได้เสริม นอกเหนือรายได้จากอาชีพหลักของครอบครัวเท่านั้น

2. มีห้องพักหรือพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือและไม่ได้ใช้ประโยชน์ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้

3. นักท่องเที่ยวต้องเข้าพักค้างแรมในชายคาเดียวกับที่เจ้าของบ้านอาศัยอยู่ โดยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตระหว่างกัน

4. สมาชิกในครอบครัวต้องมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาพักค้างแรมในชายคาเดียวกับเจ้าของบ้าน พร้อมทั้งถ่ายทอดวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นนั้นแก่นักท่องเที่ยว

5. เจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัวให้ความร่วมมือกับชุมชนในการจัดการโฮมสเตย์เป็นอย่างดี

6. บ้านนั้นต้องเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรม หรือสหกรณ์ ที่ร่วมกันจัดการโฮมสเตย์ของชุมชนนั้น

มติหลักเกณฑ์การพิจารณาโฮมสเตย์ของคณะกรรมการมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

1. ต้องมีคุณสมบัติโฮมสเตย์เบื้องต้น 6 ประการ ครบถ้วน

2. จำนวนหลังคาเรือนที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม/ชมรม/สหกรณ์โฮมสเตย์อย่างน้อย

3 หลังคาเรือนขึ้นไป

3. บ้านที่ขอรับการประเมินทุกหลังต้องมีเลขที่บ้านที่ออกให้โดยส่วนราชการ

4. ที่ตั้งของชุมชนหรือกลุ่มโฮมสเตย์หรือบ้านพักต้องไม่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น ยกเว้นได้รับอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว

5. ดำเนินการจัดทำโฮมสเตย์ตามข้อกำหนดมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ต่ำกว่า 6 เดือน

การใช้ตราสัญลักษณ์และระยะเวลาการใช้

1. การติดตั้งตราสัญลักษณ์ในโฮมสเตย์ จะต้องติดตั้งในจุดที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน
2. ตราสัญลักษณ์ที่โฮมสเตย์ได้รับการรับรองมาตรฐาน มีอายุคราวละ 2 ปี เมื่อหมดอายุจะต้องยื่นใบสมัครขอรับการประเมินโฮมสเตย์ใหม่

3. หากผู้ประกอบการโฮมสเตย์รายใดใช้ตราสัญลักษณ์ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือจัดทำขึ้นใช้เองโดยไม่ผ่านความเห็นชอบของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จะมีความผิดตามกฎหมาย

จากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่เน้นบทบาทการพัฒนาชุมชน และการที่รัฐบาลออกกฎหมายการกระจาย อำนาจสู่ ท้องถิ่น เป็นแรงผลักดันให้องค์กร ท้องถิ่น และ หน่วยงานต่างๆ ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้ ให้กับชุมชนโดยใช้ การท่องเที่ยวเป็นจุดขาย จึงทำให้เกิดกิจกรรม การท่องเที่ยวหลายรูปแบบในชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรม Home Stay ก็เป็นรูปแบบ การท่องเที่ยวที่ได้รับ ความสนใจมาก ทั้งจากองค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ

จากการติดตามความเป็นมา พบว่า Home Stay ภายในประเทศไทย เกิดขึ้นมานาน แต่รูปแบบและกิจกรรมอาจแตกต่างกันออกไป หากวิเคราะห์จากอดีตที่ผ่านมา สามารถสรุปได้ตามยุคสมัย ดังนี้

ยุคเริ่มต้น (ปี 2503-2525) กระจายอยู่ในกลุ่มนิสิต นักศึกษา กลุ่มออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ต้องเรียนรู้วิถีชีวิต รับทราบปัญหาในชนบท เพื่อนำมาพัฒนาสังคมตามอุดมคติ กระจายอยู่ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ที่นิยมทัวร์ป่า โดยเฉพาะในแถบภาคเหนือ ของประเทศไทย นักท่องเที่ยว จะพักตามบ้านชาวเขา โดยจุดพักนั้นจะขึ้นอยู่กับเส้นทางเดินป่า

ยุคกลาง (ปี 2526-2536) กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า เริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น การพักค้างในรูปแบบ Home Stay ได้รับการพัฒนารูปแบบและกิจกรรม โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขา ที่กว้างขวางมากขึ้น ในระยะนี้ มีการท่องเที่ยวในรูปแบบทัวร์ป่าที่มีการจัด Home Stay เริ่มสร้างปัญหาสังคม อาทิ ปัญหาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาการปล้น ขโมย ปัญหาการฆ่าชิงทรัพย์

ยุคตั้งแต่ปี 2537 - ปัจจุบัน ยุคนี้เป็นการเน้นกระแส การพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจะพบได้ว่า การท่องเที่ยว จะมีแนวโน้มที่ จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในระยะประมาณปี 2537-2539 ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย เริ่มมีการท่องเที่ยวในรูปแบบ Home Stay โดยกลุ่มนาร่องคือ กลุ่มที่เป็นนักกิจกรรมสังคม ทั้งรุ่นเก่า และ รุ่นใหม่ เท่าที่สืบค้นพบว่า พื้นที่ที่ดำเนินการเรื่อง Home Stay ก็จะเป็นพื้นที่ ที่องค์กรพัฒนาเอกชนไทย เข้าไปดำเนินการ เช่น เกาะยาว จังหวัดพังงา (กลุ่มประมงชายฝั่ง/อวนลาก อวนลุน) หลังจากพื้นที่เกาะยาว จังหวัดพังงา ได้มีพื้นที่อื่นเพิ่มขึ้น อาทิ หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ (กลุ่มเกษตรทางเลือก)บ้านผู้ใหญ่ วิบูลย์ เขยเฉลิม (เกษตรยั่งยืน)

ปี 2539 เป็นต้นมา ได้มีการเคลื่อนไหวขึ้นในกลุ่มนักธุรกิจ ผู้ประกอบการ ด้านการท่องเที่ยว โดยนำเสนอรูปแบบ การท่องเที่ยวผสมผสานระหว่าง Adventure Ecotourism และ Home Stay จากการศึกษาที่รัฐบาลได้ประกาศให้ปี 2541-2542 เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทุกหน่วยงาน ของภาครัฐมีนโยบาย สนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว ทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยว ในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรม Home Stay เพิ่มมากขึ้น เช่น หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จ.กาฬสินธุ์ บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสกลนคร รวมทั้งพื้นที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขาก็กมีการสนับสนุนการจัดการกิจกรรม Home Stay ด้วยเช่นกัน

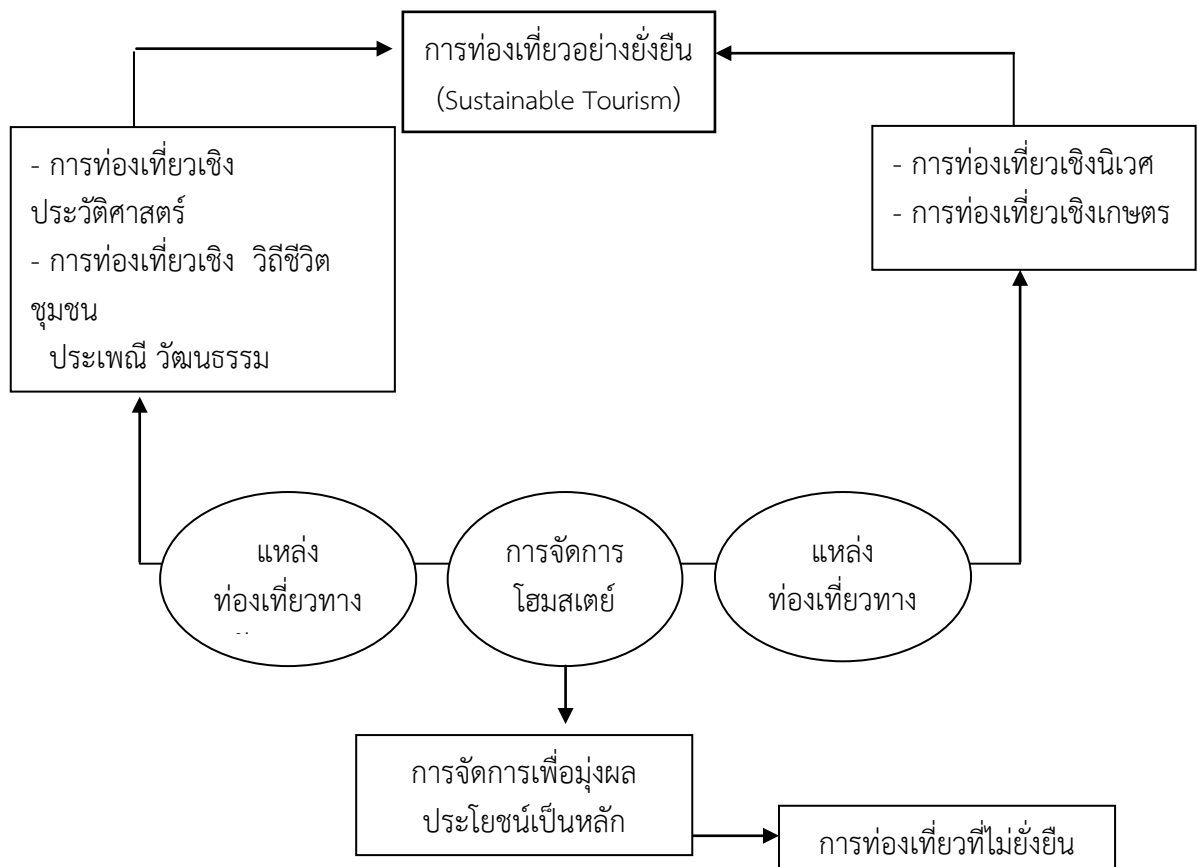
ในปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน พบว่าสถิตินักท่องเที่ยวและรายได้ของโฮมสเตย์ที่ผ่าน มาประมาณในปี 2547 ทั้ง 16 แห่ง มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปพักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จำนวน 23,631 คน (เฉลี่ยเดือนละ 1,106 คน) และนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติประเทศจำนวน 1,500 คน (เฉลี่ยเดือนละ 75 คน) สำหรับรายได้จากนักท่องเที่ยวพบว่ารายได้จากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ ต่างประเทศ รวมกันจำนวน 6,723,061 บาท (เฉลี่ยเดือนละ 336,153 บาท) โดยแบ่งเป็นรายได้ที่ได้ จากนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 6,246,576 บาท และได้จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวน 476,485 บาท โดยเฉลี่ยสมาชิกโฮมสเตย์แต่ละหลังคาเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นเดือนละ 2,100 บาท จาก ตัวเลขดังกล่าวทำให้หลายหน่วยงานได้หันมาเห็นความสำคัญของการพัฒนาโฮมสเตย์มากยิ่งขึ้น

ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งใน กลุ่มชาวไทยและ ชาวต่างประเทศ มีการจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน เพื่อศึกษาเรียนรู้วิถี ชีวิต วัฒนธรรม ทัศนคติของท้องถิ่น โดยมี Home Stay ที่มีความหมายมากกว่า เป็นที่พัก เนื่องจาก เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบ ที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมในด้าน ต่างๆ ตามความต้องการของ นักท่องเที่ยว อย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอารูปแบบที่พักเป็นศูนย์กลาง และจัดให้มี กิจกรรมในด้านต่างๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมอยู่ด้วย

โฮมสเตย์ (Home Stay) เป็นที่พักชนิดหนึ่ง ซึ่งหมายถึง การจัดการที่พักของชาวบ้าน ให้แก่ผู้มาเยือนด้วยความยินยอมและเต็มใจของเจ้าของบ้าน บ้านพักที่ให้บริการต้องมีห้องพักหรือพื้นที่ ที่สามารถรองรับ และสามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้ตามขีดความสามารถ การพักร่วมกับชาวบ้านใน ชุมชนจะก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ซึ่ง เป็นการสร้างความรู้ (knowledge) ความเข้าใจ (understanding) ในวิถีชีวิตชุมชนเกิดทัศนคติ (attitude) ที่ดีต่อชุมชนอันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน รวมถึงการที่ชุมชนและ นักท่องเที่ยวได้รับความประทับใจและพึงพอใจ (appreciation and impression) จากวิถีชีวิตชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนอีกด้วย

การจัดการโฮมสเตย์ที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวข้างต้น เป็นการ จัดการที่สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวได้โดยชุมชนผู้เป็นเจ้าของบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดการจัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม โดยอาศัยความ เกื้อกูลและความผูกพันในทรัพยากรที่ชุมชนให้เป็นสิ่งจุดรั้งความต้องการดังกล่าวโดยเฉพาะด้าน รายได้แต่เพียงอย่างเดียวรวมถึงการที่คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีใช้สนองตอบเฉพาะความ ต้องของคนในรุ่นปัจจุบันหรือตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่ยังคงหมายรวมถึงการ เล็งเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนรุ่นอนาคต ถ้าหากชุมชนไม่สามารถหาแนว ทางการจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสมได้

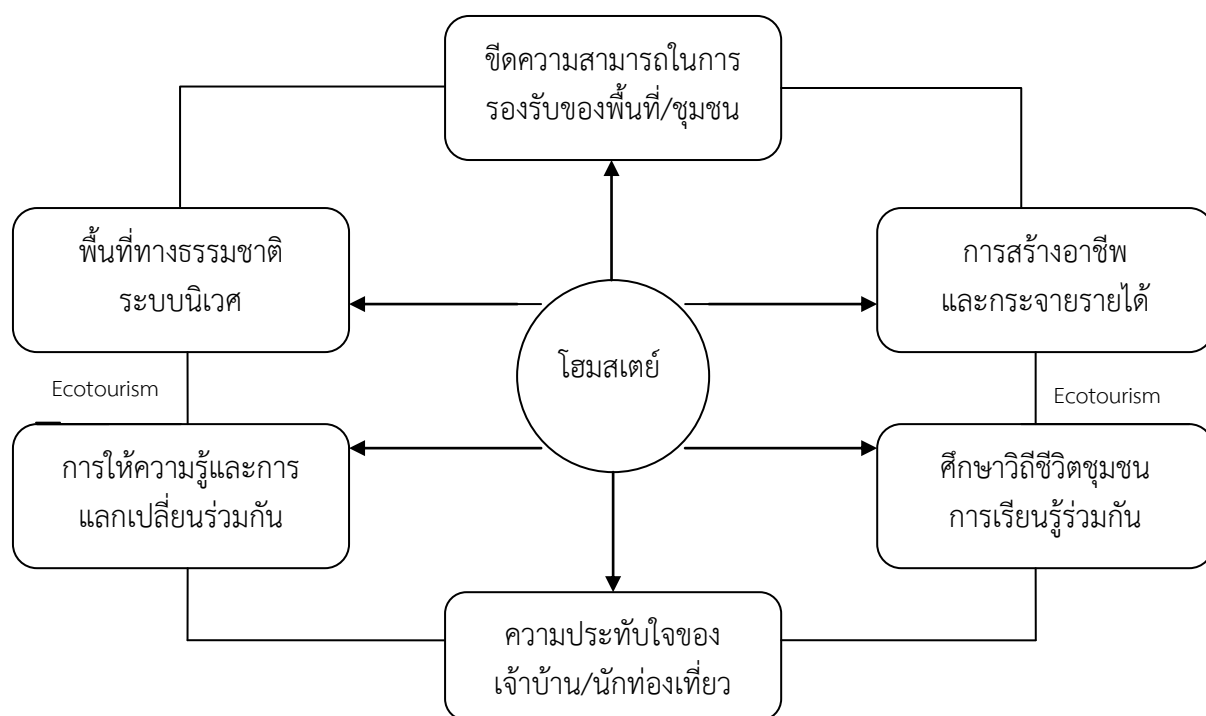

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 52)

ภาพประกอบ 2 การจัดการโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวความคิดหนึ่งซึ่งเชื่อว่า สามารถทำให้เกิดความยั่งยืนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและชุมชน ซึ่งประกอบด้วย องค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ และต่างสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (แผนภูมิที่ 1.2) จากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและโฮมสเตย์ข้างต้นสามารถแสดงถึงความสัมพันธ์และสอดคล้องว่า การจัดการโฮมสเตย์ที่อยู่ภายใต้พื้นฐานของการคิดที่เข้าใจระบบนิเวศความเข้าใจในลักษณะธรรมชาติของพื้นที่ (Nature – Based Tourism) การไม่คิดทำลายสมดุลของธรรมชาติด้วยการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และชุมชนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวังและรอบคอบ โดยใช้แนวคิดของการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable Managed Tourism) และสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดการจกกิจกรรมการท่องเที่ยว (Community Participation – Based Tourism) ซึ่งผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับคือ ความยั่งยืนของทรัพยากร การสร้างอาชีพและการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ในขณะที่เดียวกันกับการพักอาศัยอยู่ในชุมชนได้เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน ทั้งความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ การเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทำให้ชุมชนสามารถหาทางออกในการจัดการ ทั้งเชิงรับและเชิงรุกเกี่ยวโฮมสเตย์เพื่อปกป้องทรัพยากรและผลประโยชน์ของชุมชนโดยรวม

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 54)

ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับโฮมสเตย์

โฮมสเตย์ที่จัดขึ้นอยู่ในชุมชนหรืออาจจะตั้งอยู่หลังเดียวกันโดด ๆ นอกชุมชนก็ได้ (เกรียง ฐิติจำโรพพร. 2545 : 5) แต่จะตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวหรือใกล้ ๆ กับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติหรือไม่ก็ได้ โฮมสเตย์เกิดขึ้นจากความร่วมมือของคนในชุมชน และเป็นชุมชนที่สำนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

Petersen (2544 : 52 - 56) ได้กล่าวถึงโฮมสเตย์ ว่าเป็นกิจกรรมการพักค้างแรมในหมู่บ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนั้น และพักค้างคืนร่วมกับเจ้าของบ้านในชุมชนในระยะสั้น ๆ ซึ่งอาจมีการศึกษาแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับเจ้าของบ้าน โดยนักท่องเที่ยวต้องจ่ายค่าที่พักและอาหารแก่เจ้าของบ้าน

อาจสรุปได้ว่า โฮมสเตย์ หมายถึง การจัดการที่พักของชาวบ้านในชุมชนให้แก่ผู้มาเยือนด้วยความยินยอมและเต็มใจของเจ้าของบ้าน ซึ่งบ้านพักที่ให้บริการต้องมีห้องพักหรือพื้นที่ที่สามารถรองรับ และสามารถให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้ตามขีดความสามารถ

อรพิมพ์ (2542 : 30 - 31) อธิบายลักษณะของโฮมสเตย์ดังนี้ “เป็นบริการที่พักหน่วยที่เล็กที่สุด มีเพียงแห่งเดียวหรือสองห้องนอน แต่ให้บริการมากกว่าการพักที่โรงแรมที่เจ้าของกิจการและนักท่องเที่ยวต่างเปิดใจ เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์แปลกใหม่ที่เป็นมิตรไมตรี เจ้าของบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากงานประจำวัน

การแบ่งห้องพักส่วนหนึ่งหรือสองห้องนอนในบ้านที่อยู่ใกล้ชุมชนให้นักท่องเที่ยว 2 หรือ 4 คน พำนักอาศัยมากกว่าหนึ่งคืน เจ้าของบ้านทำอาหารเพิ่มและร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน ร่วมวงสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วงที่มีงานประเพณีก็พาไปร่วมงานประเพณี พร้อมทั้งนำชม หรือจัดรายการเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นด้วย ทั้งนี้เจ้าของบ้านคิดราคาค่าบริการเป็นราคา มิตรภาพหรือราคาที่เหมาะสม การบริการท่องเที่ยวเช่นนี้รวมเรียกว่า โฮมสเตย์

บริการโฮมสเตย์หรือฟาร์มสเตย์แตกต่างจากการรับรองการต้อนรับเพื่อนต่างบ้าน ต่างเมืองก็ตรงที่เจ้าของบ้านแจ้งรายละเอียดส่วนตัว ครอบครัวและการประกอบอาชีพ การบริการ อาหารและนำเที่ยว พร้อมทั้งกำหนดราคาให้ทราบ นักท่องเที่ยวแจ้งรายละเอียดส่วนตัวและยอมรับ กติกาการบริการ ยินดีจ่ายเงินตามที่เจ้าของบ้านกำหนดการบริการ นักท่องเที่ยวต้องใช้เวลาติดต่อสมัคร เข้าพักแรมกับเจ้าบ้าน โดยใช้เวลาติดต่อสมัครและการตอบรับล่วงหน้าอย่างน้อย 2-3 อาทิตย์

เจ้าของบ้านจะต้องจัดเตรียมห้องพักและจัดห้องนอน (สะอาด) ให้นักท่องเที่ยวพัก ค้างแรมเป็นห้องส่วนตัว เพราะบางช่วงเวลานักท่องเที่ยวต้องการความเป็นส่วนตัว มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน จัดทำอาหารตามแบบชีวิตประจำวัน เพื่อนักท่องเที่ยวแต่ละมือ วางแผนหรือจัด รายการนำเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยว อาจพาไปเที่ยวเองตามความเหมาะสม หรือแนะนำให้ไปเที่ยวกับ บริษัทนำเที่ยว ทั้งนี้เจ้าของบ้านแต่ละแห่งต้องแจ้งการบริการรับโฮมสเตย์ หรือ ฟาร์มสเตย์ ให้กับ ผู้ปกครองท้องถิ่น ปัจจุบันคือ สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. และสำนักงานเทศบาล ตำบล เพื่อฝ่ายปกครองท้องถิ่นจะได้ให้ความคุ้มครองดูแลความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับ เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยว อีกทั้งช่วยการบริการของลูกบ้านออกไปอย่างกว้างขวาง บางแห่งอาจช่วย ประสานงานกับสำนักงานการท่องเที่ยวของภาคเอกชนและรัฐบาล โดยคิดค่าบริการ ค่าประสานงาน หรือค่าคอมมิชชั่นจากเจ้าของบ้าน โดยตกลงกันเป็นหลักการเท่ากันทุกบ้าน สำนักงานปกครองท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาลตำบล นำเงินค่าบริการที่เรียกเก็บจากเจ้าของบ้านเป็นค่าใช้จ่าย ในการประสานงาน เช่น ค่าจัดส่งเอกสารทางไปรษณีย์ ค่าโทรศัพท์ โทรสาร เป็นต้น ดังนั้นการจัดโฮมสเตย์ หรือฟาร์มสเตย์จึงเป็นธุรกิจบริการ ในชุมชน จัดเพื่อชุมชน โดยชุมชน เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับ ท้องถิ่นโดยตรง”

เพชรศรี นนท์ศิริ (2545 : 26 - 28) ทำการศึกษาผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรมที่เกิดจากการจัดการ การพักค้างแรมในหมู่บ้านที่มีต่อประชากรในเขตสำรวจ ปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลกระทบจากการจัดการ การพักค้างแรมในหมู่บ้าน หรือที่เรียกว่า “โฮมสเตย์” ที่ส่งผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรมต่อประชากรผู้อาศัยในเขตตำบล ปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือ กลุ่มผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการจัดการโฮมสเตย์ ซึ่งได้แก่ เจ้าของบ้านที่รับนักท่องเที่ยว เจ้าของ เรือนำเที่ยวและธุรกิจขายอาหารให้นักท่องเที่ยว จำนวน 50 คน และกลุ่มที่สองคือ กลุ่มที่ไม่ได้รับ ผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยว ซึ่งได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ติดกับบ้านที่รับนักท่องเที่ยวค้างคืน และ อาศัยอยู่ห่างจากบ้านที่รับนักท่องเที่ยว จำนวน 100 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบ สัมภาษณ์

ผลการศึกษาพบว่า การจัดการโฮมสเตย์ที่ตำบลปลายโพงพางทำให้เกิดผลกระทบทั้งด้าน บวกและด้านลบ กล่าวคือ ด้านบวก กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า การจัดการโฮมสเตย์ทำให้เศรษฐกิจในชุมชนดี ขึ้น รวมทั้งก่อให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ และการจัดการโฮมสเตย์

ยังทำให้ตำบลปลายโพงพางเป็นที่รู้จักของคนภายนอกมากขึ้น ส่วนผลกระทบในด้านลบ กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นว่า การจัดการโฮมสเตย์ทำให้เกิดมลภาวะทางเสียงที่เกิดจากเรือหางยาวที่นำนักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อยในตอนกลางคืน และคิดว่าโฮมสเตย์เป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งด้านบวกและด้านลบก็ยังไม่ปรากฏเด่นชัดนัก ดังนั้นกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม จึงเห็นว่า การจัดการโฮมสเตย์ทำให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และรัฐบาลควรจะสนับสนุนการจัดการโฮมสเตย์ที่ตำบลปลายโพงพาง ให้มีมาตรฐานของการจัดการมากขึ้น

องค์ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

1. แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย

จังหวัดหนองคาย เป็นเมืองชายแดนริมฝั่งโขง เป็นเมืองที่มีทัศนียภาพสวยงามอีกแห่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยว และมีการแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากที่กระจายอยู่ทั่วทุกอำเภอในจังหวัดหนองคาย โดยแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวชมปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติและงานประเพณี เป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่า ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 หรือวันออกพรรษาทุกปีจะมีปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาคในลำน้ำโขงในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมบั้งไฟพญานาคได้หลายจุด เช่น ที่ริมฝั่งโขงอำเภอโพนพิสัย อำเภอสังคม อำเภอรัตนวาปี อำเภอเมือง และอำเภอศรีเชียงใหม่ เป็นต้น นักท่องเที่ยวสามารถเลือกชมได้ตามสะดวกและยังมีประเพณีการแข่งขันเรือยาว การไหลเรือไฟในลำน้ำโขงที่จังหวัดหนองคายได้จัดขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษานี้ด้วย

2. โบราณสถานหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดหนองคายเป็นเมืองเก่าแก่คูเมืองเวียงจันทน์ประเทศลาว จึงมีโบราณสถานและวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองหลายวัด มีประวัติเกี่ยวข้องกับเวียงจันทน์ ส่วนใหญ่จะอยู่ในเมืองหนองคายและอำเภอศรีเชียงใหม่ ได้แก่ เวียงคุก และพระธาตุบังพวน ซึ่งในบริเวณมีโบราณสถานเก่าแก่กระจายอยู่หลายแห่งนำศึกษาเป็นอย่างยิ่ง

3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้แก่ น้ำตก หาดทราย และป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว ภูสิงกา ซึ่งบริเวณพื้นที่ป่าแห่งนี้เปิดให้เข้าชมและศึกษาธรรมชาติ มีน้ำตกสวยงาม เช่น น้ำตกถ้ำฝุ่น น้ำตกชะแนน เป็นน้ำตกสูงสามชั้น เป็นน้ำต้ำขนาดใหญ่ไหลรุนแรงมากในฤดูฝน เหมาะลงเล่นน้ำ และยังมีน้ำตกป่าไม้อีกหลายแห่งที่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ป่าพื้นเมืองอาหารชุมชน บ้านวังน้ำมอก ส่วนพืชผักสวนครัว สวนมะเขือเทศ และสวนกล้วยไม้ สวนดอกทานตะวัน บ้านจอมแจ้ง บ้านสีกาย และน้ำตกวังน้ำมอก บ้านวังน้ำมอก อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

2. องค์ความรู้เกี่ยวกับหลวงพ่อบุญไซ วัดโพธิ์ชัย

หลวงพ่อบุญไซเป็นพระพุทธรูปสำริดปางมารวิชัย ศิลปะเชียงแสนขนาดหน้าตักกว้าง 2 ศืบ 8 นิ้ว สูง 4 ศืบ 1 นิ้ว ประดิษฐานบนแท่น มีลวดลายสลักปิดทอง ประดับกระจกในซุ้มเรือนแก้วสวยงามมากเหนือเศียรหลวงพ่อบุญไซเป็นฉัตรเก้าชั้น

ในปี พ.ศ. 2093 พระราชาธิราชของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชแห่งอาณาจักรล้านช้าง นามว่า เสริม สุก และใส โปรดให้สร้างพระพุทธรูปประจำองค์ขึ้น พระพุทธรูปทั้ง 3 องค์มีพระนามเรียกขานตามชื่อของพระราชาธิราชว่า “พระเสริม พระสุก และพระใส” ต่อมาพระเจ้าธรรมเทวงศ์แห่งล้านช้าง ได้โปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสามองค์ไปยังเวียงจันทน์

ในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้โปรดเกล้าฯให้อันเชิญพระพุทธรูปทั้ง 3 องค์ข้ามแม่น้ำโขงมายังฝั่งไทย ขณะที่กำลังลำเลียงข้ามแม่น้ำโขงนั้น ได้เกิดพายุพัดอย่างแรงพระสุกถูกกระแสน้ำพัดพาไปจมลงที่บริเวณปากน้ำจันทน์ ชาวบ้านเรียกว่า “เวินพระสุก” ส่วนพระเสริมประดิษฐานที่วัดหอก่อง

ในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้อันเชิญมาประดิษฐานที่กรุงเทพฯ และพระใสประดิษฐานอยู่ที่วัดโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคายในปัจจุบัน (จังหวัดหนองคาย. 2553 : 64 - 65)

3. อนุสาวรีย์ปราบฮ่อ

อนุสาวรีย์ปราบฮ่อนับเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดหนองคาย เพราะได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานทหารผู้ปกป้องหนองคาย เป็นสัญลักษณ์ของความสามัคคีอันยิ่งใหญ่ในการต่อสู้เพื่อปกป้องบ้านเมือง โดยได้สร้างไว้หลังศาลากลางจังหวัดหลังเก่าและยังเป็นอนุสรณ์สถานที่มีความเป็นมาที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

ลักษณะรูปทรงของอนุสาวรีย์ปราบฮ่อแห่งนี้ เป็นอนุสาวรีย์ทรงเจดีย์สี่เหลี่ยมย่อมุมขนาดเล็ก บริเวณเรือนธาตุมีซุ้มจรณะนำท่งสี่ทิศ ในซุ้มจรณะนำท่งสี่ทิศติดแผ่นจารึกภาษาต่าง ๆ 4 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาจีน ภาษาลาว และภาษาอังกฤษ โดยมีข้อความระบุถึงผู้เสียชีวิตในการเข้าร่วมปราบข้าศึก ซึ่งผู้เสียชีวิตดังกล่าวมาจากหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ กรมทหารรักษาพระบรมมหาราชวัง กรมทหารปืนใหญ่ กรมทหารอาษาใหญ่ กรมทหารอาษาวิเศษ และกรมฝรั่งแมนปืน เป็นต้น (จังหวัดหนองคาย. 2553 : 68 - 69)

4. สะพานมิตรภาพไทย-ลาว

ประตูสู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และกลุ่มประเทศอินโดจีนสะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งนี้เป็นสะพานแห่งแรกที่ข้ามแม่น้ำโขงเชื่อมระหว่างประเทศไทยและลาว โดยฝั่งประเทศไทยข้ามที่จังหวัดหนองคายไปยังเมืองเวียงจันทน์เมืองหลวงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เชิงสะพานมิตรภาพไทย-ลาวฝั่งไทยตั้งอยู่ที่บ้านจอมมณี ตำบลมีชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

วันที่ 8 เมษายน 2537 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานเปิดสะพานมิตรภาพไทย-ลาว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี สะพานแห่งนี้ใช้เวลาสร้างนานถึง 30 ปี โดยได้รับความร่วมมือจากประเทศไทย ลาว ออสเตรเลีย และประเทศญี่ปุ่นจนแล้วเสร็จสมบูรณ์ และเปิดใช้เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนทุกวัน สะพานมิตรภาพไทย-ลาว แห่งนี้มีความกว้าง 15 เมตร ยาว 1,200 เมตร สร้างเชื่อมระหว่างประเทศไทยที่บ้านจอมมณี ตำบลมีชัย จังหวัดหนองคาย ไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ท่านาแล้ง แขวงนครเวียงจันทน์ บนสะพานมีทางเดินรถสองช่องทาง ช่องทางสะพานออกแบบไว้สำหรับใช้เป็นรางรถไฟ เพื่อเตรียมขยายเส้นทางรถไฟจากจังหวัดหนองคายไปสู่เมืองเวียงจันทน์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินขึ้นสะพานได้ โดยมีช่องทางขึ้นใต้สะพานเพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้เที่ยวชมทัศนียภาพแม่น้ำโขง โดยเฉพาะช่วงเวลาเย็นจะสวยงามเป็นพิเศษ และยิ่งไปกว่านั้นบรรยากาศยามเย็น อากาศเย็นสบายนำเดินเที่ยวสะพานเริ่มเปิดเวลา 05.00 น. ถึงเวลา 20.00 น. และด่านเปิดทำการเวลา 06.00-20.00 น. ทุกวัน (จังหวัดหนองคาย. 2553 : 76 - 77)

5. หาดจอมมณี แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติจังหวัดหนองคาย

หาดจอมมณีเป็นหาดทรายริมแม่น้ำโขงใกล้ตัวเมืองหนองคาย เป็นชายหาดที่นักท่องเที่ยวสามารถลงเล่นน้ำชมทิวทัศน์สะพานมิตรภาพไทย-ลาวได้ โดยเฉพาะช่วงเทศกาลสงกรานต์จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยชาวลาว และชาวต่างชาติอื่นลงเล่นน้ำเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นชายหาดที่มีหาดทรายทอดยาวไปตามแนวริมฝั่งแม่น้ำโขงหลายกิโลเมตร บนชายหาดมีร้านอาหาร ผลไม้ และเครื่องเล่นทางน้ำไว้บริการเป็นจำนวนมาก นักท่องเที่ยวสามารถเลือกใช้บริการได้ตามความพอใจ

นอกจากจังหวัดหนองคายยังมีแหล่งท่องเที่ยวอีกจำนวนมากสามารถเลือกเที่ยวชมได้หลายรูปแบบ ทั้งเชิงวัฒนธรรมและเชิงธรรมชาติ ซึ่งทางจังหวัดหนองคายได้มีนโยบายพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ผู้สนใจเข้าไปเฝ้าชม “บั้งไฟพญานาค” ช่วงเทศกาลออกพรรษา และเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย ตลอดจนจัดที่พักแบบหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์หลายหมู่บ้าน ตามริมฝั่งแม่น้ำโขง ได้แก่ โฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง บ้านสีกายเหนือ และบ้านวังน้ำมอก เป็นต้น (จังหวัดหนองคาย. 2553 : 78 - 79)

องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ

การจัดการ เป็นกระบวนการในการดำเนินงาน ประสานบุคคล และทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีอยู่อาทิ สิ่งแวดล้อมที่เกิดจากธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัสดุอุปกรณ์ ข้อมูลข่าวสาร การเงินและมนุษย์

การบริหารจัดการ เป็นกระบวนการที่นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนและประเทศชาติ โดยมีขั้นตอนดำเนินงานประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การนำ (Leading) และการติดตามหรือการควบคุม (Controlling) การดำเนินงานให้เป็นไปตามความมุ่งหมายและให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของทรัพยากรเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง กล่าวคือ ทรัพยากรที่เกิดจากธรรมชาติต้องรู้จักการอนุรักษ์และพัฒนาโดยนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อคงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ตลอดจนระบบนิเวศให้คงอยู่คู่ชุมชน และสืบทอดให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และเป็นแบบอย่างต่อไป

การจัดการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการหรือแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยให้ทุกคนมีบทบาทหน้าที่หรือให้ทุกคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในชุมชน หรือกิจกรรมด้านต่าง ๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์โดยทุกคนได้มีส่วนร่วมรับรู้เข้าใจบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานและตระหนักถึงผลดีผลเสียอันเกิดจากการดำเนินกิจกรรมด้านต่าง ๆ ที่จัดขึ้น

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 25 - 26) ให้ความหมาย “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมโครงการ ร่วมปฏิบัติ และได้เข้าร่วมในการรับผิดชอบในกิจกรรมต่าง ๆ อันมีผลกระทบเกี่ยวกับชุมชน โดยธรรมชาติมนุษย์ทุกคนต้องการอยู่ร่วมกันในสังคมกับคนอื่นอย่างมีความสุข เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ซึ่งมนุษย์สามารถพัฒนาได้ถ้าได้รับการชี้แนะที่ถูกต้องและมีโอกาส

ปัญญา ปุຍเปี้ย (2534 : 4 - 6) ให้ความหมาย “การบริหารจัดการ” กล่าวคือ สังคมกับการบริหารจัดการเป็นสิ่งคู่กันและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือโดยสามัญสำนึกเมื่อสังคมเจริญขึ้นมนุษย์จึงมีระบบความเป็นอยู่ของตนดีขึ้น ทำให้เกิดแนวคิดด้านบริหาร เกิด

กระบวนการจัดการแบบจริงจัง ด้วยเหตุมนุษย์มีธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน รูปแบบการบริหารจัดการจึงไม่เหมือนกัน ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานของสภาพแวดล้อมประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

อรกุล รัมกลาง (2547 : 28-29) ให้ความหมาย “การจัดการ” หมายถึง กระบวนการและวิธีการที่นำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ มาบริหารดำเนินงานหรือนำมาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ ตามความเหมาะสม เป็นสินค้า เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ หรือเป็นการบริการให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

โดยสรุป “การจัดการ” เป็นกระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับทรัพยากร วัสดุ สิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การอนุรักษ์ดูแลรักษา เพื่อให้คงอยู่ในรูปแบบเดิม หรือพัฒนาซ่อมเสริมในลักษณะสร้างสรรค์ตามยุคสมัย เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนพื้นฐานดั้งเดิมและเกิดประโยชน์แก่ชุมชน และการจัดการยังหมายรวมถึง การนำเอาทรัพยากร วัสดุ สิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ มาพัฒนาหรือนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ สร้างเสริมวิชาชีพ และยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ผลิตรายการชุมชน เพิ่มรายได้ให้ครอบครัว สร้างเศรษฐกิจ สังคม และยังเป็นการอนุรักษ์เผยแพร่วัฒนธรรมชุมชนองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนา หมายถึง กระบวนการ กิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาหนึ่งอย่างน้อยอาจใช้เวลาตั้งแต่ 1 ปี หรือติดต่อกัน 5 ปี หรือ 10 ปี อาจทำโดยไม่มีค่าตอบแทน เป็นวัตถุประสงค์ แต่เป็นการเพิ่มความรู้ อาทิ โครงการอบรม การประสานงานกับชาวบ้าน เป็นต้น

การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหว จากสภาพที่มีอยู่แต่ยังไม่พอใจไปสู่สภาพที่น่าสนใจ หากนำไปใช้กับการท่องเที่ยว จะหมายถึงการทำให้แหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งเกิดกระบวนการเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่ไม่น่าพอใจ ไปสู่สภาพที่น่าสนใจหรืออาจกล่าวได้ว่า สถานที่ท่องเที่ยวแห่งนั้นมีสภาพเสื่อมโทรม จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อให้มีสภาพที่น่าสนใจ นำไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้นหรือน่าพอใจกว่าสภาพที่มีอยู่เดิม เพื่อให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้าไปศึกษาท่องเที่ยวเกิดมูลค่าเพิ่มแก่ชุมชนเป้าหมายการพัฒนา

การพัฒนาโดยทั่วไปมีเป้าหมายสำคัญ 2 ระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล และระดับประเทศ คือ

1. ระดับบุคคล การพัฒนาคนหรือทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีให้คนในสังคมมีความรู้ความสามารถเกิดทักษะในการแก้ปัญหา การปรับปรุง และสร้างความเจริญ อันจะนำไปสู่ความสามารถของชุมชนให้พึ่งตัวเองได้ โดยการส่งเสริมอบรมให้ความรู้ ความจำเป็นพื้นฐาน สร้างงาน ส่งเสริมให้มีอาชีพมั่นคง สร้างรายได้เพิ่มขึ้น ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สังคม และประเทศชาติ

2. ระดับประเทศ การพัฒนาไม่ควรมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวแต่ควรให้ความสำคัญด้านอื่น ๆ ควบคู่กันไป ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สังคม และวัฒนธรรม โดยมองเห็นสถาบันหลัก ได้แก่ สถาบันครอบครัวหรืออาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาควรพัฒนาโครงสร้างของสังคมให้มีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทุกด้าน

หลักการพัฒนาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้นบนพื้นฐานการอนุรักษ์ธรรมชาติดั้งเดิมให้คงอยู่ และปรับปรุงโดยนำสิ่งที่เป็นประโยชน์มาเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม โดยยึดหลักองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจประทับใจจากการท่องเที่ยว อาจเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ สิ่งดึงดูดใจเกี่ยวกับสถานที่และจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะที่ท่องเที่ยว
2. ความสุขสำราญอันเกิดจากการท่องเที่ยว ได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย ดังนี้
  - 2.1 ปัจจัยพื้นฐาน ได้แก่ การคมนาคม พาหนะ สถานที่จอดรถ ไฟฟ้า น้ำ ระบบสื่อสาร (โทรศัพท์ โปรเซสซิ่ง) ระบบกำจัดน้ำเสีย และระบบกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น
  - 2.2 สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พัก อาหาร (ร้านอาหาร) การบริการนำเที่ยว ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จำหน่ายของที่ระลึก การประชาสัมพันธ์ เป็นต้น
3. ความสามารถในการเข้าถึง ได้แก่ วิธีการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว อาจหมายถึง ยานพาหนะ การเดินทาง ระยะทาง ระยะเวลา ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ซึ่งมีองค์ประกอบ 2 ประการ คือ องค์ประกอบเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ได้แก่
  - 3.1 องค์ประกอบเชิงปริมาณ หมายถึง ความเหมาะสมเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว อาทิ ความจุของยานพาหนะ ความถี่ของยานพาหนะ เป็นต้น
  - 3.2 องค์ประกอบเชิงคุณภาพ หมายถึง ความประหยัด ความปลอดภัย และความสะดวกสบายในการเดินทาง

โดยสรุป การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว กล่าวคือ การทำให้สิ่งที่มีอยู่เดิมเปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดมุ่งหมายว่าลักษณะใหม่ที่ได้มาแทนหรือมาเพิ่มนั้นจะมีกว่าเดิม

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศชาติ สามารถช่วยให้เศรษฐกิจฟื้นตัวได้ในเวลาที่รวดเร็ว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญนำมาซึ่งเงินตราต่างประเทศ การเปลี่ยนแปลงในตลาดการเงินของโลก ก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายเงินทุนสินค้าและบริการ การเคลื่อนย้ายแรงงานเสรีส่งผลให้ประเทศไทยต้องพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวเชิงรุกเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง การผันผวนของค่าเงิน โดยจะต้องพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ และปรับปรุงกฎหมาย นโยบาย ระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

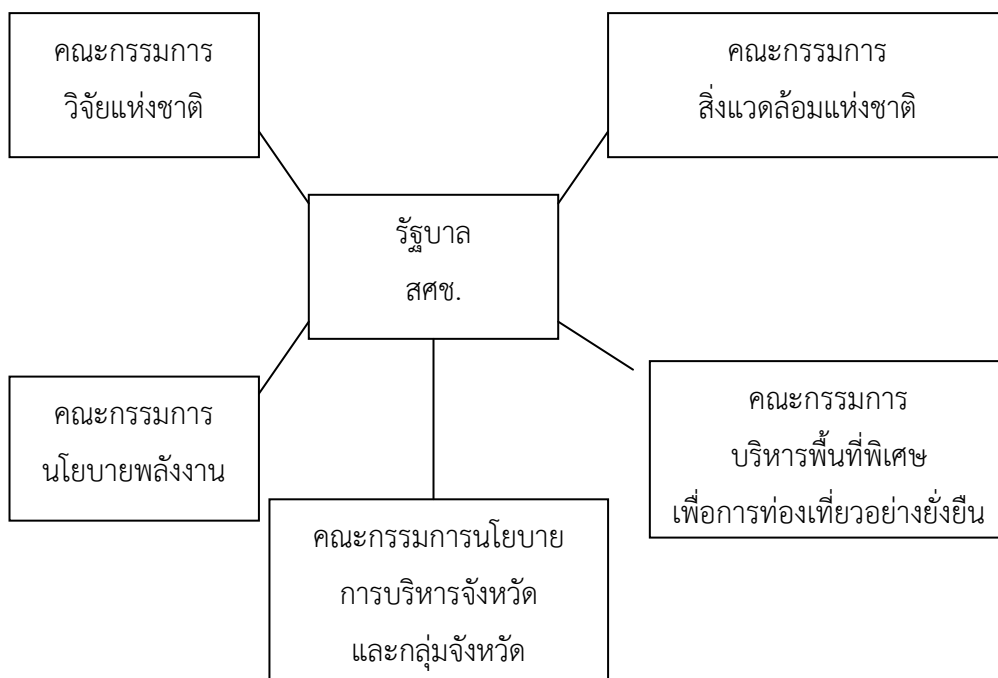
หลังจากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ท.ท.ช.) และคณะรัฐมนตรีแล้ว สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะหน่วยงานที่ทำหน้าที่ฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เพื่อผลักดันให้เกิดกระบวนการแปลงแผนยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติของหน่วยงานรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อให้เกิดการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวและการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 ที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีแล้วจะประกาศในราชกิจจานุเบกษา เพื่อเป็นกรอบทิศทางให้หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (มาตรา 16 ใน พ.ร.บ. นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ

พ.ศ. 2551) ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีเอกภาพ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาในฐานะ
 เลขาธิการคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ มีหน้าที่ให้คำแนะนำแก่หน่วยงานของรัฐและ
 ผลักดันให้มีการบูรณาการตั้งแต่ระดับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ นโยบายของรัฐบาล และถ่ายทอด
 ไปยังหน่วยงานส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค จังหวัดและท้องถิ่น โดยจะใช้กลไกการประสานงานระหว่าง
 คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ และคณะกรรมการในระดับชาติคณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ในการ
 ผลักดันงานในระดับนโยบาย และถ่ายทอดนโยบายไปยังคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว ระดับ
 จังหวัด และคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาชนในการกำกับดูแล การเสนอแผน
 ยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการจากหน่วยงานปฏิบัติให้สอดคล้องกับสถานการณ์และสภาพปัญหาที่
 เกิดขึ้นจริง โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมภาคประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่าง
 แผนพัฒนาทุกระดับกับการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการตามแผนงาน/โครงการ ต่อไป
 นโยบายรัฐบาล

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2555-2559 เกี่ยวกับกลไก การ
 ทำงานระดับนโยบาย คณะกรรมการที่รับผิดชอบ ประกอบด้วย คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการนโยบายพลังงาน คณะกรรมการบริหารพื้นที่พิเศษ
 เพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และคณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ดัง
 แผนภูมิ (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 : 43)

กลไกการทำงานระดับนโยบายแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559

ภาพประกอบ 4 แผนภูมิกลไกการทำงานระดับนโยบายรัฐบาล

การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

การถ่ายทอดแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559 ไปสู่การปฏิบัติในระดับต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าประสงค์และตัวชี้วัดอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในยุทธศาสตร์และแนวทางปฏิบัติ ตลอดจนความร่วมมือในการดำเนินการรวมทั้งการติดตามประเมินผลจากภาคีการพัฒนาโดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. การสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่กลุ่มภาคีการพัฒนา จัดให้มีกระบวนการสร้างความรู้และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนให้เข้าใจในเนื้อหาสาระสำคัญของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติโดยเฉพาะภารกิจและบทบาทของตนที่จะสนับสนุนการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ พร้อมทั้งรณรงค์ให้ภาคการเมืองและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้แผนยุทธศาสตร์และแนวทางมาตรการดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายการพัฒนา พื้นฟูและกระตุ้นการท่องเที่ยวของประเทศ โดยการจัดประชุมชี้แจงแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติให้แก่ผู้บริหารของหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อจะได้นำไปกำหนดเป็นกรอบแผนงาน/โครงการ และวางแผนด้านงบประมาณกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ ให้สอดคล้องกับระยะเวลาของแผนพัฒนาฯ รวมทั้งสร้างความเข้าใจถึงระบบความสัมพันธ์และความสำคัญของภาคีพัฒนาเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวที่มีต่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยผ่านการสื่อสารประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ เพื่อเป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารสู่การรับรู้ของสังคมในวงกว้าง ให้เห็นถึงความสำคัญและเกิดจิตสำนึกในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อการท่องเที่ยว พร้อมทั้งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการตัดสินใจและร่วมกันบริหารจัดการการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการสร้างรายได้และกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

2. เสริมสร้างศักยภาพ เพื่อเตรียมความพร้อมของหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ เพื่อบูรณาการและกำหนดเป้าหมายตัวชี้วัดการดำเนินงาน และมาตรการต่าง ๆ ให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกันในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับพื้นที่ถึงระดับชาติ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559

3. การบูรณาการของหน่วยงานของรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เพื่อสามารถบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนที่มีลักษณะเป็นองค์รวมและสามารถแปลงแผนพัฒนาไปสู่การปฏิบัติระดับแผนงาน/โครงการให้สำเร็จผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานของรัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้องในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจำเป็นต้องจัดทำแผนงาน/โครงการเชิงบูรณาการเข้าด้วยกัน รวมถึงการปรับปรุงกลไกการดำเนินงานและการเตรียมบุคลากรให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 ส่งเสริม สนับสนุน บทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาที่บูรณาการเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ในทุกระดับให้ชัดเจน ทั้งภาครัฐ (ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และท้องถิ่น) ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม องค์กรต่าง ๆ และภาคเอกชน เพื่อให้การถ่ายทอดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติโดยผ่านกลไกการมีส่วนร่วม

3.1.1 การจัดแบ่งบทบาทหลักที่ชัดเจนของภาคีพัฒนา เพื่อสามารถดำเนินการกิจและความร่วมมือให้สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การปฏิบัติ โดย

1) ส่วนราชการส่วนกลาง กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เป็นหน่วยงานหลักในการประสาน ชี้แจงสาระสำคัญ พร้อมสร้างความรู้ความเข้าใจ และให้คำแนะนำแก่ส่วนราชการอื่น ๆ ในการสนับสนุนเชิงนโยบายและการดำเนินการตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 และจัดทำคู่มือการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ และหน่วยงานที่รับผิดชอบมาตรการ/แนวทางในแผนฯ จะต้องปรับบทบาทและกำหนดแผนพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน โดยประสานสนับสนุน บริการอำนวยความสะดวก สามารถทำงานกับภาคีพัฒนาในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนา

2) ส่วนราชการระดับภูมิภาค ในระดับจังหวัด/กลุ่มจังหวัด มีสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเป็นหน่วยงานประสาน ระหว่างสำนักบริหารราชการกลุ่มจังหวัด คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัด รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัด/เขตพื้นที่ท่องเที่ยว ที่ได้รับการแต่งตั้งจากคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ

3) ส่วนราชการระดับท้องถิ่น ส่วนราชการระดับท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ในการดำเนินการกิจด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟู และบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ ควรสนับสนุนให้หน่วยงานดังกล่าว เข้ามาร่วมในคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับพื้นที่

4) ภาคเอกชน ต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชน ผู้รับบริการ ไม่ทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีการจัดการที่โปร่งใส เป็นธรรมในการประกอบธุรกิจ และเข้ามามีบทบาทร่วมจัดบริการสังคมและกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ ร่วมกับภาครัฐ

5) ภาคสถาบันการศึกษา หน่วยงานวิจัยและพัฒนา สถาบันการศึกษา ด้านท่องเที่ยวจะมีบทบาทเป็นแหล่งเผยแพร่แนวคิด วิธีการ ปลูกฝังทัศนคติจริยธรรมในการร่วมกันดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยวและบริการอย่างมีจริยธรรม สถาบันการศึกษาจะมีบทบาทเป็นแหล่งให้ความรู้ สร้างศักยภาพและกระบวนการเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและคนทุกกลุ่มวัย สื่อจะมีบทบาทในการตรวจสอบเฝ้าระวัง เป็นสื่อกลางสะท้อนข้อเท็จจริง สร้างความรู้และกระแสสังคมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

6) ภาคประชาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ให้สิทธิชุมชนในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งสิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งหมายถึงชุมชนย่อมมีสิทธิในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมและสาธารณประโยชน์ร่วมกับธรรมาภิบาลภาครัฐ ดังนั้น ภาครัฐควรเร่งบทบาทในการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ ตลอดจนพัฒนามาตรฐานในการให้บริการตลอดจนบุคลากรที่ให้บริการด้านการท่องเที่ยวในภาคชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการซึ่งเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพเพียงพอที่จะรองรับการขยายตัวของ การ

ท่องเที่ยวและการเปิดการค้าเสรีอาเซียน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมแสดงบทบาทในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนโดยการสร้างเครือข่ายชุมชนและแบ่งปันความรู้และเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน โดยเฉพาะการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จะเป็นแรงผลักดันให้ภาคการเมือง ภาครัฐ เอกชน ดำเนินการบริหารจัดการควบคุมดูแลและใช้ประโยชน์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม โปร่งใส และตรวจสอบได้

3.1.2 สนับสนุนการจัดทำและใช้แผนระดับต่าง ๆ ที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 เป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ และหลักการบูรณาการที่ยึดพื้นที่ ภารกิจและการมีส่วนร่วม

3.2 ใช้กลไกคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติและคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับจังหวัด/กลุ่มจังหวัด สนับสนุนการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดัจังหวัด เพื่อให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ประสานการดำเนินงาน วางแผนและจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่เขตท่องเที่ยวอย่างมีเอกภาพ

3.2.1 ใช้กลไกกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ 4 ปี และแผนปฏิบัติราชการประจำปีของส่วนราชการ ขับเคลื่อนและบูรณาการเข้ากับมิติภารกิจงานตามอำนาจหน้าที่ปกติของกระทรวง ทบวง กรม และมิติพื้นที่ในระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด ตลอดจนมิติตามระเบียบวาระงานพิเศษ หรือวาระแห่งชาติที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานมาร่วมดำเนินการอย่างมีบูรณาการเพื่อสามารถจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้อย่างเป็นระบบมากขึ้น

3.2.2 ใช้กลไกกระบวนการ แผนชุมชน สร้างการบูรณาการและความเชื่อมโยงกับแผนท้องถิ่นและแผนระดับต่าง ๆ โดยกระบวนการแผนชุมชนจะเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้ชุมชนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน ทูทางสังคม ตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ สามารถจัดการตนเองให้บรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนาได้ ส่งผลให้ชุมชน ครอบครัว และคนในครอบครัวสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมตลอดทั้งสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีพัฒนาในพื้นที่ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และเชื่อมโยงให้เกิดการบูรณาการกับแผนท้องถิ่นและแผนในลำดับที่สูงกว่า อาทิ แผนจังหวัด กลุ่มจังหวัด และแผนพัฒนาภาค

3.2.3 สนับสนุนให้มีกลไกที่ปรึกษาภาคประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับพื้นที่ โดยสนับสนุนการจัดตั้งกลไกที่ปรึกษาภาคประชาชนในระดับปฏิบัติการในพื้นที่ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และท้องถิ่น โดยเฉพาะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชนในทุกระดับ เพื่อให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินนโยบายยุทธศาสตร์ แนวทางการพัฒนา การจัดระบบบริหารและบริการ รวมทั้งการติดตามประเมินผลที่สามารถสะท้อนความพึงพอใจของประชาชน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำเนินงานภาครัฐราชการให้มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการและประโยชน์โดยรวมต่อประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

3.3 ผลักดันการดำเนินงานตามพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 ที่กำหนดให้คณะกรรมการกำหนด “พื้นที่พัฒนาการท่องเที่ยว” และแต่งตั้ง “คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว” ประจำเขต และมีการ “การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว” ทั้งนี้ เพื่อประสานให้การบังคับใช้กฎหมายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกัน

3.4 พัฒนารูปแบบระบบกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย ที่มีอยู่ในการพัฒนาการท่องเที่ยว การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวการพัฒนาทักษะด้านการบริหาร การตลาด หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงการดูแลรักษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวและการส่งเสริมสินค้าทางการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ในท้องถิ่น รวมทั้งเป็นแหล่งเงินทุนให้หน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินแผนงาน/โครงการด้านพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงภาคธุรกิจที่ประสงค์จะดำเนินกิจกรรมที่รับผิดชอบต่อสังคม ทั้งนี้ รูปแบบการดำเนินงานของกองทุนควรมีความยืดหยุ่นในการระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ และมีระบบเงินทุนหมุนเวียนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ส่งเสริมสถาบันการเงินต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการลงทุนและการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 : 44-47)

เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้นำแนวทางไปปฏิบัติตามแผนงาน ตามโครงการได้อย่างเป็นรูปธรรม จึงได้กำหนดหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ดำเนินการในแต่ละแนวทางไว้ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1.1 พัฒนาและปรับปรุงระบบโลจิสติกส์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินงาน มีคณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ (แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 : 48 - 63)

ตาราง 1 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาและปรับปรุงระบบโลจิสติกส์ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว โดยมีแนวทางการดำเนินงาน มีคณะกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
1.1.1	พัฒนาระบบโลจิสติกส์การท่องเที่ยวระหว่างเมืองท่องเที่ยวหลักและเมืองท่องเที่ยวรอง โดยการ บูรณาการ การขนส่งทุกรูปแบบให้มีการเชื่อมโยง เชื่อมต่อระหว่าง ศูนย์กลางขนส่งประเภทต่าง ๆ ในจังหวัดเดียวกันและ จังหวัดใกล้เคียงรวมถึงพัฒนาระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยให้มีความรวดเร็ว ปลอดภัย สะดวก สะอาด และมีมาตรฐานสากล	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ทก.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.)
1.1.2	ส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการพัฒนาระบบโลจิสติกส์การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.)

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
1.1.3	ปรับปรุงป้ายบอกทางแหล่งท่องเที่ยว ป้ายสื่อความหมายให้ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวรอง เป็นระบบเดียวกันทั่วประเทศ และถูกต้องตามหลักสากล	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
1.1.4	พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกให้มีมาตรฐานความปลอดภัยตามหลักสากล และสามารถเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวหลักกับแหล่งท่องเที่ยวรองได้อย่างมีประสิทธิภาพสนับสนุนให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชนในการพัฒนาการคมนาคมทางบก	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) คณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก (คจร.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กระทรวงทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.)
1.1.5	พัฒนาเส้นทางคมนาคมทางอากาศ ให้มีความเชื่อมโยงระหว่างแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศ สนับสนุนให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชน ในการเปิดเส้นทางการบินใหม่ ๆ	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) กระทรวงคมนาคม (คค.) บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI)
1.1.6	พัฒนาท่าเรือ และส่งเสริมการลงทุนสร้างท่าเทียบเรือเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวบริเวณชายฝั่งทั้งด้านอันดามันและฝั่งอ่าวไทย เส้นทางเดินเรือเพื่อการท่องเที่ยวในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำโขงให้มีศักยภาพในการเป็นท่าเรือเพื่อการท่องเที่ยว	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI)

1.2 พัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

ตาราง 2 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
1.2.1	พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวโดยการปรับปรุงภูมิทัศน์ ลานจอดรถ ป้ายสื่อความหมาย ทางลาด บันไดเลื่อน ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว ห้องน้ำ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุให้ได้มาตรฐานตามหลักสากล และสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.)
1.2.2	การพัฒนาเครือข่ายการสื่อสาร โทรคมนาคม ระบบสารสนเทศ และซอฟต์แวร์ ดิจิทัลคอนเทนต์เพื่อการท่องเที่ยวสนับสนุนให้เกิดการใช้ระบบ e-commerce อย่างแพร่หลาย ส่งเสริมการจัดทำข้อมูลการท่องเที่ยวออนไลน์ และการเชื่อมโยงระบบบริการต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยวทางเว็บไซต์	คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ทก.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)
1.2.3	นำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพทั้งระบบ เช่น ระบบตรวจสอบคนเข้าเมือง เชื่อมโยงการจองบัตรโดยสารระหว่างเครื่องบิน รถไฟ และรถโดยสารประจำทาง และการซื้อ-ขายระหว่างผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ทก.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)
1.2.4	สร้างและพัฒนาระบบอำนวยความสะดวกจุดผ่านแดน เชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวในภูมิภาคให้นักท่องเที่ยวปรับปรุงสภาพจุดผ่านแดนต่าง ๆ ให้มีสภาพที่ดีและสะดวกเพื่อรองรับการท่องเที่ยว รวมทั้งปรับปรุงกฎระเบียบบริเวณชายแดนให้มีความสะดวกรวดเร็ว	สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.) สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (ตม.)
1.2.5	พัฒนาศูนย์กลางให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวและอำนวยความสะดวกแบบครบวงจรเบ็ดเสร็จที่สามารถสอบถามข้อมูลการท่องเที่ยว ประสานแก้ไขความเดือดร้อน ช่วยเหลือ กรณีเกิดเหตุฉุกเฉินได้สะดวกรวดเร็ว เข้าถึงได้ง่าย และกระจายให้ครอบคลุมตามสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ทก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

1.3 สร้างโครงข่ายเส้นทางคมนาคมและระบบเชื่อมโยงการเดินทาง ท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาค

ตาราง 3 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างโครงข่ายเส้นทางคมนาคมและระบบ
เชื่อมโยงการเดินทางท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาค

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
1.3.1	ผลักดันให้เกิดนโยบายการบินพาณิชย์ที่ค่อนข้างเปิด (Liberal Air Policy) โดยให้ทำอากาศยานในประเทศทุกแห่งมีกฎเกณฑ์สร้างแรงจูงใจให้สายการบินนานาชาติมาใช้ทำอากาศยานในประเทศมากขึ้น เช่น การเก็บค่าธรรมเนียมประเภทต่าง ๆ ในทำอากาศยานให้มีสัดส่วนลดน้อยลงหรือเลิกเก็บค่าธรรมเนียมบางรายการ รวมทั้งการปรับปรุงเงื่อนไขต่าง ๆ ในส่วนของการสัญจรทางอากาศระหว่างประเทศคู่สัญญาให้มีแรงจูงใจมากขึ้น เพื่อสร้างศักยภาพของสนามบินสุวรรณภูมิให้เป็นศูนย์กลางการบินของภูมิภาค และพัฒนาสนามบินภูเก็ต เชียงใหม่ เชียงราย หาดใหญ่ กระบี่ และตรัง ให้มีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางการบินของอนุภูมิภาค	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) กระทรวงคมนาคม (คค.) บริษัท ทำอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) (ทอท.)
1.3.2	พัฒนาและปรับปรุงเส้นทางคมนาคมเพื่อเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยขยายเส้นทางเดินรถประจำทางและรถไฟและผลักดันให้มีการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ชายแดน	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) คณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก (คจร.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.)

ตาราง 3 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
1.3.3	พัฒนาความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวเรือตามเส้นทางลำน้ำโขง เส้นทางแนวชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ฝั่งทะเลอันดามัน และหมู่เกาะต่าง ๆ เส้นทางเชื่อมโยงกับประเทศมาเลเซีย และอินโดนีเซีย ตามกรอบความร่วมมือ ASEAN IMT-GT ACMECS BIMSTEC และ GMS	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) คณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก (คจร.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)
1.3.4	ผลักดันการเชื่อมต่อเส้นทางคมนาคมทั้งทางบกและอากาศระหว่างประเทศให้เสร็จโดยเร็ว ตามแนวพื้นที่เศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor) และแนวพื้นที่เศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor)	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) คณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก (คจร.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)
1.3.5	ผลักดันให้ไทยเป็นศูนย์กลางการเดินทางสู่ภูมิภาคลุ่มน้ำแม่โขงทั้งทางบกและทางเรือ โดยเชื่อมโยงโลจิสติกส์ของการเดินทางท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศให้มีความสะดวก	คณะกรรมการพัฒนาระบบการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการของประเทศ (กบส.) คณะกรรมการจัดระบบการจราจรทางบก (คจร.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

ประกอบด้วย

2.1 พัฒนาระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มี

ศักยภาพ

ตาราง 4 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาระดับคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวใหม่
ในเชิงกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพ

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2.1.1	พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ที่มีศักยภาพ เพื่อสร้างทางเลือกใหม่แก่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย เน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหรือสินค้าการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม ตามกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ 8 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาและภาคเหนือตอนบน กลุ่มท่องเที่ยวมรดกโลกเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มท่องเที่ยวอารยธรรมอีสานใต้ กลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำโขง กลุ่มท่องเที่ยววิถีชีวิตลุ่มแม่น้ำภาคกลาง กลุ่มท่องเที่ยว Active Beach กลุ่มท่องเที่ยว Royal Coast และกลุ่มท่องเที่ยวมหัศจรรย์สองสมุทร	คณะกรรมการนโยบายการบริหารงานจังหวัดและกลุ่มจังหวัดแบบบูรณาการ (กนจ.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กรมธนารักษ์
2.1.2	ผลักดันให้มีการประกาศเขตพื้นที่พัฒนาการท่องเที่ยว ตาม พ.ร.บ. นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 จัดระดับแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาและพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวโดยผลักดันและกำหนดให้เป็นเขตพื้นที่พิเศษเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อลดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงานและบูรณาการงานร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง	คณะกรรมการบริหารพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน(กพท.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กรมธนารักษ์ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2.1.3	สนับสนุนการท่องเที่ยวชายแดน (Cross Border Tourism) โดยการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกลุ่มท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ 8 กลุ่ม กับกรอบความร่วมมือด้านการท่องเที่ยว IMT-GT ACMECS BIMSTEC และ GMS	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงต่างประเทศ (กต.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สำนักนายกรัฐมนตรี (นร.)

ตาราง 4 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2.1.4	ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงการพัฒนาเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในพื้นที่	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอบต.) กระทรวงกลาโหม (กท.) กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอรมน.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)

2.2 การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 5 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 2 การฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2.2.1	ฟื้นฟูและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพเสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม เพื่อนำไปสู่กระบวนการต่อยอดในการสร้างคุณค่าและมูลค่าเพิ่ม โดยคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ	คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (สป.กก.) และทุกหน่วยงาน
2.2.2	สำรวจและจัดทำฐานข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมทั้งประเทศ และจัดทำแผนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม และระบบการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ	คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

2.3 การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 6 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 2 การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2.3.1	วางแผนจัดการภูมิสถาปัตยกรรมทางการท่องเที่ยว ในทุกระดับทั้งระดับชาติ ระดับกลุ่มท่องเที่ยว ระดับจังหวัด และระดับพื้นที่ โดยการอนุรักษ์ ซ่อมแซม และบำรุงรักษาสถาปัตยกรรมที่เป็น จุดเด่น พร้อมทั้งสร้างสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะพื้นที่	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงยุติธรรม (ยธ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) และทุกหน่วยงาน
2.3.2	จัดการพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับ เพื่อให้การใช้ประโยชน์เหมาะสมกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชน โดยกำหนดการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ เพื่อไม่ให้เกิดการใช้ประโยชน์เกิดขีดความสามารถในการรองรับทางการท่องเที่ยว	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการท่องเที่ยว (กทท.) สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (สป.กก.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และทุกหน่วยงาน
2.3.3	ผลักดันให้มีการออกกฎ ระเบียบ และบทลงโทษที่ชัดเจนในการกำกับดูแลรักษาแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งมาตรการเกี่ยวกับการป้องกันและการปราบปรามผู้บุกรุกแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติโดยมิชอบ และสอดส่องดูแลการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (สป.กก.) กระทรวงการท่องเที่ยว (กทท.) กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว (ปก.ทท.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.)

ตาราง 6 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2.3.4	พัฒนาระบบสาธารณสุขปภคเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยเฉพาะการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของสถานพยาบาลในแหล่งท่องเที่ยว ระบบการจัดการขยะ น้ำเสีย มลพิษ และระบบเครือข่ายเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรค	คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการท่องเที่ยว (กทท.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงคมนาคม (คค.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
2.3.5	สนับสนุน และกำหนดมาตรการเพื่อแก้ไข ปัญหาและผลกระทบอันเนื่องมาจากภาวะโลกร้อน การใช้พลังงานสะอาด การใช้เคมีภัณฑ์ที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค การกำหนด มาตรการการลดพลังงานของสถานประกอบการ	คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ คณะกรรมการนโยบายพลังงานแห่งชาติ (กพช.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) ทุกหน่วยงาน
2.3.6	หาแนวทางในการแก้ไขปัญหาภาพลักษณ์ด้านลบของการท่องเที่ยวไทยเช่น ความปลอดภัย การเอาเปรียบ และหลอกลวง นักท่องเที่ยว สินค้าที่ไม่มีคุณภาพ การท่องเที่ยวทางเพศ โสเภณี การค้ามนุษย์ และโรคเอดส์ เป็นต้น	คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ปปค.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว (บก.ทท.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว
ประกอบด้วย

3.1 การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์กิจกรรม นวัตกรรมและมูลค่าเพิ่ม
ด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

ตาราง 7 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์กิจกรรม
นวัตกรรมและมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3.1.1	สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่สนใจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุ ครอบครัว และฮันนีมูน เป็นต้น	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.) สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สทท.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)
3.1.2	ส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการพัฒนา นวัตกรรมทางความคิด เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มใน สินค้าการท่องเที่ยว ส่งเสริมการลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน คำนึงถึงคุณค่าและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการสนับสนุนการเสริมสร้างบรรยากาศ การลงทุนในกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่มี ศักยภาพ เช่น ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจด้านนันทนาการ โดยพาการจัดการการท่องเที่ยวชุมชน การจัดการสินค้า OTOP และของที่ระลึก เป็นต้น	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (สสว.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กรมการพัฒนาชุมชน (พช.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) สภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สทท.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (สปน.)

ตาราง 7 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3.1.3	ผลักดันให้งานเทศกาล ประเพณี และกิจกรรมในไทยเป็นงานเทศกาลระดับโลก เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง แห่ผีตาโชน เทศกาลดนตรี และ ศิลปะ เป็นต้น	คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กวช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)
3.1.4	ส่งเสริม สนับสนุน อุตสาหกรรมภาพยนตร์และการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศไทย รวมถึงการผลักดันให้มีการจัดตั้งหน่วยงานกลาง เพื่อส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศในประเทศทั้งภาคการผลิต การบริการ และกิจการที่เกี่ยวข้อง	คณะกรรมการภาพยนตร์และวีดิทัศน์แห่งชาติ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)
3.1.5	สำรวจและคัดสรรเอกลักษณ์และจุดเด่นของจังหวัดกลุ่มจังหวัด และกลุ่มพื้นที่เพื่อสร้างและกำหนดภาพลักษณ์ (Brand Image) ทางการท่องเที่ยวให้เป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ	คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กวช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)
3.1.6	ส่งเสริมและจัดการแข่งขันกีฬาระดับนานาชาติและระดับชาติ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว และการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและชุมชน	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมพลศึกษา (กพล.) การกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.)
3.1.7	ส่งเสริมการจัดประชุม สัมมนา จัดนิทรรศการ ทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ	สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.)

3.2 การเสริมสร้างโอกาสและแรงจูงใจเพื่อพัฒนาการค้าการลงทุนด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

ตาราง 8 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การเสริมสร้างโอกาสและแรงจูงใจเพื่อพัฒนาการค้าการลงทุนด้านการท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3.2.1	ผลักดันให้มีการกำหนดเขตเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยว/เขตพัฒนาการท่องเที่ยวและส่งเสริมการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว ตามกฎหมายว่าด้วยนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เพื่อให้มีบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการค้าการลงทุนด้านการท่องเที่ยว	สศช. กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.) การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.)
3.2.2	ส่งเสริมและสนับสนุนการลงทุนด้านการท่องเที่ยว โดยสนับสนุนให้ภาคเอกชนและนักลงทุนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยภาครัฐต้องจัดให้มีสิ่งจูงใจและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เหมาะสม	สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.) การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (กนอ.)
3.2.3	เสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคเอกชน ท้องถิ่น ชุมชน ผู้ประกอบการรายย่อย และวิสาหกิจชุมชน ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยการสนับสนุนเงินทุน วิชาการ การให้ความรู้และให้คำปรึกษาในการเริ่มต้นประกอบธุรกิจ การสร้างแบรนด์และเอกลักษณ์ของสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาดท่องเที่ยว การจัดหาแหล่งเงินทุน การค้าประกันและเงินทุน การลดต้นทุนในการกู้ยืม การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษี การสนับสนุนธุรกิจที่จัดตั้งใหม่ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีที่มีความสลับซับซ้อน เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและเพิ่มคุณภาพของสินค้า เป็นต้น	คณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งชาติ (กocz.) คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด (กกถ.จ.) คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

ตาราง 8 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3.2.4	สนับสนุนให้ภาคธุรกิจรวมกลุ่มกัน เพื่อร่วมมือกันในการให้บริการทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในการรองรับการเปิดการค้าเสรีทางการท่องเที่ยวในอนาคต	คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)
3.2.5	สนับสนุนให้กลไกกองทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ เช่น กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย มีขอบเขตที่เอื้อต่อการค้า การลงทุนให้แก่ผู้ประกอบการภาคบริการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น	คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ (ททช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.)

3.3 การพัฒนามาตรฐานสินค้าและบริการท่องเที่ยว ดังนี้

ตาราง 9 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนามาตรฐานสินค้าและบริการท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3.3.1	พัฒนามาตรฐานบริการท่องเที่ยวเพื่อใช้เป็นกรอบในการยกระดับคุณภาพของสถานประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้มีมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับระดับสากล	คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.) กระทรวงแรงงาน (รง.)
3.3.2	ส่งเสริมและผลักดันให้สถานประกอบการได้นำมาตรฐานด้านการบริการท่องเที่ยวไปใช้ในทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาผู้ให้บริการและสถานประกอบการของตนเอง	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.) สภาหอการค้าไทย
3.3.3	สนับสนุนกิจกรรมด้านการตรวจประเมินและรับรองสถานประกอบการตามแนวทางสากล	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.)

ตาราง 9 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
		กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) สภาหอการค้าไทย
3.3.4	ส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมที่จูงใจผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวให้เข้าสู่มาตรฐานการท่องเที่ยวไทย รวมทั้งผลักดันเครื่องหมายรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวไทยให้เป็นที่ยอมรับเชื่อถือ และเชื่อมั่นจากนักท่องเที่ยวไทยและต่างประเทศ	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) สภาหอการค้าไทย
3.3.5	จัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวให้ครบถ้วนทันสมัย เชื่อมโยงไปยังบริการที่เกี่ยวข้องอย่างครบวงจร และตรงกับความต้องการของผู้ใช้ข้อมูลอย่างแท้จริง	

3.4 การป้องกันและรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว ดังนี้

ตาราง 10 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การป้องกันและรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3.4.1	เตรียมความพร้อมในการรับมือภัยคุกคามของโรคติดต่อภัยพิบัติทางธรรมชาติ การระบาดของโรค และภัยพิบัติอื่น ๆ โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการวิกฤตการณ์ (Crisis Management) การเตรียมความพร้อมเพื่อการตอบสนองอย่างฉับไว และการกู้วินาศภัยในภาวะฉุกเฉิน ครอบคลุมถึงการเตรียมความพร้อม การวางมาตรการป้องกันและแก้ไขเมื่อเกิดภาวะฉุกเฉินและมาตรการฟื้นฟูภายหลังเกิดเหตุการณ์	คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การบังคับการตำรวจแห่งชาติ (บก.ทท.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.)

ตาราง 10 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3.4.2	กำหนดมาตรการในการป้องกัน ดูแล รักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยว รวมถึงการท่องเที่ยวที่สร้างผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศให้เกิดการบังคับใช้อย่างจริงจัง และมีการบังคับใช้บทลงโทษตามกฎหมาย	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การบังคับการตำรวจแห่งชาติ (บก.ทท.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กระทรวงอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.)
3.4.3	ผลักดันให้มีการกำหนดมาตรฐานการให้บริการและมาตรฐานความปลอดภัยในสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวทุกรูปแบบ และมีการบังคับใช้อย่างจริงจัง	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.)
3.4.4	ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการเป็นตำรวจอาสาสมัครดูแลรักษาความปลอดภัยในพื้นที่ชุมชนของตนเองและพัฒนาอาสาสมัครด้านการท่องเที่ยว อาสาสมัคร เพื่อสนับสนุนตำรวจท่องเที่ยว และอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยทางทะเล (Lifeguard)	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การบังคับการตำรวจแห่งชาติ (บก.ทท.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.)
3.4.5	สนับสนุนส่งเสริมตำรวจท่องเที่ยว หน่วยงานองค์กร และชุมชน ให้มีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การบังคับการตำรวจแห่งชาติ (บก.ทท.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.)

3.5 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน ดังนี้

ตาราง 11 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3.5.1	พัฒนาเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของภาคเอกชนในสาขาท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนาแม่คูเทศก์ ทักษะด้านภาษาต่างประเทศ ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ รวมถึงศักยภาพของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในด้านอื่น ๆ ให้ได้มาตรฐานเพื่อเตรียมความพร้อมในการรองรับการเปิดเสรีภาคบริการด้านการท่องเที่ยว	คณะกรรมการพัฒนาแรงงานและประสานงานการฝึกวิชาชีพแห่งชาติ (กพร.ปช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงแรงงาน (รง.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สทท.)
3.5.2	พัฒนาและผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอาเซียน	คณะกรรมการพัฒนาแรงงานและประสานงานการฝึกวิชาชีพแห่งชาติ (กพร.ปช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงแรงงาน (รง.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)
3.5.3	ผลักดันให้มีการจัดตั้งสถาบันกลางเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม โดยทำหน้าที่ในการกำหนด กำกับและพัฒนาคุณภาพของบุคลากรและการบริการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว รวมทั้งบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มีมาตรฐานตรงตามตำแหน่งที่ตลาดแรงงานต้องการและมีความเพียงพอ	คณะกรรมการพัฒนาแรงงานและประสานงานการฝึกวิชาชีพแห่งชาติ (กพร.ปช.) คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงแรงงาน (รง.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)
3.5.4	ส่งเสริมให้มีการจัดการฝึกอบรมและพัฒนาหลักสูตรระยะสั้นทั้งทางด้านการปฏิบัติงาน เฉพาะทางวิชาชีพที่มีความจำเป็นเร่งด่วน สำหรับสถานประกอบการขนาดกลาง และขนาดย่อมรวมทั้งหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้บริหาร ตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับสูง สำหรับบุคลากรในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และหลักสูตรพัฒนาผู้สอน	คณะกรรมการพัฒนาแรงงานและประสานงานการฝึกวิชาชีพแห่งชาติ (กพร.ปช.) คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน (กรอ.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงแรงงาน (รง.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.)

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว
ประกอบด้วย

4.1 สร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยว ดังนี้

ตาราง 12 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการ
ท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4.1.1	สร้างจิตสำนึกและค่านิยมในความเป็นไทย (Thainess) ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความแตกต่างเหนือคู่แข่งชั้นให้คนไทยมีจุดขายร่วมกันในเรื่องของควมมีอัธยาศัยไมตรีที่ดี พร้อมต้อนรับผู้มาเยือน และร่วมกันเป็นเจ้าของที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)
4.1.2	เผยแพร่และสื่อสารภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวให้แพร่หลายในทุกช่องทางและครอบคลุมทั่วถึงอย่างต่อเนื่อง โดยจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรับรู้และความตระหนักในความสำคัญของภาพลักษณ์ให้กับผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น	สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (สอช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
4.1.3	เพิ่มบทบาท/สถานะของไทยในเวทีระหว่างประเทศด้านการท่องเที่ยวให้โดดเด่นยิ่งขึ้น และส่งผลดีต่อภาพลักษณ์ของไทยในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเวทีโลก โดยใช้ประโยชน์จากกรอบความร่วมมือระดับโลก (UNWTO, APEC) กรอบความร่วมมือเอเชีย (ACD) และกรอบความร่วมมือระดับภูมิภาค	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)
4.1.4	สร้างจิตสำนึกและค่านิยมในความเป็นไทย (Thainess) เพื่อสร้างความแตกต่างเหนือคู่แข่งชั้นให้คนไทยมีจุดขายร่วมกันในเรื่องของควมมีอัธยาศัยไมตรีที่ดี พร้อมต้อนรับผู้มาเยือน และร่วมกันเป็นเจ้าของที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว	สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (สอช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)

4.2 สร้างสภาพแวดล้อม และพัฒนาระบบสนับสนุนการตลาดท่องเที่ยว
ดังนี้

ตาราง 13 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างสภาพแวดล้อม และพัฒนาระบบสนับสนุนการตลาดท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4.2.1	จัดทำข้อมูล และรวบรวมข่าวสารด้านการท่องเที่ยวและจัดเก็บในระบบข้อมูลสารสนเทศ รวมถึงการพัฒนาระบบสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาสืบค้นข้อมูลด้านการท่องเที่ยวผ่านทางเว็บไซต์กลางที่สามารถสืบค้นได้ถึงระดับพื้นที่ ทันสมัย สามารถเข้าถึงได้ง่ายและมีรายละเอียดด้านการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.)
4.2.2	เพิ่มและปรับปรุงช่องทางการจัดจำหน่าย การขยายช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านเครือข่ายธุรกิจ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านช่องทางต่าง ๆ ให้มากขึ้น	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงอุตสาหกรรม (อก.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.)
4.2.3	ส่งเสริมการกระจายตลาดการท่องเที่ยวอย่างสมดุล ทั้งในเชิงพื้นที่ เวลา และกลุ่มตลาด รวมถึงส่งเสริมและพัฒนาระบบตลาดสินค้าทางการท่องเที่ยว สมัยใหม่ให้สอดคล้องกับพฤติกรรม และรสนิยมของนักท่องเที่ยวในกลุ่ม MICE กลุ่มครอบครัว กลุ่มฮันนีมูน กลุ่มท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กลุ่มท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health and Wellness) กลุ่มท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ กลุ่มท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยว เชิงกีฬาและนันทนาการ เป็นต้น	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.)
4.2.4	พัฒนาขีดความสามารถด้านการวางแผนและ การปฏิบัติงานด้านการตลาดออนไลน์ (Online Marketing) และพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-commerce)	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.) กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.)

4.3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้เข้าประเทศจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ ดังนี้

ตาราง 14 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้เข้าประเทศจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4.3.1	พัฒนาการตลาด และส่งเสริมการขายในกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มที่ไทยมีศักยภาพ เช่น กลุ่ม MICE กลุ่มครอบครัว กลุ่มฮันนีมูน เป็นต้น โดยสร้างจุดขายใหม่ด้านการท่องเที่ยว กิจกรรมและข้อเสนอพิเศษ เพื่อจูงใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาประเทศไทย	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.)
4.3.2	ดำเนินการตลาดเชิงรุกเพื่อประมุขสิทธิ์การจัดงานระดับโลก ระดับภูมิภาค รวมถึงการจัดงานประชุม และงาน Event ระหว่างประเทศ	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการ (สสปน.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)
4.3.3	จัดงานแสดงต่าง ๆ (Event) เพื่อสนับสนุนวัฒนธรรมความคิดสร้างสรรค์ และนำความคิดสร้างสรรค์ไปต่อยอดกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ เช่น การออกแบบ และภาพยนตร์	คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (กวช.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.)
4.3.4	ประสานความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการส่งเสริมการตลาด และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศระดับต่าง ๆ เช่น UNWTO APEC การท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน ACD AEC GMS IMT-GT BIMSTEC และ ACMECS เพื่อการสร้างโครงข่ายความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มพื้นที่	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.) กระทรวงพาณิชย์ (พณ.)

4.4 สร้างกระแสการรับรู้ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าการท่องเที่ยว ดังนี้

ตาราง 15 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 สร้างกระแสการรับรู้ เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าการท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4.4.1	โฆษณาและประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติผ่านสื่อทุกช่องทางอย่างต่อเนื่องและจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการขายประเทศไทยผ่านสื่อออนไลน์ในทุกรูปแบบอย่างต่อเนื่อง	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กรมการท่องเที่ยว (กทท.)
4.4.2	ใช้วิธีการทำการตลาดโดยกลุ่มคนที่อยู่ในต่างประเทศ เช่น สถานทูตไทยประจำประเทศต่าง ๆ เป็นที่เผยแพร่และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว วัฒนธรรมและสินค้าไทย ให้แก่ชาวต่างชาติ	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงการต่างประเทศ (กต.)
4.4.3	พัฒนาเว็บไซต์สื่อประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในภาพลักษณ์ พร้อมข้อมูลการท่องเที่ยวและการให้บริการ เช่น การจองที่พัก การเดินทาง เป็นต้น โดยพัฒนาให้มีหลากหลายภาษาเพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)

4.5 การสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย ดังนี้

ตาราง 16 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างกระแสการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4.5.1	เผยแพร่ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวไทยผ่านสื่อต่าง ๆ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สร้างทัศนคติที่ดีในการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)
4.5.2	ร่วมกับพันธมิตรและคู่ค้าจัดทำแพคเกจพิเศษเสนอขายนักท่องเที่ยวชาวไทย เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทาง	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)
4.5.3	จัดงานส่งเสริมการขายในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง Trade & Consumer Fair และ Road Show ภายในประเทศ	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)
4.5.4	ประสานงานและสนับสนุนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การบินไทย การรถไฟแห่งประเทศไทย สมาคมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในประเทศ โดยนำเสนอ Special Offer หรือจัด Promotion สำหรับคนไทยในลักษณะ Consortium	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงคมนาคม (คค.)

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

5.1 การสร้างและพัฒนากลไกในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ดังนี้

ตาราง 17 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างและพัฒนากลไกในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5.1.1	เชื่อมโยงบทบาทและภารกิจของหน่วยงานหลักด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และสำนักงานส่งเสริมการจัดประชุมและนิทรรศการให้มีความสอดคล้องกัน และประสานกับกระทรวงอื่น ๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในฐานะหน่วยงานสนับสนุน เพื่อให้การกำหนดนโยบายและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวของประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกัน	ทุกหน่วยงาน
5.1.2	การสร้างพันธมิตร หุ้นส่วน หรือเครือข่าย ระหว่างภาครัฐและเอกชน ให้มีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดย การอำนวยความสะดวก การลดขั้นตอนในการทำงาน การระดมทุน การจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมที่จะดำเนินงานร่วมกัน เช่น การส่งเสริมการขายการท่องเที่ยวต่างประเทศ การแสดงสินค้าและบริการ เป็นต้น	ทุกหน่วยงาน
5.1.3	สนับสนุนและผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าตามกรอบ ความร่วมมือต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้ดำเนินการไว้แล้ว เช่น IMT-GT ACMECS BIMSTEC และ GMS โดยควรมีกำหนดยุทธศาสตร์ และผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ที่ริเริ่มไว้แล้ว ให้รวดเร็วยิ่งขึ้น	สศช. กระทรวงการต่างประเทศ (กต.) และทุกหน่วยงาน

ตาราง 17 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5.1.4	ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวให้สอดคล้องและอำนวยความสะดวกต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวทั้งในปัจจุบันและในอนาคต	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทส.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) ทุกหน่วยงาน
5.1.5	บูรณาการงานด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ในการประสานงานและการสั่งการในการป้องกันเฝ้าระวัง เตือนภัย กำกับดูแล และรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั้งในกรณีก่อน-หลังเกิดเหตุฉุกเฉินทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักท่องเที่ยว	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (สป.กก.) กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว (บก.ทท.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.)

5.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาท่องเที่ยว ดังนี้

ตาราง 18 แสดงแนวทางการดำเนินงานยุทธศาสตร์ที่ 5 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาท่องเที่ยว

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5.2.1	อำนวยความสะดวก สนับสนุน ช่วยเหลือ ให้ความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการท่องเที่ยวแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด (กกถ.จ.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

ตาราง 18 (ต่อ)

ลำดับการดำเนินงาน	แนวทางการดำเนินงาน	คณะกรรมการ/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5.2.2	กระจายอำนาจและจัดสรรผลประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม เพื่อลดความขัดแย้งและสามารถสร้างกิจกรรมให้เหมาะสมกับความต้องการสภาพและกำลังรองรับของชุมชนและระบบนิเวศในท้องถิ่น	คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด (กกด.จ.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)
5.2.3	ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะกรรมการในระดับท้องถิ่นขึ้นเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีการบริหารเป็นรูปธรรม โดยมีภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมในท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นของตนเอง	คณะกรรมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัด (กกด.จ.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (กก.) กระทรวงมหาดไทย (มท.) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559

ส่วนที่ 3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 11

แนวทางการพัฒนา ผลการพัฒนาที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างเศรษฐกิจของไทยไม่สามารถรองรับการเจริญเติบโตได้อย่างยั่งยืน โดยยังต้องพึ่งพิงและเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกประเทศมากขึ้นตามลำดับนอกจากนี้ ระบบเศรษฐกิจของไทยยังมีความอ่อนแอด้านปัจจัยสนับสนุนในส่วนของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คุณภาพการให้บริการของโครงสร้างพื้นฐาน กฎหมาย กฎ และระเบียบทางเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อต่อการจัดระบบการแข่งขันที่เป็นธรรมและเหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ประเทศไทยมีภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจที่ดีอยู่แล้ว แต่ยังไม่เพียงพอที่จะเป็นปัจจัยขับเคลื่อนไปอย่างมั่นคงภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันดังนั้น แนวทางการพัฒนาในระยะต่อไปจะต้องให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน โดยใช้ปัญญา ความรู้ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ เป็นพื้นฐานสำคัญในการขับเคลื่อน ภายใต้การสร้างปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวยและมีบรรยากาศในการแข่งขันที่เป็นธรรม พร้อมทั้งใช้โอกาสจากปัจจัยภายนอกให้เกิดประโยชน์กับประเทศได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับประเทศเมื่อเกิดความผันผวนจาก

ปัจจัยภายนอกประเทศ รวมทั้งจะต้องสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นจากปัจจัยภายในประเทศเป็นสำคัญ

1. การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการ โดยเฉพาะผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และผลักดันให้มีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็งและแข่งขันได้ มีแนวทางการดำเนินงานดังนี้

1.1 ปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจของเอเชีย แอฟริกา และเศรษฐกิจภายในประเทศ โดย

1) เสริมสร้างประสิทธิภาพด้านการตลาดและการกระจายผลผลิตไปสู่ตลาดเอเชียและแอฟริกา โดยส่งเสริมภาคเอกชนในการกระจายตลาดสินค้าไปสู่ตลาดใหม่ที่มีศักยภาพทั้งตลาดเอเชียและแอฟริกา และกลุ่มเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งระดับภูมิภาคและพหุภาคี สร้างโอกาสทางการตลาดและดูแลรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร เชื่อมโยงการกระจายผลผลิตจากแหล่งผลิตไปยังผู้บริโภค รวมทั้งพัฒนาการให้บริการของกิจการคลังสินค้า โซโล และห้องเย็น ตลอดจนพัฒนาสินค้าที่มีเครื่องหมายการค้าของตนเองที่เน้นคุณภาพและมาตรฐานมีการวางระบบการขายและกระจายสินค้าอย่างครบวงจร ด้วยการสนับสนุนการใช้กลไกการประสานความร่วมมือของหน่วยงานภาครัฐในต่างประเทศ

2) พัฒนาสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดใหม่ โดยศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในเชิงลึกของผู้บริโภคในตลาดเป้าหมายที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามระดับรายได้ที่เพิ่มขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มผู้บริโภครายได้ปานกลางและระดับสูงในจีนและอินเดียที่มีแนวโน้มจะเป็นกำลังซื้อหลักของประเทศ ศึกษากฎหมาย กฎ ระเบียบและมาตรการที่มีใช้ภายในรูปแบบใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งที่เอื้อประโยชน์และเป็นอุปสรรคในการส่งออกของไทยไปยังตลาดใหม่ รวมทั้งให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและกระตุ้นผู้ประกอบการไทยให้นำมาตรฐานสากลมาใช้ในการผลิต ตลอดจนมุ่งเน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มและความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการ เพื่อพัฒนาไปสู่อุตสาหกรรมและบริการสร้างสรรค์มากขึ้น

3) เร่งรัดการใช้ประโยชน์จากข้อตกลงการค้าเสรีที่มีผลบังคับใช้แล้ว พร้อมทั้งวางแนวทางป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้น โดยสนับสนุนภาคธุรกิจให้ใช้ประโยชน์จากข้อตกลงการค้าและการลงทุนที่มีผลบังคับใช้แล้ว ตลอดจนสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจและความตกลงการค้าเสรีต่างๆ เพื่อเตรียมพร้อมในการพัฒนาสินค้าและบริการให้สอดคล้องกับกฎ ระเบียบ มาตรฐานต่างๆ รวมทั้งบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ส่งผลต่อความต้องการของตลาดในอนาคต พร้อมทั้งกำหนดแนวทางป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและมาตรการการให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบ

4) ส่งเสริมการลงทุนที่ยั่งยืนและสร้างความสมดุลของการเจริญเติบโตในทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการลงทุนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และชุมชนและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมฐานปัญญาและความรู้ที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและเทคโนโลยีการลดคาร์บอน

5) ส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจไทยให้สามารถเติบโตได้อย่างมีคุณภาพและยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สร้างและพัฒนาบุคลากรที่

สอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจ ส่งเสริมการยกระดับองค์ความรู้และทักษะผู้ประกอบการทั้งด้านการผลิต การตลาดและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินธุรกิจ รวมทั้งพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ทั้งด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างนวัตกรรม ตลอดจนพัฒนาความสามารถในการบริหารธุรกิจอย่างมีธรรมาภิบาล นอกจากนี้ จะต้องมีมาตรการทางการเงินที่เหมาะสมเพื่อช่วยเหลือผู้ประกอบการ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน เพื่อการต่อยอดประกอบ หรือปรับปรุงธุรกิจได้

1.2 ปรับโครงสร้างภาคบริการ ให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มกับสาขาบริการที่มีศักยภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมบนฐานความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดย

1) เสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการที่มีศักยภาพสู่ธุรกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมให้กับธุรกิจ ส่งเสริมการใช้ องค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ในการพัฒนาสินค้าและบริการ และส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจบริการที่มีศักยภาพ โดยอาศัยความได้เปรียบของทำเลที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ความเป็นไทย ตลอดจนสามารถรองรับการเปิดเสรีทางการค้า และกระแสความต้องการของตลาดโลก ได้แก่ ธุรกิจการท่องเที่ยว ธุรกิจบริการสุขภาพ ธุรกิจบริการ โลจิสติกส์ ธุรกิจภาพยนตร์ ธุรกิจการจัดประชุมและแสดงนิทรรศการนานาชาติ เป็นต้น

2) ขยายฐานการผลิตและการตลาดของภาคธุรกิจบริการที่มีศักยภาพออกสู่ตลาดต่างประเทศ โดยพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการตลอดห่วงโซ่การผลิตและบริการสนับสนุนมาตรการด้านการเงินและภาษีให้ทัดเทียมกับประเทศคู่แข่ง ส่งเสริมการค้าและบุกเบิกตลาดใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ เสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือของธุรกิจที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการลงทุนในตลาดต่างประเทศเพื่อสนับสนุนการขยายตลาดของธุรกิจบริการที่มีศักยภาพของไทย พัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีทักษะการบริหารและความเชี่ยวชาญในสายอาชีพ และพัฒนามาตรฐานธุรกิจและวิชาชีพให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

3) พัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการลงทุนในภาคบริการทั้งในประเทศและดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศในภาคบริการ โดยปรับปรุงประสิทธิภาพการให้บริการของโครงสร้างพื้นฐาน พัฒนาระบบฐานข้อมูลภาคบริการโดยรวมของประเทศและข้อมูลเชิงลึกในสาขาบริการที่มีศักยภาพ ปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ และสิทธิประโยชน์ให้เอื้อต่อการลงทุน ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการประกอบธุรกิจ ส่งเสริมธุรกิจบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ตลอดจนผลิตและพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพสอดคล้องกับความต้องการของธุรกิจ

4) พัฒนาและพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดโดยการฟื้นฟูพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เสื่อมโทรม พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจของธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ และกระแสความต้องการของตลาดโลก เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม และสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการค้าปลีกทางไกลรูปแบบใหม่ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าและขยายไปยังตลาดใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ

5) บริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงความสมดุล

และความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีคุณภาพและเพียงพอ และบูรณาการการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งสาขาการผลิตและบริการอื่นๆ

6) เสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ชุมชน ผู้ประกอบการรายย่อย วิสาหกิจชุมชนและบุคลากรภาครัฐ เพื่อร่วมกันพัฒนาและเชื่อมโยงกับสาขาการผลิตและบริการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตามแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจ พัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของบุคลากรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้สามารถปรับตัวเพื่อรองรับผลกระทบต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขตามกฎระเบียบใหม่ของโลก

1.3 พัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดย

1) สนับสนุนการพัฒนาธุรกิจสร้างสรรค์ตามแนวทางเครือข่ายวิสาหกิจ ที่มีการเชื่อมโยงและทำงานร่วมกันอย่างมีทิศทางที่ชัดเจนของธุรกิจสร้างสรรค์ตลอดห่วงโซ่อุปทาน โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงระหว่างภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาการใช้ความคิดสร้างสรรค์ และใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องและสนับสนุนในการผลิตสินค้าและบริการ การจัดหาหน้า และดำเนินการกิจกรรมเชิงพาณิชย์ และส่งเสริมการแข่งขันของธุรกิจที่เป็นธรรมเพื่อการยกระดับคุณภาพและมาตรฐานสินค้าและบริการที่สูงขึ้น ตลอดจนส่งเสริมการปรับบทบาทของสถาบันหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้สนับสนุนการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายของธุรกิจสร้างสรรค์

2) ส่งเสริมการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ โดยการพัฒนาปัจจัยแวดล้อมด้านต่างๆ ของพื้นที่หรือเมืองทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ ทรัพยากรมนุษย์ กฎ ระเบียบ การบริหารจัดการที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจของธุรกิจสร้างสรรค์ที่มีการสร้างสรรค์สินค้าและบริการใหม่ๆ ที่มีเอกลักษณ์และสะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่หรือเมือง สามารถดึงดูดการลงทุนของธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามาในพื้นที่หรือเมือง รวมทั้งส่งเสริมการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ เพื่อสร้างบรรยากาศและสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เช่น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และพื้นที่สาธารณะรูปแบบต่างๆ การจัดกิจกรรม และงานแสดงสินค้าและบริการสร้างสรรค์ เพื่อเป็นช่องทางหรือเวทีในการพัฒนาและแสดงออกของนักคิดและนักสร้างสรรค์สาขาต่างๆ

3) เสริมสร้างศักยภาพของผู้ประกอบการและบุคลากรในการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการทุกสาขา โดยพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของผู้ประกอบการธุรกิจโดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และบุคลากรสร้างสรรค์ที่สำคัญในธุรกิจต่างๆ ของห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ทั้งด้านการออกแบบ การวิจัยและพัฒนา การสร้างนวัตกรรม การบริหารจัดการธุรกิจ เทคโนโลยี และการตลาด โดยใช้ศิลปวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมและร่วมสมัยเป็นพื้นฐาน ผสมผสานการใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างความแตกต่างและความโดดเด่นของสินค้าและบริการที่ตรงกับความต้องการของตลาด รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งของธุรกิจสร้างสรรค์ให้สามารถปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมภายในและภายนอกประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนสนับสนุนการศึกษาวิจัยในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และเร่งพัฒนาฐานข้อมูลเชิงลึกของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สาขาต่าง ๆ

4) พัฒนาระบบการเงินเพื่อสนับสนุนการลงทุนและการพัฒนาอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยการจัดหาหรืออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีต้นทุนที่เหมาะสมสำหรับธุรกิจสร้างสรรค์ที่ยังขาดแคลนเงินทุน เช่น กองทุนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ กองทุน และสถาบันการเงินต่างๆ เพื่อสนับสนุนผู้ประกอบการธุรกิจสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้ประกอบการและผู้ที่มีความประสงค์จะดำเนินธุรกิจสร้างสรรค์สามารถก่อตั้ง ดำเนินกิจการ และพัฒนาธุรกิจได้

5) ส่งเสริมการจดทะเบียน การใช้ และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อเป็นปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตของธุรกิจสร้างสรรค์ โดยสร้างความตื่นตัวและความตระหนักของธุรกิจและทุกภาคส่วนถึงความสำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาที่มีต่อการสร้างมูลค่าเพิ่ม ต่อยอดการเติบโตของธุรกิจยกระดับมาตรฐานของสินค้าและบริการ และเร่งรัดการลดขั้นตอนและความซับซ้อนในการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญา เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ธุรกิจสร้างสรรค์ในการครอบครองทรัพย์สินทางปัญญาได้อย่างรวดเร็วทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดมากขึ้น รวมทั้งบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพ

1.4 พัฒนาภาคเกษตร บนฐานการเพิ่มผลิตภาพในการผลิตและยกระดับการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยเทคโนโลยีและกระบวนการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อยกระดับธุรกิจด้านการเกษตรและอาหารให้เป็นแหล่งรายได้และศูนย์กลางตลาดโลก รวมถึงปรับปรุงฟื้นฟูคุณภาพดินและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ สนับสนุนการผลิตทางการเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ พัฒนาคุณภาพมาตรฐานของผลิตภัณฑ์แปรรูปสินค้าเกษตร เพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร และพัฒนาปัจจัยแวดล้อมด้านการเกษตร เช่น ระบบโลจิสติกส์ของภาคเกษตร เป็นต้น

1.5 พัฒนาภาคอุตสาหกรรม ที่มุ่งการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมให้มีคุณภาพและยั่งยืนด้วยการมุ่งเน้นการใช้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ สู่อุตสาหกรรมสีเขียวและคาร์บอนต่ำบนฐานความรู้เชิงสร้างสรรค์ และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน โดย

1) พัฒนาเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศและพื้นที่ฟูสิ่งแวดลอมในพื้นที่อุตสาหกรรมหลักของประเทศอย่างต่อเนื่อง โดยการสร้างความตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันของอุตสาหกรรมและชุมชน และส่งเสริมให้ภาคเอกชน ชุมชน สถาบันการศึกษาและภาครัฐร่วมกันพัฒนาตั้งแต่การกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนา มาตรฐานขององค์ประกอบที่จำเป็นของอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ กำหนดมาตรการการบริหารจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และผลกระทบด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ ไปจนถึงการมีศูนย์เฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ กำหนดมาตรการให้ภาคเอกชนลงทุนเพื่อฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชนและภาครัฐในรูปแบบการสนับสนุนกิจการเพื่อสังคม รวมทั้งเตรียมพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจหลักแห่งใหม่ โดยการกำหนดเขตพื้นที่สำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมในแต่ละพื้นที่ให้มีขนาดที่เหมาะสมสอดคล้องกับขนาดของชุมชนและขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และจัดหาข้อมูลขีดความสามารถการรองรับมลพิษของพื้นที่เพื่อเป็นเกณฑ์กำกับการพัฒนาอุตสาหกรรมให้มีความสมดุลกับพื้นที่และชุมชน

2) พัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป และอุตสาหกรรมใหม่ บนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าและยกระดับสินค้าให้มีคุณภาพ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความปลอดภัยตามมาตรฐานสากล และสร้างโอกาสทางการตลาดจากความต้องการอาหารที่เพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรโลก โดยสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่ม

พัฒนาในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจ สร้างเครือข่ายความร่วมมือและเชื่อมโยงการผลิตกับวิสาหกิจหรือธุรกิจอื่นๆ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาด้านการผลิตและแปรรูปสินค้า

3) เพิ่มผลิตภาพและประสิทธิภาพภาคอุตสาหกรรม โดยการพัฒนาปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมประสิทธิภาพและยกระดับมาตรฐานการผลิต สนับสนุนการประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในการสร้างคุณค่าสินค้าอุตสาหกรรม เพื่อลดการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ รวมทั้งประสานความร่วมมือการพัฒนาระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และสถาบันเฉพาะทางในการฝึกอบรมบุคลากรให้มีทักษะ มีการใช้ความคิดสร้างสรรค์ และองค์ความรู้

4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงการผลิตภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่กับอุตสาหกรรมท้องถิ่น และกระจายการพัฒนาอุตสาหกรรมไปสู่ภูมิภาค โดยสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) กับภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ผ่านระบบห่วงโซ่อุปทาน และเน้นการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม ควบคู่ไปกับการจับคู่ทางธุรกิจเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมร่วมกัน

พัฒนาระบบขนส่งทางรถไฟ โดยปรับปรุงทางรถไฟและจุดตัดระหว่างโครงข่ายรถไฟและโครงข่ายถนนเพื่อเพิ่มความปลอดภัยในการให้บริการ ก่อสร้างทางคู่ในเส้นทางรถไฟสายหลัก และจัดการจักรและล้อเลื่อน รวมทั้งปรับปรุงระบบอาณัติสัญญาณให้มีความทันสมัยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการให้บริการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาเส้นทางรถไฟความเร็วสูงเชื่อมโยงสู่เมืองต่าง ๆ ในภูมิภาคและกลุ่มประเทศอาเซียน ตลอดจนให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการของการรถไฟแห่งประเทศไทยเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการและดำเนินงานในอนาคต

ปรับปรุงพัฒนาโครงข่ายขนส่งมวลชนที่มีอยู่ในปัจจุบันให้มีความทันสมัยครอบคลุมพื้นที่บริการเพิ่มขึ้นและสอดคล้องกับการขยายตัวของเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยก่อสร้างโครงข่ายระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชน และเพิ่มประสิทธิภาพรถโดยสารสาธารณะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเดินทางจากระบบขนส่งส่วนบุคคลเป็นระบบขนส่งสาธารณะอย่างเป็นรูปธรรม การปรับปรุงประสิทธิภาพการให้บริการรถโดยสารสาธารณะในภูมิภาค รวมทั้งการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการระบบขนส่งสาธารณะทั้งระบบเพื่อให้การบริการมีคุณภาพ มาตรฐาน และเป็นธรรมต่อผู้ใช้บริการ

พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัย โดยพัฒนาโครงข่ายโทรคมนาคมเพื่อให้บริการสื่อสารข้อมูลความเร็วสูงหรือบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศบนพื้นฐานของการแข่งขันเสรีและเป็นธรรม เพื่อสร้างโอกาสในการเข้าถึงบริการที่เท่าเทียมกันและพัฒนาระบบการให้บริการภาครัฐผ่านโครงข่ายสื่อสารความเร็วสูงทั้งด้านการศึกษาการสาธารณสุข การเกษตร และส่งเสริมให้ประชาชนและผู้ประกอบการธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีความสามารถในการใช้ประโยชน์จากบริการสื่อสารความเร็วสูงและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างรายได้ผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนจัดทำแผนการพัฒนาบุคลากรด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อรองรับการพัฒนาในระยะยาว และสนับสนุนการพัฒนาเนื้อหาสาระและโปรแกรมประยุกต์ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์

5) พัฒนาศักยภาพการให้บริการน้ำอุปโภคบริโภคทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพที่มีมาตรฐานสากลครอบคลุมทั้งในเขตเมืองและพื้นที่ชนบท โดยผลักดันให้มีองค์กรกำกับดูแลค่าบริการทั้งด้านน้ำดิบและน้ำอุปโภคบริโภคที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดอัตราค่าบริการที่เหมาะสมและเป็นธรรมกับทุกภาคส่วน ตลอดจนสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อประยุกต์ใช้ในการวางแผนและบริหารจัดการน้ำอุปโภคบริโภคของประเทศ

นโยบายการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (พ.ศ. 2546-2549) ได้ให้ความสำคัญในภาพรวมทั้งภูมิภาคจึงมีนโยบายเร่งรัดฟื้นฟูระดับความสัมพันธ์และร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อให้ไทยเป็นประตูทางผ่านหลักของการท่องเที่ยวในภูมิภาคด้านการตลาด การขนส่ง การลงทุน การบริหารจัดการขจัดปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยวโดยทำแผนยุทธศาสตร์ในเชิงรุก สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวทั้งระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ และยกระดับประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางการประชุมสัมมนาและการแสดงสินค้าของภูมิภาคเอเชียให้ความสำคัญกับทุนทางสังคมมากขึ้นดังจะเห็นจากนโยบายเร่งพัฒนา บุธณะ พื้นฟูมรดกและสินทรัพย์ทางวัฒนธรรมทั้งในเขตเมืองและนอกเมืองเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวใหม่ สร้างแหล่งซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว ส่งเสริมบทบาทเอกชนร่วมกับชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในหลายรูปแบบทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดสหกรณ์การท่องเที่ยว และการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญคือมีนโยบายเพิ่มมาตรการอำนวยความสะดวก สร้างความปลอดภัยและป้องกันการเอาเปรียบนักท่องเที่ยวรวมทั้งเร่งรัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของนักท่องเที่ยวอย่างจริงจัง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 5)

นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ. 2546-2549) จากนโยบายระดับชาติของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาดังกล่าวข้างต้นที่กำหนดทิศทางด้านการท่องเที่ยวในภาพกว้างจึงกำหนดนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2546 - 2549 ที่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติดังจะเห็นได้จากการส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้กับประชาชนและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคตามนโยบายของรัฐบาลโดยส่งเสริมพัฒนาการดำเนินด้านการตลาดเชิงรุก การเพิ่มตลาดใหม่และตลาดเฉพาะกลุ่ม เพื่อเร่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศที่มีคุณภาพเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศและกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งกำหนดจุดขายของประเทศไทย (Positioning Thailand) ให้มีความชัดเจนภาครัฐเห็นว่ากลยุทธ์เชิงรุกจะสำเร็จได้ต้องส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกับทุกฝ่ายทั้งในระดับประเทศและระดับต่างประเทศ ในการส่งเสริมการพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว ร่วมกันขจัดอุปสรรคทางการท่องเที่ยวและร่วมมือเพื่อก้าวสู่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย ที่สำคัญภาครัฐได้มีนโยบายมุ่งพัฒนาองค์กรระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติ ภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการตลาด และในโลกยุคโลกาภิวัตน์ การสื่อสารที่ทันสมัยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจึงมีนโยบายเร่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (E-TOURISM) เพื่อรองรับการทำธุรกรรมบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

และการดำเนินการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการดำเนินงานด้านการตลาดด้วยระบบสารสนเทศ โดยมีกลไกในการควบคุมและป้องปรามเพื่อเป็นหลักประกันในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2544 : 6)

สำหรับประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศหนึ่งในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวมีอัตราสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปีตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2544 ถึง ปี พ.ศ. 2550 แสดงดังตาราง 1 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม. 2552 : 1 - 2)

กรอบนโยบายของคณะกรรมการ ททท. พ.ศ. 2550 - 2554

1. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของไทย และเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการสร้างงานและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ
2. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืน โดยเน้นการขยายฐานตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ ทั้งในพื้นที่ใหม่และในตลาดเฉพาะกลุ่ม ภายใต้การสร้างความเข้มแข็งของตราสินค้า (Brand) ประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง
3. ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตคนไทย โดยเน้นการประสานงานระหว่างเครือข่ายภาครัฐกับภาคเอกชน กระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม อันจะนำไปสู่การสร้างและกระตุ้นจิตสำนึกรักชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งให้เกิดความรักและภาคภูมิใจในเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทย
4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กระจายตัวสู่แหล่งท่องเที่ยวรองมากขึ้น เพื่อสร้างสมดุลระหว่างพื้นที่ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการท่องเที่ยวเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มจังหวัดและข้ามภูมิภาค
5. ส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านโดยการทำการตลาดร่วมกัน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวทั้งภายในภูมิภาคและภายนอกภูมิภาค อันจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานร่วมกันอย่างเป็นระบบ และช่วยเพิ่มความสามารถทางการแข่งขันของภูมิภาคนี้ในตลาดท่องเที่ยวโลก
6. มุ่งพัฒนาองค์กร ระบบบริหารจัดการ และเสริมสร้างบุคลากรให้มีทักษะและขีดความสามารถทางการตลาดท่องเที่ยว เพื่อให้เป็นองค์กรแห่งการขับเคลื่อน (Driving Force) ที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงานและมีศักยภาพทางการแข่งขันระดับนานาชาติภายใต้หลักธรรมาภิบาล รวมทั้งพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรในบทบาทเชิงวิชาการและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการตลาด
7. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการท่องเที่ยว (e - Tourism) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ประเทศไทย และเสริมสร้างศักยภาพในการส่งเสริมการตลาดผ่านสื่อสารสนเทศ
8. ส่งเสริมการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยประสานความร่วมมือและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กับหน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

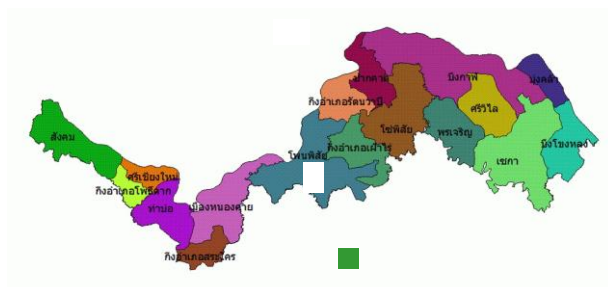

การสนองตอบนโยบายระดับชาติ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2544 : 6 - 7) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าเป็นส่วนหนึ่งของทางเลือกใหม่ที่สามารถรองรับและตอบสนองแนวทางการพัฒนาของชาติ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้อย่างกว้างขวาง และเหมาะสมตรงตามวัตถุประสงค์ในอันที่จะเสริมการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงและสมดุลกล่าวคือ

1. ตอบสนองวัตถุประสงค์ในการเสริมสร้างศักยภาพของคน โดยเฉพาะด้านการเสริมสร้างและพัฒนาสุนทรียภาพทางจิตใจ รวมทั้งการมีกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการสร้างจิตสำนึกในด้านสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน
  2. ตอบสนองการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางสังคม ให้ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ของคนในชุมชน พัฒนาเสริมสร้างสมรรถภาพทางชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ และมีการกระจายรายได้ที่เหมาะสมและเป็นธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน
  3. ตอบสนองการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มีเสถียรภาพมั่นคงและสมดุลระหว่างคน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพิ่มขีดความสามารถในสาขาบริการที่มีคุณภาพ คงเอกลักษณ์ รวมทั้งให้มีนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพให้มากขึ้น
  4. มีส่วนในการช่วยปรับบทบาทของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการพัฒนาและปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้หน่วยงานท้องถิ่นสร้างกลไกพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยวในระดับพื้นที่ เพื่อระดมความร่วมมือจากประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว
  5. จะช่วยการวางแผนพัฒนาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้มีความสมบูรณ์ เกิดความสมดุลทั้งในด้านระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม โดยให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้น ควบคู่ไปกับการนำเครื่องมือทางกฎหมายและเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแล ตลอดจนการสร้างวินัยในการจัดการ ซึ่งจะสามารถสนับสนุนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตได้อย่างยั่งยืน
  6. มีบทบาทแสดงออกถึงการพัฒนาประชารัฐ ซึ่งเป็นการพัฒนาให้รัฐและประชาชนมีความเข้าใจที่ดี มีความรับผิดชอบ และมีความเอื้ออาทรต่อกัน โดยมีการใช้หลักนิติธรรมในการบริหารและการจัดการ ให้ประชาชนมีหลักประกันในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐมากขึ้น
- ดังนั้นการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวจึงอยู่ในกรอบของการพัฒนาประเทศตามนโยบายด้านต่าง ๆ และภายในกระบวนการที่ใหม่อย่างเหมาะสม นโยบายการท่องเที่ยวจึงเป็นนโยบายเชิงกลยุทธ์เพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางสำหรับระดับปฏิบัติการ เป็นการขยายนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศ ภายใต้กรอบการพัฒนาแห่งชาติ

บริบทพื้นที่ที่วิจัย

ที่มา : <http://www.watsan.com/wizContent.asp?>9/28/07/2555>

ภาพประกอบ 5 แผนที่จังหวัดหนองคาย

ข้อมูลทั่วไปจังหวัดหนองคาย

คำขวัญจังหวัด “วีรกรรมปราบฮ่อ หลวงพ่อพระใส สะพานไทย-ลาว”

ต้นไม้ประจำจังหวัด ชื่อดอกไม้ ดอกชิงชัน

ชื่อสามัญ Rosewood

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Dalbergia oliveri* Gamble

วงศ์ LEGUMINOSAE

ชื่ออื่น ชิงชัน ประดู่ชิงชัน (ภาคกลาง) คู่สะแดน หอมนวล (เหนือ)

ลักษณะทั่วไป ลำต้นเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางสูงประมาณ 5–10 เมตร ผิวเปลือกลำต้นเป็นสีเทา ผิวต้นเรียบ มีรอยแตกเล็กน้อยแตก ใบเป็นใบเดี่ยวออกเรียงสลับกันตามข้อลำต้น ใบเป็นรูปหอก ยาวรี ปลายใบแหลม โคนใบมนแหลม ขอบใบเรียบเป็นคลื่นเล็กน้อย ผิวใบเรียบเป็นมันสีเขียวเข้ม ดอกเป็นดอกเดี่ยวออกตามส่วนยอดและตามง่ามใบ มีกลีบดอก 6 กลีบ ซ้อนกันเป็นชั้น ปลายกลีบแหลม โคนกลีบดอกกว้าง ดอกมีขนาดเล็กสีเหลือง กลิ่นหอมเย็น ออกดอกช่วงเดือนธันวาคม-มีนาคม

สภาพที่เหมาะสม ดินทุกชนิด เป็นไม้กลางแจ้ง ต้องการน้ำปานกลาง

ถิ่นกำเนิด ป่าดิบแล้งและป่าเบญจพรรณทั่วไป ยกเว้นภาคใต้ และประเทศแถบอินโดจีน

ข้อมูลสถิติ จังหวัดหนองคายมีพื้นที่ทั้งสิ้น 7,332.3 ตร.กม. (อันดับที่ 27) ประชากร 902,618 คน (พ.ศ. 2550) (อันดับที่ 24) ความหนาแน่น 123.1 คน/ตร.กม. (อันดับที่ 37)

ระยะทางจากอำเภอเมืองไปยังอำเภอต่าง ๆ อำเภอเมืองหนองคาย อำเภอท่าบ่อ 42 กิโลเมตร อำเภอบึงกาฬ (ปัจจุบัน จังหวัดบึงกาฬ) 136 กิโลเมตร อำเภอพรเจริญ 182 กิโลเมตร อำเภอโพนพิสัย 45 กิโลเมตร อำเภอโซ่พิสัย 90 กิโลเมตร อำเภอศรีเชียงใหม่ 57 กิโลเมตร อำเภอสังคม 95 กิโลเมตร อำเภอเซกา 228 กิโลเมตร อำเภอปากคาด 90 กิโลเมตร อำเภอ บึงโขงหลง 238 กิโลเมตร อำเภอศรีวิไล 163 กิโลเมตร อำเภอบึงคล้า 181 กิโลเมตร อำเภอ สระใคร 26 กิโลเมตร อำเภอเฝ้าไร่ 71 กิโลเมตร อำเภอรัตนวาปี 71 กิโลเมตร และอำเภอโพธิ์ตาก 77 กิโลเมตร

ระยะทางจากหนองคายไปจังหวัดใกล้เคียง จังหวัดอุดรธานี 51 กิโลเมตร จังหวัดเลย 202 กิโลเมตร จังหวัดสกลนคร 210 กิโลเมตร จังหวัดนครพนม 303 กิโลเมตร

อาณาเขต

ทิศเหนือ	จดแม่น้ำโขงซึ่งเป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
ทิศใต้	จดอำเภอวารนิवास จังหวัดสกลนคร อำเภอบ้านดุง อำเภอเพ็ญและอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี
ทิศตะวันออก	จดอำเภอบ้านแพง จังหวัดนครพนม
ทิศตะวันตก	จดอำเภopakขม และอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดหนองคายร้อยละ 10 เป็นป่าไม้ และร้อยละ 90 เป็นพื้นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีป่าทึบและภูเขา ทางทิศตะวันออก และทิศตะวันตก ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอบึงกาฬ และอำเภอสังขาม นอกนั้นเป็นพื้นที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง และมีแม่น้ำโขงไหลผ่านเกือบทุกอำเภอพื้นดินเป็นเนื้อหินทราย หินดินดานเป็นส่วนมาก ในพื้นที่บางแห่งจะมี หินเกลือแทรกปนอยู่เป็นจำนวนมาก

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้ง จังหวัดหนองคายตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ถนนมิตรภาพ ระยะทาง 616 กิโลเมตร มีพื้นที่ 7,222.65 ตารางกิโลเมตรหรือประมาณ 4.5 ล้านไร่ มีลักษณะพื้นที่เป็นรูปยาวเรียวทอดไปตามแม่น้ำโขง มีความกว้างจากทิศเหนือไปทิศใต้ 25-50 กิโลเมตร และความยาวจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก 320 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิอากาศ

ฤดูกาล มี 3 ฤดู ฤดูร้อนอากาศร้อนจัด ฤดูหนาวอากาศจะหนาวจัด ฤดูฝนจะมีฝนตกชุก อุณหภูมิ เฉลี่ยสูงสุด 42.8 องศาเซลเซียส ในเดือนพฤษภาคม ต่ำสุดเฉลี่ย 9.8 องศาเซลเซียส ในเดือนธันวาคม ปริมาณน้ำฝน วัดได้เฉลี่ย 1,470.49 มิลลิเมตร/ปี โดยเฉลี่ยวันที่ฝนตก จำนวน 123 วัน การระเหยเฉลี่ย 1,162.5 มิลลิเมตร/ปี ความชื้นสัมพัทธ์ เฉลี่ยร้อยละ 73.1

จังหวัดหนองคาย ตั้งอยู่บริเวณชายแดนติดต่อกับประเทศ สปป.ลาว โดยห่างจากเมืองหลวงของ สปป.ลาว คือ กรุงเวียงจันทน์ เพียง 30 ก.ม. ซึ่งได้รับการจัดอันดับในลำดับที่ 7 จากเมืองที่ได้รับการจัดอันดับทั้งหมด 15 แห่ง ที่แนะนำให้ผู้อ่านพิจารณาเป็นแหล่งพักผ่อนที่สงวนนอกจากบ้านตนเองจากการสำรวจแหล่งพักผ่อนทั้งหมด 40 แห่ง โดยพิจารณาจากตัวชี้วัด 12 ตัว ได้แก่ลักษณะภูมิอากาศ, ค่าครองชีพ, วัฒนธรรม, สาธารณูปโภค, สถานที่พัก, ระบบการขนส่ง, การบริการด้านสาธารณสุข, สภาพแวดล้อม, กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ, ความปลอดภัย, ความมั่นคงทางการเมือง และเทคโนโลยี

สำหรับเมืองที่ได้รับการจัดอันดับ 10 เมืองแรก มีดังนี้ 1. เมืองคอสตาเดลโซล ประเทศสเปน 2. เมืองแซงค์เทียร์ ประเทศอิตาลี 3. เมืองโพรวองซ์ ประเทศฝรั่งเศส 4. เมืองบูแก ประเทศปานามา 5. เมืองวิเซนตี ประเทศเกรนาดิน 6. เมืองเคาร์ดีแคร่ ประเทศไอร์แลนด์ 7. เมืองหนองคาย ประเทศไทย 8. เมืองครีท ประเทศกรีซ 9. เมืองแอมแบร์กรีท ประเทศเบลเยียม 10. เมืองตูนิส ประเทศตูนิเซีย

การจัดอันดับข้างต้นถูกตีพิมพ์อย่างเป็นทางการในแมกกาซีน Modern Maturity ฉบับเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน นายภราเดช พยัคฆ์วิเชียร ผู้ว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เห็นว่าการสำรวจของนิตยสารดังกล่าว นับว่าเป็นการสร้างชื่อเสียงอย่างมากให้แก่จังหวัดหนองคายและประเทศไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจะดำเนินการประชาสัมพันธ์จังหวัดหนองคายผ่านสำนักงานสาขาในต่างประเทศ และร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับภาคเอกชนและภาครัฐในจังหวัด เพื่อรักษาความโดดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด และคงไว้ซึ่งการเป็นแหล่งพักผ่อนที่ดีที่สุดสำหรับพลเมืองผู้สูงอายุ

แมกกาซีน Modern Maturity เป็นหนังสือเล่มหนึ่งซึ่งตีพิมพ์โดยสมาคมชาวอเมริกัน ผู้เกษียณอายุ อันเป็นสมาคมที่มีได้หวังผลกำไร แต่มุ่งเสริมสร้างความรู้และประสบการณ์ให้แก่พลเมืองอเมริกัน อายุ 50 ปี ขึ้นไป

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

แนวคิดกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ในอดีตที่ผ่านมาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในประเทศไทย รู้จักในชื่อการท่องเที่ยวเชิงการเกษตรกรรม (Agro Tourism) โดยการกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีไว้ดังนี้

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542 : 97 - 98) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ ว่าเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบทซึ่งจะให้ประโยชน์อย่างมากขึ้นในอนาคต การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นี้เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่ดำเนินการบนแนวคิดของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศนอกเหนือจากลักษณะรูปธรรมด้านอื่นๆ เช่น การดำน้ำ เดินป่า ฯลฯ การท่องเที่ยวโฮมสเตย์นี้สามารถตอบสนองความต้องการใหม่ ๆ ของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ให้คุณค่าแก่วัฒนธรรมและระบบนิเวศในชุมชนมากกว่า โดยชุมชนจะมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนตั้งแต่การดำเนินกิจกรรม การควบคุมนักท่องเที่ยว การเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวจนถึงการพัฒนาชุมชนในที่สุดดังนั้นการจัดการจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อนและพิจารณาได้หลายความหมายเช่น

1. เป็นความคิดรวบยอด (Concept) ในการจัดการท่องเที่ยวแสดงให้เห็นผลได้ 2 ด้านพร้อม ๆ กันคือ การปรับปรุงคุณภาพของสวัสดิการชุมชน และการปรับปรุงสภาพแวดล้อมไปด้วย
2. เป็นปรากฏการณ์ (Phenomenon) ในการพัฒนาชนบทที่เป่าหมายเกิดจากปฏิกริยาสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ เช่น ทรัพยากรบุคคล เทคโนโลยีและงบประมาณ
3. เป็นกลยุทธ์ (Strategy) การจัดทำแผนที่ที่ดีที่สุดเพื่อให้ประโยชน์ตกแก่สังคมมากที่สุดด้วยความร่วมมือระหว่างเจ้าบ้าน นักท่องเที่ยว และความสอดคล้องของสิ่งแวดล้อม
4. เป็นวิชาการ (Discipline) เป็นที่รวบรวมของสหวิชาการต่าง ๆ วิทยาการด้านการจัดการท่องเที่ยว การจัดการการตลาด วิชาการด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และเกษตรศาสตร์ ซึ่งได้นำมาประยุกต์ใช้ประสานกันจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อมในชุมชนตลอดจนศิลปวัฒนธรรมอื่น ๆ ของชุมชน และความเป็นกันเองหรือความเป็นมิตรสามารถนำมาใช้เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศแบบโฮมสเตย์ได้ เช่นเดียวกับการกล่าวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2542) ได้ระบุถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ประกอบด้วย

4.1 ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

4.1.1 ด้านการตลาด ได้แก่ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน หรือหมู่บ้าน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว

4.1.2 สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่

1) ที่พักและอาหาร จะจัดให้นักท่องเที่ยวที่ได้พักค้างคืนในสถานที่ที่จัดไว้ในหมู่บ้านของชาวบ้าน โดยนักท่องเที่ยวจะร่วมกิจกรรมและวิถีชีวิตเดียวกับชาวบ้านตั้งแต่วัฒนธรรม การบริโภคอาหาร การพักผ่อนนอนหลับ จนถึงการทำมาหากิน

2) ศูนย์ข่าวสารการท่องเที่ยวจะใช้ยานพาหนะต่าง ๆ เช่นเดียวกับชาวบ้าน ยกเว้นกรณีจำเป็น การเดินทางมาและจากไปอาจจะจำเป็นต้องใช้ยานพาหนะที่รวดเร็วและสะดวกสบายมากกว่า

4.2 ทรัพยากรที่มุ่งเน้นการดำเนินการ ประกอบด้วย

4.2.1 การวางแผนและการกำหนดกิจกรรม เช่น การเรียนรู้การทำอาหารไทย การเรียนรู้การทำเกษตรผสมผสาน การเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

4.2.2 ระบบขนส่ง เช่น การปรับสภาพภูมิทัศน์ ภายในหมู่บ้านให้มีความงามอย่างธรรมชาติดูแลรักษาความสะอาดของถนนในหมู่บ้าน จัดระบบการคมนาคมระหว่างตัวเมืองกับหมู่บ้าน

4.2.3 เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น มีน้ำดื่มน้ำใช้ที่สะอาด มีระบบประปาหรือไฟฟ้าที่ความปลอดภัยในการบริโภค

4.2.4 ระบบสนับสนุนอุตสาหกรรม เช่น ที่ศูนย์อนามัย มีระบบรักษาความปลอดภัย มีแหล่งผลิตอาหารตามธรรมชาติของหมู่บ้าน

4.2.5 ระบบแรงงาน เช่น การฝึกอบรม และฝึกทักษะการบริการเท่าที่จำเป็น

4.2.6 เงินทุน การจัดการของโฮมสเตย์ไม่จำเป็นต้องใช้เงินทุนในการดำเนินการมากนัก การจัดหาหรือ สร้างสิ่งแปลกปลอม ในวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่พึงกระทำในการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 18) เห็นว่าการท่องเที่ยวแบบนี้เป็นการจัดการการเรียนรู้แบบหนึ่งของธุรกิจโรงแรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเท่านั้น และมีความเห็นคล้ายกับผู้อื่นว่าปกติมักให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของพื้นบ้าน อย่างไรก็ตามแนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ปัจจุบันได้จัดรูปแบบเพิ่มขึ้น กล่าวคือ มิได้มีกรอบจำกัดอยู่เฉพาะชุมชนเกษตรกรรมเท่านั้น สามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวได้ในหลายพื้นที่ ดังเช่น พื้นที่ที่เป็นธรรมชาติดังปรากฏในอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก และพื้นที่ที่มีแหล่งโบราณสถาน ที่บ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2542 : 149) โดยที่แนวคิดของโฮมสเตย์นี้ได้ถูกอธิบายให้มีขอบเขตความหมายกว้างกว่าการท่องเที่ยวในแหล่งเกษตรกรรมแต่พื้นที่ด้านวัตถุประสงค์ ด้านการจัดการไม่แตกต่างกัน กล่าวคือ การท่องเที่ยวนี้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั่วไป คือเจ้าของบ้านในแหล่งท่องเที่ยวจะจัดสรรห้องส่วนหนึ่งไว้บริการพักแรมแก่นักท่องเที่ยว แต่รูปแบบการพักผ่อนของนักท่องเที่ยวได้รับจะแตกต่างจากการพักผ่อนโรงแรม รีสอร์ทหรือเกสต์เฮ้าส์ เพราะการพักผ่อนอยู่กับเจ้าของบ้านนี้ทั้งสอง

ฝ่ายคือ เจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวต่างเปิดใจที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นักท่องเที่ยวจะได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ที่เป็นมิตร อย่างไรก็ตาม การรับนักท่องเที่ยวมาค้างคืนในบ้านนี้ นักท่องเที่ยวและเจ้าของบ้านหรือทั้งสองฝ่ายต้องมีความพึงพอใจ และทราบรายละเอียดของกันและกันก่อน (จำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2541 : 160) อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์นี้ถือว่าการท่องเที่ยวที่ถูกพัฒนาไปสู่รูปแบบหนึ่งที่ดีเน้นการบนแนวคิดของการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม รูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณให้คุณค่าแก่ วัฒนธรรมและระบบนิเวศในชุมชนได้มากกว่า โดยชุมชนจะมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนตั้งแต่การดำเนินกิจกรรม การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว การเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาชุมชนในที่สุด (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2542 : 149)

จำไพพรรณ แก้วสุริยะ (2541 : 160 - 165) ได้กล่าวถึงความคิดเห็นพื้นฐานของโครงการโฮมสเตย์ของกรมการท่องเที่ยว (Department tourism) แห่งประเทศฟิลิปปินส์ไว้ว่า ปัจจุบันกำลังมุ่งไปสู่การจัดการทางเลือกของที่พักสำหรับคนฟิลิปปินส์และนักท่องเที่ยวต่างชาติโดยการจัดบ้านพักส่วนตัวของชาวฟิลิปปินส์ในพื้นที่เฉพาะประเทศ กรมการท่องเที่ยวจะจัดการท่องเที่ยวแบบประหยัดสำหรับตลาดภายในประเทศโดยผ่านโครงการโฮมสเตย์หรือโครงการอื่น ๆ โดยรวมแล้วโครงการโฮมสเตย์จะขยายโอกาสสำหรับนักท่องเที่ยวในประเทศและต่างชาติที่มีงบประมาณจำกัด การเปิดบ้านในพื้นที่ซึ่งมีความต้องการที่พักในราคาเหมาะสมจะเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวและต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ของโครงการโฮมสเตย์จะถูกคัดเลือกจากพื้นฐานความต้องการของนักท่องเที่ยว ความน่าสนใจ สิ่งอำนวยความสะดวก และเส้นทางเข้าถึงได้ง่ายและความสามารถของเจ้าของบ้านในการให้บริการพื้นฐานผ่านความเรียบง่ายและเป็นมิตรที่มีต่อนักท่องเที่ยว นอกจากนี้โครงการโฮมสเตย์ได้กำหนดแนวทางการให้บริการที่มีต่อนักท่องเที่ยวรวมถึงที่พักราคาประหยัดและความเป็นเอกลักษณ์ของฟิลิปปินส์ บริการที่พักจะถูกจัดให้พอเทียบเท่ากับมาตรฐานความเป็นอยู่ของการพักผ่อนทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะเป็นความเงียบสงบ ไม่พลุกพล่าน ประหยัด สะอาดและเตียงนอนที่สะอาดสบายหรืออาหารพื้นเมืองดี ๆ ความต้องการของแขก ดังนั้นสิ่งที่ใช้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวอาจจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับราคาค่าใช้จ่าย แต่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการแบ่งปันส่วนตัวของชาวฟิลิปปินส์ที่ประกอบด้วยความเป็นมิตร การมีวัฒนธรรม ความเป็นพื้นเมือง ความสะดวกควบคู่กับความประหยัด

จากรายละเอียดดังกล่าว จะเห็นว่าการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อมในชุมชน ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมอื่น ๆ ของชุมชน และความเป็นกันเองหรือความเป็นมิตรสามารถนำมาใช้เป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ได้

สรวิชาติ อาสาสมัครพกิจ (2542 : 150 - 152) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบเกษตรกรรมว่าเป็น ความต้องการให้มีการกระจายรายได้ไปยังท้องถิ่นอย่างแท้จริง ด้วยการนำนักท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชนภาคเกษตรกรรม และศึกษาประสบการณ์ในขณะที่นักท่องเที่ยวได้ประโยชน์จากการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนเกษตรกรรม

แนวคิดเรื่องที่พักแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Home Stay)

หน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทย ได้กล่าวถึงความหมายของที่พักแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทหรือโฮมสเตย์ไว้ คือ หน่วยงานสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบันเป็นหน่วยงานหลักที่ให้การดูแลพัฒนาและส่งเสริมที่พัก

แบบโฮมสเตย์และหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดทำมาตรฐานและประเมินโฮมสเตย์ทั่วประเทศ ได้ให้คำจำกัดความของโฮมสเตย์ว่า หมายถึง บ้านที่อยู่ในชุมชนชนบทที่มีประชาชนในชุมชนเป็นเจ้าของบ้าน โดยที่เจ้าของบ้านหรือสมาชิกในครอบครัวอาศัยเป็นประจำ และบ้านนั้นเป็นสมาชิกของกลุ่ม ชมรมหรือสหกรณ์ที่ร่วมกันจัดเป็นโฮมสเตย์ในชุมชน โดยนักท่องเที่ยวสามารถเข้าพักอาศัยร่วมกับเจ้าของบ้านได้ ซึ่งสมาชิกในบ้านมีความยินดีและเต็มใจที่จะรับนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งถ่ายทอดประเพณี วัฒนธรรม อันดีของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว พานักท่องเที่ยวเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวและทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เล่นน้ำตก ขี่จักรยาน นั่งเรือ เดินป่าศึกษาธรรมชาติ ฯลฯ (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว. 2548 : 79)

นอกจากนี้ หน่วยงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ยังกล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในปัจจุบันว่าได้มีการปรับปรุงแบบเพิ่มขึ้น กล่าวคือ มิได้มีกรอบจำกัดอยู่เฉพาะชุมชนเกษตรกรรมเท่านั้น สามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวได้ในหลายพื้นที่ ดังเช่น พื้นที่ที่เป็นธรรมชาติดังปรากฏในหมู่บ้านเกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา หรือหมู่บ้านแม่กำปองโฮมสเตย์ จังหวัดเชียงใหม่ และพื้นที่ที่มีแหล่งโบราณสถาน ที่บ้านปราสาท ตำบลธราปราสาท อำเภอโนนสูง รวมถึงโฮมสเตย์บ้านเครื่องปั้นดินเผาตานเกรียน จังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้ยังได้ให้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของที่พักโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยว ไว้ว่า การท่องเที่ยวโดยพักในบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม ถือว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ถูกพัฒนาไปสู่รูปแบบหนึ่งที่ดีดำเนินการบนแนวคิดของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศในชุมชนการท่องเที่ยวแบบนี้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม รูปแบบการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ ให้คุณค่าแก่วัฒนธรรมและระบบนิเวศในชุมชนได้มากกว่า โดยชุมชนมีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างชัดเจนตั้งแต่การดำเนินกิจกรรม การควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว การเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาชุมชน

สรุปได้ว่า ที่พักแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทหรือโฮมสเตย์ (Home Stay) หมายถึง บ้านพักแบบสัมผัสวัฒนธรรมชนบทที่มีชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานบริหารจัดการ หมายถึง บ้านของชาวบ้านที่มีห้องพักที่พอจะรับแขกผู้มาเยือนได้ โดยเจ้าของบ้านมีความยินดีที่จะแบ่งปันให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ ทั้งเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวต่างเปิดใจที่จะเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างมีความพึงพอใจ และทราบรายละเอียดของกันและกันก่อน นับถือได้ว่าเป็นโฮมสเตย์เป็นการจัดการรูปแบบหนึ่งของธุรกิจที่พักแรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการออกแบบที่พักนักท่องเที่ยวจะมีส่วนร่วมเสริมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น โดยคำนึงประโยชน์ใช้สอย เอื้อต่อการคงไว้ซึ่งสภาพธรรมชาติ มีการบริหารจัดการเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมและดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนได้มากขึ้น โดยที่เป็นการออกแบบเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและรักษาไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (จุลสารการท่องเที่ยว. 2538 : 14) ได้กล่าวถึงความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการท่องเที่ยว รวมถึงการจัดบริการอื่นๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

2. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว

3. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4. ต้องชี้ นำภายใต้ความปรารถนาของประชาชนท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว นั้น ๆ (17 พ.ค. 2549)

กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

1. มีการวางแผนที่ดี ก่อนที่จะเริ่มจัดทำกรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะต้องมีการวางแผนการท่องเที่ยวก่อนว่าจะดำเนินการในรูปแบบใด ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้จากการจัดการท่องเที่ยว โดยที่การท่องเที่ยวจะไม่ไปลดคุณค่า และไม่ทำลายหรือเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนและประเทศ ตลอดจนคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทางด้านพื้นที่ และสังคมของสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแต่ละแห่งด้วย เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. มีการศึกษาที่จะไปเที่ยวไว้ล่วงหน้า เมื่อเราจะไปเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหนสักแห่งหนึ่งเราจะต้องมีการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชน วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ภาษา อาหารและความเป็นอยู่ของชุมชนที่เราจะไปไว้บ้าง ซึ่งจะทำให้เราทราบและเข้าใจถึงแรงบันดาลใจที่มีการดำรงวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนในรูปแบบต่างๆตลอดจนทราบถึงประโยชน์และความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีต่างๆที่ถูกจัดขึ้นที่มีต่อชุมชนผู้เป็นเจ้าของ

3. ให้การศึกษากับคนในชุมชนให้เกิดความรัก ภูมิใจในวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นของตนให้เรียนรู้และเข้าใจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมว่าพวกเขาควรที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่างๆที่จะเข้ามาได้อย่างไร ถึงจะได้ประโยชน์และเกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าของวัฒนธรรมกับนักท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้เกิดการสูญเสียวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นไปกับการมาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

4. การเรียนรู้ที่จะเคารพวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละท้องถิ่น เพราะแต่ละท้องถิ่นต่างก็มีวัฒนธรรมและประเพณีที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป เช่นงานแห่เทียนของจังหวัดอุบลราชธานี .งานแห่ปราสาทผึ้งของสกลนคร งานบุญบั้งไฟของยโสธร งานไหลเรือไฟของนครพนม เป็นต้น เราต้องเรียนรู้ที่จะเคารพวัฒนธรรมของชุมชนอื่น ท้องถิ่นอื่น รวมทั้งไม่ดูถูกเหยียดหยามและกระทำการละเมิดพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือพิธีกรรมของชุมชน

5. กำหนดกลุ่มที่สนใจในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมควรเป็นการเดินทางในกลุ่มคนเล็กๆสร้างภูมิปัญญาของกลุ่ม ไปศึกษา ไปดูความสนใจของตนเอง เป็นการเดินทางไปรู้จักกับวัฒนธรรมและประเพณีที่สัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ การเดินทางต้องเป็นโลกส่วนตัวไปอย่างเกรงใจ ไปอย่างเคารพต่อสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นและชุมชนและมีความสุขกับการเดินทาง

6. การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยว เช่นการจัดเทศกาลแห่เทียน จะต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการร่วมกันกับภาครัฐและเอกชน เริ่มตั้งแต่การวางแผน การกำหนดรูปแบบของการจัดงานประเพณี เพื่อให้งานประเพณีนี้มีความสำคัญและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนจริงๆเพื่อให้เกิดความยั่งยืนตามมา

7. มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเพณีมีการแบ่งสรรปันส่วนกันอย่างยุติธรรม โดยให้ผลประโยชน์ส่วนใหญ่เป็นของชุมชน

ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมและประเพณี เพื่อให้พวกเขามีรายได้จากการจัดการการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริมและไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ประกอบการท่องเที่ยว ที่เข้ามาร่วมสนับสนุน

การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน

การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศ มีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก เป็นโอกาสในการกระจายรายได้สู่ชุมชนในชนบท และการจ้างงานในท้องถิ่น (การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน โดย กมล รัตนวิระกุล)

การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศ มีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก เป็นโอกาสในการกระจายรายได้สู่ชุมชนในชนบทและการจ้างงานในท้องถิ่น ภาครัฐ จึงได้กำหนด ยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้การสนับสนุนให้องค์กรท้องถิ่นสามารถกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แผนงาน และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นอิสระ โดยภาครัฐจะสนับสนุนด้านความรู้ ประสบการณ์และงบประมาณอุดหนุนผ่านกลไกของรัฐ ในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจุบัน สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ได้ตั้ง “คณะกรรมการประสานงานเชิงบูรณาการระหว่างกระทรวงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์การพัฒนา”

ในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism) ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และคาดว่าจะเป็นการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพราะเป็นการท่องเที่ยว แบบสร้างส่วนร่วมให้แก่ชุมชนสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และสร้างรายได้แก่เศรษฐกิจชุมชนของประชาชนในท้องถิ่นอีกด้วย ในด้านการตลาด การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ยังเป็นกลุ่มเฉพาะ (Niche market)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมของโลก “Earth Summit” เมื่อปี 2535 ที่เมือง ริโอ เดอจาโนโรประเทศบราซิล มีส่วนผลักดันให้เกิด ปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ที่ส่งผลให้เกิดกระแสการปรับเปลี่ยน รูปแบบการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของโลก จากการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยมดั้งเดิม (Conventional Tourism) สู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมีทางเลือกใหม่ (Alternative Tourism) ประกอบด้วย

1. กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. กระแสความต้องการท่องเที่ยวในด้านการศึกษาเรียนรู้
3. กระแสความต้องการพัฒนาคน

ดังนั้น แนวคิดการนำเสนอการท่องเที่ยวอันเป็นทางเลือกใหม่ จึงมีชื่อเรียกอย่างหลากหลาย เช่น Green Tourism, Sustainable Tourism, Conservation Tourism และ Responsible Tourism เป็นต้น

การท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ ซึ่งมีความพิเศษเฉพาะด้าน มีความสำนึกในสิ่งแวดล้อม และสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะราย เฉพาะกลุ่ม ได้รับความนิยมแพร่หลายที่สุด คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) โดยเน้นให้นักท่องเที่ยว ได้มีการศึกษาเรียนรู้ ได้รับประสบการณ์ที่ประทับใจ น่าจดจำ ในปี 2545 หรือระยะเวลาครบ 1 ทศวรรษของ การประชุม Earth Summit ที่ ริโอ เดอ จาโนโร ที่ประชุม องค์การสหประชาชาติ ได้มีมติประกาศให้ ปี 2545 เป็น “ปีสากลแห่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” เพื่อยกระดับความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของโลก

ด้วยเหตุนี้ โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) จึงได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวของตนเอง และกระแสนการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยได้ประมวลและให้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community-Based Tourism หมายถึงทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว บนฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและมีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวโดยการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นชาติประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ และบทบาทที่สำคัญ ในการดำเนินงาน ตั้งแต่ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปบทเรียน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่รุ่นลูกหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยคำนึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ เป็นสำคัญ

แนวคิดกับการมีส่วนร่วม (Participation)

ความหมายของการมีส่วนร่วม ได้มีผู้ให้ความหมายคำว่า “การมีส่วนร่วม” (Participation) ที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ดังนี้

การให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการพัฒนา (นเรศ สงเคราะห์สุข. 2541 : 10) ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย(ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ อคิน รพีพัฒน์ (2542 : 30) และเสนห์ จามริก (2540 : 20) ซึ่งให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วม ต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของปัญหา ร่วมในการเลือกวิธีการ และวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหาร่วมในการดำเนินงานตามแผน และร่วมในการประเมินผลวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จ และหมายถึงการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชน กระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมจัดทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น และเป็นการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจ

ยวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 207) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มการพัฒนา การตัดสินใจ การร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 117) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึงความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งๆ ในสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งผลเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา (นเรศ สงเคราะห์สุข. 2541 : 10) ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการได้แก่การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน

การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการการติดตามและประเมินผลตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2538 : 10) สุเมธ ทรายแก้ว (2536 : 15) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึงการที่ปัจเจกบุคคล กลุ่มหรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใด ๆ ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจระทบการเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้น ๆ มีความร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ มีกลุ่ม หรือองค์กรชุมชนรองรับ ประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญา และการรับรู้ สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดการควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร ที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น คือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริงเป็นการเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเป็นอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้

รูปแบบการมีส่วนร่วม (Typer of Participation)

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6 – 7) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางนโยบาย วางแผน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อขจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัด หรือปรับปรุง ระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง และของหน่วยงานที่วางไว้
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาโครงการ

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นโครงสร้างทางจิตของมนุษย์โดยมีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมเน้นศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมในสังคมที่ต่างกัน วิธีการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบวัฒนธรรมของทุกชนชาติ แสดงให้เห็นขบวนการทางจิตของมนุษยชาติในโลก ซึ่งเป็นขบวนการทางจิตที่เป็นแบบเดียวกัน สะท้อนให้เห็นโครงสร้างความคิดร่วมกันของมนุษยชาติ ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ได้มีข้อสมมติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ดังนี้ 1) ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วยต่าง ๆ หรือส่วนประกอบ หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม 2) ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม 3) ทุกสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาสมดุลภาพ และ 4) ทุกสังคมจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของสถานภาพ ค่านิยม เป็นต้น

Malinowski (สมศักดิ์ สันติสุข. 2544 : 113 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1995 : 194) ได้เสนอความคิดในทฤษฎีหน้าที่โดยมีความเห็นร่วมกันว่า สังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีเอกภาพ องค์ประกอบในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิถีที่ควรจะเป็นเพื่อรักษาคุณภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้นชนบทรอบเนินประเพณีและสถาบันต่าง ๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สำคัญคือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัว จนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ควรทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีหน้าที่นิยมก็ยอมรับว่า ยังมีความไม่สมดุลและความขัดแย้งภายในสังคมอยู่บ้าง อาจสรุปได้ว่า ทฤษฎีหน้าที่นิยมมีความเชื่อว่าสังคมมีแนวโน้มจะรักษาเสถียรภาพและพยายามสร้างความผูกพันภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

Malinowski (1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่วัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ

1. ความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น

2. ความจำเป็นต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับการร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริการ และการควบคุมทางสังคม

3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ความต้องการสงบทางใจ ความกลมกลืนกัน

ทางสังคมและเป้าหมายชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยายปรัมปรา ศิลปะ และเวทมนต์คาถา โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนต์คาถาช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นส่วน นิยายปรัมปรามักให้อำนาจชนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม

2.2 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism)

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusion Theory) เน้นถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ ที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เรียกว่า “ลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์” (Historical Particularism) โดย ฟรานซ์ โบแอส (Franz Boas) นักมานุษยวิทยาชาวเยอรมัน เน้นว่า “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมหนึ่ง แพร่กระจายไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่งโดยปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมใหม่” และยังเป็นผู้สนับสนุนให้เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า “วัฒนธรรมสามารถวัดได้โดยนำวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มาเปรียบเทียบกันและพิจารณาคูณลักษณะที่สูงกว่า หรือด้อยกว่าของแต่ละวัฒนธรรม แต่ยังคงเชื่อว่าวัฒนธรรมนั้นไม่มีวัฒนธรรมใดที่ดีกว่าหรือเลวกว่ากัน” (ทรงคุณ จันทจร. 2553 : 59)

เอฟเวอเรท เอ็ม.โรเจอร์ (Everett M. Rogers) กล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงสังคมส่วนใหญ่เกิดจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามามากกว่าเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นภายในสังคม และนวัตกรรมที่ถ่ายทอดกันมานั้นอาจเป็นความคิดซึ่งรับมาในรูปสัญลักษณ์ซึ่งถ่ายทอดได้ยาก หรืออาจเป็นวัตถุที่รับมาในรูปการกระทำ ซึ่งจะเห็นได้ง่ายกว่า และโรเจอร์ยังกล่าวต่อไปว่า “นวัตกรรมที่จะยอมรับกันได้ง่ายต้องมีลักษณะ 5 ประการ ได้แก่ 1) ได้ประโยชน์มากกว่าเดิม 2) สอดคล้องกับวัฒนธรรมของสังคมที่รับประโยชน์ 3) ไม่สลับซับซ้อน 4) สามารถแบ่งทดลองรับมาปฏิบัติเป็นครั้งคราวได้ และ 5) มองเห็นเป็นรูปธรรมและเข้าใจง่าย

โดยสรุป ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมช่วยอธิบายวิธีการ ขั้นตอนของการเผยแพร่วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง ซึ่งจะต้องคำนึงถึงข้อเหมือนและข้อต่างของวัฒนธรรมทั้งสองเป็นสำคัญ การศึกษาเรื่องการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางวัฒนธรรม ซึ่งอาจมีทั้งวัฒนธรรมหลัก (Great Tradition) และวัฒนธรรมชาวบ้าน (Little Tradition) อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมหลักคงเกิดขึ้นที่จุดศูนย์กลางวัฒนธรรม และแพร่กระจายออกไปสู่สังคมภายนอก รายละเอียดของวัฒนธรรมอาจผิดเพี้ยนไป การถ่ายทอดอาจเป็นไปอย่างไม่สมบูรณ์ แต่ในขณะเดียวกันมีการผนวกรวมวัฒนธรรมอื่นที่มีอยู่เดิมเข้าไปด้วย ลักษณะของวัฒนธรรมย่อยจึงมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมชาวบ้าน (ทรงคุณ จันทจร. 2553 : 70)

การนำทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้ดังนี้

1. การขยายผลของชุมชนประสบผลสำเร็จ โดยใช้ชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเป็นแบบอย่าง หรือเป็นแรงจูงใจกระตุ้นให้ชุมชนที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนา เกิดความตื่นตัว และทำให้สมาชิกมาร่วมกันพัฒนาชุมชนของตน
2. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม พบว่า การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดจากการติดต่อสื่อสารระหว่างสังคมที่ต่างวัฒนธรรมกัน ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนได้

โดยต้องจัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสาร ทั้งภายในชุมชนและกับชุมชนอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่น เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาร่วมกัน

3. ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม พบว่า สังคมที่มีวัฒนธรรมเจริญก้าวหน้ามากกว่า อาจจะรับวัฒนธรรมของสังคมที่ด้อยกว่าก็ได้ นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะทำให้ทราบว่าชุมชนมีการพัฒนาแล้ว หรือมีระดับการพัฒนาสูงกว่า เมื่อมีการติดต่อสื่อสารกับสังคมที่มีระดับ การพัฒนาต่ำกว่าอาจจะรับวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตเข้าไปใช้ในชุมชนของตน ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนขึ้นได้ ดังนั้นจึงต้องมีการป้องกันการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมในรูปแบบดังกล่าวที่อาจเกิดขึ้นก็เป็นได้ (สนธยา พลศรี. 2547 : 165)

Steward (นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรณศิริ. 2540 : 93 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) ได้กล่าวไว้ว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่าวัฒนธรรมคือ ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรม ก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคคือการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวแต่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การตั้งใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อต่อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดี

Smith (นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรณศิริ. 2540 : 93 ; อ้างอิงมาจาก Smith. 1905) ได้ให้แนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมแพร่กระจายจากจุดกำเนิด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมแล้วแพร่กระจายออกไปในอาณาบริเวณโดยรอบเป็นรูปวงกลม จนกระทั่งไปถึงทั่วโลก จุดศูนย์กลางของอารยธรรม (หรือวัฒนธรรมที่เจริญสูงสุด) อยู่ที่อียิปต์ ลักษณะของการแพร่กระจายตามแนวคิดของ Smith เป็นรูปวงกลมวงเดียวกระจายรัศมีออกไปเป็นละลอกประดุจวงกลมซ้อนกัน จุดศูนย์กลางที่กำเนิดของวัฒนธรรมจะเป็นส่วนที่เข้มข้นที่สุด (หรือเจริญที่สุด) ของวัฒนธรรม วงกลมถัดออกมาจะค่อยจางลงตามระยะที่ห่างจากจุดศูนย์กลาง จนกระทั่งจางหายไปที่สุดในที่สุดตามวงกลมรอบนอกที่จางหายไป

Wissler (1923 : 305) และ Kroeber (1963 : 200) ได้ให้แนวคิดที่ว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากจุดศูนย์กลางไปตามพื้นที่เท่าที่มันจะไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกันและยุคสมัย

ใกล้เคียงกัน จากความคิดแนวนี้นี้เราจะเห็นภาพเขตวัฒนธรรมเป็นกลุ่ม ๆ ไป และแพร่กระจายไปถึงทุกที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นตามสภาพทางภูมิประเทศที่มนุษย์สามารถจะเดินทางไปถึงได้ ดังนั้นรูปแบบของการการแพร่กระจายจึงไม่ใช่รูปแบบวงกลม

2.3 ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นทฤษฎีที่กล่าวถึงปฏิกริยาตอบสนองระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บุคคลจะประสบความสำเร็จเพียงไรหรือมีวัฒนธรรมดีหรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับร่างกายของตน ซึ่งจะต้องมีธรรมชาติทางสิ่งแวดล้อมมาบงการอีกส่วนหนึ่งด้วย

สจ๊วต (1995) นิยามคำว่า “นิเวศวิทยา” คือ การปรับตัวเข้าหาระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ การปรับตัวของมนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่ว่าขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” คือ การศึกษาถึงการปรับตัวหรือความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ไม่มีใครสามารถอธิบายองค์ประกอบทางวัฒนธรรมได้หมดทุกด้าน และสจ๊วตยังเน้นถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมแต่ละแห่งว่า สิ่งแวดล้อมมีผลต่อความแตกต่างในการปรับตัวของวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมจะค่อยเป็นค่อยไป ท่ามกลางปัจจัยหรือตัวแปรภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคมที่เจริญจะเป็นอิสระจากการควบคุมของสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทางวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคมโดยตรง Better Meagers (1954) ได้แบ่งประเภทของสิ่งแวดล้อมไว้ 4 ประเภท จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรม 4 ระดับ และสิ่งแวดล้อม 4 ประเภทดังกล่าวประกอบด้วย 1) สิ่งแวดล้อมที่ไม่สามารถทำการเกษตรได้ 2) สิ่งแวดล้อมที่สามารถทำการเกษตรได้อย่างจำกัด 3) สิ่งแวดล้อมที่สามารถทำการเกษตรได้อย่างไม่จำกัด และ 4) สิ่งแวดล้อมที่สามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรได้

โดยสรุป ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory) (อมรา พงศาพิชญ์, 2538) พัฒนาการของแนวคิดทางมานุษยวิทยา หลังจากปี ค.ศ. 1940 เป็นต้นมา มีนักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน จูเลียน สจ๊วต (Julian Steward) ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสังคม มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคมและลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นหลักสำคัญของกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม วิธีการผลิตและสภาพความเป็นอยู่ เทคโนโลยี และโครงสร้างสังคมเป็นปัจจัยหลัก วัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมจึงมีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก มนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลง หรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็เริ่มลดถอยลง หากคงรูปแบบและขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างไว้ และได้รับการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) มีประเด็นสำคัญสามารถนำมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต เป็นตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ตลอดจนวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมมีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก

ข้อดีของทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม คือ ได้รับความนิยมน้อยแพร่หลายในหมู่นักมานุษยวิทยา เป็นการเสนอกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมระยะเวลาที่ต่างกัน และเป็นการมองสังคมจากหลายแง่มุม ส่วนข้อเสียมีลักษณะเน้นเฉพาะแนวคิดที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอน และผ่านช่วงเวลาที่ยาวนานพอสมควร

การนำทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ ด้วยเหตุว่าทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นทฤษฎีสำคัญที่เกี่ยวข้องกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ จึงสามารถนำทฤษฎีนี้ไปวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เป็นผลจากการวิจัยทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี (ทรงคุณ จันทจร. 2553 : 50-56)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

รัฐทิทยา หิรัณยหาด (2544 : 80 - 85) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาว ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ได้อย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดงานประเพณีที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนในรอบปี และประเพณีอื่นเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งตาย การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีการดำเนินชีวิต และโบราณวัตถุสถานที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนมากเป็นชาวไทยที่เข้ามาเพื่อศึกษา และดูงานทางด้านวัฒนธรรมโดยมาเป็นหมู่คณะ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริษัทนำมาเที่ยวมีบ้างเล็กน้อย ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านหนองขาว พบว่า มีศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง แต่ศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากรควรมีการปรับปรุง นอกจากนี้ต้องมีการเพิ่มเติมศักยภาพทางด้านสาธารณูปโภคขั้นสูงในสิ่งต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึกห้องสุขสำหรับนักท่องเที่ยว และศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง (2545 : 85 - 90) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่และประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ ของชุมชนบ้านห้วยโป่งผาลาดมีวัฒนธรรมเฉพาะของชาวเขาเผ่ามูเซอ ดำเนินสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทั้งชุด ผู้หญิงสวมชุดสีดำยาวตกแต่งด้วยผ้าสีขาวที่บริเวณแขนและสาบเสื้อและมีการสืบทอดงานประเพณีปีใหม่เรียกว่า “เขาะจาเว” รวมทั้งพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนในรอบปีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายตลอดจนการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่าง ๆ พิธีไหว้ผีประจำทิศ เพื่อบอกกล่าวผีอย่าให้มีความเสียหายแก่พืชผล และพิธีกินข้าวใหม่ “การกินวอ” เป็นพิธีจัดขึ้นก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยวข้าวนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉาง

เนตรชนก นันท์ (2544 : 89 - 91) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน พบว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่หลากหลาย และการขาดการให้บริการด้านข้อมูล ด้านแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องการจัดโครงสร้างองค์กรการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงานและการจัดรายการนำเที่ยว ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาดทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

อนุชา ปัญจพันธ์ (2545 : 78 - 90) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาตำบลผาช้างน้อย อำเภอปง จังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อย เป็นการดำเนินงานโดยมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว สภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะของป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทวิวทัศน์ที่สวยงามเป็นจุดดึงดูดให้ท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ลักษณะของกิจกรรม คือ การเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ การพักผ่อน การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของตำบลผาช้างน้อยเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมควรดำเนินการได้แก่ การประเมินขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของพื้นที่ กำหนดมาตรการควบคุมเสียงอีกที วางแผนการจัดการขยะ น้ำเสีย ภายในแหล่งท่องเที่ยวจัดให้มีคู่มือเกี่ยวกับระบบนิเวศให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนจัดการมากยิ่งขึ้น และสร้างเครือข่ายกับองค์กรที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

เพลินพิศ เครือบุญ (2545 : 78 - 80) ได้ศึกษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านสา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า 1) เนื่องจากในหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ไปด้วย หิน ดิน ทราย ดังนั้นประชากรในหมู่บ้านนี้ ได้นำเอาทรัพยากรดังกล่าวมาทำพระพุทธรูป ครกหิน เครื่องปั้นดินเผา เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ได้นำมาพัฒนาทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านจิวเหนือ ปัจจัยอื่นที่นำมาสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การวางแผนกิจกรรมการร่วมมือและการให้การสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน ผลของการศึกษา จึงแสดงให้เห็นถึงการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น หิน ดิน ทราย ขึ้นอยู่กับความต้องการผลิตภัณฑ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้นทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตจำเป็นต้องนำมาจากท้องถิ่นอื่น ดังนั้นสรุปได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นต้องสร้างความสำคัญของประชากรในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นจุดเริ่มต้น 2) ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนข้อมูลข่าวสารและการมีกิจกรรมในชุมชน มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับความรู้ในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวและความรู้มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและ 3) ความคาดหวังทางสังคมมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับบรรทัดฐานการมีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าบรรทัดฐานส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วรพักตร์ เลอสิทธิศักดิ์ (2547 : 100 - 105) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงกุมกาม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างโดยรวมได้รับผลกระทบจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับปานกลาง โดยเรื่องที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ได้แก่ เรื่องขยะมูลฝอยและอาชีพ เรื่องที่ได้รับผลกระทบน้อยที่สุด ได้แก่ เรื่องมลภาวะทางเสียง ทั้งนี้เพราะชาวบ้านคิดว่าเสียงที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเสียงรถม้า รถรางนำเที่ยว หรือเสียงจากการจัดงานต่าง ๆ เป็นเสียงที่ก่อให้เกิดความรำคาญ

พระ พิพัฒน์โยธะพงศ์ (2547 : 97 - 103) ได้ศึกษาการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า 1) มีการจัดการองค์การแบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ ชุมชนให้ความร่วมมือ และพอใจในกระบวนการที่ทำอยู่ในปัจจุบันซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แต่มีจุดอ่อน คือ ไม่มีการแบ่งงานให้มีผู้รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว และการให้คำปรึกษาของที่ปรึกษาไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง 2) การจัดการด้านกายภาพพบว่าหมู่บ้านโคกโก้งไม่มีเอกลักษณ์ทางด้านกายภาพที่ชัดเจนของสถาปัตยกรรมผู้ไทย จึงไม่ได้นำเสนอลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านเป็นจุดเด่นในการท่องเที่ยว มีการจัดการเพียงบำรุงรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบของบ้านพักโฮมสเตย์โดยเจ้าของบ้านเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนใหญ่สามารถทำได้เรียบร้อย และนักท่องเที่ยวพอใจ 3) การประชาสัมพันธ์ที่ดำเนินการเองโดยชุมชนในปัจจุบัน ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายหลัก ทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวน้อย จึงต้องการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายได้ชัดเจน และเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยว 4) ชุมชนมีความต้องการเงินทุนสำหรับบำรุงรักษาบ้านพักที่เป็นโฮมสเตย์ และแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน จึงควรให้การสนับสนุนเงินกองทุนเพิ่มเติม สำหรับใช้จ่ายในการบำรุงรักษาบ้านพัก และแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว จากเดิมที่มีการจัดการจัดสรรสำหรับกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวเท่านั้น 5) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เน้นการนำเสนอด้านวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและวิถีชีวิตของชาวผู้ไทยที่สัมพันธ์กับป่าและภูเขา และควรส่งเสริมให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต เช่น ในช่วงฤดูเกี่ยวข้าวให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยเพื่อเพิ่มจุดเด่นในกิจกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน 6) ชัดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของชุมชนขึ้นอยู่กับจำนวนที่พักที่ชุมชนสามารถจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักได้ แต่จะต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และมีการจัดการขยะและน้ำเสียในหมู่บ้านเพิ่มเติม เพื่อให้รองรับนักท่องเที่ยวได้ตามจำนวนที่พักที่มีอยู่ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่ควรเร่งดำเนินการได้แก่ การจัดให้มีการรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง และจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อเพิ่มศักยภาพในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน

วิชชุดา ให้เจริญ (2546 : 163 - 168) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษาชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนเกาะยวน้อยมีกระบวนการจัดการท่องเที่ยวอยู่ 4 ประการ ได้แก่ 1) กระบวนการวางแผน 2) กระบวนการจัดสายงาน 3) กระบวนการดำเนินงาน ซึ่งยึดหลักการสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ 1) ต้องมีการจัดสรรนักท่องเที่ยวที่จะเข้าร่วมกิจกรรมโฮมสเตย์ 2) ทำกิจกรรมท่องเที่ยว โดยไม่มุ่งหวังรายได้เป็นหลักแต่สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยผสมผสานการประกอบอาชีพ การอนุรักษ์ธรรมชาติ และการท่องเที่ยวให้เป็นเรื่องเดียวกัน 3) ต้องมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างโปร่งใสและ

เป็นธรรม และ 4) กระบวนการควบคุมการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการจัดการดังกล่าวสามารถกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนให้หันมาร่วมมือกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนตามแนวทางของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยชุมชนเกาะยวน้อยมีปัจจัยเอื้อที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ อยู่ 6 ประการ ได้แก่ ทูทางบุคคล ทูทางสังคม ทูทางวัฒนธรรม ทูทางทรัพยากรธรรมชาติ ทูทางเศรษฐกิจ และทูทางภายนอก ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชุมชนเกาะยวน้อยมี 2 ลักษณะ คือ 1) ปัจจัยภายใน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการบริหารภายในคณะกรรมการเอง 2) ปัญหาภายนอก สำหรับแนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ชุมชนเกาะยวน้อยต้องสร้างความเข้มแข็งในชุมชน การดำเนินการต้องเป็นไปด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ เมื่อมีปัญหาต้องพูดคุยทำความเข้าใจกัน และทุกคนต้องยึดมั่นในแนวทางการดำเนินงานตามเจตนารมณ์ในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนที่ได้ตั้งไว้

พรพิมล ปาฐะเดชะ (2550 : 145 - 150) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม ตำบลลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนมีพัฒนาการในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยแบ่งพัฒนาการตามช่วงของการเข้ามาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ และรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบบ้านพักมีส่วนร่วมกับชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ยุค การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงามมีทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ มีค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ทางธรรมชาติที่มีชีวิตเป็นศูนย์การเรียนรู้ ส่งเสริมการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเกิดการเรียนรู้และเกิดจิตสำนึกในการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน มีกิจกรรมการเดินทางศึกษาเส้นทางธรรมชาติ การตั้งแคมป์พักแรม บริการบ้านพักแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน สำหรับปัญหาที่สำคัญ คือ ขาดมาตรการในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว อาจสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและการท่องเที่ยวของชุมชนเอง เส้นทางเดินทางบางช่วงยังไม่ปลอดภัย ขาดความรู้ในการจัดการขยะและบำบัดน้ำเสียตามหลักการวิชาการที่ถูกต้อง ชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสน้อยในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านป่าสักงาม สอดคล้องกับแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพียงสองแนวทาง ได้แก่ การจัดการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว สอนแนวทางการจัดการที่ไม่สอดคล้อง ได้แก่ การจัดการทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การจัดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การจัดการส่งเสริมตลาดและบริการนำเที่ยว

สมประสงค์ อ่อนแสง (2551 : 188 - 191) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผลการวิจัยพบว่า วัดจังหวัดมุกดาหารมีศักยภาพในการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมา ศิลปกรรมเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม ร่มรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักบริการสาธารณูปโภค ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์ และความพร้อม

ของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความรำคาญแต่อย่างใด สิ่งจูงใจในการท่องเที่ยวเหล่านี้

วาสิกา แสนคำ (2545 : 70 - 76) ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายด้านวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่มีระบบ สาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนเพียงพอสำหรับรองรับการท่องเที่ยว แต่ควรมีการปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว และห้องน้ำสาธารณะสำหรับ นักท่องเที่ยว

ทัตตาว บุญปัญญาโรจน์ (2545 : 100 - 109) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้ามีความพร้อมในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประการคือ 1) มีสิ่งดึงดูดใจ 2) มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง 3) มีสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับระดับความรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้า และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลางทั้งสองอย่าง ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าในมุมมองของ นักท่องเที่ยว พบว่าการบริการข่าวสารข้อมูลยังขาดมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการ นักท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์ยังขาดความชัดเจน และขาดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวยัง ขาดความเป็นธรรมชาติ ที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอในช่วงฤดูกลาง รวมทั้งไม่มีสินค้าที่ระลึกที่เป็น เอกลักษณ์ของวนอุทยานภูชี้ฟ้า อีกทั้งขาดเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยว น้ำใช้ ห้องน้ำ และจำนวนถังขยะ สาธารณะไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อม และขาดมนุษยสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบปัญหาและ อุปสรรคเกี่ยวกับข้อจำกัดของงบประมาณ บุคลากรไม่เพียงพอในช่วงฤดูกลาง ด้านพื้นที่ไม่สามารถจำกัด จำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวควรมีการเพิ่มจุดดึงดูดความสนใจในพื้นที่ใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจในระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานวนอุทยาน นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เคารพกฎระเบียบ และผู้ประกอบการฉกฉวยโอกาสขึ้นราคาตามช่วงฤดูกลาง

อภิญา จิตรวงศ์นันท์ (2546 : 187 - 195) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตชุมชนลำน้ำว่า จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพการณ์ของชุมชนลำน้ำว่า เป็นพื้นที่ ท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ เกาะแก่ง และวังปลา ชุมชนลำน้ำว่ามีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับ ทรัพยากรธรรมชาติจึงได้ให้คุณค่าและร่วมกันดูแลรักษาให้คงความสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทาง ชีวภาพของต้นไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำมาจนถึงปัจจุบัน การท่องเที่ยวผจญภัยกึ่งอนุรักษ์ ประเภทล่องแก่งแพยาง ซึ่งแนวโน้มในอนาคตอาจมีนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและชุมชนมีรูปแบบการ ท่องเที่ยวที่สามารถดำเนินการเอง 2) การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนหลังจากการเข้ามาของการ ท่องเที่ยวไม่เกิดขึ้นมาก และเกิดกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับท่องเที่ยวมากกว่า เพราะการท่องเที่ยวได้เข้ามา ในชุมชนอย่างช้า ๆ ทำให้ชุมชนค่อย ๆ ปรับตัว และความสามารถในการปรับตัวของคนในชุมชนไม่ เท่ากัน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ชัดเจนที่สุดคือ ด้านเศรษฐกิจ ในขณะที่ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงมากนัก นอกจากนั้นเป็นด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง วิถีชีวิตชุมชน เป็นไปเชิงบวกในด้านการอนุรักษ์ ส่วนเชิงลบพบในการจัดการน้ำ และ 3) แนวทางการร่วมกับชุมชนเพื่อลดผลกระทบในอนาคต ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้านการท่องเที่ยว การรวมกลุ่มผู้รับจ้างบังคับแบง การควบคุมจำนวนผู้ประกอบการ การให้หน่วยงานท้องถิ่นเข้ามาดูแลการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง การป้องกันพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางระบบนิเวศ การเพิ่มกฎ กติกาสำหรับนักท่องเที่ยวและการเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนดำเนินการเอง ส่วนแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนคือ การดำเนินการท่องเที่ยวตามแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน ในรูปแบบองค์กรกึ่งอิสระ

นราธิป ผลบุญรักษ์ (2547 : 25 - 26) ได้ศึกษาการปรับที่อยู่อาศัยเดิมเป็น “โฮมสเตย์” ของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงบ้านเรือนที่พักอาศัยให้เป็นโฮมสเตย์เพื่อเป็นที่พักค้างคืนของนักท่องเที่ยว มีการปรับเปลี่ยนเป็นการต่อเติมในลักษณะที่ยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่บ้าง มีลักษณะที่ผิดรูปแบบการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทย และก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน

อำคา แสงงาม (2553 : 796 - 800) ได้ศึกษาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์และการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ พบว่า ทรัพยากรที่มีศักยภาพทำให้คนเข้าไปเที่ยว ได้แก่ ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย โบราณสถานขอม กู่กาสิงห์ กู่โพนวิจ กู่โพนระฆัง บ่อพันขัน วัดกู่พระโกษา ป่าชุ่มน้ำ และกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สวนเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่บ้านกู่กาสิงห์ เป็นต้น ซึ่งทรัพยากรดังกล่าวชุมชนได้ร่วมมือกันพัฒนาสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานแห่งวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่ชุมชนตกลงร่วมกัน

สมชาย สนั่นเมือง (2541 : 7 - 8) ได้ศึกษาถึงชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า ความเกี่ยวข้องของชุมชนกับการท่องเที่ยวสามารถกำหนดได้ใน 2 ลักษณะคือ ผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน ฉะนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนการท่องเที่ยวสิ่งที่จำเป็นตั้งแต่การเตรียม การวางแผน การควบคุมดูแล การใช้ทรัพยากรการมีส่วนร่วมในการบริการและการได้รับผลประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การให้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ประการสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญในการรวมกลุ่มมากกว่าส่วนบุคคล

วีระชัย มงคลพันธ์ (2542 : 20 - 21) ได้ศึกษาความต้องการและคามพร้อมของประชาชนในท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน พบว่า ประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีความต้องการเป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวโรรมชาติ แต่ประชาชนท้องถิ่นเหล่านั้นส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ด้านสถานที่ท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง และยังขาดความพร้อมด้านเงินทุนและทรัพยากรที่ใช้ให้บริการด้านพาหนะ-ส่งนักท่องเที่ยว นอกจากนั้นการศึกษายังพบอีกว่าประชาชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้บริการด้านพาหนะ-ส่งนักท่องเที่ยว ไม่ต้องการให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงไม่ต้องการจัดบริการขายอาหาร และเครื่องดื่มแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนท้องถิ่นไม่มีใบอนุญาตประกอบธุรกิจนำเที่ยว

สัมฤทธิ์ วิชัยทา (2543 : 35 - 36) ได้ศึกษาความเข้มแข็งของประชาสังคม ตำบลในการดูแลรักษาทรัพยากรส่วนรวมว่า การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคมตำบลยังมีน้อย เนื่องจากขาดผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจและตระหนักในเรื่องทรัพยากรส่วนรวม รวมทั้งขาดอุดมการณ์ การมีส่วนร่วมทั้งในระดับองค์กรหมู่บ้านและปัจเจกกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จำเป็นต้องให้ความเข้าใจแก่ประชาชน เพื่อให้การกลุ่มทำกิจกรรมต่าง ๆ บนพื้นฐานของความสามัคคีและความผูกพันกันในชุมชน

สรุปจากงานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) เพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำ และดำเนินการโฮมสเตย์ มีการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ และวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณี มีการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมกับธรรมชาติ มีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะได้นำแนวคิดรูปแบบการพัฒนามาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมและแตกต่างจากงานวิจัยที่ได้ศึกษา

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Ge, Markens และ Choy (1989 : 9) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ทำให้ให้นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยที่นักเดินทางนั้นคือนักท่องเที่ยวนั่นเอง

Nilsson (2001 : 7 - 24) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ พบว่าเกษตรกรเป็นผู้ถ่ายทอดวิถีชีวิตแบบชาวสวนให้แก่แก่นักท่องเที่ยว และผู้หญิงต้องการยกระดับความสำคัญของตนขึ้นมาจากการทำงานปกติในฟาร์มซึ่งด้อยกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะสิ่งที่ทำได้ดี คือ การต้อนรับนักท่องเที่ยว การบริการด้านอาหารหรือการส่งเสริมด้านกิจกรรม และในปัจจุบันการท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์แปลกใหม่สำหรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากการพักตามโรงแรมทั่วไป แต่หมู่นักเรียนต่างชาติที่ไปเรียนภาษาและต้องการที่พักระยะยาวในราคาที่สมเหตุสมผลด้วยเช่นกัน เพราะการพักแบบดังกล่าวนี้นอกจากได้ฝึกภาษาแทนที่ภาษาของตนเองเมื่อพักร่วมกับคนชาติเดียวกันสำหรับนักเรียนต่างชาติ ผู้เข้าพักยังได้เรียนรู้ถึงสังคม ความคิดและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนั้น ๆ

Sprecher (2002 : 1442) ได้วิจัย Village-Based Tourism Monitorism Tourism Change on the Mekong River พบว่าการพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้และวัดว่าการท่องเที่ยวในบริเวณแถบกลุ่มแม่น้ำโขงมีการเจริญเติบโตอย่างมีศักยภาพที่ยั่งยืนเพราะมีแม่น้ำโขงไหลผ่านหลายประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้แม่น้ำโขงมีความสำคัญในการพัฒนาทางตรงและมีโครงการนำร่องในหลายประเทศที่ต้องสร้างกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวแถบกลุ่มแม่น้ำโขง เช่น ประเทศพม่า ไทย ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ทั้งนี้ปรากฏว่าหมู่บ้านมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน และสามารถส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจชุมชนในอัตราที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

Aspinall (2007 : unpagged) ได้วิจัยการเปลี่ยนแปลง การสนับสนุนทางสังคมกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเมืองที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของผู้คนในเมืองที่มีการท่องเที่ยวเป็นตัวอย่างในการวิจัย การวิจัยนี้มีเป้าหมายคือต้องการทราบว่าการท่องเที่ยวมีผลต่อผู้คนในสังคมอย่างไร โดยตรวจสอบสภาวะสังคมก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง วิชยานิพนธ์นี้จะประเมินค่าความเหมาะสมในการตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยมีจุดประสงค์

ที่สำคัญคือ ประเมินคุณภาพชีวิตจากการท่องเที่ยว ประเมินสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ จากการท่องเที่ยว และประเมินความพึงพอใจจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนในชนบทอาจมีศักยภาพการท่องเที่ยวน้อยกว่าสังคมเมือง และมีขีดจำกัดเกี่ยวกับสังคมและยังพบว่าคุณภาพชีวิตก็ดีกว่า การประเมินเกี่ยวกับสังคม การประเมินไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะเรื่องอย่างนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจด้วย

Mitz (2007 : unpagged) ได้ศึกษามุมมองของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มุมมองที่คับแคบในหลายด้าน จำเป็นต้องมีมุมมองที่เป็นระบบมากกว่านี้เพื่อร่วมมือกันภายในอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวผู้มีส่วนได้เสียต้องมองภายในชุมชนและสำรวจคุณค่าและวิสัยทัศน์ที่จะบอกพื้นฐานที่เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต ต้องสร้างผู้นำภายในชุมชนเพื่อรักษาสมรรถภาพทางการผลิตและการทำงานที่มีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอและขอแนะนำให้ผู้มีส่วนได้เสียควรเริ่มใช้เครื่องมือประเมินเพื่อเริ่มสร้างสำนึกในขั้นตอนต่อไปสำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Diedrich (2007 : unpagged) ได้ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนชายฝั่งทะเลเมืองเบลีเซ สหรัฐ พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองเบลีเซกำลังมีอิทธิพลทางบวกต่อจิตสำนึกทางการอนุรักษ์แนวหินปะการังและการสนับสนุนของคนในท้องถิ่นมีสหสัมพันธ์ทางบวกระหว่างระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวกับผลกระทบทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจทั้งทางบวกและทางลบ นักท่องเที่ยวชมทางเรือและนักท่องเที่ยวที่ค้างคืนบนเรือส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ บทบาทสำคัญของอุตสาหกรรมการพักผ่อนทางทะเลจึงอยู่ที่การลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อแนวหินปะการังเมโสอเมริกันให้เหลือน้อยที่สุด วิธีแก้ปัญหอนาคตของเมืองเบลีเซในฐานะแหล่งท่องเที่ยว คือ จะต้องตระหนักถึงตำแหน่งที่มีประโยชน์ของเมืองนี้ซึ่งยังมีพลังพอที่จะปรับขนาดของตัวเองได้

Xie (2004 : 3843 - A) ได้วิจัยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan, China) จากการวิจัยพบว่า การไปเที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมา ในขณะที่เดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัยโดยแสดงให้เห็นว่า เกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือ การนำเอาวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีน พัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญคือ รัฐบาล นักลงทุน นักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมืองโดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้า วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บรักษาวัฒนธรรมควมมีเสรีภาพของชนเผ่า และ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์ แต่นักลงทุนบางคนมีความคิดเห็นขัดแย้งก่อความตึงเครียดในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสรีภาพของประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนาของชนเผ่าผิดไปว่าพวกเขาต้องการงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขามากกว่า งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ติอยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่าเพื่อทำให้เกิดความสนใจ อีกทั้งเกาะไหหลำนี้ ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ ไม่ควรยึดมาตรฐานพื้นฐานการพัฒนา

Boi (2004 : 2013) ได้ศึกษาทัศนคติ และการรับรู้ต่ออุทยานแห่งชาติและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน Ghana : กรณีของชุมชน ใน อุทยานแห่งชาติ Digna โดยทั่วไป การจัดตั้งสวนสาธารณะมักจะขัดแย้งกับการใช้ประโยชน์ของแหล่งธรรมชาติ การวิจัยนี้ใช้กรณีศึกษาตรวจสอบทัศนคติและ การรับรู้ของผู้ที่อาศัยในชุมชน Dome จนถึงอุทยานแห่งชาติ Digna และการพัฒนาการท่องเที่ยวในกานา ใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นแหล่งข้อมูลหลัก ศึกษาความสำคัญของอุทยานต่อผู้อาศัย และวิธีการรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นและทางเลือกในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวประเมินจากลักษณะทางกายภาพและผลผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชน Dome การรับรู้ของผู้อาศัยต่อการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ผู้อาศัยเข้าใจผลกระทบทางลบของการท่องเที่ยวแต่ก็มีการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวมากมาย แม้ว่าการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานจะเพิ่งเริ่มต้นด้วยการศึกษาเพื่อหลีกเลี่ยงความคาดหวังที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายของผู้ที่อาศัยในชุมชน Dome

Lu (2006 : 1561-A) ได้ศึกษาอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศไต้หวัน พบว่า เกาะหลักันยูซึ่งมีประชากรดั้งเดิมคือชาวยามิใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบายการอนุรักษ์ธรรมชาติ การกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เมื่อประเมินผลกระทบจากด้านต่างๆ 3 ด้าน สรุปได้ว่า ให้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ในการวางแผนและพัฒนาเกาะหลักันยูเพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่เมืองดั้งเดิมชาวหลักันยูสามารถอยู่ได้

Preissing (2007 : unpagged) ได้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสำหรับชุมชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ประสบความสำเร็จ พบว่า แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในโครงการที่ประสบความสำเร็จนั้น เน้นในด้านการเตรียมการของชุมชนก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาจุดด้อยและจุดเด่นของชุมชน ประการที่สองให้ความสำคัญกับการตรวจสอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนมีและวิธีการที่จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่นั้นไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยไม่ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมจนเสื่อมโทรม ประการที่สามยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการผลิตของชุมชนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประการที่สี่ แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเห็นคุณค่าของตนเองและชุมชน ประการที่ห้า แผนยุทธศาสตร์ในการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนของตนเองและชุมชนอื่น ๆ

Soper (2006 : 123) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางสู่โลกของการท่องเที่ยวพัฒนาปลายมาเป็นที่ยอมรับเพราะโลกยุคโลกาภิวัตน์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปไกล ๆ เพื่อค้นหาภูมิภาคอื่น ผู้คนสามารถเดินทางรอบโลกซึ่งเป็นสิ่งที่ท้าทายเพื่อค้นหาประสบการณ์ที่สมบูรณ์และยังคงมีการปฏิบัติตามวัฒนธรรมเดิม ปัจจัยที่สำคัญที่กระตุ้นให้ไปเยือนจากต่างประเทศคือความเชื่อมั่นของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศ

Stem (2002 : 3009-B) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นในการจัดการพื้นที่คุ้มครอง : การศึกษากรณีเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศคอซตาริกา พบว่าประสิทธิผลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นการอนุรักษ์และกลยุทธ์การพัฒนาในที่ศึกษาครั้งนี้ ผสมปะปนกันที่ใด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสนอให้ทางเลือกด้านเศรษฐกิจได้ ที่นั่นโอกาส การท่องเที่ยวและการจ้างงานดูเหมือนจะทำให้คนละทิ้งที่ดินการเกษตรกรรมและที่ดินที่สงบสุขไปโดยปล่อยให้ป่าแห่งที่สองเกิดขึ้นมาแทน ปรากฏว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอิทธิพลต่อค่านิยม ในการอนุรักษ์และเจตคติไม่น้อยมาก ปัจจัย

อื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์และมุมมอง ได้แก่ ความเข้มงวดของกฎหมาย ระดับการศึกษา และผลประโยชน์ทางอ้อมของการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ได้การท่องเที่ยวเข้าครอบงำเศรษฐกิจ ที่นั่น ผลประโยชน์จะขยายกว้างออกไป แต่จะมีผลกระทบเพิ่มขึ้นด้วย จึงเป็นโอกาสของเจ้าของที่พักและโรงแรมจะต้องปรับปรุงการดำเนินงาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มผลประโยชน์สำหรับชุมชนท้องถิ่น

Hurlbert (2003 : 407) ได้ศึกษาการเรียนรู้จากผู้ไปก่อน : สามารถศึกษาการวางแผนกลยุทธ์เพื่อจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการพัฒนาในสหรัฐอเมริกาตะวันตกจำนวน 3 รัฐ พบว่า วิธีการที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมนั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามลำดับความสำคัญของชุมชนซึ่งสะท้อนให้เห็นในนโยบายและกลยุทธ์ที่รับเอามาระบุภาระหน้าที่ที่มองเห็นเมื่อเข้าสู่ขั้นตอนใหม่ของการพัฒนา โดยต้องเตรียมพร้อมสำหรับต้นทุนและผลประโยชน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจ

Casellas (2003 : 2282-A) ได้ศึกษารูปแบบของบาร์เซโลนาหรือนโยบายและการวางแผนพลวัตในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบของบาร์เซโลนาในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากทศวรรษที่ 1980 จนถึง 1990 ตามแนวคิดแบบเขตเมืองแล้วมาพัฒนาที่ดินการปฏิรูปเขตเมืองในบาร์เซโลนาต้องใช้ลักษณะการประกอบการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามลักษณะนโยบายในเมืองใหญ่ในยุโรปและสหรัฐ โดยหุ้นส่วนของรัฐและเอกชนไทยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงต้องสร้างศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในเมืองขึ้นและควบคุมแรงงานและอุตสาหกรรมโรงแรมตามกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายแห่งชาติจึงสามารถดำเนินไปด้วยดี

Liu (2003 : 2934-A) ได้ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการวางแผนการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศมาเลเซีย พบว่า เมื่อกำหนดให้มีพลวัตการท่องเที่ยวควรบรรจุการจ้างงานการท่องเที่ยวในบริบทที่กว้างขึ้นให้ครอบคลุมประเด็นวัฒนธรรม ศาสนา ชาติพันธุ์ และอุดมคติวิทยาต้องเอาใจใส่เรื่องทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวมากกว่านี้ทั้งนโยบายและแผน มีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น เพราะขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ ขาดทักษะการท่องเที่ยวทั้ง ๆ ที่บูรณาการการท่องเที่ยวไว้ในแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วและขาดการปลูกฝังไม่ตรีจิตในบุคลากรรวมทั้งกลยุทธ์อีกหลายประการ

สรุปจากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) เพื่อการท่องเที่ยว พบว่าในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้ให้ความสำคัญด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดกิจกรรม และการนำเสนอเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น มีการส่งเสริมด้านกิจกรรมนันทนาการ ศิลปะประจำถิ่น ประเพณี ที่เป็นจุดสนใจทำให้นักท่องเที่ยวที่มาเยือนเกิดความประทับใจ และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต จากสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว และยังพบว่า มุ่งเน้นการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และการนำเสนอวัฒนธรรมที่ดึงดูดเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นโดยมีนัยสำคัญของการสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอด ศิลปวัฒนธรรมซึ่งยังคงดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมและให้แตกต่างจากงานวิจัยที่ได้ศึกษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เพื่อการท่องเที่ยว จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชน และในพื้นที่ที่จะทำการศึกษารวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบและขั้นตอนของวิธีวิจัย ดังนี้

- 1 ขอบเขตของการวิจัย
  - 1.1 เนื้อหา
  - 1.2 วิธีวิจัย
  - 1.3 ระยะเวลาในการวิจัย
  - 1.4 พื้นที่ทำการวิจัย
  - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
  - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.3 การจัดการข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
  - 2.4 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหา
  - 1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนพื้นที่ทำการวิจัย
  - 1.2 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย เกี่ยวกับด้านที่พักอาศัย อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์ของพื้นที่ทำการวิจัย
  - 1.3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในด้านที่พักอาศัย อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ และประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นแบบอย่างในการนำไปพัฒนาต่อไป
2. วิธีวิจัย

ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) ข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ด้วยวิธีการสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และนำข้อมูลที่ได้อันวิเคราะห์ตามลำดับความมุ่งหมายของการวิจัย
3. ระยะเวลาในการวิจัย

เริ่มจากเดือนกรกฎาคม 2554 ถึงเดือนกรกฎาคม 2555

4. พื้นที่ทำการวิจัย

ผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่ทำการวิจัย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นกลุ่มวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย เป็นหมู่บ้านที่มีการบริหารจัดการแบบโฮมสเตย์และมีกิจกรรมในรูปแบบโฮมสเตย์อย่างต่อเนื่อง และเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการรับรองจากเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ซึ่งผู้วิจัยได้คัดเลือกหมู่บ้านตามเกณฑ์ดังกล่าวแบบเจาะจง 3 หมู่บ้าน ได้แก่

1. บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
2. บ้านสีกายเหนือ หมู่ที่ 6 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย
3. บ้านวังน้ำมอก หมู่ที่ 5 ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร หมายถึง ประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านพื้นที่ทำการวิจัย ได้แก่ ประชากรในหมู่บ้านจอมแจ้ง หมู่บ้านสีกายเหนือ และหมู่บ้านวังน้ำมอก ซึ่งหมู่บ้านดังกล่าวมีการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย

5.2 กลุ่มตัวอย่าง การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล จำนวน 100 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) คือ กลุ่มที่คาดว่าจะเป็นผู้ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ สภาพปัจจุบันและปัญหา ตลอดจนถึงแนวทางพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย จำนวน 21 คน ประกอบด้วย

- 1) ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้อาวุโสในตำบล ตำบลละ 1 คน รวม 2 คน
- 2) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลสีกาย และนายกองค้การบริหารส่วนตำบล พระพุทธรบาท รวม 2 คน
- 3) ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย 1 คน
- 4) ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านจอมแจ้ง โรงเรียนบ้านสีกาย และโรงเรียนบ้านวังน้ำมอก รวม 3 คน

- 5) กำนันตำบลสีกาย และกำนันตำบลพระพุทธรบาท รวม 3 คน
- 6) ผู้ใหญ่บ้านจอมแจ้ง บ้านสีกาย และบ้านวังน้ำมอก รวม 3 คน
- 7) พระสงฆ์เจ้าคณะตำบลสีกาย และเจ้าคณะตำบลพระพุทธรบาท รวม 2 รูป
- 8) ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองคาย 1 คน
- 9) วัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย 1 คน
- 10) พัฒนาการอำเภอเมือง และพัฒนาการอำเภอศรีเชียงใหม่ รวม 2 คน
- 11) นายอำเภอเมืองหนองคาย และนายอำเภอศรีเชียงใหม่ รวม 2 คน

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการด้านที่พัก อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ และการประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จำนวน 60 คน ประกอบด้วย

- 1) ผู้นำหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จากหมู่บ้านจอมแจ้ง บ้านสีกายเหนือ และบ้านวังน้ำมอก หมู่บ้านละ 1 คน รวม 3 คน
- 2) สมาชิกในโครงการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ หมู่บ้านละ 3 คน รวม 9 คน

3) สมาชิกที่เป็นเจ้าของบ้านพักที่ให้บริการที่พักแก่นักท่องเที่ยว หมู่บ้านละ 5 คน รวม 15 คน

4) มัคคุเทศก์ประจำหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน รวม 3 คน

5) หัวหน้าฐานเรียนรู้ ฐานละ 1 คน หมู่บ้านละ 6 คน รวม 18 คน

6) ตัวแทนผู้แสดงกิจกรรมแต่ละฐาน รวม 12 คน

5.2.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informant) เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริการในหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จำนวน 19 คนประกอบด้วย

1) นักท่องเที่ยวที่เข้าพักในหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 3 คน และชาวต่างชาติ จำนวน 2 คน รวม 5 คน

2) กลุ่มผู้เข้าชมเลือกซื้อสินค้า กลุ่มผู้ขายสินค้า และกลุ่มผู้บริโภค รวม 5 คน

3) กลุ่มนักท่องเที่ยวศึกษาดูงาน ได้แก่ นิสิต นักศึกษา นักเรียน นักธุรกิจ และผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 9 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม ดังนี้

1.1 แบบสำรวจ (Basic Survey Guide) ใช้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลบริบททั่วไปของพื้นที่ที่ทำการวิจัย ได้แก่ ทำเลที่ตั้งหมู่บ้าน ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม อาชีพประชากร รายได้ ผลกระทบอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน และการแจ้งข่าวสารในหมู่บ้าน หรือการประชาสัมพันธ์

1.2 แบบสังเกต (Observation Guide) เพื่อใช้สังเกตสภาพทั่วไปเกี่ยวกับกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม

1.3 แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ สภาพปัจจุบันและปัญหาแนวทางพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structural Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structural Interview)

1.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการจัดสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน โดยตั้งกรอบแนวคิดและรูปแบบสนทนาตามความมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวคิดตรงกัน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดหนองคาย ซึ่งผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 3 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 15 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 2 คน รวม 20 คน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ กลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยดำเนินการตั้งแต่วันที่เดือนมกราคม 2554 ถึงเดือนมกราคม 2555 ซึ่ง

ได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

- 2.1 สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
- 2.2 กำหนด วัน เวลา สถานที่ชัดเจน
- 2.3 ดำเนินงานตามกรอบแนวคิดการวิจัย

3. การจัดกระทำข้อมูล

3.1 นำข้อมูลมารวบรวม โดยจัดเป็นหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของการวิจัยและจัดหมวดหมู่ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ตามประเภทของเครื่องมือ

3.2 สรุปข้อมูลตามเครื่องมือแต่ละประเภท

3.3 ใช้เทคนิคตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการนำข้อมูลกลับไปอ่านหรือกลับไปสอบถามผู้ให้ข้อมูล ซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง และตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้นั้นมาเพียงพอดังกับความ มุ่งหมายเพียงใด (สุภางค์ จันทวานิช. 2549 : 129 - 130) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation)

3.3.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้มาว่าเป็นจริงหรือไม่

การเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกับศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบกันไปด้วย

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ตามลำดับความมุ่งหมายของการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดหนองคาย จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ที่ทำการวิจัย เจาะจง 3 หมู่บ้าน ประกอบด้วย 1) บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย 2) บ้านสีกายเหนือ หมู่ที่ 6 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และบ้านน้ำมอก หมู่ที่ 15 ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย สามารถนำมาวิเคราะห์ตามลำดับ ความมุ่งหมาย ดังนี้

ตอนที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติเกี่ยวกับหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย

ตอนที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย

ตอนที่ 3 เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย

ตอนที่ 1 ประวัติและความเป็นมาเกี่ยวกับหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย

1. ประวัติการจัดตั้งหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย

จังหวัดหนองคายเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงสุดแดนประเทศไทยทางตอนเหนือของภาคอีสาน ลักษณะพื้นที่ของจังหวัดมีรูปร่างยาว เลื้อยเป็นขอบขนานไปตามลำน้ำโขง ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่มีแหล่งน้ำ ป่าไม้ ภูเขา และทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่ชัชรณธัญญาหาร อาจกล่าวได้ว่ามีปัจจัย 4 ที่มนุษย์ต้องการ อุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมากและยังมีสิ่งมหัศจรรย์เหนือธรรมชาติเกิดขึ้นในลำน้ำโขง ชาวบ้านเรียกว่า “บั้งไฟผี” หรือเป็นที่รู้จักทั่วไปคือ “บั้งไฟพญานาค”

จุดที่เกิดบั้งไฟพญานาคในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย คือ บริเวณหน้าวัดว่าการอำเภอสังคม อ่างปลาบึก บ้านผาตั้ง อำเภอสังคม เขตอำเภอศรีเชียงใหม่ที่หน้าวัดหินหมากเป้ง ตำบลพระพุทธรบาท ในเขตอำเภอเมือง บ้านหินโงม ตำบลหินโงม อำเภอเมือง หน้าสถานีตำรวจภูธรตำบลบ้านเตื่อ ตำบลบ้านเตื่อ อำเภอเมืองหนองคาย เขตอำเภอโพนพิสัย ปากห้วยหลวง ตำบลห้วยหลวง อำเภอโพนพิสัย ในเขตเทศบาลตำบลจุมพล หน้าวัดไทย วัดจุมพล วัดจอมนาง ตำบลจุมพล อำเภอโพนพิสัย หนองสรวง เวินพระสุก ท่าทรายรวมโชค บ้านหนองกุง ตำบลกุดบง อำเภอโพนพิสัย ในเขตกิ่งอำเภอรัตนาวปี ปากห้วยเป บ้านน้ำเป ตำบลน้ำเป บ้านท่าม่วง วัดเปงจานเหนือ กิ่งอำเภอรัตนาวปี ในเขตอำเภอปากคาด บ้านปากคาดมวชล ห้วยคาด อำเภอปากคาด และที่อื่น ๆ อีกมากมาย นอกจากนี้ในลำน้ำน้ำโขงแล้วตามห้วยหนองคลองบึง สระน้ำ กลางทุ่งนาที่มีน้ำขัง แม้แต่บ่อบาดาลที่ชาวบ้านขุดเพื่อเอาน้ำมาใช้ในเขตจังหวัดหนองคาย ยังมีบั้งไฟพญานาคขึ้นเป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่ง ในปี พ.ศ. 2543 เกิดมากที่สุดที่ชายตลิ่ง หน้าสถานี ตำรวจภูธรตำบลบ้านเตื่อ ห่างจากอำเภอเมืองหนองคาย เพียง 15 กิโลเมตร

ภาพประกอบ 6 บรรยากาศชมบั้งไฟพญานาคที่ จังหวัดหนองคาย

“บั้งไฟพญานาค” ปรากฏขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2543 ช่วงเทศกาลออกพรรษาตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ทำให้มีผู้สนใจจากทุกทั่วสารทิศ เดินทางเข้ามาเที่ยวจังหวัดหนองคาย เพื่อเฝ้าชมบั้งไฟพญานาคในวันเวลาดังกล่าว เป็นจำนวนมาก โรงแรมและที่พัก ตลอดจนสถานที่ราชการ สถานบริการต่าง ๆ เช่น สถานีขนส่งรถยนต์ รถไฟ แนนเต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้โรงแรมและที่พักไม่เพียงพอต่อการต้องการของนักท่องเที่ยว (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองคาย. 2551 : 20 - 25)

นอกจากนี้ยังพบว่า มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เดินทางเข้ามาหาทำเลที่อยู่ใกล้แม่น้ำโขง เหมาะแก่การเฝ้าชม สามารถมองเห็นบั้งไฟพญานาคชัดเจน โดยนำพาหนะ เช่น รถยนต์ พร้อมเตรียมเสบียงอาหารมารับประทานแบบครอบครัว บางกลุ่มนำเต็นท์มากางนอนบนถนนริมฝั่งแม่น้ำโขง สนามหญ้า ที่นา ที่สวน และที่ว่างอื่น ๆ แล้วแต่จะหาได้ ทำให้กีดขวางทางเดิน เกิดปัญหาจราจรติดขัดและปัญหาอื่น ๆ เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วมไม่เพียงพอ เป็นต้น (ศูนย์ประสานงานท่องเที่ยวและวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย. 2551 : 49 - 50)

นายบรรทัด สิงหบุตร ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคายในสมัยนั้นได้มองเห็นความจำเป็นและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย จึงมีนโยบายให้ชาวบ้านที่มีบ้านพักอาศัยอยู่ตามแนวแม่น้ำโขงได้เปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าไปพักอาศัยด้วย เพื่ออำนวยความสะดวกให้จัดการต้อนรับตามศักยภาพของตนโดยเน้นความสะอาด “กินข้าวเขาเหือน” ซึ่งเป็นที่พอใจสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก (ชาญชัย บุญเสนอ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 7 บ้านริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย

ด้วยเหตุนี้จังหวัดหนองคายโดยการนำของท่านผู้ว่าราชการจังหวัด นายบรรทัด สิงหบุตร จึงได้ประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน เพื่อจัดตั้งหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว โดยเน้นการบริการที่พัก ซึ่งหมู่บ้านส่วนใหญ่จะอยู่ตามแนวชายฝั่งแม่น้ำโขง ประกอบด้วย บ้านจอมแจ้ง บ้านสีกายเหนือ และบ้านวังน้ำมอก เป็นต้น (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองคาย. 2551 : 26-28)

ปัจจุบันหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย มีจำนวนมากถึง 26 หมู่บ้าน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ทำการวิจัยแบบเจาะจงเพียง 3 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกายเหนือ 2) บ้านสีกายเหนือ และ 3) บ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ดังนี้ (สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหนองคาย. 2551 : 28 - 30)

ภาพประกอบ 8 การประชุมคณะทำงาน จังหวัดหนองคาย เมื่อปี พ.ศ. 2543

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2543 จังหวัดหนองคาย โดยผู้ว่าราชการจังหวัด นายบรรทัด สิงหบุตร มีนโยบายการจัดการด้านที่พัก เพื่ออำนวยความสะดวกให้บริการนักท่องเที่ยว และดูแลความปลอดภัยทุกด้าน โดยจัดให้มีที่พักแบบวิชาวบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าไปพักอาศัยอยู่กับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ได้แสดงออกในด้านภูมิปัญญาพื้นบ้าน และยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนของตน และบุคคลอื่นจากต่างแดน ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมของท้องถิ่น นโยบายนี้เรียกว่า “หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์” ประกอบด้วย

ภาพประกอบ 9 หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย

1.1 บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ภาพประกอบ 10 แสดงที่ตั้งบ้านจอมแจ้ง หมู่ 1 ตำบลสีกาย

ประวัติความเป็นมา

บ้านจอมแจ้งเดิมที่เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ประมาณ 151 ปีที่แล้ว หรือประมาณปี พ.ศ. 2399 หมู่บ้านแห่งนี้มีกลุ่มหนึ่งมาตั้งบ้านเรือนอาศัยทำมาหากิน แบบเรียบง่าย ไม่มีชื่อหมู่บ้าน การติดต่อไปมากับหมู่บ้านอื่นโดยทางบกไม่สะดวก ในช่วงฤดูฝน ถนนหนทางเป็นโคลนตม ชาวบ้านในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงทั่วไปต้องเดินทางโดยทางเรือตามลำน้ำโขง ส่วนฤดูแล้ง บริเวณแห่งนี้ น้ำจะลดลงและลดลงมากในตอนกลางคืน จนกลายเป็นหาดทราย ไม่สามารถสัญจรโดยทางเรือได้ ที่สำคัญยิ่งกว่านั้น มีโจรผู้ร้ายปล้นเอาวัวควายข้าวของของชาวบ้าน ทำให้ไม่มีใครกล้าเดินเรือในตอนกลางคืน ต้องนอนค้างแรมอยู่ที่หาดทรายแห่งนี้ รวมกันเป็นหมู่คณะใหญ่ ๆ ป้องกันการถูกโจรปล้น เมื่อสว่างแล้วชาวเรือจึงออกเดินทางต่อไป ชาวบ้านและชาวเรือที่เดินทางผ่านประจำ จึงเรียกว่าบ้านแจ้ง ต่อมานายอำเภอเมืองหนองคายในสมัยนั้นได้เพิ่มคำว่าจอมนำหน้า จึงเรียกว่า บ้านจอมแจ้ง และได้ตั้งชื่อหมู่บ้านอย่างเป็นทางการว่า “บ้านจอมแจ้ง” จนปัจจุบัน (แฉ่ม หินวันต์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 11 ลักษณะบ้านพักโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง

ประชากร จำนวนประชากรชาย-หญิง รวม 549 คน แยกเป็นประชากรชาย จำนวน 270 คน ประชากรหญิง 279 คน รวม 103 ครัวเรือน โดยมี นายแฉ่ม หินวันต์ เป็นผู้นำชุมชนปัจจุบัน

อาชีพประชากร ชาวบ้านจอมแจ้งมีอาชีพหลัก ได้แก่ การทำนา การเกษตร ปลูกพืชเศรษฐกิจ พืชผักสวนครัว และการประมงน้ำจืด ด้วยพื้นที่ติดริมฝั่งแม่น้ำโขงมีสัตว์น้ำอาศัยอยู่จำนวนมากเหมาะกับการจับสัตว์น้ำ นำมาขายเป็นรายได้เสริม เพิ่มรายได้ให้ครอบครัวและยังลดรายจ่ายในครอบครัวอีกด้วย

การศึกษา ชาวบ้านในอดีตไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะบ้านอยู่ไกลตัวเมือง ไม่สะดวกในการเดินทาง จะได้เรียนเฉพาะผู้ชาย คือ บวชเรียนที่วัด ผู้หญิงฝึกการบ้านการเรือนอยู่ที่บ้าน คำกล่าวที่ว่า “เสร็จจากการทำนา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายจักสาน” (แฉ่ม หินวันต์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 12 แปลงพืชผักสวนครัวริมฝั่งแม่น้ำโขง บ้านจอมแจ้ง

บ้านจอมแจ้ง เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชผักสวนครัว ได้แก่ กระหล่ำปลี ต้นหอม ผักชี พริก มะเขือเทศ ผักกาด ผักคะน้า เป็นต้น โดยเฉพาะในช่วงปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาวประมาณปลายเดือนตุลาคมต้นเดือนพฤศจิกายน ชาวบ้านปลูกมะเขือเทศได้ผลผลิตดีมีคุณภาพมากที่สุด นับได้ว่าเป็นพืชผักเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวของชาวบ้านจอมแจ้งเป็นอย่างดี

นอกจากนี้พืชผักสวนครัวยังคงกล่าวยังเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะสวนมะเขือเทศช่วยเพิ่มทัศนียภาพริมฝั่งแม่น้ำโขงให้สวยงามเป็นธรรมชาติมากยิ่งขึ้น และบริเวณพื้นที่ในหมู่บ้านจอมแจ้ง ยังเป็นจุดชมบั้งไฟพญานาคอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งสามารถมองเห็นชัดเจนในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งตรงกับวันออกพรรษาของทุกปี (สุเมธ พวงสาเก. 2554 : สัมภาษณ์)

ประวัติหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง

ภาพประกอบ 13 การจัดตกแต่งภายในห้องพักโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง

โฮมสเตย์ (Home Stay) บ้านจอมแจ้งหรือหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้ง เป็นที่รู้จักในรูปแบบที่พักราคาประหยัด บริหารจัดการโดยกลุ่มแม่บ้าน นางกุหลาบ พวงสาเก เป็นประธานดำเนินงาน สืบเนื่องการเกิดปรากฏการณ์ “บั้งไฟพญานาค” ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านจอมแจ้งเป็นจำนวนมาก พื้นที่ในหมู่บ้าน อาคารสถานที่ต่าง ๆ ตลอดจนบ้านเรือนของชาวบ้านไม่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว ท่านผู้ว่าราชการจังหวัด (นายบรรทัด สิงหบุตร) จึงแนะนำให้ชาวบ้านเปิดบ้านเป็นโฮมสเตย์รองรับนักท่องเที่ยว เบื้องต้นมีชาวบ้านประมาณ 10 ครัวเรือนสมัครใจทดลองเปิดเป็นที่พัก โดยจัดเตรียมสถานที่ ประกอบด้วยห้องพัก ห้องน้ำ ห้องครัว พร้อมอาหารเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้เข้ามาพัก ปรากฏว่าเป็นที่พอใจ ได้รับความขอบคุณและค่าตอบแทนในการบริการจากนักท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ต่อมาจึงมีชาวบ้านสมัครเข้าโครงการเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันมี 48 ครัวเรือน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 150 คน โดยแยกไปพักตามบ้านที่เข้าโครงการ (กุหลาบ พวงสาเก. 2554 : สัมภาษณ์)

อัตราค่าบริการในโฮมสเตย์ การบริการในโฮมสเตย์มี 2 แบบให้เลือกใช้บริการได้ตามความเหมาะสม คือ แบบครอบครัวหรือแบบไม่เต็มรูปแบบ และแบบเต็มรูปแบบดังนี้

1. แบบครอบครัวหรือแบบไม่เต็มรูปแบบ หมายถึง มีกิจกรรมต้อนรับแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งจะมีคณะกรรมการแนะนำสถานที่ ค่าบริการ กล่าวคือ ถ้านักท่องเที่ยวอนาคังคินคิด ค่าบริการคนละ 300 บาทต่อคืน รวมอาหารสองมื้อ คือ มื้อเย็น และมื้อเช้า ในวันรุ่งขึ้น

2. แบบเต็มรูปแบบ มีกิจกรรมต้อนรับแบบเป็นทางการ โดยจัดต้อนรับด้วยขบวนพวงมาลัย จัดพิธีบายศรีสู่ขวัญโดยเชิญนักท่องเที่ยวทุกคนเข้าร่วมพิธีและมีการแสดงรำเชิญพระขวัญจากเยาวชนบ้านจอมแจ้ง โดยคิดราคาตามจำนวนนักท่องเที่ยว หรือคิดตามรายหัวคนละ 500 บาทต่อคืน

คณะศึกษาดูงานแบบไม่ค้างคืน แต่มีกิจกรรมเต็มรูปแบบ กล่าวคือ มีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญ และการรำเชิญขวัญ (รำเชิญพระขวัญ) คิดราคา 3,000 บาท ส่วนอาหารเช้า คนละ 100-125 บาท หรือคนที่ต้องการอาหารเย็น คนละ 130 บาท เพิ่มผลไม้ ทั้งนี้การบริการไม่มี การเรียกร้อย ค่าบริการพิเศษหรือเงินทิป พนักงานคณะกรรมการและผู้มาแสดงทุกรายการ ถ้าได้รับรางวัลพิเศษเป็นกำลังแก่ผู้แสดงจะมอบให้ผู้แสดงทั้งหมดโดยไม่เก็บไว้เป็นเงินส่วนกลางแต่อย่างใด (กุหลาบ พวงสาเก. 2554 : สัมภาษณ์)

การดำเนินงานโดย นางกุหลาบ กวงสาเก เน้นความเรียบง่ายเป็นกันเองกับแขกที่เข้ามาพัก ดังคำกล่าวที่ว่า “กินข้าวเขาเฮือน” ปฏิบัติตนเหมือนเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน การดำเนินงานมีองค์กรเข้าร่วม ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน หรือ “บวร” ซึ่งผู้เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน และลูกบ้านชาย-หญิง ตลอดทั้งเยาวชน โดยใช้สถานที่ลานวัด และศาลาวัด (วัดธรรมรัตนาร) ที่เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองของหมู่บ้านจอมแจ้ง ใช้เป็นสถานที่ต้อนรับแขก จัดทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ จัดเลี้ยงอาหารเย็น (พาแลง) และการแสดงพื้นบ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับชม

กิจกรรมท่องเที่ยว

หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง มีกิจกรรมหลากหลาย นักท่องเที่ยวสามารถเลือกกิจกรรมได้ตามชอบ ได้แก่ กิจกรรมท่องเที่ยวพักโฮมสเตย์สัมผัสชีวิตของ คนริมโขง ชมการแสดงพื้นเมือง เทศกาลแข่งเรือยาวในเดือนตุลาคม เทศกาลกินปลาน้ำโขงที่หาดจอมแจ้งในเดือนกุมภาพันธ์-เดือนเมษายน บริการนำเที่ยวข้ามสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ข้ามไปทำนาแล้งของประเทศ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ท่านาแล้งห่างจากเมืองเวียงจันทน์ประมาณ 20 กิโลเมตร ไปตลาดน้ำอินโดจีนท่าเสด็จ นมัสการหลวงพ่อบุญรอด และสุดท้ายเข้าโฮมสเตย์เตรียมชมปรากฏการณ์บั้งไฟพญานาค ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 และร่วมทำบุญออกพรรษากับชาวบ้านจอมแจ้งเพื่อสร้างกุศล สร้างสัมพันธ์ไมตรีความรักความสามัคคีตลอดไป (ประเสริฐ หาบุญมี. 2554 : สัมภาษณ์)

การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว

คณะกรรมการดำเนินงานในหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ได้ร่วมกันจัดปฏิทิน และโปรแกรมการท่องเที่ยวเพื่อความเหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ สภาพแวดล้อมตามฤดูกาล ดังนี้ ช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เดือนเมษายน เทศกาลสงกรานต์เที่ยวชมชายหาดทิวทัศน์ ริมแม่น้ำโขงที่มีหาดทรายสวยงามที่หาดสีกาย ตำบลสีกาย นักท่องเที่ยวจะได้ชมวัฒนธรรมการเล่นสงกรานต์ของชาวบ้านจอมแจ้ง

ภาพประกอบ 14 เทศกาลสงกรานต์ที่หาดสีกาย

ช่วงเดือนตุลาคม เป็นช่วงเทศกาลออกพรรษาชมบั้งไฟพญานาค แข่งเรือยาว ในลำน้ำโขง เทศกาลกินปลาน้ำโขง ท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติและแหล่งเรียนรู้เชิงธรรมชาติ และเชิงวัฒนธรรมอย่างล้ำค่าไม่เสียเวลา ซึ่งนักท่องเที่ยวจะพบกับธรรมชาติที่สวยงาม อิมมอร์รอยักษ์รสชาดอาหารคาวหวาน อาหารว่างที่มีชื่อของบ้านจอมแจ้ง ได้แก่ ถั่วตัดสมุนไพร รสชาติกรอบหวานมันกลมกล่อมอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีความคิดสร้างสรรค์นำธัญพืชมาผสมผสานแปรรูปอาหารอย่างลงตัว จนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวบ้านจอมแจ้ง

ภาพประกอบ 15 ประเพณีการแข่งขันเรือยาว บ้านจอมแจ้ง

สภาพภูมิอากาศ

บ้านจอมแจ้งเป็นหมู่บ้านที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก อากาศเย็นสบายในตอนกลางวัน และแบ่งออกเป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว สภาพทั่วไปฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล การเพาะปลูกทำนาได้ผลดีมีผลผลิตมีผลผลิตสูง และยังมีสวนผัก ผักโขมเกลือ มีแห่งเดียวในประเทศไทย ทุ่งทานตะวัน สร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวประทับใจในความสวยงามของธรรมชาติ และบรรยากาศที่มีอากาศเย็นสบายเหมาะแก่การท่องเที่ยวถ่ายภาพไว้เป็นที่ระลึก

ภาพประกอบ 16 สวนผักริมฝั่งโขง บ้านจอมแจ้ง

อาหารพื้นบ้าน

ชาวบ้านจอมแจ้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ไทยอีสาน รับประทานข้าวเหนียว เป็นอาหารหลัก และยังมีส้มตำมะละกอ ส้มตำถั่ว ส้มตำแตงกวา น้ำพริกปลาร้า แกงเห็ดป่า นึ่งเห็ด ป่นเห็ด ปลาป่น ปลาแห้งแจ่ว ผักลวก ผักสด ปลาร้าบอง ปลาต้ม ปลาแดดเดียว เป็นต้น ซึ่งเป็นอาหารหลักไว้คอยต้อนรับบริการแขกที่มาเยือน (ยून สุริษา. 2554 : สัมภาษณ์)

แหล่งท่องเที่ยว

บ้านจอมแจ้มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่งทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชนที่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชน ได้แก่ ท่งทานตะวัน จุดชมวิวิทิวทัศน์ริมฝั่งโขง ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สวนผัก “ผักโขมเกลือ” มีเฉพาะริมฝั่งโขงหน้าหมู่บ้านจอมแจ้ในหน้าแล้งเท่านั้น รสชาติของผักโขมเกลือ รสมันเค็มเล็กน้อย นักท่องเที่ยวสามารถเก็บยอดอ่อนได้ฟรี และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ได้แก่ หาดจอมมณี สะพานมิตรภาพไทย-ลาว พระธาตุหนองคาย ศาลาแก้วกู่ (สวนประติมากรรมปูนปั้น) และพระธาตุบังพวน (กุคำ วิบุตตร. 2554 : สัมภาษณ์)

ผลิตภัณฑ์ของฝากของที่ระลึก

บ้านจอมแจ้เป็นหมู่บ้านเน้นหลักเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสินค้า OTOP หนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน ได้แก่ กลุ่มแปรรูปอาหารแม่บ้านเกษตร กลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน กลุ่มจักสาน และกลุ่มอาชีพอื่น ๆ ซึ่งเป้าหมายในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อนำผลผลิตมาจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อของหมู่บ้านจอมแจ้ ได้แก่ ถั่วตัด และ ไข่เค็มพอกดินโปนจอมปลวก ที่มีรสชาติดีอร่อยถูกใจนักท่องเที่ยว และเหมาะที่จะนำไปเป็นของฝาก

ภาพประกอบ 17 การสาธิตการทำถั่วตัด บ้านจอมแจ้

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มทอผ้าฝ้ายคุณภาพดีราคาถูก จากภูมิปัญญาพื้นบ้านของหมู่บ้านจอมแจ้โดยแท้ และมีการสาธิตกระบวนการผลิตให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้ศึกษา โดยมีผู้เชี่ยวชาญจากกลุ่มทอผ้าของหมู่บ้านจอมแจ้ที่นับได้ว่าเป็นครูภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษของชาวบ้านจอมแจ้ ได้สาธิตการทอผ้าให้ชมอย่างใกล้ชิดทุกวัน (จิก พลศรี. 2554 : สัมภาษณ์)

1.2 บ้านสีกายเหนือ หมู่ที่ 6 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

ภาพประกอบ 18 ยินดีต้อนรับเข้าสู่โฮมสเตย์บ้านสีกายเหนือ

ประวัติความเป็นมา

บ้านสีกายเหนือ ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลสีกาย ห่างจากจังหวัดหนองคายประมาณ 18 กิโลเมตร เป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่มีพื้นที่อยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว การดำเนินชีวิตของชาวบ้านดั้งเดิมอยู่แบบเรียบง่าย มีความผูกพันกับประเทศเพื่อนบ้านเป็นอย่างมากไปมาหาสู่กัน มีวิถีชีวิตคล้ายคลึงกัน ทำมาหากินจับสัตว์น้ำประมง น้ำจืดหรือหาปลาในลุ่มน้ำโขงร่วมกัน มีความผูกพันกันฉันทนญาติพี่น้อง การเดินทางโดยรถยนต์จากหนองคายไปบ้านสีกายเหนือ ใช้เส้นทางหมายเลข 212 หนองคาย-โพนพิสัย ถึงกิโลเมตรที่ 18 มีทางแยกเข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตร ถึงหมู่บ้านสีกายเหนือ มีรถยนต์ประจำทางคอยบริการจากสถานีขนส่งจังหวัดหนองคาย ถึงบ้านสีกายเหนือ รถจะออกจากสถานีทุก 1 ชั่วโมง (ระยอง นิลเกตุ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 19 การจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว บ้านสีกายเหนือ

ประชากร บ้านสีกายเหนือเป็นหมู่บ้านขนาดกลาง มีประชากรรวม 688 คน แยกเป็น ประชากรชาย 322 คน ประชากรหญิง 366 คน โดยมี นายวีระ แก้วอุ่นเมือง เป็นผู้นำชุมชนปกครอง ดูแลในตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

สภาพอากาศ หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง อากาศเย็นสบายในฤดูร้อนมีลมพัด ผ่านไปมาตลอดเวลาไม่ร้อนอบอ้าว ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ฤดูหนาวอากาศหนาวเย็นมีหมอกหนาปกคลุมทั่วพื้นที่สวยงามมากและยังทำให้พื้นดินชุ่มชื้นต้นไม้เขียวสดออกดอกออกผลเป็นที่น่าภาคภูมิใจของ ชาวเกษตรกร (สอนรัก อ่อนพรม. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 20 สวนมะเขือเทศริมฝั่งแม่น้ำโขง บ้านสีกายเหนือ

อาชีพประชากร ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นรายได้เสริมใน ฤดูแล้ง (ปลายฝนต้นหนาว) ชาวบ้านนิยมลงไปปลูกมะเขือเทศตามชายฝั่งแม่น้ำโขง เนื่องจากเป็นช่วง น้ำลดได้ผลผลิตเป็นที่พอใจและเป็นพืชที่สร้างรายได้ให้ชาวบ้านเป็นอย่างมาก

การศึกษา ในอดีตชาวบ้านในหมู่บ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ มีการบวชเรียนเฉพาะ ลูกชาย ส่วนลูกสาวให้ฝึกทอผ้าทำงานบ้านงานฝีมือ ซึ่งมีคำกล่าวของชาวอีสานว่า “เสร็จจากนาผู้หญิง ทอผ้า ผู้ชายจักสาน” และผู้หญิงนอกจากทำงานบ้านยังช่วยครอบครัวทำนาทำสวน ซึ่งเป็นงานอาชีพ เสริมของชาวบ้านแห่งนี้ (ไชยภพ อาณารัตน์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 21 วิถีชีวิตชาวบ้านสีกายเหนือ

พ.ศ. 2543 มีปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติเกิดขึ้นในกลุ่มน้ำโขง “บั้งไฟพญานาค” ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านสีกายเหนือเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสข่าวลือ ด้วยเหตุว่ามีชาวบ้านจากบ้านไกล่ บ้านไกล่ รวมถึงชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาจังหวัดหนองคายเพื่อมาดูบั้งไฟพญานาค ทำให้พื้นที่ทุกหนทุกแห่งตามหมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงแออัดไปด้วยฝูงชนและพาหนะทุกประเภท

บ้านสีกายเหนือมีพื้นที่ติดริมฝั่งแม่น้ำโขง มองเห็นบั้งไฟพญานาคในคืนวันออกพรรษา หรือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เห็นได้ชัดเจน ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจับจองพื้นที่ในหมู่บ้านเพื่อรอคอยพญานาคจุดบั้งไฟ บางคนมาจองล่วงหน้าก่อนวันออกพรรษา โดยนำเต็นท์มากางนอนรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัว และหาที่จอดรถยนต์เพื่อใช้เป็นที่พักนอนและนั่งดูบั้งไฟพญานาคได้ชัดเจน การจราจรในหมู่บ้านรวมถึงทางเข้าหมู่บ้านติดขัด ห้องน้ำห้องสุขา รวมถึงร้านค้าในชุมชน สินค้าไม่เพียงพอแก่การให้บริการนักท่องเที่ยว สร้างปัญหาแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก (สุกัญญา โพธิ์จินดา. 2554 : สัมภาษณ์)

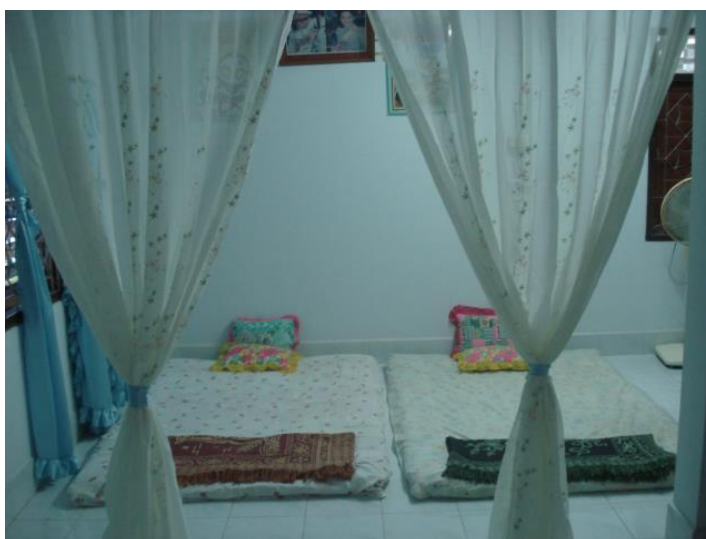

ภาพประกอบ 22 วัฒนธรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่บ้านสีกายเหนือ

ด้วยเหตุนี้ ในปี พ.ศ. 2543 ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย (นายบรรทัด สิงหบุตร) จึงแนะนำ ให้ชาวบ้านทุกหมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำโขง ได้เชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้าไปพักในบ้านเรือนเพื่ออาบน้ำ พักผ่อน “กินข้าวเช้าเฮือน” โดยให้จัดเตรียมที่พักนอน ห้องน้ำ ห้องครัว และเครื่องอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ตลอดจนบริการอาหารเช้า-เย็น ตามความสามารถและความเหมาะสม โดยเน้นเรื่องความสะอาดของบ้านเรือน การมีอัธยาศัยไมตรีของเจ้าบ้านตามแบบวัฒนธรรมของชาวอีสาน สร้างความพอใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก และได้พัฒนามาเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคายจนปัจจุบัน (คุณ มหัทศจรย์. 2554 : สัมภาษณ์)

หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือ

ภาพประกอบ 23 ภายในห้องพักโฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือ

โฮมสเตย์ (Home Stay) บ้านสีกายเหนือ เริ่มด้วยการแก้ปัญหาความยากจน (หมู่บ้านอพป.) โดยได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพและกลุ่มอื่น ๆ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปี พ.ศ. 2543 มีปรากฏการณ์ “บั้งไฟพญานาค” ปรากฏที่ลุ่มน้ำโขง เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาชมปรากฏการณ์อย่างแน่นหนา โรงแรม ที่พัก สถานที่ราชการ ศาลาวัด และบ้านเรือนของชาวบ้านในจังหวัดหนองคาย และจังหวัดใกล้เคียง ไม่เพียงพอในการรองรับ ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอจึงมีแนวคิดให้บ้านสีกายเป็นต้นแบบโฮมสเตย์ ด้วยเหตุว่ามีความพร้อมหลาย ๆ ด้าน โดยประชุมชาวบ้านในครั้งนั้นมีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการ 10 ครอบครัว ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอ ให้การสนับสนุนด้านการจัดเตรียมอาคารสถานที่ การต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยการอบรมให้ความรู้ด้านวิชาการ และพาไปทัศนศึกษา ดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการวิธีการทำนักท่องเที่ยวที่พัก ประสานเครือข่ายระดับอำเภอ และประชาสัมพันธ์กับสื่อต่าง ๆ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ ทิว วิทยุ และโปสเตอร์ เป็นต้น (คำไพ จอมศรี. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 24 พิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับนักท่องเที่ยวที่บ้านสี่กายเหนือ

แหล่งท่องเที่ยว

บ้านสี่กายเหนือ เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ที่มีนักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปเที่ยวชมศึกษาดูงานกิจกรรมและจับจองที่พักเพื่อเฝ้าชมบั้งไฟพญานาค ในเทศกาลออกพรรษาทุกปี และหมู่บ้านแห่งนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่น่าสนใจ ได้แก่ หาดสี่กาย เป็นหาดทรายขาวสะอาดทอดยาวตามชายฝั่งแม่น้ำโขง และหาดทรายนี้อยู่ในบริเวณหมู่บ้านสี่กายอันเกิดจากธรรมชาติ ซึ่งจะปรากฏให้เห็นในฤดูแล้งประมาณเดือนมีนาคม-เดือนกันยายน เนื่องจากน้ำในแม่น้ำโขงลดลงหาดทรายจึงปรากฏให้เห็นอย่างสวยงาม โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลสงกรานต์จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย ชาวลาว และชาวต่างชาติอื่นเข้ามาเล่นน้ำในเทศกาลสงกรานต์เป็นจำนวนมาก และยังมีสวนผัก ได้แก่ พืชผักสวนครัว สวนพริก สวนมะเขือเทศ ข้าวโพดที่มีผลผลิตสูงรสชาติหวานอร่อย และความสวยงามเขียวขจี สวนมะเขือเทศที่มีผลสุกสีแดงสลบไปสีเขียวเป็นธรรมชาติที่สวยงาม สร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง (อุดมศักดิ์ นันทะ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 25 บรรยากาศเทศกาลสงกรานต์ ที่หาดสี่กาย บ้านสี่กายเหนือ

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาชีพในหมู่บ้านที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้ศึกษา ประกอบด้วย กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มทอผ้าพื้นบ้าน กลุ่มจักสาน และกลุ่มแปรรูปอาหารขนมสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะนำผลผลิตมาจำหน่ายที่ร้านค้าชุมชนในหมู่บ้านบริการเป็นของฝากให้นักท่องเที่ยวทุกวัน

อาหารพื้นบ้าน

การต้อนรับนักท่องเที่ยวชาวบ้านสีกายเหนือจะดูแลเป็นอย่างดี โดยเฉพาะด้านความสะอาดของอาหาร เน้นอาหารพื้นบ้าน ได้แก่ แกงเห็ดสมุนไพรที่ได้จากกลุ่มเพาะเห็ดในชุมชน นำมาประกอบอาหารใช้เทคนิคการปรุงด้วยสมุนไพร เน้นคุณภาพด้านโภชนาการ และยังมีอาหารประเภทปลาน้ำโขง โดยมีเมนูให้นักท่องเที่ยวเลือกรับประทานสั่งได้ตามชอบ (บุญชอบ พุทธวงศ์. 2554 : สัมภาษณ์)

1.3 บ้านวังน้ำมอก หมู่ที่ 15 ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอสรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

ภาพประกอบ 26 ศูนย์ประสานงานแหล่งท่องเที่ยว บ้านวังน้ำมอก

ประวัติความเป็นมา

บ้านวังน้ำมอก ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอสรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เดิมทีหมู่บ้านแห่งนี้มีฝืนป่าอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ พืชพันธุ์ธัญญาหาร ของป่าสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่บนพื้นที่ประมาณ 3,500 ไร่บนภูฝัปกบ ภูฝักแป้นอันเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารหลายสายเป็นที่อาศัยของสัตว์น้ำ ชาวบ้านวังน้ำมอก และหมู่บ้านใกล้เคียงหลายหมู่บ้านได้อาศัยแหล่งนี้ล่าธารน้อยใหญ่ในการทำนา การเกษตร ปลูกพืชผักสวนครัว พืชไร่ และเลี้ยงสัตว์ตามวิถีชีวิตของชาวอีสาน ต่อมามีนายทุนและชาวบ้านบางคนเข้าไปลักลอบตัดต้นไม้ เผาถ่านขาย โดยมีนายทุนมารับซื้อในราคาถูก ชาวบ้านต้องตัดโค่นต้นไม้จำนวนมาก เพื่อจะได้เงินมาใช้จ่ายในการเลี้ยงชีพเลี้ยงครอบครัว ทำให้ต้นไม้บนภูฝัปกบและภูฝักแป้นลดน้อยลงและจะหมดไป เนื่องจากไม่มีการปลูกทดแทนและไม่มีการอนุรักษ์ป่า ยิ่งไปกว่านั้นเกิดภาวะแห้งแล้ง ทำให้เกิดปัญหาฝนไม่ตกตามฤดูกาลแห้งแล้ง

ข้าวกล้าในนาแห้งตาย คนในหมู่บ้านต้องย้ายถิ่นไปหางานทำที่กรุงเทพมหานคร ทิ้งบุตรหลานไว้กับปู่ย่าตายาย เกิดปัญหาสังคมยาเสพติด และความยากจน (พิเชษฐ โพรพะยอม. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 27 นายดิณณภพ สุพันธ์ แกนนำนวน้ำมอก

ดังนั้นชาวบ้านจึงรวมกลุ่มระดมความคิดเห็นในการแก้ปัญหาโดยมี นายดิณณภพ สุพันธ์ แกนนำนวน้ำมอกในการจัดตั้งโครงการพลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของป่าภูฝัปกอบ และภูฝักแป้นให้กลับคืนมา โดยเชิญชวนชาวบ้านให้ร่วมมือกันในการรักษาป่า ซึ่งมีข้อตกลงร่วมกันว่า “ห้ามไม่ให้ชาวบ้านขึ้นไปตัดไม้หรือเก็บของป่าบนภูฝัปกอบและภูฝักแป้น หากมีความจำเป็นจะเข้าไปใช้ทรัพยากรจากป่าไม้ ต้องได้รับอนุญาตจากคนในชุมชนด้วยกันก่อน”

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ป่าบนภูฝัปกอบและภูฝักแป้นเริ่มคืนสภาพกลับมาอุดมสมบูรณ์ นำความปิติยินดีมาสู่ชาวบ้านวังน้ำมอกและบ้านใกล้เคียงเป็นที่สุด และในปี พ.ศ. 2543 กรมป่าไม้ได้มอบโล่ประกาศเกียรติคุณให้ชาวบ้านวังน้ำมอกคือโล่ประกาศเกียรติคุณ “ป่าพื้นบ้าน อาหารชุมชนดีเด่น” และในปี พ.ศ. 2551 บ้านวังน้ำมอกได้รับรางวัล “องค์กรสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวดีเด่น” ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในการประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทยครั้งที่ 7 ด้วยผลงาน “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” นำความภาคภูมิใจให้ชาวบ้านวังน้ำมอกเป็นอย่างยิ่ง (ดิณณภพ สุพันธ์. 2554 : สัมภาษณ์)

บ้านวังน้ำมอกอยู่ห่างจากจังหวัดหนองคายประมาณ 64 กิโลเมตร เดินทางโดยใช้เส้นทางหมายเลข 211 หนองคาย-เชียงคาน ผ่านอำเภอท่าบ่อและอำเภอศรีเชียงใหม่ เลี้ยวซ้าย ตรงทางเข้าบ้านลุ่มพินีและน้ำตกวังน้ำมอก ระหว่างกิโลเมตรที่ 63-64 ก่อนถึงวัดหินหมากเป้ง 200 เมตร จากปากทางเข้าไปอีก 6 กิโลเมตร เลี้ยวขวาตรงสถานีอนามัยห้วยไฮ ขับรถไปอีก 3 กิโลเมตร ผ่านศูนย์พัฒนาลุ่มน้ำทอน ผ่านโรงเรียนบ้านวังน้ำมอกข้ามสะพานศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอยู่ทางซ้ายมือ

ภาพประกอบ 28 การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่บ้านวังน้ำมอก

พ.ศ. 2543 ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันออกพรรษาได้เกิดปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติในกลุ่มน้ำโขง เป็นที่น่าอัศจรรย์แก่ผู้พบเห็น ลูกไฟสุกสว่างบนท้องฟ้าเหนือแม่น้ำโขง สร้างตื่นเต้นตกใจ บางคนยกมือไหว้พร้อมอธิษฐานขอพรเชื่อว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ “บั้งไฟพญานาค” ได้กลายเป็นข่าวลือเล่าขานไปทั่วสารทิศ ทำให้มีผู้คนหลั่งไหลเดินทางเข้ามาจังหวัดหนองคายเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเพื่อรอชมบั้งไฟพญานาค โรงแรม ที่พัก บ้านพัก สถานที่ราชการ หมู่บ้านต่าง ๆ ในจังหวัดหนองคายโดยเฉพาะหมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำโขงและที่พักต่าง ๆ ในจังหวัดใกล้เคียงแน่นเต็มไปหมด บางกลุ่มนอนในรถยนต์ กางเต็นท์นอน เกิดปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาหลักขโมย ปัญหาเสพติด ปัญหาห้องน้ำห้องสุขา อาหารเครื่องอุปโภคบริโภคขึ้นราคา พ่อค้าแม่ค้าฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้า ตลอดจนน้ำมันเชื้อเพลิงไม่พอจำหน่ายในเทศกาลวันออกพรรษา (สมเกียรติ สุทธิสาร. 2554 : สัมภาษณ์)

ดิฉันภพ สุพันธ์ ผู้นำชุมชนบ้านวังน้ำมอก ผู้ซึ่งมีวิสัยทัศน์กว้างไกลได้ประชุมชาวบ้านจากสภาพความวิกฤตของหมู่บ้านในเทศกาลออกพรรษา นำมาเป็นโอกาสในการพัฒนาปรับปรุงโครงการ “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ และเปลี่ยนชื่อโครงการเป็น “ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยว” และพัฒนาหมู่บ้านเป็นโฮมสเตย์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ประชากร บ้านวังน้ำมอกมีจำนวนประชากรรวม 714 คน แยกเป็นชาย 328 คน และประชากรหญิง 386 คน จำนวน 170 ครัวเรือน โดยมี นายดิฉันภพ สุพันธ์ เป็นผู้นำชุมชน อาชีพ ชาวบ้านวังน้ำมอกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา การเกษตรปลูกพืชผักสวนครัวเก็บของป่าเก็บหน่อไม้ในป่าเป็นรายได้เสริม และนำมาถนอมอาหารเก็บไว้กินได้ตลอดปีช่วยลดรายจ่ายในครอบครัว

อาหารพื้นบ้าน ชาวบ้านแห่งนี้นิยมนำหน่อไม้มาประกอบอาหาร สามารถทำอาหารได้หลายประเภท เช่น แกง ต้ม ซุป แกงไก่หน่อไม้ดอง ส้มตำมะละกอ ตำสับปะรด ปลาน้ำโขงทอดสมุนไพร หมกหน่อไม้สมุนไพร เป็นต้น นับได้ว่าหน่อไม้เป็นอาหารหลักของชุมชนกินได้ตลอดปี

ภูมิอากาศ

สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติมีป่าไม้ ภูเขา และแหล่งน้ำ ทำให้หมู่บ้านวังน้ำมอกมีสภาพอากาศเย็นสบาย หน้าหนาวอากาศหนาวเย็นคล้ายภาคเหนือของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 3 ฤดู ได้แก่ ฤดูฝน มีฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ฤดูร้อน ร้อนชื้นเพราะอยู่ใกล้แม่น้ำโขง สามารถปลูกพืชผักสวนครัวตามริมฝั่งแม่น้ำโขง และฤดูหนาวอากาศเย็นมาก เหมาะแก่การท่องเที่ยว มีดอกไม้ ดอกกระเจียว บานชูช่อในช่วงปลายฝนต้นหนาว (ไชยา สีหาวงษ์. 2554 : สัมภาษณ์)

แหล่งท่องเที่ยว

ช่วงเวลาเหมาะแก่การท่องเที่ยวคือ ฤดูหนาว หรือปลายฤดูฝนต้นฤดูหนาว นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสสายหมอกลอยเอื่อย ๆ เหนืออ่างเก็บน้ำ ชมความงามตามธรรมชาติของ สายน้ำตกที่ไหลผ่านโขดหินน้อยใหญ่กลางหมู่บ้านสองข้างทางมีดอกไม้ป่า (ดอกกระเจียว) บานชูช่อหลากสี กลีบดอกสลับซับซ้อนตัดสีเขียวของใบสดสวยหาดูได้ยากและยังมีน้ำตกวังน้ำมอก สูงประมาณ 30 เมตร อยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 28 กิโลเมตร เดินทางโดยรถยนต์ถึงตัวน้ำตกไม่ต้องเดินเท้า บริเวณน้ำตกมีธรรมชาติแนวสันภูเป็นผาหินลักษณะแปลกตา ธารน้ำไหลลดหลั่นกันไปถึงตอนล่างสุดเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่และลานหิน สามารถลงไปเล่นน้ำอาบน้ำได้ ความสวยงามของน้ำตกเห็นได้ในช่วงเดือนมิถุนายน-ตุลาคม มีน้ำมากสวยงาม อากาศเย็นสบาย (ดำรง ศรีกุลศล. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 29 บรรยากาศนักท่องเที่ยวที่โฮมสเตย์ บ้านวังน้ำมอก

โฮมสเตย์ (Home Stay) บ้านวังน้ำมอก

โฮมสเตย์บ้านวังน้ำมอก ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 5 ตำบลพระพุทธบาท อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย โดยการริเริ่มของ นายดิณณภพ สุพันธ์ ได้เปิดประตูบ้านของตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้และเชิญชวนให้เพื่อนบ้านในหมู่บ้านเข้าร่วมโครงการ “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” เมื่อดำเนินการไปได้ในระยะหนึ่งชาวบ้านมีความรู้เข้าใจการดำเนินงาน จึงได้ขยายโครงการโดยเปลี่ยนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และเปลี่ยนชื่อเป็น “ศูนย์ประสานงานท่องเที่ยวและวัฒนธรรมป่าพื้นบ้าน

อาหารชุมชน” โครงการมีกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน มีเพื่อนบ้านมาเข้าร่วมโครงการมากถึง 109 ครอบครัว มี 29 ครอบครัวให้ความร่วมมือในการตกแต่งบ้านตนเองให้เป็นที่พักรับรองนักท่องเที่ยว บ้านที่เหลือเป็นแหล่งสาธิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ การทอผ้า การตัดเย็บเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย กระเป๋า และโคมไฟ เป็นต้น

นอกจากนี้บางครอบครัวยังได้ส่งสมาชิกในบ้านไปช่วยประกอบอาหารปรุงอาหารเลี้ยงรับรองนักท่องเที่ยว ทำความสะอาดสถานที่ จัดการแสดงพื้นบ้าน ทำบายศรีสู่ขวัญ หรือคนที่มีความรู้ชำนาญพื้นที่ก็แต่งตั้งให้เป็นมัคคุเทศก์นำนักท่องเที่ยวชมธรรมชาติในท้องถิ่น และยังได้รวมกลุ่มเยาวชน จำนวน 43 เข้าฝึกอบรมเรียนรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชนเพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และได้สืบทอดเจตนารมณ์ต่อไป (ดิฉนวน สุพันธ์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 30 มัคคุเทศก์น้อย บ้านวังน้ำมอก กล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว

“ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” เป็นโครงการดีเด่นที่ได้รับรางวัลโล่ประกาศเกียรติคุณ สร้างชื่อเสียงให้คนทั่วไปรู้จักชื่อหมู่บ้านวังน้ำมอก และได้เดินทางมาเยี่ยมชมกิจกรรมของชาวบ้านที่ได้นำเอาภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการผลิตสิ่งของเครื่องใช้ที่เป็นของของฝากที่ระลึกไว้จำหน่ายให้นักท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้ครอบครัวเพิ่มขึ้น

ในปี พ.ศ. 2543 เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติในลุ่มน้ำโขง “บั้งไฟพญานาค” ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อรอชมบั้งไฟและเดินทางไปเที่ยวชมกิจกรรมโครงการป่าพื้นบ้านอาหารชุมชนของวังน้ำมอกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเทศกาลออกพรรษาทุกหมู่บ้านในเขตพื้นที่เลยชายฝั่งแม่น้ำโขงหนาแน่นไปด้วยฝูงชน เข้าไปจองที่พักในหมู่บ้านและบางกลุ่มต้องนอนพักบนรถยนต์ของตนเอง หรือกางเต็นท์นอน ทำให้เกิดปัญหาด้านปัจจัย 4 ปัญหาด้านการจราจรติดขัดเป็นอย่างมาก (สมพร สุวรรณแสง. 2554 : สัมภาษณ์)

ดิฉนวน สุพันธ์ ผู้นำชุมชนบ้านวังน้ำมอก ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มโครงการ “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” เมื่อดำเนินงานจนชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น จึงได้พัฒนาโครงการให้เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ และเปลี่ยนชื่อโครงการเป็น “ศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวและวัฒนธรรมป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” โดยจัดให้มีกิจกรรมด้านธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนอยู่ในโครงการ ซึ่งมีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการ 109 ครอบครัว ในจำนวนนี้ได้ให้ความร่วมมือทำบ้านพักจำนวน 29 ครอบครัว เพื่อรองรับแขกที่แวะมาเยี่ยมชมกิจกรรม ส่วนบ้านที่เหลือจัดเป็นแหล่งสาธิตหัตถกรรมพื้นบ้าน บางครอบครัวก็ส่งสมาชิกในบ้านมาช่วยทำอาหารเลี้ยงรับรอง ทำความสะอาดสถานที่ จัดการแสดง ทำบายศรีสู่ขวัญ และคนที่มีความรู้มีความชำนาญในพื้นที่ก็เสนอตัว เป็นมัคคุเทศก์นำเที่ยวชมธรรมชาติ ซึ่งเป็นที่มาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านวังน้ำมอก ในปัจจุบัน (ดำรง ศรีกุลศล. 2554 : สัมภาษณ์)

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย

ปัจจุบันหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย มี 26 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านมีสมาชิกเข้าร่วมโครงการได้ผ่านการอบรมจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ให้ความร่วมมือ ช่วยแนะนำเกี่ยวกับดำเนินงานในโฮมสเตย์ เพื่อให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ 9 มาตรฐาน ประกอบด้วย 1. มาตรฐานด้านที่พัก 2. ด้านอาหารและโภชนาการ 3. ด้านความปลอดภัย 4. ด้านอริยาไยไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิกต้องมีการต้อนรับ 5. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 7. ด้านวัฒนธรรม 8. ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนและ 9. ด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์ (พิเชษฐ์ ไพเราะยอม. 2554 : สัมภาษณ์)

1. สภาพปัจจุบันหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบ โฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย 3 หมู่บ้าน ตามลำดับดังนี้

1.1 หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

บ้านจอมแจ้งเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการเป็นจำนวนมาก ทั้งแบบเป็นกลุ่มและแบบครอบครัว โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานให้การต้อนรับอำนวยความสะดวกตลอดเวลา ทั้งนี้หากนักท่องเที่ยวจะเข้าพักให้ประสานงานล่วงหน้าตามหมายเลขโทรศัพท์ 042-013288 มือถือ 081-0501136 กุหลาบ พวงสาเก ประธานโฮมสเตย์ ผู้ประสานงานคณะกรรมการได้จัดเตรียมสถานที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการดังนี้ (กุหลาบ พวงสาเก. 2554 : สัมภาษณ์)

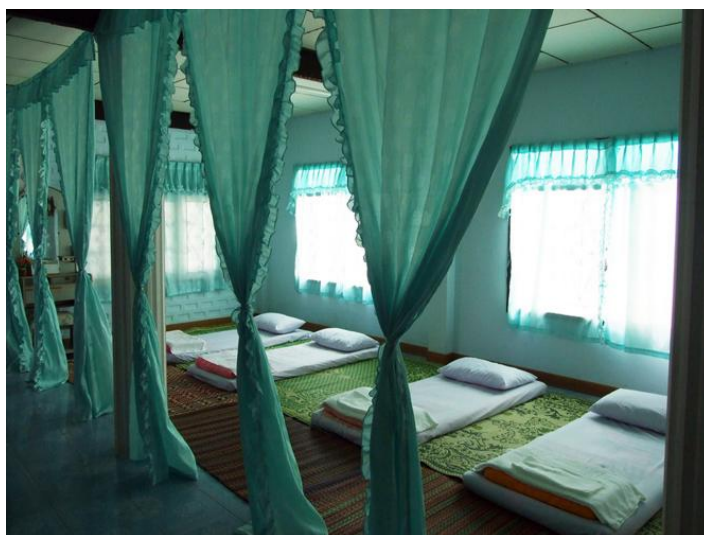

ภาพประกอบ 31 โฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง

1) ด้านที่พัก ปัจจุบันชาวบ้านจอมแจ้งได้เข้าร่วมโครงการบ้านพัก 38 หลังคาเรือน สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ถึง 300 คนต่อวัน ในห้องพักมี ที่นอน หมอนหนุน พร้อมผ้าห่ม ตามวิถีชีวิตแบบพื้นบ้านของชาวบ้านจอมแจ้ง จังหวัดหนองคาย และมีห้องน้ำห้องสุขา ที่จอดรถไว้บริการอำนวยความสะดวก ความปลอดภัยตลอดเวลา นักท่องเที่ยวจะได้เข้าพักในบ้านเดียวกันกับเจ้าของบ้าน ได้ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชีวิตจริงของชาวบ้าน (เตียง หาบุญมี. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 32 การตกแต่งภายในห้องพักแบบโฮมสเตย์

การจัดห้องพักถือปฏิบัติตามวัฒนธรรมพื้นบ้าน เน้นความสะอาด ความเป็นระเบียบเป็นสำคัญ ค่าบริการราคาประหยัด โดยคิดค่าบริการคนละ 350 บาทต่อคืน พร้อมอาหารเช้า-เย็น ซึ่งตอนเย็นนักท่องเที่ยวจะได้เข้าร่วมกิจกรรมบายศรีสู่ขวัญกับชาวบ้านอย่างใกล้ชิด

2) ด้านอาหารและโภชนาการ ปัจจุบันการจัดอาหารมีแม่บ้านมาบริการในการจัดทำอาหาร ซึ่งจะเน้นอาหารพื้นบ้านตามฤดูกาล รับประทานกับข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้า ทั้งนี้ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ โดยมีเมนูให้เลือก การประกอบอาหารแม่บ้านจะนำวัตถุดิบที่มีในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อส่งเสริมผลผลิตของชุมชน เป็นอาหารเพื่อสุขภาพ เช่น เห็ดนางฟ้า เห็ดนางรม เห็ดเปาฮื้อ เป็นต้น เห็ดต่าง ๆ สามารถนำมาประกอบอาหารได้หลายประเภท ตามเมนูที่จัดไว้ให้เลือก และยังมีอาหารประเภทปลาน้ำโขง นำมาต้มส้มโขมก ลาบปลา ปลาหนังแจ่ว และปลาทอดสมุนไพร ทั้งนี้เน้นความสะอาดถูกหลักโภชนาการและเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ (ต๋อย จิตรมาน. 2554 : สัมภาษณ์)

3) ด้านความปลอดภัย คณะกรรมการบ้านจอมแจ้งได้จัดให้มีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย เรียกว่า “อปกร.” เพื่อป้องกันทรัพย์สินถูกขโมย การทะเลาะวิวาท ความปลอดภัยด้านอุบัติเหตุ มีหน่วยปฐมพยาบาล ประกอบด้วยอาสาสมัครในการช่วยเหลือพยาบาลเบื้องต้นโดยฝ่ายการอบรมมาแล้ว

นอกจากนี้การรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน ยังมีกฎระเบียบหรือข้อห้ามต่าง ๆ เช่น ปัญหาการทะเลาะวิวาท ส่วนใหญ่เกิดจากการเมาสุรา ซึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาจากคนละถิ่นทะเลาะกันเอง ถ้ามีเหตุเช่นนี้เกิดขึ้นคู่กรณีจะต้องเสียค่าปรับคนละ 1,000 บาท โทษฐานทำให้คนอื่นเดือดร้อน รำคาญ และเป็นการทำลายบรรยากาศการท่องเที่ยวของบุคคลอื่น (ละมุน น้อยเมืองคุณ. 2554 : สัมภาษณ์)

4) ด้านการต้อนรับผู้มาเยือน ประเพณีวัฒนธรรมชาวอีสานในการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน เจ้าของบ้านต้องให้การต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีแสดงออกถึงความเป็นมิตร ยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความเป็นกันเองแก่ผู้มาเยือน หรือเรียกว่า “แขก” โดยสร้างความคุ้นเคย อาทิ เชิญนั่งพักผ่อนตามอัธยาศัยหรือตามสบาย จัดหาน้ำเย็นมาให้ดื่ม ถวายข้าวทุกชั่สุก และจัดหาข้าวปลาอาหารให้รับประทานตามความเหมาะสม

หมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย มีกิจกรรมการต้อนรับผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว เริ่มจากการต้อนรับด้วยพวงมาลัยดอกไม้มัดที่มีในท้องถิ่น โดยคล้องคอให้แขกเป็นการแสดงถึงความดีใจ ยินดีต้อนรับ และยังเป็นการสร้างความคุ้นเคย เชิญแขกเข้าที่พักที่พักริมน้ำ เข้าห้องน้ำ โดยมีพิธีกรหรือประชาสัมพันธ์กล่าวต้อนรับ แนะนำสถานที่และเชิญแขกพักผ่อนตามอัธยาศัย ก่อนจะดำเนินการตามกิจกรรมที่กำหนดไว้ (สมาน จิตรมาน. 2554 : สัมภาษณ์)

5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว หมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย แต่ละแห่งได้เตรียมพร้อมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวไว้รองรับนักท่องเที่ยวตามศักยภาพของแต่ละหมู่บ้าน เช่น บ้านจอมแจ้ง มีกิจกรรมเดินชมทัศนียภาพรอบ ๆ หมู่บ้าน ชมแปลงสาธิตการใช้ทฤษฎีใหม่ไร่นาสวนผสม ชมหาดทรายริมแม่น้ำโขง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมชมการสาธิตการทำถั่วตัด และการทำไข่เค็ม เพื่อพัฒนาให้เป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน และการเยี่ยมชมโครงการ “สวนครัว รั้วกินได้” ซึ่งเป็นโครงการส่งเสริมทัศนียภาพอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (ประคอง นิลเกตุ. 2554 : สัมภาษณ์)

6) ด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม บ้านจอมแจ้งมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่น่าสนใจหลายแห่ง ได้แก่ พุ่งทานตะวัน ทิวทัศน์ริมน้ำโขง สวนผักโขมเกลือมีแห่งเดียวที่ริมโขงหน้าหมู่บ้านจอมแจ้ง ในฤดูแล้งน้ำในแม่น้ำโขงลดผักโขมเกลือจะขึ้นตามธรรมชาติ อร่อย รสชาติมันเค็มเล็กน้อย เก็บยอดอ่อนกินเป็นผักสด นักท่องเที่ยวสามารถเก็บยอดอ่อนได้ฟรี และยังมีหาดสีกายเป็นหาดทรายยาวเหยียดริมฝั่งแม่น้ำโขง และยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ จิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดโพธิ์ชัย สักการะหลวงพ่อบุญไซ พระธาตุบังพวน ตลอดจนชื่อของกินของใช้ที่ตลาดท่าเสาดีจริมเขื่อนแม่น้ำโขง และสินค้าราคาประหยัดที่ตลาดอินโดจีน (สมาน จิตมาน. 2554 : สัมภาษณ์)

7) ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมโฮมสเตย์ประเพณีวัฒนธรรมนับเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินงาน วิถีชีวิตของชาวอีสานมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยเฉพาะประเพณีวัฒนธรรมการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นการรับขวัญผู้มาเยือนการจัดเลี้ยงอาหารมื้อเย็นในลักษณะพาแลง (ภาษาอีสานกินข้าวแลง) และการแสดงพื้นเมือง ผู้แสดงจะแต่งกายแบบพื้นเมือง ชาวอีสานได้รับความร่วมมือจากนักเรียนเยาวชนและชาวบ้านใช้ลานวัดและศาลาวัดรัตนกร ที่เป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคูเมืองของหมู่บ้านจอมแจ้ง ในการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญให้นักท่องเที่ยว จัดเลี้ยงอาหารมื้อเย็น และชมการแสดงพื้นบ้าน พร้อมกับการได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้าน ผูกสัมพันธ์ไมตรี แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและได้ทำบุญใส่บาตรในตอนเช้าร่วมกันกับชาวบ้าน (ละมุน น้อยเมืองคุณ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 33 ประเพณีวัฒนธรรมพิธีบายศรีสู่ขวัญต้อนรับนักท่องเที่ยวที่บ้านจอมแจ้ง

8) ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน หัตถกรรมพื้นบ้านของชาวบ้านจอมแจ้ง สร้างชื่อเสียงและสร้างรายได้ให้ครอบครัวให้ชุมชนบ้านจอมแจ้งปีละไม่น้อย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ศูนย์ผลิตพันธุ์ข้าว ซึ่งเป็นกลุ่มตั้งขึ้นในหมู่บ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์นำไปจำหน่ายให้ชุมชนใกล้เคียง เป็นแหล่งเรียนรู้ให้เยาวชนและผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน และยังมีไร่นาสวนผสมกลุ่มแม่บ้านแปรรูปอาหาร โดยเฉพาะการทำถั่วตัด ถั่วทอดสมุนไพร และไข่เค็มพอกดินโปนปลวก (โปนปลวก เป็นภาษาอีสาน หมายถึง จอมปลวก) ไข่เค็มรสชาติดีมาก อร่อย

ถูกใจผู้บริโภค ถั่วตัด ถั่วทอดสมุนไพร เป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมของฝาก (ลำดวน ดานิติ. 2554 : สัมภาษณ์)

9) ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ ปัจจุบันคณะดำเนินงาน หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ บ้านจอมแจ้งมีการประชาสัมพันธ์หลายรูปแบบ ได้แก่ ทางสื่อมวลชน สถานีวิทยุชุมชน สถานีโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และการประสานโดยตรงทางโทรศัพท์ ตลอดทั้งการให้นามบัตร ซึ่งมีหมายเลขโทรศัพท์ของโฮมสเตย์ 042-013288 และหมายเลขโทรศัพท์เคลื่อนที่ 081-0501136 สามารถติดต่อประสานงานได้ตลอดเวลาทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ (นิชา สุริษา. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 34 กิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวของบ้านสีกายเหนือ

1.2 หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านสีกายเหนือ

ปัจจุบันหมู่บ้านสีกายเหนือ ได้พัฒนาเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ที่มีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม บึงไฟพญานาคในเทศกาลออกพรรษาที่จังหวัดหนองคาย มีแห่งเดียวในกลุ่มน้ำโขงของประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งบ้านสีกายเหนือเป็นหมู่บ้านริมฝั่งแม่น้ำโขง มีจุดชมบึงไฟพญานาคเห็นไม่ชัดเจนอีกแห่งหนึ่ง ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาจองที่พักก่อนล่วงหน้า และโทรศัพท์เข้ามาจอง ซึ่งคณะกรรมการได้จัดเตรียมสถานที่บ้านพัก อาหาร และสิ่งอำนวยความสะดวกตลอดจนกิจกรรมวัฒนธรรมโฮมสเตย์ไว้บริการนักท่องเที่ยวอย่างหลากหลาย การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษา 6 ด้าน ดังนี้ (วิระ แก้วอุ้นเมือง. 2554 : สัมภาษณ์)

1) ด้านที่พัก ปัจจุบันชาวบ้านสีกายเหนือได้เข้าร่วมโครงการ 33 หลังคาเรือนรองรับนักท่องเที่ยวได้ถึง 200 คนต่อวัน ภายในห้องพักมีเครื่องนอน หมอนหนุน ผ้าห่ม แบบพื้นบ้าน อีสาน ไว้อำนวยความสะดวก และมีห้องน้ำห้องสุข ที่สะอาด ปลอดภัย การรักษาความปลอดภัย นักท่องเที่ยวจะได้เข้าพักในบ้านเดียวกันกับเจ้าของบ้าน ได้สัมผัสความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณีของชาวบ้านสีกายเหนือโดยแท้จริง (ดวงไพศรี นิลเกตุ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 35 การนวดแผนไทยที่โฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือ

การจัดที่พักเน้นความสะดวกเป็นหลัก เครื่องนอน ห้องน้ำ ห้องสุขา สะอาด เป็นระเบียบ โดยคิดค่าบริการที่พักแบบครอบครัวคืนละ 150 บาทต่อคน ค่าอาหารมื้อละ 50 บาท ถ้าพักเป็นหมู่คณะคืนละ 350 ต่อคน หรือถ้า 100 คนขึ้นไปคืนละ 300 บาทต่อคน

2) ด้านอาหารและโภชนาการ ปัจจุบันโฮมสเตย์บ้านสีกายเหนือ ได้จัดเตรียมอาหารไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวหลากหลายประเภท โดยเน้นอาหารเพื่อสุขภาพที่มีในท้องถิ่นเป็นอาหารพื้นบ้านที่มีตลอดปี และอาหารตามฤดูกาล ได้แก่ อาหารประเภทปลาแม่น้ำโขงในฤดูเทศกาลออกพรรษา เมี่ยงปลาเผาในเทศกาลสงกรานต์ และส้มตำมะละกอ ส้มตำสับประรด เป็นต้น (บุญชอบ พุทธรังษี. 2554 : สัมภาษณ์)

3) ด้านความปลอดภัย บ้านสีกายเหนือมีอาสาสมัครดูแลความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยวตลอดเวลา โดยเจ้าหน้าที่ อปพร. ประจำหมู่บ้านที่ผ่านการอบรมมีความพร้อมที่จะรักษาความปลอดภัย และยังได้รับความร่วมมือจากเยาวชนในหมู่บ้านมาช่วยดูแลความปลอดภัยในด้านต่าง ๆ เช่น การทะเลาะวิวาท การลักขโมย และอุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้

นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลสีกาย ได้เสนอแนวคิดในการจัดเวรยาม โดยการนำของ สอ.บต. ประจำหมู่บ้าน จัดตั้งกลุ่มรักษาความปลอดภัยด้วยการสับเปลี่ยนเวรยาม และมีค่าตอบแทนคนละ 100-200 บาท หรือตามความเหมาะสมแต่ละงาน

4) กิจกรรมต้อนรับ การไปมาหาสู่เป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาวอีสานที่ได้สืบทอดกันมารุ่นต่อรุ่น ดังเช่นชาวบ้านสีกายเหนือได้จัดกิจกรรมการต้อนรับคณะนักท่องเที่ยวด้วยคณะมาลัยนำโดยกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งมีคุณแม่ดวงไพศรี นิลเกตต์ ประธานกลุ่มพร้อมคณะ และชาวบ้านเข้าแถวต้อนรับทุกคนจะเตรียมพวงมาลัยสำหรับมอบให้นักท่องเที่ยวพร้อมยกมือไหว้ กล่าวทักทายด้วยการยิ้มแย้ม แสดงออกถึงความเป็นมิตร พร้อมเชิญชวนพักผ่อนตามอัธยาศัยและมีสมุดเยี่ยมเพื่อให้นักท่องเที่ยวลงชื่อเยี่ยมไว้เป็นหลักฐาน

5) กิจกรรมการท่องเที่ยว บ้านสีกายเหนือมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น กลุ่มจักสาน สวนกล้วยไม้ กลุ่มแปรรูปอาหาร เป็นต้น คณะทำงานจึงได้จัดกิจกรรมท่องเที่ยว วั บริการนักท่องเที่ยว ได้แก่ กิจกรรมเยี่ยมชมโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ชมการสาธิตการปลูกผักปลอด สารพิษ ซึ่งปลูกไว้หน้าบ้านทุกครัวเรือน โดยใช้วัสดุเหลือใช้นำมาใช้ประโยชน์ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม เช่น ล้อ ยางรถยนต์ และยังมีกิจกรรมชมสวนกะหล่ำปลีริมฝั่งโขง สวนพริก มะเขือเทศ และมะเขือเปราะ

6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีความสนใจปรากฏการณ์ธรรมชาติเหนือลำน้ำโขง “บั้งไฟพญานาค” เข้า มาพักที่โฮมสเตย์บ้านสีกายเหนือ และได้เที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ได้แก่ หาดสีกายซึ่งมี ทรายขาวสวย สะอาดทอดยาวลงแม่น้ำโขง ล่องเรือ ชมวิวทิวทัศน์ ชมธรรมชาติและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ริมฝั่งแม่น้ำโขงทั้งซ้ายขวา ซึ่งจักรยานตามเส้นทางเลียบริมฝั่งแม่น้ำโขง ชมสวนมะเขือเทศ และศึกษาดู งานตามกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้านสีกายเหนือ (วารุณ อุ่นพรมมี. 2554 : สัมภาษณ์)

7) ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ปัจจุบันกิจกรรมหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบ โฮมสเตย์บ้านสีกายเหนือ มุ่งเน้นวัฒนธรรมพื้นบ้านวิถีชีวิตชาวอีสาน ซึ่งมีวัฒนธรรมหลากหลาย เช่น วัฒนธรรมการต้อนรับแขกที่มาเยือน จัดหาน้ำหาข้าวปลามาให้รับประทาน “กินข้าวเขาเฮือน” ดังเช่น บ้านสีกายเหนือ ได้อนุรักษ์วัฒนธรรมอีสานในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เริ่มจากทราบว่ามียกท่องเที่ยว เข้ามาในหมู่บ้าน ชาวบ้านจะออกมาต้อนรับที่วัดศรีสว่าง (ที่ทำการศูนย์ Home Stay) พบปะทักทาย มี ประชาสัมพันธ์แนะนำสถานที่ บุคคล เจ้าหน้าที่ เจ้าของบ้านพักแบบโฮมสเตย์ และนัดหมายแยกย้าย เข้าที่พัก โดยมีเจ้าของบ้านพักเป็นผู้นำทาง ตอนเย็นพบกันที่ทำการศูนย์ (คำเหมือน วุฒิสสิทธิ์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 36 พ่อพราหมณ์ผูกข้อมือให้นักท่องเที่ยวในพิธีบายศรีสู่ขวัญ บ้านสีกายเหนือ

พิธีบายศรีสู่ขวัญให้นักท่องเที่ยวเป็นการแสดงความยินดีที่นักท่องเที่ยวมา เยือน ส่วนด้ายสายสิญจน์ที่ผูกข้อมือให้นักท่องเที่ยวมีความหมายว่า ผูกสัมพันธ์มิตรเป็นพี่น้องกัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาวอีสาน ที่ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษมายาวนานรุ่นต่อรุ่น และมีการจัด

อาหารเลี้ยงพาแลง (พาแลง เป็นภาษาอีสานที่นิยมใช้กับการรับประทานอาหารมื้อเย็น เรียกว่า “กินข้าวแลง” หมายถึง กินข้าวตอนเย็น) เพื่อสร้างบรรยากาศพบปะสังสรรค์พูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรมและอื่น ๆ ตามอัธยาศัย และยังมีการแสดงเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม และร่ำวงชาวบ้าน จึงเป็นกิจกรรมที่สร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก (สุกัญญา โพธิ์จินดา. 2554 : สัมภาษณ์)

8) ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ปัจจุบันในหมู่บ้านสีกายเหนือ ชาวบ้านได้รวมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มทอผ้า กลุ่มจักสาน และกลุ่มแปรรูปอาหาร ขนม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีผลิตภัณฑ์อันเกิดจากการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัย นำมาจำหน่ายเป็นของฝากของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวและผู้สนใจได้ซื้อไปใช้หรือเป็นของฝากได้เป็นอย่างดี ได้แก่ เห็ดเป๋าฮื้อ เห็ดนางรม เห็ดนางฟ้า ประเภทจักสาน ได้แก่ กระจิบข้าว หมวก หวดนึ่งข้าว และเครื่องจักสานอื่น ๆ อีกมากมายไว้ให้เลือกซื้อ ตลอดจนผ้าฝ้ายทอมือคุณภาพดีสีธรรมชาติ และยังมีมะพร้าวแก้ว รสอร่อย สะอาด บรรจุภัณฑ์แปลกตาน่าซื้อ เป็นของฝาก (ภัทรา แก้วอุ้นเมือง. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 37 ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน บ้านสีกายเหนือ

9) ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ ปัจจุบันคณะกรรมการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือ ได้รับการสนับสนุนจากพัฒนาชุมชนจังหวัดหนองคาย และองค์การบริหารส่วนตำบลสีกาย โดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นโฮมสเตย์ไทยที่ได้มาตรฐานรองรับถึง 8 ปีซ้อน จากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ทำให้คณะกรรมการดำเนินงานมีขวัญกำลังใจ ดำเนินงานแบบเชิงรุก ได้มีการประชาสัมพันธ์หลากหลายรูปแบบในสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร ทวี สถานีวิทยุ สถานีวิทยุชุมชน โปสเตอร์ แผ่นพับ และนามบัตรแจกนักท่องเที่ยว และ ผู้มาใช้บริการเข้าพักโฮมสเตย์ โดยนามบัตรจะมีหมายเลขโทรศัพท์ประธานโฮมสเตย์ 042-901031 และหมายเลขโทรศัพท์เคลื่อนที่ 089-5774267 (อโนมัย หาบุญมี. 2554 : สัมภาษณ์)

1.3 หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านวังน้ำมอก หมู่ที่ 5 ตำบลพระพุทธรบาท
อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย

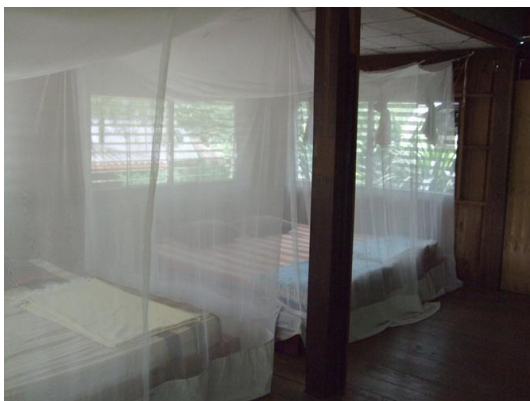

ภาพประกอบ 38 ภูมิทัศน์โฮมสเตย์ บ้านวังน้ำมอก

สภาพปัจจุบันบ้านวังน้ำมอก เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์อีกหมู่บ้านหนึ่งที่
อยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจเข้ามาพักเพื่อชมบั้งไฟ
พลุขนาดใหญ่ ในเทศกาลออกพรรษา และมีโอกาสได้เที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเชิงธรรมชาติและเชิง
วัฒนธรรม การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้าน
วัฒนธรรมแบบ โฮมสเตย์บ้านวังน้ำมอก 9 ด้าน ดังนี้

1) ด้านที่พัก ปัจจุบันชาวบ้านวังน้ำมอกได้เข้าร่วมโครงการจำนวน 70 หลังคา
เรือน รองรับนักท่องเที่ยวได้ 150 คนต่อคืน ภายในห้องพักโฮมสเตย์มีการจัดเตรียมเครื่องนอน หมอน
ผ้าห่ม จากภูมิปัญญาพื้นบ้านชาวอีสานไว้บริการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวและห้องน้ำห้องสุขา
ที่จัดเตรียมสะอาดสบาย ตลอดจนการดูแลความปลอดภัยตลอดเวลาที่พักอยู่ใน โฮมสเตย์ นักท่องเที่ยวจะ
ได้พักบ้านเดียวกับกับเจ้าของบ้าน สนทนาพักผ่อนแบบกันเองเสมือนสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน
(สมเพชร ลอดสุข. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 39 การตกแต่งภายในห้องพักแบบโฮมสเตย์ บ้านวังน้ำมอก

การจัดตกแต่งที่พักเน้นความสะดวกเป็นสำคัญ ค่าบริการที่พักคิดราคา
ประหยัด เข้าพัก 2 วัน 1 คืน พร้อมอาหารเช้าวันละ 3 มื้อ ราคา 790 บาทต่อคนต่อวัน (ดิฉันทภพ สุพันธ์.
2554 : สัมภาษณ์)

2) ด้านอาหารและโภชนาการ ปัจจุบันการประกอบอาหารไว้ต้อนรับ
นักท่องเที่ยวชาวบ้านวังน้ำมอก จะมีอาหารพื้นบ้านและข้าวเหนียวหรือข้าวสวยไว้รองรับนักท่องเที่ยว
สามารถเลือกรับประทานข้าวเหนียวหรือข้าวสวยได้ตามความถนัด ส่วนอาหารมีเมนูให้เลือกตามชอบใจ
ได้แก่ ประเภทหน่อไม้ แกงหน่อไม้สด น้ำสมุนไพร ชุบหน่อไม้ หมกหน่อไม้ หน่อไม้จิ้มแจ่ว ประเภทปลา
น้ำโขง ได้แก่ ลาบปลา นึ่งปลา ท่อหมกปลา กุ้งทอดสมุนไพร และอาหารพิเศษ ลาบเปิดหนองคาย
ลาบไก่ ลาบหมูป่า เป็นต้น นักท่องเที่ยวสามารถสั่งได้ ทั้งนี้ราคาค่าบริการอาจปรับเปลี่ยนตามความ
เหมาะสมตามราคาที่แจ้งไว้ในเมนูอาหาร (อาทร สุทธิสาร. 2554 : สัมภาษณ์)

3) ด้านความปลอดภัย บ้านวังน้ำมอกเป็นหมู่บ้านที่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ
อันเกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนที่มีความรักความสามัคคีเป็นชุมชนเข้มแข็งปลอดภัยดี มี
ความปลอดภัยต่อทรัพย์สิน โดยชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาความปลอดภัยให้คณะนักท่องเที่ยว
ตลอดเวลา ทุกคนในหมู่บ้านเป็นอาสาสมัครช่วยกันรับผิดชอบ หากมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นแก่นักท่องเที่ยว
จะมีหน่วยปฐมพยาบาล โดยมีเจ้าหน้าที่ประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่ผ่านการฝึกอบรมการพยาบาลเบื้องต้น
คอยให้การช่วยเหลือ ถ้ามีอาการหนักเจ้าหน้าที่จะบริการโดยประสานงานไปยังหน่วยกู้ภัยอุบัติเหตุ
ฉุกเฉินของโรงพยาบาลเพื่อดำเนินการช่วยเหลือต่อไป (ดำรง ศรีกุลศล. 2554 : สัมภาษณ์)

4) ด้านกิจกรรมการต้อนรับ บ้านวังน้ำมอกมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวใน
การจัดกิจกรรมต้อนรับ โดยมีมีคฤหบดีน้อยชาย-หญิงแต่งกายในชุดพื้นบ้านยืนทำความเคารพด้วยการ
ไหว้ทักทายนักท่องเที่ยว พร้อมกล่าวต้อนรับอย่างคล่องแคล่วชัดเจนทุกคำพูดซึ่งเคยผ่านการฝึกอบรม
เป็นอย่างดีสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวทุกคนที่ได้พบเห็น

นอกจากนี้ตอนกลางคืนยังมีกิจกรรมพาแลง บริเวณอาคารสถานที่จัดพาแลง
จะตกแต่งด้วยโคมไฟลักษณะแตกต่างกัน อันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ชาวจังหวัดน่านนำมาประดับให้
แสงสีสวยงาม บนพื้นฐานแนวคิดที่หลากหลายสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก
(อาทร สุทธิสาร. 2554 : สัมภาษณ์)

5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว “การเดินป่า” นับเป็นกิจกรรมที่โดดเด่นของบ้านวังน้ำมอก โดยมีมัคคุเทศก์น้อยนำเที่ยวในป่าใหญ่ “ป่าภูผีปอบ” ซึ่งเป็นที่มาของโครงการ “ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน” ที่สร้างชื่อเสียงให้บ้านวังน้ำมอกเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวที่บ้านวังน้ำมอก มีนักท่องเที่ยวสนใจเดินทางเข้ามาศึกษาและเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก ได้แก่ ป่าชุมชนภูผีปอบ โดยมีมัคคุเทศก์ที่มีความชำนาญเส้นทางนำทาง นักท่องเที่ยวจะได้ชมธรรมชาติ สัมผัสบรรยากาศแบบธรรมชาติของดอกไม้บานนานาชนิด พันธุ์ไม้ท้องถิ่น ต้นยางนาขนาดใหญ่อายุหลายร้อยปี และยังมีจักรยานไว้บริการนักท่องเที่ยวได้ปั่นไปตามเส้นทางริมฝั่งแม่น้ำโขงชมทิวทัศน์ที่สวยงาม หรือหากมีเวลามากอาจจะเดินทางไปชมเตาถ่านมรณะและชมการสาธิตการทอผ้าพื้นบ้านด้วยกี่กระตุก (วิชัย คำจันทร์. 2554 : สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้าน ได้แก่ วัดหินหมากเป้ง ตึกเก่าริมน้ำโขงที่อำเภอศรีเชียงใหม่ วัดพระธาตุพังพานไปกราบไหว้องค์พระธาตุ เพื่อขอพรเป็นสิริมงคลชีวิต สถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าว นักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้โดยแจ้งความประสงค์ผ่านเจ้าหน้าที่ผู้ประสานงาน อาจจะคิดค่าบริการเพิ่มขึ้นเล็กน้อยทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรม (บุญยัง ศิริศล. 2554 : สัมภาษณ์)

7) ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ปัจจุบันวัฒนธรรมความเชื่อของชาวบ้านวังน้ำมอก ยังได้สืบทอดและอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน ได้แก่ พิธีบายศรีสู่ขวัญ โดยจัดขึ้นในโอกาสที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปพักในหมู่บ้าน เป็นการแสดงความยินดีด้วยพิธีเรียกขวัญผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ที่จัดเตรียมไว้ในพานบายศรี เชื่อว่าการผูกข้อมือ หมายถึง การผูกสัมพันธ์มิตรเป็นมิตรต่อกันและผูกพันฉันท์ญาติมิตร “ไปพูนกินปลา มาพูนกินข้าว” เป็นสำนวนอีสาน หมายถึง มีความผูกพันไปมาหาสู่กันฉันท์ญาติมิตร หรือ “กินข้าวเขาเฮือน” ซึ่งชาวบ้านวังน้ำมอกถือเป็นประเพณีวัฒนธรรมของโฮมสเตย์ โดยจัดเลี้ยงอาหารนักท่องเที่ยวแบบพาแลงที่ชาวอีสานนิยมพูดว่า “กินข้าวแลง” หมายถึง รับประทานอาหาร มือเย็น ชาวบ้านวังน้ำมอกได้จัดกิจกรรมพาแลงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสรับประทานอาหาร ร่วมกันกับชาวบ้าน ได้ชิมรสชาติอาหารพื้นบ้าน ได้แก่ แกงหน่อไม้สมุนไพร ส้มตำ ตำสับปรอด ปลาทอดสมุนไพรกรอบ ตำป่นปลาร้า ผักลวกจิ้มแจ่ว หน่อไม้ต้มสมุนไพร ลาบปลาแม่น้ำโขง และยังมีอาหารพิเศษ นักท่องเที่ยวสามารถเลือกสั่งได้ตามความพอใจ ได้แก่ ลาบเปิดหนองคาย ลาบไก่บ้าน ไก่ต้มข่า เป็นต้น (สุภัตรา ศรีหาวงษ์. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 40 ประเพณี “กินข้าวเซาเฮือน” ที่บ้านวังน้ำมอก

8) ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ปัจจุบันบ้านวังน้ำมอกได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่มีความสามารถในด้านวิชาชีพ ได้นำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือการเกษตร และเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ซึ่งกลุ่มอาชีพสามารถนำผลิตภัณฑ์ในกลุ่มของตนมาจำหน่ายที่ศูนย์ประสานงานบริการนักท่องเที่ยวเป็นของฝากของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากฝีมือของชาวบ้านวังน้ำมอก ได้แก่ ผ้าทอพื้นบ้าน เครื่องจักสาน เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องใช้ในการเกษตร และสิ่งประดิษฐ์หลายชนิดมีไว้บริการให้เลือกได้ตามความพอใจ (อุดมศักดิ์ นันทะ. 2554 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 41 ผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านวังน้ำมอก

9) ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ ปัจจุบันหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ บ้านวังน้ำมอก เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายจากการประชาสัมพันธ์ โดยการผ่านสื่อ

เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีหลากหลาย ได้แก่ วิทยุชุมชน โทรทัศน์ โปสเตอร์ แผ่นพับ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ และนามบัตรโดยระบุหมายเลขโทรศัพท์ผู้ประสานงาน 042-423783 โทรศัพท์เคลื่อนที่ 086-2325300 (ดิฉันทน์ สุพันธ์. 2554 : สัมภาษณ์)

จากข้อมูลทีกล่าวนมาแล้ว จะเห็นได้ว่าหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวสนใจไปศึกษาดูงานและเข้าพักเพื่อชมกิจกรรมของโฮมสเตย์ และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติ เชิงวัฒนธรรมหรือตามรูปแบบของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ คณะกรรมการดำเนินงานของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์แต่ละแห่ง โดยมีค่าบริการแตกต่างกัน ทั้งนี้นักท่องเที่ยวสามารถเลือกกิจกรรมได้ตามความพอใจ

โดยสรุปสภาพปัจจุบันหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย ได้รับการพัฒนา ส่งเสริมให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและธรรมชาติ โดยชุมชนมีส่วนร่วมและดำเนินการ โดยชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งมีสำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานองค์การบริหารส่วน ตำบล ให้ความร่วมมือในด้านการให้ความรู้ทางวิชาการ เพิ่มทักษะด้านวิชาชีพโดยช่วยจัดหาผู้มีความรู้ ด้านวิชาชีพมาฝึกอบรมให้กลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาศักยภาพฝีมือและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้ มาตรฐานตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ผู้บริโภค และตามที่ตลาดต้องการ

2. สภาพปัญหาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย

จากปรากฏการณ์ “บั้งไฟพญานาค” ที่ปรากฏขึ้นเหนือลำน้ำโขงในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ซึ่งตรงกับวันออกพรรษาปี พ.ศ. 2543 ทำให้มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาจังหวัดหนองคายในฤดูเทศกาลออกพรรษา เพิ่มขึ้นทุกปี ทำให้จังหวัดหนองคายต้องเผชิญ สภาพปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ ดังนี้

2.1 บ้านจอมแจ้ง ตำบลสีกายเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า การดำเนินงานประสบปัญหาด้านต่าง ๆ คือ

1) ด้านที่พัก ในฤดูเทศกาลออกพรรษาที่พักรับไม่เพียงพอในการรองรับ

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเป็นจำนวนมาก บางกลุ่มบางครอบครัวได้โทรศัพท์มาจองล่วงหน้าแต่ไม่ได้ ประสานงาน ได้แจ้งว่าเต็มแล้วสร้างความไม่พอใจแก่ลูกค้า มีบ่อยครั้งที่ต่อว่ากันทางโทรศัพท์ ด้วยความ ไม่พอใจ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในฤดูเทศกาลออกพรรษาและเทศกาลสงกรานต์ทุกปี แต่พอถึงฤดูฝนหรือ เวลาปกติไม่มีเทศกาลใด ๆ ที่พักรว่างบรรยากาศสภาพทั่วไปในหมู่บ้านเงียบเหงาไม่มีนักท่องเที่ยว ถนน ในหมู่บ้านว่างเปล่า ร้านค้าในหมู่บ้านจำหน่ายสินค้าได้น้อย ชาวบ้านว่างงาน รายได้ลดลง เกิดปัญหา รายได้ในครอบครัวลดลง รายจ่ายยังต้องจ่ายตามปกติ เกิดปัญหาค่าใช้จ่ายในครอบครัวและปัญหา อื่น ๆ ในชุมชน (อารี วิบุตตร. 2554 : สัมภาษณ์)

2) ด้านอาหารและโภชนาการ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในโฮมสเตย์ส่วนใหญ่ นิยมรับประทานอาหารพื้นบ้าน สืบเนื่องจากการสั่งอาหารตามเมนูที่จัดไว้ โดยเฉพาะอาหารประเภทปลา ปลาแม่น้ำโขง ลาบปลา ต้มปลา ปลานึ่งแจ่ว ปลาลวก ปลาทอดสมุนไพรกรอบ เป็นต้น นักท่องเที่ยวชื่นชอบมากนิยมรับประทานกับข้าวเหนียว รวมไปถึงผักชนิดต่าง ๆ ที่มีในท้องถิ่น นำมารับประทานสด ๆ กับลาบปลา ลวกจิ้ม น้ำพริก และนึ่งแจ่ว ซึ่งอาหารตามเมนูผู้จัดจะเน้นอาหารเพื่อสุขภาพปลอดภัย ในเทศกาลออกพรรษาอาหารประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภค ทำให้ วัตถุดิบในท้องถิ่นราคาแพงขึ้น ต้นทุนในการประกอบอาหารก็สูงขึ้นตาม หากจะซื้อเก็บไว้ล่วงหน้าก่อน ถึงเทศกาลออกพรรษา รสชาติอาหารจะเปลี่ยนไป ผู้บริโภคจะไม่ได้รับประทานอาหารใหม่สด ซึ่งไม่ตรง

กับนโยบายของคณะกรรมการหมู่บ้านที่ต้องการให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารพื้นบ้านที่สะอาดรสชาติดี มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะ เพื่อสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาอีก

3) ด้านความปลอดภัย พบว่า มีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มทะเลาะวิวาทกัน สาเหตุจากการดื่มสุราเมาเสียดั่ง สร้างความรำคาญคนอื่น เป็นผลกระทบให้เกิดปัญหาการทะเลาะวิวาท เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยต้องทำหน้าที่ด้วยความลำบากใจ แต่มีน้อยมาก ส่วนทรัพย์สินของมีค่า บางครั้งนักท่องเที่ยวลืมกระเป๋า เจ้าหน้าที่ได้เก็บรักษาไว้และมีบางรายที่ได้ตามไปส่ง

4) ด้านการต้อนรับผู้มาเยือน พบว่า ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อาทิ หมอสูตร และการละเล่นดนตรีพื้นบ้าน เช่น โปงลาง ขาดคนสืบทอด คนรุ่นใหม่ไม่สนใจเรียนรู้ และการแสดงทุกอย่างต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มซึ่งนักท่องเที่ยวเห็นว่าสิ้นเปลือง ทำให้ลดความนิยมลงมาก

5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า ปัญหาเกิดจากภัยธรรมชาติฝนตก น้ำในแม่น้ำโขงล้นฝั่ง ทำให้พืชผักสวนครัวที่ชาวบ้านปลูกไว้ตามแนวริมฝั่งโขงเสียหาย หลังน้ำลดทัศนียภาพริมฝั่งไม่สวยงาม ซึ่งชาวบ้านพยายามหาวิธีแก้ปัญหาโดยการซ่อมแซม ทำคูกันน้ำแต่ยังไม่เป็นผลสำเร็จ

6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วงเทศกาลออกพรรษาและเทศกาลสงกรานต์ทุกปี ในหมู่บ้านจอมแจ้งจะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาหาที่พักในโฮมสเตย์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเทศกาลออกพรรษาทุกพื้นที่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงจะแออัดไปด้วยคลื่นมนุษย์และยานพาหนะทุกชนิด เพื่อจับจองที่อยู่เฝ้าชมบั้งไฟพญานาคและการเที่ยวชมธรรมชาติ ศึกษาดูงานกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และในเขตพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ สวนมะเขือเทศริมฝั่งโขง ชมทิวทัศน์ล่องเรือ ชมวิวแม่น้ำโขง ชมธรรมชาติวิถีชีวิตชาวบ้านริมแม่น้ำโขง ศึกษาดูงานของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในชุมชน และพักผ่อนโดยการนวดผ่อนคลาย ซึ่งมีหมอนวดแผนไทยประจำหมู่บ้านคอยบริการในอัตราค่าบริการแบบมิตรภาพสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดปัญหาการจราจรติดขัด ปัญหาเกี่ยวกับพาหนะนำเที่ยวไปเพียงพอ ปัญหาหมักคั่วเทศก์ที่มีความชำนาญมีน้อย เพราะไปทำงานที่อื่น เนื่องจากงานหมักคั่วเทศก์ในหมู่บ้านไม่มีรายได้ประจำ จะมีเฉพาะหน้าเทศกาล

7) ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น พิธีบายศรีสู่ขวัญนับเป็นประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชาวอีสานที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ อันเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อแสดงความยินดีกับบุคคลเกี่ยวกับความโชคดี การประสบความสำเร็จในชีวิตการศึกษา ได้แก่ การงาน การเงิน ตลอดจนชีวิตครอบครัว พิธีงานบวช งานแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ และรวมถึงการต้อนรับแขกที่มาจากบ้านจอมแจ้งจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญให้นักท่องเที่ยว เป็นการต้อนรับแสดงความยินดีที่มีญาติพี่น้อง จากต่างแดนเข้ามาพักในหมู่บ้าน และยินดีผูกสัมพันธ์ไมตรี โดยการผูกข้อมือด้วยด้ายสายสิญจน์ที่จัดเตรียมไว้ในพานบายศรี ซึ่งมีพ่อพราหมณ์ในหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นหมอสูตร ในคำกล่าวพิธีสูตรขวัญเป็นการเชิญเทวดา เทพอารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายทั้งหลายให้ทุกคนแคล้วคลาดปลอดภัย มีแต่ความสุขความเจริญตลอดไป

พิธีบายศรีสู่ขวัญเป็นวัฒนธรรมที่สร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติที่ได้เข้าร่วมพิธีเป็นอย่างยิ่ง ปัญหาไม่มีคนสืบทอดเยาวชนคนรุ่นใหม่ไม่กล้าทำหน้าที่หมอสูตร เข้าใจว่าหมอสูตรต้องเป็นคนเก่าแก่ อายุมาก และต้องผ่านการบวชเรียนมาก่อนจึงจะสืบทอดได้ ซึ่งปัจจุบันหมอสูตรพื้นบ้านกำลังจะหมดไปเนื่องจากอายุชั้ย และวิชาความรู้เกี่ยวกับการสูตร

ขวัญก็จะหมดไปพร้อมกับหอมสูตร เป็นปัญหาในสังคมชาวอีสานเกี่ยวกับวัฒนธรรมอันดีงามที่ควรนำมาแก้ไขเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านจอมแจ้ง จังหวัดหนองคาย

8) ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ในหมู่บ้านจอมแจ้งมีกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม ได้แก่ ปลุกพืชผักสวนครัว กลุ่มทำปุ๋ยหมักชีวภาพ อาหารพื้นบ้าน กลุ่มแปรรูปอาหาร เป็นต้น ซึ่งแต่ละกลุ่มมีผลิตภัณฑ์ไว้บริการให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเที่ยวชม และจำหน่ายเป็นของฝากของที่ระลึก ได้รับการพัฒนาด้านคุณภาพ โดยมีนักวิชาการมาอบรมเพิ่มความรู้ ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากพัฒนาชุมชน ปัญหาผลิตภัณฑ์ต้นทุนสูงจำหน่ายได้น้อย เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีจำนวนมากเฉพาะเทศกาลออกพรรษา และเทศกาลสงกรานต์ ส่วนใหญ่จะเที่ยวชมมากกว่าซื้อ ผลิตภัณฑ์จำหน่ายได้ซ้ำทำให้ประสบปัญหาเงินทุนหมุนเวียน หรือปัญหาด้านงบประมาณสนับสนุนและปัญหาด้านการตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์

9) ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ หมู่บ้านจอมแจ้งเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวในลักษณะหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ โดยมีการประชาสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ สถานีวิทยุชุมชน แผ่นพับ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และนามบัตร แต่ยังมีน้อยเพราะขาดงบประมาณสนับสนุนและบุคลากรที่มีความชำนาญด้านประชาสัมพันธ์ยังไม่เพียงพอ จึงเป็นปัญหาอย่างมากในการดำเนินงาน

2.2 บ้านสีกายเหนือ ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย พบว่า การดำเนินงานประสบปัญหาด้านต่าง ๆ คือ

1) ด้านที่พัก ปัจจุบันบ้านสีกายมีครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการโฮมสเตย์โดยเปิดบ้านตนเองให้นักท่องเที่ยวเข้าพักในบ้านร่วมกันกับเจ้าของบ้าน มีจำนวน 33 ครัวเรือน แต่ละครัวเรือนสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 5-6 คน และได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของคณะกรรมการดำเนินงานด้วยดี มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพักเป็นจำนวนมากในฤดูเทศกาลออกพรรษา ซึ่งมีปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ “บั้งไฟพญานาค” เหนือลำน้ำโขง ทำให้ที่พักโฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือไม่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว เกิดปัญหานักท่องเที่ยวแย่งที่พัก บางกลุ่มโทรศัพท์สั่งจองล่วงหน้าข้ามปี โดยวางมัดจำเงินไว้ บางกลุ่มจองไม่ทันถึงกับจะเพิ่มค่าบริการให้แก่คณะกรรมการดำเนินงานไม่สามารถรับเงื่อนไขดังกล่าวได้

การดำเนินงานของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านสีกายเหนือ ประสบปัญหาที่นักท่องเที่ยวไม่เพียงพอฤดูกาล แต่จะว่างเปล่าในเวลาปกติ โดยเฉพาะฤดูฝนเข้าพรรษานักท่องเที่ยวไม่นิยมเที่ยว บ้านโฮมสเตย์เงียบเหงา รายได้ลดลง หรือรายได้เกี่ยวกับที่พักพูดได้ว่า รายได้หยุดชะงัก (ดวงไพศรี นิลเกต. 2554 : สัมภาษณ์)

2) ด้านอาหารและโภชนาการ เทศกาลออกพรรษาเป็นช่วงต้นฤดูหนาว ชาวบ้านออกหาปลาในลุ่มน้ำโขงได้ แต่นำขึ้นมาจำหน่ายในราคาแพงมาก เพราะเป็นช่วงเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่จำนวนมาก และอาหารที่สั่งในโฮมสเตย์ ได้แก่ อาหารปลาน้ำโขง เป็นเมนูยอดนิยมทุกเมนู ไม่ว่าจะปลาลาบปลา ต้มปลา ปลาทอดสมุนไพรกรอบ เป็นต้น ทำให้เกิดปัญหาอาหารไม่เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า จะซื้อเก็บไว้นานวันคุณภาพอาหารไม่เป็นอัตลักษณ์ กล่าวคืออาหารไม่สด รสชาติไม่อร่อย ซึ่งผิดเป้าหมายของคณะทำงานที่มีความประสงค์ให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารพื้นบ้านใหม่สดรสชาติกลมกล่อมหรือรสชาติดั้งเดิม เนื้อปลาสดหวานใหม่จากแม่น้ำโขง (คำเหมือน วุฒิสิริ. 2554 : สัมภาษณ์)

3) ด้านความปลอดภัย พบว่า ปัญหาการทะเลาะวิวาท ซึ่งเกิดจากกลุ่มนักท่องเที่ยวด้วยกันที่มาจากคนละแห่ง ส่วนใหญ่เกิดจากการเมาสุรา ส่งเสียงดังสร้างความรำคาญแก่คนอื่น แต่มีน้อยมาก และปัญหาการลักขโมยมีบ้าง สาเหตุเกิดจากการลืมวางกระเป๋า แต่ก็ไม่ค่อยครั้ง เพราะทางคณะกรรมการได้แนะนำก่อนเข้าพัก ด้านอุบัติเหตุมีบ้างแต่เป็นการบาดเจ็บเล็กน้อย ซึ่งแก้ปัญหาโดยมีเจ้าหน้าที่ปฐมพยาบาลที่จัดเตรียมไว้บริการตลอดเวลา

4) ด้านการต้อนรับผู้มาเยือน พบว่า การให้ความร่วมมือของสมาชิกลดลง เนื่องจากมีค่าตอบแทนน้อยบางครั้งก็ไม่ได้ กิจกรรมเป็นการเสียสละ สมาชิกต้องลงทุนเองในการจัดร้อยมาลัย ถึงแม้จะเป็นการลงทุนเพียงเล็กน้อยแต่ก็บ่อยครั้ง

5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า มัคคุเทศก์ท้องถิ่นมีน้อย ชาวผู้เชี่ยวชาญการนำเสนอข้อมูล แม้ว่ามีข้อมูลดีแต่ประสบการณ์การพูดยังมีน้อยต้องฝึกอบรมเพื่อให้เกิดทักษะการพูด และมีมัคคุเทศก์ในท้องถิ่นประจำที่โฮมสเตย์ สามารถนำเที่ยวได้อย่างมั่นใจ

6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม บ้านสีกายเหนือตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง มีหาดทรายขาวสวย ยาวทอดตามริมฝั่งแม่น้ำโขงในฤดูเทศกาลสงกรานต์จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยชาวลาว และชาวต่างชาติอื่นมาเที่ยวหาดสีกายเป็นจำนวนมาก นำเงินเข้ามาใช้จ่ายในหมู่บ้าน สร้างรายได้ให้ชาวบ้านปีละไม่น้อย และฤดูเทศกาลออกพรรษา พื้นที่ในหมู่บ้านสีกายแออัดไปด้วยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาขอเช่าชมบั้งไฟพญานาค และเพื่อศึกษาชมธรรมชาติประเพณีวัฒนธรรมในหมู่บ้าน แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กิจกรรมในกลุ่มอาชีพแต่ละกลุ่มและผลิตภัณฑ์ยังมีน้อย นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่สนใจที่จะเข้าชมสะพานมิตรภาพไทย-ลาวมากกว่าดูงานที่กลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน ทำให้รายได้ส่วนหนึ่งต้องแบ่งปันไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งเป็นปัญหาอย่างมากในด้านการจัดการเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว (ยศรัักษ์ อ่อนพรม. 2554 : สัมภาษณ์)

7) ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น บ้านสีกายเหนือเป็นหมู่บ้านเก่าแก่อันมีประเพณีวัฒนธรรมอีสานที่ได้สืบทอดจากบรรพบุรุษ ได้แก่ ประเพณี 12 เดือน ปัจจุบันนับวันจะหดหาย เพราะชาวบ้านสีกายจะให้ความสำคัญเฉพาะประเพณีออกพรรษา และประเพณีสงกรานต์ ซึ่งประเพณีดังกล่าว ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้านสีกายเป็นจำนวนมากทุกปี สร้างรายได้ให้ชาวบ้านปีละไม่น้อย ทำให้ลืมนับวัฒนธรรมประเพณีอื่น ๆ และการแต่งกายของชาวบ้านมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบชาวต่างถิ่นต่างชาติ โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวในเทศกาลสงกรานต์ที่มีชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาพักที่โฮมสเตย์เป็นจำนวนมากทุกปี

8) ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในหมู่บ้านสีกาย เป็นแหล่งผลิตสินค้าพื้นบ้านโดยใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เป็นไปกับความต้องการของตลาด ลูกค้า ผู้บริโภค แต่ยังมีปัญหาด้านงบประมาณมีน้อย ไม่เพียงพอให้กับกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งแต่ละกลุ่มต้องใช้งบประมาณในการผลิตสินค้าไว้บริการ เน้นความประณีตมีคุณภาพและหลากหลาย โดยเชิญนักวิชาการที่เชี่ยวชาญแต่ละวิชาชีพมาอบรมให้ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งต้องใช้งบประมาณในการดำเนินงานเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาด้านผลิตภัณฑ์ในปัจจุบัน

9) ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ การดำเนินงานในหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือ การประชาสัมพันธ์เป็นหัวใจหลักในการที่จะทำให้นักท่องเที่ยวรู้จักบ้านสีกายเหนือมากขึ้นขึ้นอยู่กับการแพร่ข่าวสาร หรือการประชาสัมพันธ์ซึ่ง

เป็นปัญหาอย่างยิ่ง เพราะการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโฮมสเตย์บ้านสีกายยังมีน้อย โดยเฉพาะด้านสถานีวิทยุโทรทัศน์ซึ่งเป็นช่องทางที่ยอดนิยมในปัจจุบัน สถานีวิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงจำหน่ายขายดีทั่วไป การประชาสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าว ต้องมีงบประมาณในการใช้จ่าย ทำให้เกิดปัญหาเป็นอย่างมากในด้านการประชาสัมพันธ์ หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านสีกายในปัจจุบัน (ประคอง นิลเกต. 2554 : สัมภาษณ์)

2.3 บ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย พบว่า การดำเนินงานประสบปัญหาต่าง ๆ คือ

1) ด้านที่พัก มีไม่เพียงพอในฤดูแล้งเพราะปัจจุบันในหมู่บ้านวังน้ำมอก มีสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์มีจำนวน 29 ครัวเรือน รับนักท่องเที่ยวเข้าพักได้พร้อมกันประมาณ 130 คน โดยกระจายไปตามบ้านที่เข้าโครงการ แต่หลังจากเทศกาลออกพรรษาขมบั้งไฟพญานาคแล้ว โฮมสเตย์จะว่างเปล่าเงียบเหงา มีเฉพาะเจ้าของบ้านอาศัยอยู่ตามปกติ

2) ด้านอาหารและโภชนาการ โดยธรรมชาติบ้านวังน้ำมอกสภาพทั่วไปพื้นที่เป็นป่าไม้ มีอาหารที่ได้จากป่าหลากหลาย โดยเฉพาะหน่อไม้ ในฤดูฝนชาวบ้านจะเข้าไปเก็บหน่อไม้ได้จำนวนมาก นำมาถนอมอาหารโดยการทำหน่อไม้แห้ง หน่อไม้อัดปิ้ง ซึ่งผ่านกระบวนการเผาไฟแกะเปลือกล้างน้ำให้สะอาดแล้วต้มหรือนึ่งก่อนเก็บลงในวัสดุอุปกรณ์ที่เตรียมไว้ และหน่อไม้ต้อง เป็นต้น ดังนั้นอาหารพื้นบ้านของโฮมสเตย์จึงใช้หน่อไม้เป็นอาหารหลักในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และอาหารพิเศษซึ่งนักท่องเที่ยวต้องสั่งกรณีพิเศษนอกเหนือจากเมนูที่จัด ได้แก่ ลาบไก่ ลาบหมู เป็นต้น

ปัญหาการจัดเมนูอาหาร อาทิ นักท่องเที่ยวนิยมรับประทานแกงหน่อไม้สด ซึ่งหายากมากในเทศกาลออกพรรษา ไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้บริโภคที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น วัตถุดิบในการประกอบอาหารทุกประเภทราคาแพง แต่ราคาการบริการในโฮมสเตย์ยังคิดราคาปกติ ไม่ว่าจะเป็นเทศกาลหรือเวลาปกติ การบริการยังดำเนินการคงเดิม ทำให้เกิดปัญหาด้านต้นทุน

3) ด้านความปลอดภัย พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากอุบัติเหตุหกล้ม ลื่น บาดเจ็บเล็กน้อย ได้ช่วยเหลือโดยเจ้าหน้าที่อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน ช่วยปฐมพยาบาล การทะเลาะวิวาท และการลักขโมยไม่มีเพราะบ้านวังน้ำมอกเป็นชุมชนเข้มแข็ง จัดระบบการเฝ้าระวังความปลอดภัยเข้มแข็งด้วยมองเห็นความสำคัญในการรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวเป็นอันดับแรกก่อนบริการเรื่องอื่นใด

4) ด้านการต้อนรับผู้มาเยือน พบว่า มัคคุเทศก์ส่วนมากเป็นเยาวชนหรือนักเรียน เข้ามาร่วมกิจกรรมได้เฉพาะวันหยุด ถ้านักท่องเที่ยวเข้ามาวันปกติหรือเวลาราชการ บรรยากาศการต้อนรับโดยมัคคุเทศก์น้อยอาจไม่มี แต่กิจกรรมอื่น ๆ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ (พาแลง) รำโคมไฟ รำผ้าไหม ยังจัดปกติ แต่มีปัญหาค่าตอบแทนผู้แสดง เพราะต้องมีค่าใช้จ่ายในการแต่งตัว ซึ่งต้องเพิ่มภาระค่าใช้จ่ายให้นักท่องเที่ยว บางกลุ่มยกเลิกกิจกรรมการแสดงเพื่อลดค่าใช้จ่าย

5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า ปัญหาผู้นำทางหรือมัคคุเทศก์ที่ชำนาญเส้นทางมีน้อย เพราะกิจกรรม “การเดินป่า” ต้องเป็นผู้ชำนาญเส้นทาง และเป็นบุคคลในพื้นที่ ไม่เช่นนั้นอาจทำให้หลงป่าเสียเวลา อาจเกิดอันตรายแก่นักท่องเที่ยวได้

6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม “ภูผีปอบ” เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้บ้านวังน้ำมอก เป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่

นิยมเดินป่า นอกจากมาเผ่าชม “บั้งไฟพญานาค” ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ซึ่งเป็นวันออกพรรษามีปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติเกิดขึ้นเหนือลำน้ำโขงแล้วนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักในโฮมสเตย์บ้านวังน้ำมอก ยังจะได้เที่ยวชมธรรมชาติ “ป่าพื้นบ้าน อาหารชุมชน” โดยมีมัคคุเทศก์น้อยและผู้เชี่ยวชาญเส้นทางนำเที่ยวชมธรรมชาติอย่างเต็มอิม แต่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับผู้ชำนาญเส้นทางมีน้อยไม่เพียงพอกับการให้บริการนักท่องเที่ยวในเทศกาลออกพรรษา และเทศกาลสงกรานต์ที่เดินทางเข้ามาเที่ยวเป็นจำนวนมาก เพราะมัคคุเทศก์ที่จัดเตรียมไว้โดยผ่านการอบรมมีความรู้มีประสบการณ์ในการเดินป่า บางคนมีงานทำประจำได้ค่าตอบแทนสูงไม่สามารถมาปฏิบัติหน้าที่ช่วยบริการนักท่องเที่ยวได้ ทำให้กิจกรรมเดินป่าเกิดปัญหาในช่วงเทศกาลทุกปี

7) ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น บ้านวังน้ำมอกในอดีตได้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษ คือ ประเพณี 12 เดือน ชาวอีสานมีการทำบุญใส่บาตรทุกเดือนตลอดปี ปัจจุบันวัฒนธรรมดังกล่าววันจะหมดไป เพราะชาวบ้านให้ความสนใจเทศกาลออกพรรษา และเทศกาล วันสงกรานต์ที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน นำเงินมาใช้จ่ายหมუნเวียนเป็นจำนวนมาก ทำให้ชาวบ้านหันมาสนใจจัดเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยลืมประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเกี่ยวกับประเพณี 12 เดือนของชาวอีสาน มีแนวโน้มที่จะหมดไปจากสังคมบ้านวังน้ำมอกและสังคมชาวอีสาน หากไม่เป็นแบบอย่างสืบทอดให้เยาวชนรุ่นหลังได้ปฏิบัติและอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามให้คงอยู่คู่บ้านวังน้ำมอก คู่สังคมอีสานตลอดไป

8) ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน ได้แก่ ปัญหาด้านงบประมาณในการลงทุนผลิตสินค้าอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่หลากหลาย เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจไม่น้อยกว่าที่อื่น โดยเฉพาะคอมพิวเตอร์ เครื่องจักรสาน อันเกิดจากการนำเอาภูมิปัญญาพื้นบ้านมาบูรณาการในมิติวัฒนธรรม เป็นสิ่งประดิษฐ์ร่วมสมัย ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เกิดปัญหาผลิตภัณฑ์ไม่พอจำหน่ายในเทศกาลเพราะขาดงบประมาณในการผลิตสินค้า

9) ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ ได้แก่ การบอกเล่าการกระจายข่าวในลักษณะต่าง ๆ อาทิ สถานีวิทยุชุมชน สถานีโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ แผ่นพับ และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น การสื่อสารในรูปแบบดังกล่าวต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากซึ่งเป็นปัญหาอย่างยิ่งในการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์บ้านวังน้ำมอก

โดยสรุปสภาพปัญหาของการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย จากผลการศึกษา พบว่า ประสพปัญหาด้านงบประมาณที่จะนำมาพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะบุคลากรในหมู่บ้าน เพื่อให้มีศักยภาพประสิทธิภาพในการดำเนินงานให้หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบ โฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคายเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และเป็นแบบอย่างให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย มีแนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังนี้ (ดิฉันทภพ สุพันธ์. 2554 : สัมภาษณ์)

1. ด้านที่พัก เดิมเคยให้นักท่องเที่ยวนอนในบ้านด้วยกันกับเจ้าของบ้าน โดยไม่แยกเป็นสัดส่วน ห้องน้ำ ห้องส้วม ใช้ร่วมกันตามศักยภาพของเจ้าของบ้าน โดยเน้นการรักษาความสะอาด ปัจจุบันได้พัฒนาทุกด้านเพื่อให้ได้เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ ดังนี้

1.1 ห้องนอน แยกออกจากเจ้าของบ้านเป็นสัดส่วนมีที่นอนและเครื่องใช้สะอาด เช่น ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว บรรจุในซองพลาสติกใสเพื่อป้องกันฝุ่น

1.2 ห้องอาบน้ำและห้องส้วม มีฉีดยาฆ่าเชื้อพร้อม ถังน้ำ อ่างน้ำ ได้รับการดูแลรักษาความสะอาดเป็นอย่างดี โดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขควบคุมการรักษาความสะอาด เพื่อให้ได้มาตรฐาน

1.3 มุมพักผ่อนจัดบริการนวดเพื่อสุขภาพคลายเครียดและยังมีการจัดสวนหย่อมในบริเวณบ้านพัก ตามศักยภาพ โดยจัดหาไม้ดอกไม้ประดับ และพืชสมุนไพรในชุมชนมาประดับตกแต่งให้น่าดูสวยงามตามธรรมชาติ

ภาพประกอบ 42 นวดคลายเครียดที่โฮมสเตย์ บ้านสีกายเหนือ

นอกจากนี้ยังพบว่า ระบบการรักษาความปลอดภัยได้มีการดูแลเป็นอย่างดี เช่น ประตู หน้าต่าง ล็อคได้ปลอดภัย เจ้าของบ้านพักและผู้เข้ามาพักหรือนักท่องเที่ยวจำนวนหลายคนได้ผูกสัมพันธ์ไมตรีเป็นญาติพี่น้องกัน การติดต่อสื่อสารกันทางโทรศัพท์ไปมาหาสู่กันเยี่ยมเยียนกันฉันทุมิตรอยู่เสมอนับได้ว่าเป็นการสืบสานวัฒนธรรมอันดีของชาวจังหวัดหนองคาย เป็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม และเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักหมู่บ้านโฮมสเตย์จังหวัดหนองคายมากขึ้น (กุหลาบ พวงสาละ. 2554 : สัมภาษณ์)

2. ด้านอาหารและโภชนาการ การจัดหาอาหารของหมู่บ้านโฮมสเตย์ได้รับการฝึกอบรมให้ความรู้จากภาครัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสาธารณสุขตำบล อำเภอและองค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามาให้ความรู้ด้านการประกอบ การปรุงอาหารโดยเน้นอาหารพื้นบ้านง่าย ๆ แต่ปรุงรสชาติดี สะอาด และมีคุณค่าทางโภชนาการสูง ตลอดจนการแต่งกายของผู้ประกอบอาหาร ได้รับการพัฒนาโดยแต่งตัวให้รัดกุม สะอาด มีผ้าคลุมผม ผ้ากันเปื้อนทุกครั้งทีประกอบอาหาร

ภาพประกอบ 43 กินข้าวเซาเฮือนที่บ้านสี่กายเหนือ

การพัฒนาด้านอาหารและโภชนาการของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย โดยสรุป

2.1 รายการอาหาร เน้นอาหารพื้นบ้าน โดยจัดเมนูอาหารหลักประเภท ปลาแม่น้ำ โขง แกงหนอไม้ ไก่ทอดสมุนไพร ต้มไก่บ้าน และผักปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างยิ่ง

2.2 การประกอบอาหาร แม่ครัวส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์ ผ่านงานมามาก และมีความถนัดในการปรุงรสอาหารพื้นบ้าน โดยการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละบุคคล ในการปรุงอาหารแต่ละประเภท

2.3 การจัดเตรียมวัตถุดิบ มีการวางแผนล่วงหน้า โดยพิจารณาจากข้อมูลนักท่องเที่ยวที่สั่งจองล่วงหน้า เช่น เชื้อชาติ ศาสนา และจำนวนคนที่เข้าพักเพื่อป้องกันข้อผิดพลาดระหว่างปริมาณอาหารและจำนวนนักท่องเที่ยว

2.4 การบริการอาหาร นำเสนออาหารพื้นบ้านที่มีในท้องถิ่น และเป็นอาหารตามฤดูกาล เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประทานอาหารสด สะอาด มีคุณภาพดี สร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว (ดวงไพศรี นิลเกตุ. 2554 : สัมภาษณ์)

3. ความปลอดภัย การพัฒนาด้านความปลอดภัย นับเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการในหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย โดยมีการจัดอบรมให้กับสมาชิกของชุมชนในการให้การป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ การขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือองค์การบริหารท้องถิ่นที่รับผิดชอบในพื้นที่ และการจัดตั้งเวรยามในชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่า ความปลอดภัยของที่พัก สมาชิกในบ้านต้องสร้างความคุ้นเคยกับผู้มาเยือนให้ความเป็นกันเองเหมือนญาติ เจ้าของบ้านต้องมีหน้าที่ในการดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้มาเยือน เช่น ล็อคประตู หน้าต่างทุกครั้งที่ออกจากห้องพัก ทรัพย์สินของมีค่าต้องเตือนและแนะนำให้ผู้มาพักเก็บรักษาเป็นอย่างดี และนำติดตัวไปด้วยทุกครั้ง ถ้านักท่องเที่ยว ลืมทรัพย์สินไว้ในบ้านพัก หรือที่อื่น ๆ ภายหลังเดินทางกลับ เจ้าของบ้านต้องรีบติดต่อไปยังเจ้าของทรัพย์สินให้มารับ และเจ้าของบ้านต้องเก็บรักษาไว้ในที่ที่ปลอดภัยในช่วงเวลาที่รอเจ้าของมารับคืน (วีระ แก้วอุ่นเมือง. 2554 : สัมภาษณ์)

4. ด้านการต้อนรับผู้มาเยือน อัยาศัยไมตรีของเจ้าของบ้านและสมาชิกในครอบครัว พบว่า มีการต้อนรับและสร้างความคุ้นเคยให้ความเป็นกันเองกับผู้มาเยือนเสมือนญาติพี่น้อง โดยมีการจัดกิจกรรมต้อนรับ ดังนี้

4.1 ประเพณีต้อนรับนำโดยผู้นำหมู่บ้าน ประธานแม่บ้าน เยาวชนชาย-หญิง ทุกคน ที่มาต้อนรับ เตรียมพวงมาลัยดอกไม้สดเพื่อมอบให้ผู้มาเยือนด้วยการไหว้ก่อนมอบ และทักทายด้วยคำกล่าวที่สุภาพ เช่น “สวัสดีค่ะ สวัสดีครับ” และสนทนาถามข่าวทุกข์สุขตามความเหมาะสม

ภาพประกอบ 44 ประเพณีต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยการไหว้พร้อมมอบมาลัยดอกไม้สด

4.2 การต้อนรับโดยผู้นำชาวบ้านให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์

ภาพประกอบ 45 ผู้นำหมู่บ้านกล่าวต้อนรับนักท่องเที่ยว

4.3 การคัดเลือกสาวสวยบุคลิกที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ส่งไปฝึกอบรม ฝึกงานการบริการ จากโรงแรมแม่โขงรอยัล จังหวัดหนองคาย เพื่อนำความรู้มาพัฒนาการบริการในโฮมสเตย์ให้เกิดมูลค่าเพิ่ม

ภาพประกอบ 46 เยาวชนรุ่นใหม่เข้ารับการอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

5. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว พบว่า มีการพัฒนากิจกรรมอย่างเป็นระบบ แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ กำหนดเส้นทางและเป้าหมายแหล่งท่องเที่ยว กำหนดเวลาในการเยี่ยมชมสถานที่แต่ละแห่ง มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ชำนาญเส้นทางนำทางพร้อมให้ข้อมูลสถานที่ที่ท่องเที่ยวได้ถูกต้อง และเคยผ่านการอบรมตลอดจนเป็นผู้เคยผ่านงานมาแล้วไว้บริการนำเที่ยวทุกคณะ

ภาพประกอบ 47 มัคคุเทศก์ท้องถิ่นให้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

การดำเนินงาน พบว่า กิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละแห่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การส่งเสริมอาชีพในชุมชน และโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทุกหมู่บ้านที่เข้าโครงการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย จะมีแปลงสาธิตเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสนองนโยบายพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน และยังเป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

ภาพประกอบ 48 โครงการศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง

6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า แต่ละชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่น่าสนใจ เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้แก่ หาดสีกาย หาดจอมมณี ทุ่งทานตะวันริมฝั่งโขง ”ผักโขมเกลือ” เป็นผักที่ขึ้นตามธรรมชาติริมโขง สวนกล้วยไม้บ้านสันติสุข น้ำตกวังน้ำมอก บ่อน้ำทิพย์ที่ภูผีปอบ และสวนมะเขือเทศ พืชผักสวนครัว ริมฝั่งโขง เป็นต้น

ภาพประกอบ 49 น้ำตกวังน้ำมอก บ้านวังน้ำมอก

แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว ได้รับความร่วมมือจากชุมชนช่วยกันพัฒนาเพื่อให้เป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้น เช่น พัฒนาด้านข้อมูลข่าวสารให้ทันต่อสภาพความเป็นจริง หรือเป็นข้อมูลปัจจุบัน

ภาพประกอบ 50 ท่งทานตะวันริมฝั่งโขง จังหวัดหนองคาย

7. ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น หมู่บ้านโอมสเตย์มีแนวทางพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกาย กำหนดให้ชาวบ้านที่มาต้อนรับคณะนักท่องเที่ยวแต่งกายด้วยชุดผ้าไหมมัดหมี่ หรือ ผ้าฝ้ายมัดหมี่ เข้าแถวต้อนรับทักทายด้วยการไหว้พร้อมมอบพวงมาลัยให้ผู้มาเยือนทุกคน และจัดให้มี พิธีบายศรีสู่ขวัญ การแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น รำเชิญพระขวัญ เป็นต้น ทั้งนี้บนพื้นฐานแห่งศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวอีสาน

ภาพประกอบ 51 พิธีบายศรีสู่ขวัญที่หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโอมสเตย์ จังหวัดหนองคาย

นอกจากนี้ยังพบว่า ชาวบ้านและนักท่องเที่ยวได้ร่วมกันทำบุญใส่บาตรตอนเช้า ซึ่งเป็นวัฒนธรรมความเชื่อของชาวอีสาน ที่เชื่อว่าการทำบุญใส่บาตรเป็นการอุทิศกุศลผลบุญให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ เป็นการทำความดีและยังเชื่อว่า การทำบุญร่วมกันชาติหน้าจะได้เกิดมาพบกันอีก หรือทำบุญเพื่อให้ได้รับแต่สิ่งที่ดีดีเข้ามาในชีวิต

ภาพประกอบ 52 ชาวบ้านทำบุญใส่บาตรร่วมกับนักท่องเที่ยว

8. ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นผลผลิตของชุมชนอันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่ หมอนสมุนไพร ถั่วตัด ไข่เค็ม ก๋วยฉาบ ลูกประคบสมุนไพร ผ้าทอมือ (ผ้าฝ้าย ผ้าไหม) โคมไฟ และเครื่องจักสาน เป็นต้น ซึ่งผลิตภัณฑ์ดังกล่าวชาวบ้านได้ตั้งกลุ่มอาชีพโดยระดมภูมิปัญญาพื้นบ้านตามความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล และได้พัฒนาฝีมือจากการช่วยเหลือขององค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามาให้ความรู้เพิ่มเติมในด้านการออกแบบ การคิดต้นทุน กำไร และการจำหน่าย ตลอดจนการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม

ภาพประกอบ 53 ผลิตภัณฑ์ชุมชน (หมอนสมุนไพร)

9. ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ การแจ้งข้อมูลข่าวสารนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ซึ่งหมู่บ้านโฮมสเตย์ได้รับการพัฒนา เช่น มีป้ายบอกเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ป้ายแสดงข้อมูลสารสนเทศในเขตเทศบาลเชื่อมโยงสู่แหล่งท่องเที่ยว การแจ้งกิจกรรมที่จัดขึ้นในโฮมสเตย์โดยมีแผ่นพับแจ้งรายละเอียดชัดเจน เมนูอาหาร (อาหารพื้นบ้าน) แผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวและรายละเอียดต่าง ๆ ที่จัดไว้บริการ เป็นการดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวได้เลือกใช้บริการได้อย่างหลากหลาย

ภาพประกอบ 54 การประชาสัมพันธ์

แนวทางพัฒนาด้านประชาสัมพันธ์สามารถทำได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การให้ข้อมูลเบื้องต้น การสาธิตให้ดู ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้สัมผัสด้วยการชิมรสชาติด้วยการปฏิบัติจริง

ภาพประกอบ 55 การสาธิตการแปรรูปอาหาร

นอกจากนี้ยังพบว่า การได้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและผู้มาเยือน ให้มีความผูกพันเป็นกันเองเสมือนญาติพี่น้อง สร้างความพึงพอใจ ประทับใจอยากกลับมาเที่ยวอีก

ภาพประกอบ 56 การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว จังหวัดหนองคาย สามารถนำผลการศึกษามาสรุป อภิปรายผล และเสนอแนะตามลำดับดังนี้

1. สรุปผล
2. อภิปรายผล
3. ข้อเสนอแนะ

สรุปผล

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย เมื่อปี พ.ศ. 2543 เกิดปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ “บั้งไฟพญานาค” ในลุ่มน้ำโขงบริเวณเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย เป็นเหตุให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจ เดินทางเข้ามาเฝ้าชมปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ทำให้โรงแรมที่พักต่าง ๆ ในจังหวัดหนองคายไม่พอรองรับนักท่องเที่ยว ท่านผู้ว่าราชการจังหวัดในสมัยนั้นคือ นายบรรทัด สิงหบุตร ได้แนะนำให้ชาวบ้านที่มีบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง เปิดบ้านตนเองให้นักท่องเที่ยวได้เข้าพักค้างแรมด้วย โดยแนะนำให้จัดทำความสะอาดบ้าน ห้องพัก เครื่องนอน และบริการอาหารตามศักยภาพของตนเอง สร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นที่มาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย

จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย มีทั้งหมด 26 หมู่บ้าน ผู้วิจัยคัดเลือกศึกษาแบบเจาะจงเพียง 3 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านจอมแจ้งหมู่ที่ 1 บ้านสีกายเหนือ หมู่ที่ 6 ตำบลสีกาย และบ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ทั้ง 3 หมู่บ้านมีประวัติความเป็นมาสรุปได้ดังนี้ บ้านจอมแจ้งหมู่ที่ 1 พบว่า ในอดีตเคยเป็นหมู่บ้านที่มีชาวเรือแวะมาจอดเรือพักค้างคืน เนื่องจากตอนกลางคืนน้ำในแม่น้ำโขงลดลงมาก เรือไม่สามารถแล่นผ่านหาดทรายบริเวณบ้านแจ้งหรือบ้านจอมแจ้งได้ ประกอบกับบริเวณที่มีโจรผู้ร้ายชุกชุม ออกปล้นวัวควาย และทรัพย์สินมีค่าของชาวบ้าน ทำให้ผู้คนไม่กล้าเดินเรือในตอนกลางคืน ต้องนอนค้างแรมอยู่ที่หาดจอมแจ้งแห่งนี้เป็นหมู่คณะใหญ่ ๆ เพื่อป้องกันการถูกปล้นจากโจรผู้ร้ายจนแจ้งสว่างจึงเดินทางต่อ ชาวบ้านและชาวเรือที่เดินทางผ่านประจำเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านแจ้ง” ต่อมานายอำเภอสมัยนั้นได้เพิ่มคำว่าจอมนำหน้า จึงมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “บ้านจอมแจ้ง” จนปัจจุบัน

หมู่บ้านแห่งนี้ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงมองเห็นทัศนียภาพสวยงาม โดยเฉพาะช่วงปลายฤดูฝน ต้นฤดูหนาว จะมีผักชนิดหนึ่ง ขึ้นตามธรรมชาติ ชื่อ “ผักโขมเกลือ” รสมันเค็มเล็กน้อยอร่อยมากมีเฉพาะช่วงฤดูแล้งเท่านั้น และยังมีหาดทรายที่สวยงามยาวเหยียดตามลำน้ำโขง ทุ่งทานตะวันดอกสีเหลืองสลับเคียงของใบสวยงาม เป็นระยะทางยาวประมาณ 10 กิโลเมตร ตลอดจนความงามของจิตรกรรมฝาผนังในอุโบสถวัดโพธิ์ชัย สักการะหลวงพ่อบุญพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่อเมือง และยังสามารถไปเลือกซื้อ

สิ่งของเครื่องใช้ที่ตลาดน้ำท่าเสด็จ ตลาดอินโดจีนท่าเสด็จริมเขื่อนแม่น้ำโขง หรือจะแวะไปกราบไหว้ พระธาตุบังพวน ซึ่งเป็นพระธาตุเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงคู่บ้านคูเมืองไทย – ลาว เป็นต้น

บ้านสีกายเหนือ พบว่า เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ในฤดูแล้งมีหาดทรายสวยงามทอดยาวเหยียด ไปตามริมโขง เหมาะแก่การท่องเที่ยวลงเล่นน้ำในเทศกาลสงกรานต์ ช่วงเทศกาลออกพรรษา หรือเป็นช่วงปลายฝนต้นนา ธรรมชาติริมฝั่งโขงสวยงามประกอบกัน ชาวบ้านสีกายนิยมปลูกพืชผักสวนครัวริมฝั่งโขง เพราะได้ผลผลิตสูง โดยเฉพาะสวนมะเขือเทศและหมู่บ้านแห่งนี้ยังอยู่ใกล้สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญหลายแห่ง อาทิ พระธาตุบังพวน สะพานมิตรภาพไทย – ลาว ตลาดน้ำท่าเสด็จ ตลาดอินโดจีน และวัดโพธิ์ชัยซึ่งมีหลวงพ่อพระใสพระพุทธรูปคู่บ้านคูเมืองประดิษฐานอยู่ในโบสถ์ไปกราบนมัสการขอพรได้ทุกวัน

บ้านวังน้ำมอก พบว่า เป็นหมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดต่อกับป่าผืนใหญ่ชาวบ้านเรียกป่าแห่งนี้ว่า “ภูผีปอบ-ภูผักแป้น” เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยอาหารป่าของชุมชน มีพืชพรรณนานาชนิดขึ้นตามธรรมชาติและยังมีน้ำตกที่สวยงามอันเป็นแหล่งน้ำที่ให้ความชุ่มชื้นตามธรรมชาติ และยังมีน้ำตกที่สวยงาม อันเป็นแหล่งน้ำที่ให้ความชุ่มชื้นคืนธรรมชาติให้ผืนดินแห่งนี้ อุดมไปด้วยพืชพรรณธัญญาหารหล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชน และยังเพิ่มสภาพภูมิทัศน์ให้น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นอย่างมาก

จากข้อมูลดังกล่าวมานี้จังหวัดหนองคายจึงได้คัดเลือกหมู่บ้านทั้ง 3 แห่ง เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย และได้ส่งเสริมให้เข้าร่วมอบรมตามเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย โดยคณะกรรมการและชาวบ้านได้ร่วมมือกันพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคายตามลำดับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 9 ด้าน ได้แก่ ด้านที่พัก อาหารและโภชนาการ ความปลอดภัย อัยาศัยไมตรีการต้อนรับของเจ้าของบ้าน กิจกรรมการท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม วัฒนธรรม การสร้างคุณค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน และด้านการบริหารของกลุ่มโฮมสเตย์หรือการประชาสัมพันธ์

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ พบว่า การดำเนินงานของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย สรุปรวมตามลำดับดังนี้ ด้านที่พัก ปัจจุบัน ได้พัฒนาให้เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้มาพักเลือกปฏิบัติได้หลายประการ อาทิ มาศึกษาดูงานภาคเช้าและกลับตอนเย็น หรือมาพักค้างคืนเพื่ออยู่ใกล้ชิดได้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้าน โดยมีค่าบริการราคาประหยัด รวมทั้งอาหารเช้า-เย็น และที่พักคืนละประมาณ 350-400 บาท ต่อคนต่อคืน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมเสริม ด้านอาหารและโภชนาการ ได้จัดบริการอาหารและที่พักโดยเน้นวัฒนธรรมอาหารพื้นเมืองอีสานจังหวัดหนองคาย ได้แก่ อาหารประเภทปลาแม่น้ำโขง ผักพื้นบ้านปลอดสารพิษที่ขึ้นตามธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำโขง ตลอดจนพืชผักสวนครัวที่ชาวบ้านนิยมปลูกไว้กินเอง และได้รับการส่งเสริมให้ปลูกไว้รองรับนักท่องเที่ยว

ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น กิจกรรมในโฮมสเตย์มุ่งเน้นส่งเสริมวัฒนธรรม ชาวอีสาน โดยเฉพาะประเพณีบายศรีสู่ขวัญหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคายทุกแห่งต้องจัดให้มีพิธีบายศรีสู่ขวัญให้ผู้มาเยือน ซึ่งถือว่าเป็นหัวใจหลักของโฮมสเตย์ที่ดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวได้กลับมาอีก ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองคายเป็นอีกจังหวัดหนึ่งในภาคอีสานที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่งแต่ละแห่งได้รับการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การคมนาคม การบริการอาหาร ห้องน้ำ ห้องสุขา ยานพาหนะ ที่พัก ระบบจราจร ป้ายบอก

เส้นทาง ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว การรักษาความปลอดภัย และการประชาสัมพันธ์ไว้อำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว

ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า โฮมสเตย์แต่ละแห่งมีผลิตภัณฑ์ไว้เป็นของฝากของที่ระลึก ซึ่งนักท่องเที่ยวนิยมเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ของชุมชนไปเป็นของฝาก โฮมสเตย์ แต่ละแห่งจึงได้ผลิตสินค้ามุ่งเน้นให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และได้พัฒนาให้มีคุณภาพดีไว้บริการนักท่องเที่ยวอย่างหลากหลาย ได้แก่ หมอนสมุนไพร พญานาคซี้อยมงคล โคมไฟ ถั่วตัด ไข่เค็ม เป็นต้น ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ พบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย เป็นที่รู้จักทุกทั่วสารทิศ จากปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ “บั้งไฟพญานาค” โดยการสื่อสารบอกเล่าต่อกัน และการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารทางสถานีวิทยุกระจายเสียง วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ วารสารสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต แผ่นพับ และนามบัตร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับงบประมาณสนับสนุนแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งนับได้ว่าการพัฒนาด้านประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องและหลากหลายรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย และยังเป็นการพัฒนาไปสู่ประชาคมอาเซียน

สภาพปัญหา พบว่า ด้านที่พัก ฤดูกาลออกพรรษาที่พักไม่เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว รายได้ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น หลังเทศกาลออกพรรษาเงียบเหงาไม่มีนักท่องเที่ยวมาพักค้างคืน แต่จะมีกลุ่มที่มาศึกษาดูงานไปเข้าเย็นกลับ ทำให้โฮมสเตย์มีรายได้น้อย โดยเฉพาะช่วงเทศกาลเข้าพรรษา เรียกได้ว่าไม่มีรายได้เข้าในโฮมสเตย์ ด้านอาหารและโภชนาการ เทศกาลออกพรรษา วัตถุดิบที่นำมาประกอบอาหาร ได้แก่ ปลาแม่น้ำโขง ผักพื้นบ้านทุกชนิดราคาแพง ทำให้ต้นทุนการทำอาหารสูงและยังเกิดปัญหาปลาไม่เพียงพอกับความต้องการผู้บริโภค เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ นิยมรับประทานอาหารพื้นบ้านโดยเฉพาะปลาแม่น้ำโขง ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นทุกปีในช่วงเทศกาล

ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เทศกาลออกพรรษาที่จังหวัดหนองคาย มีชาวต่างชาติเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก รวมทั้งชาวไทยจากจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ทำให้มีการเลียนแบบวัฒนธรรม ได้แก่ วัฒนธรรมการกินอาหาร การพูด การแต่งกาย เป็นต้น ซึ่งควรส่งเสริมให้คนในพื้นที่อนุรักษ์วัฒนธรรมอีสานไว้ ให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวที่มีในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง นักท่องเที่ยวให้ความสนใจน้อย ส่วนใหญ่มีความประสงค์จะเดินทางเข้าไปเที่ยวยังประเทศเพื่อนบ้าน โดยข้ามสะพานมิตรภาพไทย-ลาว เป็นที่นิยมของกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เป็นปัญหาการเสียเปรียบเกี่ยวกับรายได้ ต้องแบ่งปันไปยังต่างประเทศ โดยเกิดจากการขาดการไตร่ตรองของนักท่องเที่ยว ด้านการมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า ผลิตภัณฑ์จากกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ยังมีน้อย คุณภาพของผลิตภัณฑ์ยังต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะด้านความประณีตของผลิตภัณฑ์ ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ พบว่า การประชาสัมพันธ์ยังมีน้อยไม่ทั่วถึง ควรได้รับการส่งเสริมพัฒนาการประชาสัมพันธ์เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ภาษาที่ใช้สื่อความหมายให้เป็นที่สนใจ และการให้ข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนยังมีน้อย การนำจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวมาเสนอให้เป็นจุดขาย ควรมีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์มากขึ้น

ตอนที่ 3 แนวทางพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย พบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคายในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 หมู่บ้าน มีแนวทางพัฒนาหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสรุป เป็นประเด็นดังนี้

ด้านที่พัก พบว่า ได้รับการพัฒนาจากเดิม นักท่องเที่ยวจะเข้าพักนอนกับเจ้าของบ้านตาม อีตภาพไม่กำหนดค่าบริการ เพียงดูแลจัดให้มีที่พักนอน ความสะอาดบ้านเรือน ห้องครัว ห้องน้ำ และ อาหาร ปัจจุบันที่พักได้จัดแยกเป็นห้องส่วนตัวเฉพาะนักท่องเที่ยวเป็นสัดส่วน พักได้ห้องละมากกว่า 2 คนขึ้นไปแต่ไม่เกิน 8 คน ที่นอนหมอนมีผ้าคลุมสะอาดเป็นระเบียบ มุ่งได้พัฒนาเป็น มุ่งลวด มีห้องพัก แบบพัดลม และห้องปรับอากาศให้เลือกโดยกำหนดราคาบริการตามความเหมาะสม ด้านอาหารและ โภชนาการ พบว่า มีอาหารไว้บริการโดยจัดตามเมนู ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเลือกได้ ไม่เกิน 4 อย่างแต่ ละมื้อ อาหารมุ่งเน้นอาหารพื้นบ้านตามฤดูกาล และบอกราคาประเภทอาหารชัดเจน เป็นการอำนวยความสะดวกให้ลูกค้า และยังพบว่า อาหารทุกประเภทเน้นคุณภาพราคาประหยัด อาหารใหม่สดสะอาด ภาชนะที่ใส่อาหาร ตลอดทั้งสถานที่ห้องอาหารและผู้ประกอบอาหารแต่งกายสะอาดถูกหลักโภชนาการ

ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น พบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย ได้พัฒนากิจกรรมอย่างหลากหลายโดยเน้นวัฒนธรรมพื้นบ้าน ได้แก่ การต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยการ บายศรี สู่ขวัญ ผูกข้อมือ วัฒนธรรมการพูดการทักทาย วัฒนธรรมด้านอาหาร วัฒนธรรมการกิน หรือ การร่วมรับประทานอาหารกับนักท่องเที่ยวให้ความเป็นกันเองผูกพันฉันพี่น้องญาติมิตรนับเป็นสิ่ง ประทับใจแก่ผู้พบเห็นโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวอยากกลับมาอีก ด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ได้พัฒนาด้านคมนาคม การเดินทางสะดวก มีป้ายบอกเส้นทาง มีมัคคุเทศก์นำทางและให้ความรู้ ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการพัฒนาให้มีร้านอาหารไว้บริการและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน พบว่า โฮมสเตย์แต่ละแห่งมีผลิตภัณฑ์ หลากหลาย โดยมุ่งเน้นผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ในชุมชน ราคาประหยัดเหมาะสำหรับเป็นของฝากของที่ระลึกไว้บริการ บางแห่งยังได้พัฒนาบรรจุภัณฑ์อย่างเหมาะสมและยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้ ผลิตภัณฑ์อีกด้วย ด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ พบว่า ได้มีการพัฒนาให้มีการ ประชาสัมพันธ์หลายช่องทาง ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง สื่อสารมวลชน วิทยุชุมชน โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ โปสเตอร์ แผ่นพับ และนามบัตรพร้อมหมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อประสานงานได้ เป็นการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้สิ่งของที่พัก อาหาร และการประชุมสัมมนาไว้ล่วงหน้า

อภิปรายผล

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย พบว่า เมื่อปี พ.ศ. 2543 เกิดปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ “บั้งไฟพญานาค” ในลุ่มน้ำโขงบริเวณเขตพื้นที่ จังหวัดหนองคาย ทำให้มีผู้สนใจเดินทางเข้ามาเฝ้าชมจากทั่วสารทิศเป็นจำนวนมาก โรงแรม ที่พักใน จังหวัดหนองคาย แขนงเต็มทุกแห่งไม่เพียงพอในการรองรับนักท่องเที่ยว ผู้ว่าราชการจังหวัดหนองคาย ในสมัยนั้นได้แนะนำให้ชาวบ้านที่มีบ้านอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงเปิดบ้านตนเองเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก เป็นการอำนวยความสะดวกช่วยเหลือด้านที่พัก ห้องน้ำ และจัดหาอาหารให้รับประทานอันเป็น ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของชาวอีสานดังกล่าวที่ว่า “กินข้าวเขาเฮือน” และยังเป็นการผูกสัมพันธ์ ระหว่างคนในสังคมให้มีความผูกพันกันไปมาหาสู่กันฉันญาติมิตร สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ นิยมโดย มาลีโนว์สกี (ค.ศ. 1884-1942) เสนอว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมต่างได้ทำหน้าที่ ตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์และวัฒนธรรม ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย มีสุขภาพดี และการ มีลูกหลานสืบเผ่าพันธุ์

Malinowski (1884 - 1942) ยังได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม คือ การเน้นวัฒนธรรมในการทำหน้าที่สนองความต้องการ ความจำเป็นของมนุษย์ 3 ด้าน คือ

- 1) ความต้องการด้านความจำเป็นพื้นฐานเป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค
- 2) ความต้องการด้านสังคม เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน ได้แก่ การแบ่งปัน การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริการ และการควบคุมทางสังคม
- 3) ความต้องการด้านจิตใจ ได้แก่ ความกลมกลืนทางสังคมและเป้าหมายชีวิต อันได้แก่ ความอบอุ่นทำให้เกิดความมั่นใจ

สภาพปัจจุบันและปัญหา พบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย มีนักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาศึกษาดูงาน พักค้างคืนเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน เน้นการปะทะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ วัฒนธรรม ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและจุดมุ่งหมายหลักส่วนใหญ่อยู่ที่ วัฒนธรรมความเชื่อเรื่อง "บั้งไฟพญานาค" จากการได้รับข่าวสารการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ประเพณีวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนและการอนุรักษ์ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมโดย ฟรานส์ โบแอส (Frang Boas) กล่าวว่า กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมคล้ายกันจะเป็นกลุ่มชนที่มีความสนิทสนม และมีความสัมพันธ์กันมาก่อน วัฒนธรรมหรือระบบสัญลักษณ์แพร่กระจายออกไปเพราะคนย้ายถิ่น

การนำเอาวัฒนธรรมเก่าติดตัวไปด้วย หรือเพราะคนจากถิ่นอื่นมาติดใจวัฒนธรรมของกลุ่มนี้ และขอยืมวัฒนธรรมไปใช้ ไม่เชื่อว่าคน 2 กลุ่มที่อยู่ห่างไกลกันต่างค้นคิดวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันขึ้นมาเอง การแพร่กระจายวัฒนธรรมจะมีการแพร่กระจายทุกทิศทางเริ่มจากจุดกำเนิด ออกไปได้ไกลที่สุดเพียงใด โดยมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ 1) ลักษณะทางวัฒนธรรม 2) หน่วยรวมวัฒนธรรมและ 3) เขตวัฒนธรรม ทั้งนี้อาจจะมีการขัดแย้งและขัดต่อ กล่าวคือ ข้อดี : เป็นผู้ริเริ่มให้ความสนใจกับข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง และมีหลักเกณฑ์ในการศึกษาและวิจัย มองว่าความรู้ใหม่ ๆ สำคัญต่อการสร้างทฤษฎี วิจัยเสร็จจากทฤษฎีก็จะตามมาเอง ส่วนข้อด้อย : ทฤษฎีนี้เชื่อว่าสังคมแต่ละสังคมมีลักษณะเฉพาะตัว ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งจะเป็นตัวกำหนดให้เกิดลักษณะบางอย่างไม่ได้ ผลงานของโบแอส จึงออกมาในรูปการตรวจรายละเอียดตามลักษณะนักวิจัยสนามที่ดี (อมร พงศาพิชญ์. 2538 : 58 - 59)

ปัญหา พบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคายยังประสบปัญหาด้านรายได้ไม่มั่นคง มีนักท่องเที่ยวเข้ามาพักที่โฮมสเตย์เฉพาะเทศกาลออกพรรษาและเทศกาลสงกรานต์เป็นจำนวนมาก บ้านพักไม่พอรองรับนักท่องเที่ยว หลังจากหมดฤดูเทศกาลโฮมสเตย์เงียบเหงา ชาวบ้านหลายคนขาดรายได้ต้องเข้าไปหางานทำในกรุงเทพมหานครเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัว และยังพบว่า งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐมีน้อยไม่เพียงพอในการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ชาวบ้านคงดำเนินงานเองตามศักยภาพของตน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พงศาพิชญ์ (2547 : 97 - 103) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์บ้านโคกโก่ง พบว่า มีการบริหารจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม ประสบปัญหาการแบ่งงานไม่ชัดเจน ผู้รับผิดชอบด้านการประชาสัมพันธ์ไม่ต่อเนื่อง ข่าวสารไปถึงกลุ่มเป้าหมายเท่าที่ควร ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการน้อยรายได้ในโฮมสเตย์ต่ำ ทำให้ศักยภาพในการบริหารจัดการด้านที่พักและการบริการอื่น ๆ ไม่ราบรื่นและไม่ต่อเนื่อง

แนวทางพัฒนา พบว่า ได้ดำเนินการตามเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ประกอบด้วย ด้านที่พัก ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านความปลอดภัย ด้านการต้อนรับผู้มาเยือน ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ด้านการสร้างมูลค่าและมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน และด้านการบริหารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มโฮมสเตย์ เป็นต้น แนวทางพัฒนาดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพของโฮมสเตย์ไปในทางที่ดีทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานการอนุรักษ์วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชน และเป็นการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เพื่อให้ลูกหลานได้เห็นและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามแบบดั้งเดิมของชาวอีสานให้คงอยู่ ได้แก่ วัฒนธรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นเข้ามาพักในหมู่บ้านโดยการแสดงความยินดีด้วยพิธีบายศรีสู่ขวัญผูกข้อมือ เข้าร่วมกิจกรรมรายการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน รับประทานอาหารที่มีในท้องถิ่น และร่วมทำบุญใส่บาตร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nillson (2001 : 7 - 24) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ พบว่า เกษตรกรเป็นผู้ถ่ายทอดวิถีชีวิตแบบชาวสวนให้แก่ นักท่องเที่ยว และผู้หญิงต้องการยกระดับความสำคัญของตนขึ้นมา จากการทำงานปกติในฟาร์ม ซึ่งดีกว่าผู้ชาย สิ่งที่ทำได้ดี คือ การต้อนรับนักท่องเที่ยว การบริการด้านอาหาร และการส่งเสริมด้านกิจกรรม ซึ่งเป็นที่พอใจนักท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เพราะการพักแบบโฮมสเตย์ได้เรียนรู้ถึงสังคม ความคิดและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนั้น ๆ

นอกจากนี้ ยังพบว่า แนวทางพัฒนาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย ยังช่วยอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงความอุดมสมบูรณ์ โดยมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกป่ารักษาความสมดุลของธรรมชาติ ที่มีในท้องถิ่น เช่น ภูเขา ป่าไม้และน้ำตก เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักว่าตนมีส่วนเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เข้ามาจัดกิจกรรมในลักษณะการเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ พักแรม และการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สอดคล้องกับทฤษฎีนิเวศวัฒนธรรม (Cultural Ecology Theory) โดยสจิวต์ (Julian Steward) ได้อธิบายแนวคิดแบบนิเวศวัฒนธรรมว่า “วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นพลวัตหรือมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัว โดยพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สอดคล้องกับ อนุชา ปัญจพันธ์ (2545 : 78 - 90) ได้ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง กรณีศึกษาตำบลผาซำน้อย จังหวัดพะเยา พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการดำเนินงาน โดยมีทรัพยากรท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว สภาพในแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1. การศึกษาครั้งนี้ได้อาศัยความรู้ด้านศักยภาพของชุมชนในการรวมพลังขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านด้านวัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการในการบริหารจัดการในโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย แล้วนำความรู้มาถ่ายทอดให้ประชาชนในท้องถิ่นให้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน รู้จักตนเองทำให้สำนึกต้องการพัฒนาท้องถิ่นตน ช่วยเป็นพลังใน

การขับเคลื่อนชุมชนของตน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำรูปแบบ วิธีการดำเนินงานไปประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

2. การศึกษาครั้งนี้นำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโฮมสเตย์ แหล่งท่องเที่ยวโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท ควรนำเทคนิควิธีการและการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรม การอนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การอนุรักษ์วิถีชีวิตแบบดั้งเดิม เพื่อเพิ่มศักยภาพของชุมชนเพิ่มผลผลิต และสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคงต่อไป

3. กิจกรรมในโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ควรมีการดำเนินงานแบบเครือข่าย จัดอบรมสัมมนา ประชุมเชิงปฏิบัติการ ศึกษาดูงาน เพื่อหารูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานให้เหมาะสม เพื่อให้หน่วยงานราชการ องค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้นำไปใช้ประโยชน์ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคายมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจจำนวนมาก จึงมีข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาดังนี้

1. ควรศึกษาประเด็นการพัฒนาสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

2. การวิจัยด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

3. ควรวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายเส้นทางท่องเที่ยวในเทศกาลออกพรรษาและเทศกาลสงกรานต์ โดยทำโครงการเสนอของบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวระดับจังหวัดและประเทศ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา. รายงานประจำปี 2551. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา, 2551.
- กาญจนา แก้วเทพ. เครื่องมือการทำงานแนววัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2538.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551.
- _____. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : อัสสา, 2544.
- _____. Home Stay – Farmstay. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. กระบวนการค้นวัฒนธรรมไทย “ต้นตอ” เศรษฐกิจถดถอย. กรุงเทพฯ : ชัสเชสมิเดีย, 2541.
- โครงการวิถีทรรศน์. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2540.
- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์, 2543.
- งามะรี พิทักษ์วงศ์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2533.
- ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. สังคมนิยมประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2537.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ต้นไทรการพิมพ์, 2537.
- ชนกันต์ หิรัญพันธุ์. ศึกษาการจัดกิจกรรมของชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านศิรีวัง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2544.
- ชลิตา รินทร์พรหม, เปรมฤดี ชลังวิเชียร และพิชาน พงศ์นุรักษ์. การศึกษาความยั่งยืนของโฮมสเตย์ในอีสานใต้. รายงานวิจัย. 1 มิถุนายน 2549 - 31 พฤศจิกายน, 2550.
- ชัยสิทธิ์ ดำรงวงศ์เจริญ. การจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเชิงอนุรักษ์โดยมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาภูผายนต์ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดสกลนคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2540.

- ชาญวิทย์ เรือนมูล และคณะ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนบ้านท่าฟ้าใต้ ต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาโบราณสถานท่าฟ้าใต้ อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. พะเยา : มหาวิทยาลัยนครสวรรค์วิทยาเขตพะเยา, 2549.
- ชูวิทย์ ศิริเวชกุล. การประชาสัมพันธ์ภายในโรงแรมเอเชีย ศึกษาเฉพาะกรณี "พนักงานสัมพันธ์". กรุงเทพฯ : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- ณรงค์ เส็งประชา. วิถีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2544.
- เดชา ไต้งสูงเนิน. การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเกษตร กรณีศึกษาบ้านม่วงคำ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- ติน ประชัญพฤทธิ. ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ต๋อย ชุมสาย. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ถวิล ทองสว่างรัตน์. ประเพณีในรอบปีของชาวผู้ไท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ทรงคุณ จันทจร. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กาลสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2549.
- _____. การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม. สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม : ประสานการพิมพ์, 2549.
- _____. การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ของกลุ่มชาติพันธุ์กะเลิง. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- ทัดดาว บุญปัญญาโรจน์. แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. ท้องถิ่นอีสานกับการท่องเที่ยว. มหาสารคาม : ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- ธวัช ปุณโณทก. คติความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
- ธันวา ใจเที่ยง. หมู่บ้านชาวนาปฏิวัติบนแผ่นดินอีสานตอนบน. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 2546.
- ธินิกานต์ ประไกรวัน. การพัฒนาการจัดการสวนเกษตรสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร : กรณีศึกษา สวนยอ "รอยัล ทโรปาร์ค". วิทยานิพนธ์ บธ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.
- นิคม มุสิกคามะ. วัฒนธรรม : บทบาทใหม่ในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2545.
- นิตี เอียวศรีวงศ์. ความหลากหลายของวัฒนธรรมไทย : การท้าทายใหม่ ใน ปัจจุบันและอนาคตของงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, 2533.
- นียบรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.
- เนตรชนก นันท์. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

- บั้งไฟพญานาคจังหวัดหนองคาย. ม.ป.ป.<<http://nongkhai108.fix.gs> 07/1055> 2551.
- บริษัท มรดกโลก จำกัด. รายงานโครงการการศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียด
การให้แสงสว่างโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : เพทายการพิมพ์,
2537.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. สรุปผลการสัมมนา “ทุนทางสังคม : มรดกเก่าจะนำไปรอดจริงหรือ.
ขอนแก่น : ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- บุรียรัตน์ สามีตติยะ. ชุดรู้เมืองไทย : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,
2544.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- _____. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2542.
- บุญสม ยอดมาลี. การสืบค้นประวัติชุมชน แบบประชาชนมีส่วนร่วม กรณีบ้านสระบัว
ตำบลกู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะ
และวัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.
- ประพิมพร สมณาแซง, ผลารัตน์ รัฐเขตต์ และสุมาลี รัตนปัญญา. การประเมินภาวะโภชนาการ
ในชุมชน. ขอนแก่น : คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.
- ประภาส อินทนปสาธน์. การบริหารจัดการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วม กรณีหมู่บ้านโคกโก่ง
อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. ปริญญาณีพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น :
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- ประเวศ วะสี. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท เล่ม 1. กรุงเทพฯ : อมรินทร์
พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2545.
- พงศธร เกษสำลี. งานเทศกาลประเพณีที่น่าสนใจทางการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ :
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2531.
- พชระ พิพัฒน์โยธะพงศ์. การจัดการแหล่งพักอาศัยแบบโฮมสเตย์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ :
กรณีศึกษา หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์.
วิทยานิพนธ์ คพ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- พรพิมล ปาฐะเดชะ. การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านป่าสักงาม
ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์, 2547.
- พระมหาปัญญา เขมปญโญ. ชนชาติผู้ไท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.
- พระมหาวีรวงศ์ (ติสโส อ้วน). นิพนธ์บางเรื่อง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
2519.

- พิทยา พิณสาร. รูปแบบการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนชาวเขา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- เพลินพิศ เครือบุญ. วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านจิวเหนือ ตำบลบ้านปาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- ไพบูลย์ ช่างเรียน. วัฒนธรรมการบริหาร. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2532.
- ไพโรจน์ สโมสร, อภิชาติ ทองอยู่ และมณีมัย ทองอยู่. การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านในภาคอีสาน และรูปแบบงานพัฒนาที่เหมาะสม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.
- ภราเดช พษ์วิเชียร. เขาสก : เขอกเขาหินปูนแห่งผืนป่าสุราษฎร์ธานี. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544.
- ภัททิยา ยิมเรวัต. ประวัติศาสตร์สิบสองจุไทย. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2544.
- ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. การศึกษาทบทวนแผนพัฒนาการท่องเที่ยว ภาคเหนือตอนบน. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2541.
- มธุรส ปราบโพรี. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไทยทรงดำบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- มิตรรา สามารถ. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : รายงานผลการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ : กลุ่มงานพัฒนายุทธศาสตร์มหาดไทย สถาบันดำรงราชานุภาพ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2543.
- มุกิตา ปิ่นสุนทร. การวางแผนเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวในเขตกรุงรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- เยาวภา เจริญรัตน์. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมู่บ้านช้างบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.
- โยธิน จันทวี. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาโครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.
- รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ. การปรับตัวของประชากรชนบทบริเวณลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิต. สงขลา : คณะวิทยาการจัดการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2537.
- รัชณี จึงเพิ่มสุขสกุล. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการจัดการแหล่งโบราณสถานเพื่อการท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมืองกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์ ศศ.บ. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2535.

- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่น, 2546.
- รักบ้านเกิด. รากฐานไทยฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาประเทศ. 2551.
<http://www.rakbankerd.com/01_jam/thaiinfor/province_info/index.html?pid=71> 2551.
- รัฐทิตยา หิรัญยหาต. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอกำแพง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.
- รัตนภรณ์ มหาศรานนท์. การวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวต่อการจัดโฮมสเตย์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏธนบุรี, 2546.
- ละเอียด ศิลาน้อย. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง แนวทางการท่องเที่ยวในประเทศไทย. โครงการประชุมสัมมนาวิชาการเครือข่ายและงานวิจัยสาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- วรพักตร์ เลอสิทธิศักดิ์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมจากกิจกรรมการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงกุมกาม อำเภอสарภี จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.
- วรรณ วังษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- วรวรรณ อุบลเลิศ. การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศและเศรษฐกิจสังคมที่มีผลต่อการประยุกต์ และปรับใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ของชุมชนทุ่งกุลาร้องไห้. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- วีระา คลายนานทร. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2530.
- วาฬิกา แสนคำ. การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- วิชชุดา ใจเจริญ. การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกรณีศึกษา ชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2546.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย. กรุงเทพฯ : โฟร์เพซ, 2545.
- วีระชัย มงคลพันธ์. ความต้องการและความพร้อมของประชาชนท้องถิ่นในการเข้าร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย. กรุงเทพฯ : มูลนิธิปัญญา, 2536.
- _____. วิเทศคดีศึกษา : รากฐานของเมืองไทยในระบบโลกสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538.

- ศรีศักร วัลลิโภดม. โครงการการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดทำร่างแผนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เอกสารทางวิชาการ หมายเลข 31 การท่องเที่ยวกับการจัดการ โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. มุลินธิสารธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- ศิริ ฮามสุโพธิ์. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในระดับหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : ซีระฟิล์มแอนดิไซเท็กซ์, 2542.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงคมนาคม. 2552. <http://www.news.mot.go.th/motc/portal/graph/tab21.xls> 20 กุมภาพันธ์ 2552. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการ เพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542.
- สมชาย สนั่นเมือง. “ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว,” จุลสารการท่องเที่ยว. 17(2) : 25-33 ; เมษายน – มิถุนายน, 2541.
- สมพงศ์ เกษมสิน. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เกษมสุวรรณ, 2514.
- _____. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.
- สามพร มณีไมตรีจิต. การฝึกอบรมด้านความปลอดภัย สำหรับซูเปอร์ไวเซอร์. กรุงเทพฯ : กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2533.
- สัมฤทธิ์ วิชัยทา. ความเข้มแข็งของประชาสังคมตำบล ในการดูแลรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาการดูแลรักษาบ่อบาดาลและอ่างเก็บน้ำของประชาชนตำบลแม่ปะ ตำบลแม่หมอก และตำบลเวียงหมอก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. กรณีศึกษาค้นคว้าอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- _____. ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- _____. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แนวทางการพัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2527.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. พลังท้องถิ่นในบริบทนโยบายใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2545.

- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. ข้อมูลเพื่อการวางแผนมหาดไทย ข้อมูลพื้นฐาน ปี 2541. กรุงเทพฯ : ศูนย์สารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย, 2541.
- สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. การใช้เครื่องหมายรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย พ.ศ. 2548. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2551.
- _____. คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศรีเมืองการพิมพ์, 2550.
- _____. รายงานประจำปี 2550. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- _____. มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย Homestay Standard Thailand พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2551.
- สุดาพร วรพล. การสัมมนาทางวิชาการโครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย “ภูมิไทย นิยมไทย”. กรุงเทพฯ : สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- สุพล ชัยทร. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แบบโฮมสเตย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียง และลาวโซ่ง ภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.
- สุรจิตต จันทรสาขา. เมืองมุกดาหาร. มุกดาหาร : สภาวัฒนธรรมจังหวัดมุกดาหาร, 2543.
- เสรี วงศ์ไพจิตร. จุดหักเหของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ชนวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทางการเมือง. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2530.
- องค์การสหประชาชาติ. แนวคิดเชิงทฤษฎีของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกับการลดภาวะเจริญพันธุ์. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- อมร บุตรเวียงพันธ์. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูกระดึง จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.
- อนันต์ เกตุวงศ์. การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- อนุชา ปัญจพันธ์. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบนพื้นที่สูง : กรณีศึกษาตำบลผาช้างน้อย อำเภอปาง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- อภิญา จิตรวงศ์นันท์. การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนลุ่มน้ำว่า จังหวัดน่าน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- อภิศักดิ์ โสมอินทร์. โลกทัศน์อีสาน. มหาสารคาม : อภิชชาติการพิมพ์, 2537.
- อมร พงศาพิชญ์. “ทุนทางสังคมในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในสังคมไทย,” วารสารวิจัยสังคม. 23(1) : 34 - 50, 2543.
- อังคณา ใจเข็ม. การวิเคราะห์ดนตรีพื้นเมืองเหนือ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2546.
- Aspinall, Alison Jean, “Communities in Change : Social Sustainability and Tourism Development,” Maters Abstracts International. 45(1) : Unpaged ; February, 2007.

- Boi, Paul Owusu. "Residents' Attitudes and Perceptions Toward National Parks and Ecotourism Development in Ghana : The Case of Dome Community in the Digna National Park," Dissertation Abstract International. 40(06) : 2013 ; December, 2004.
- Bronislaw, Malinowski. Magic Science and Religion. New York : Doubleday, 1995.
- Casellas, P. Antonia. "The Barcelona Model? Agents, Policies and Planning Dynamics in Tourism Development," Dissertation Abstracts International. 64(6) : 2282 - A ; December, 2003.
- Diedrich, Amy. "Assessment of the Impacts of Tourism Development in Coastal Communities in Belize," Dissertation Abstracts International. 67(11) : Unpaged ; May, 2007.
- Fennell, A. David. Ecotourism an Introduction. London : Routledge, 1961.
- Green, Arnold W. Sociology. New York : McGraw Hill, 1972.
- Grootaert and Van Bastelaert. Social Capital and Economic Growth. Tokyo : Japan, 2002.
- Holloway, J Christopher. The Business of Tourism. Plymouth : Macdonald and Evans Ltd, 1983.
- Hurlbert, Diana H. "Learning From Those Who Have Gone Before : Three Case Studies of Planning Strategie to Manage Tourism as Development in the Western United States," Maters Abstracts International. 41(2) : 407 ; April, 2003.
- Kroeber, L. Alfred. The Nature of Culture. Chicago : Chicago University Press, 1963.
- Liu, Abby Yi-chun. "Human Resources Development and Planning for Tourism : Case Studies From PR China and Malaysia," Dissertation Abstracts International. 63(8) : 2934-A ; February, 2003.
- Lu, Shiau-Yun. "Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture," Dissertation Abstracts International. 67(4) : 1561 - A ; October, 2006.
- Mc Clelland, C. David. The Achieving Society. Princeton N.J. : Van Nostrand, 1961.
- Mill, Robert Christie. Tourism The international Business. New Jersey : Prentice Hall, 1990.
- Mitz, Robyn. "A Community's Perspective on Tourism Development," Maters Abstracts International. 45(3) : Unpaged ; June, 2007.

- Nan Lin. In Vitro Mechanistic Studies of Cell Proliferation and Cell Death Induced by the Agrochemicals Commonly Used in the Red River Valley. Thesis Ph. D. U.S.A. : University of Minnesota, 2001.
- Pierre, Bourdieu. The Forms of Capital. New York : Greenwood, 1986.
- Pigram, J. "Planning for Tourism In Rural Areas : Bridging the Policy Implementation Gap," Tourism Research : Critiques and Challenges. London : Rutledge, 1993.
- Pond, Kathleen Lingle. The Professional Guide : Dynamics of Tour Guiding. New York : Van Nostrand Reinhold, 1983.
- Preissing, John. "Community Economic Development Strategic Planning for Rural Communities : A Case Study of Successful Programs," Dissertation Abstract International. 67(09) : Unpaged ; March, 2007.
- Putnam, R. D. Making Democracy Work Civic Traditions in Modern Italy. Princeton, NJ : Princeton University Press, 1993.
- Soper, K. Anne. "Culture Heritage, Identity, and Tourism in Mauritius : Moving Beyond the Tourist Gaze," Dissertation Abstract International. 67(05) : Unpaged ; November, 2006.
- Sprecher, Dawn Marie. "Village-Based Tourism : Monitoring Tourism Change on The Mekong River," Dissertation Abstracts International. 40(60) : 1442 ; December, 2002.
- Stem, Caroline Jeanine. "The Role of Local Development in Protected Area Management : A Comparative Case Study of Ecotourism in Costa Rica," Dissertation Abstracts International. 62(7) : 3009-B ; January, 2002.
- Stephen, Timm. The Performance and Innovation Unit. New York : Greenwood, 2002.
- Steward H, Julian. Theory of Cultural Change. Urbana ILL : University of Illinois, 1963.
- Taylor, Edward Burnett. Primitive Culture. London : Jonh Murray, 1871.
- Terry, Andrea. "Claiming Christmas for the Tourist : Living History in Dundurn Castle," Dissertation Abstract International. 44(06) : Unpaged ; December, 2006.
- White, Leslie. The Science of Culture. New York : Bobbs Merrill, 1969.
- Wissier, Clark. Man and Culture. New York : MacMillan, 1923.
- Xie, Philip Feifan. Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Hainan, China. Canada : University of Waterloo (Canada), 2001.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

- มุกุล พันศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจอมแจ้ง
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2555.
- เมธิพงษ์ ชันทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจอมแจ้ง
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2555.
- มัน ไกรยะวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านสีกายเหนือ
หมู่ 2 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2555.
- ยศรักษ์ อ่อนพรม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วน
ตำบลสีกายเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2555.
- ยุ้น สุริษา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจอมแจ้ง
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- เรือง เรียงราด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านสีกายเหนือ
หมู่ 8 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2555.
- ละมุน น้อยเมืองคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจอมแจ้ง
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2555.
- ลำดวน ดานิติ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจอมแจ้ง
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2555.
- ล้อม จรุงพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านวังน้ำมอก
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2554.
- วานิช ผาทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านสีกายเหนือ
หมู่ 4 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2555.
- วิรัตน์ ลิ้มสุวัฒน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านวังน้ำมอก
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2555.
- หนูพิศ ศรีระยศ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านวังน้ำมอก
หมู่ 7 ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2555.
- อิสระ พัวตนะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานปลัด อบต.
พระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2555.
- อุดมศักดิ์ นันทะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่องค์การบริหารส่วน
ตำบลพระพุทธรบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 14 เมษายน
พ.ศ. 2555.
- ตุ่น สีตะบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โฮมสเตย์บ้านสีกายเหนือ
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2555.
- ถนอม ชันภิบาล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีสว่าง หมู่ 6
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2555.
- ทองพูน ศรีจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีสว่าง
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2555.
- บุญธรรม กุนเสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัชฎาฐ โภคาพานิช เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีสว่าง
ตำบลสีกาย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2555.

ภาคผนวก ข
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสำรวจ
เรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
จังหวัดหนองคาย

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. .... เวลา .....
สถานที่สำรวจ .....

เนื้อหาการสำรวจ

บริบทพื้นที่ที่ทำการศึกษา .....

.....

แนวทางพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ .....

.....

ด้านที่พัก .....

.....

ด้านอาหาร .....

.....

ด้านวัฒนธรรม .....

.....

ด้านแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

ด้านผลิตภัณฑ์ .....

.....

ด้านประชาสัมพันธ์ .....

.....

เครื่องมือประกอบการสำรวจ

1. กล้องบันทึกภาพ
2. สมุดบันทึก
3. เครื่องมือภาคสนามอื่น ๆ

ลงชื่อ ..... ผู้สำรวจ/ผู้วิจัย
(.....)

ลงชื่อ ..... ผู้ช่วยสำรวจ/ผู้ช่วยวิจัย
(.....)

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม
เรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
จังหวัดหนองคาย

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. .... เวลา .....

สถานที่สังเกต .....

1. เนื้อหาการสังเกต

1.1 ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งโฮมสเตย์ .....

.....

1.2 สภาพปัจจุบันและปัญหา

1.2.1 สภาพปัจจุบัน .....

.....

1.2.2 สภาพปัญหา .....

.....

1.3 รูปแบบการพัฒนา

1.3.1 ด้านที่พัก .....

.....

1.3.2 ด้านอาหาร .....

.....

1.3.3 ด้านวัฒนธรรม .....

.....

1.3.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

1.3.5 ด้านผลิตภัณฑ์ .....

.....

1.3.6 ด้านประชาสัมพันธ์ .....

.....

2. เครื่องมือประกอบการสังเกต
  - 2.1 กล้องบันทึกภาพ
  - 2.2 สมุดบันทึก
  - 2.3 เครื่องมือภาคสนามอื่น ๆ

ลงชื่อ ..... ผู้วิจัย/ผู้สังเกต
(.....)

ลงชื่อ ..... ผู้ช่วยสังเกต
(.....)

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
เรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
จังหวัดหนองคาย

เรื่อง .....

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. .... เวลา .....

สถานที่ .....

กิจกรรมที่สังเกต .....

1. เนื้อหาจากการสังเกต

.....

.....

.....

.....

2. สรุป

.....

.....

.....

.....

3. เครื่องมือประกอบการสังเกต

1. กล้องบันทึกภาพ
2. สมุดบันทึก
3. เครื่องมือภาคสนามอื่น ๆ

ลงชื่อ ..... ผู้สังเกต/ผู้วิจัย
(.....)

ลงชื่อ ..... ผู้ช่วยนักวิจัย
(.....)

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
จังหวัดหนองคาย

คำชี้แจง กรุณาเติมข้อความลงในช่องว่าง และกาเครื่องหมาย ลงใน หน้าข้อความที่ต้องการ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ..... สกุล.....
 อายุ ..... ปี เพศ ชาย หญิง
 ที่อยู่ปัจจุบัน..... หมู่ที่..... ตำบล..... อำเภอ.....
 จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์
 วุฒิทางการศึกษา .....
 สถานที่ทำงานปัจจุบัน..... ตำแหน่ง.....
 โทรศัพท์..... มือถือ.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์

2.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านโฮมสเตย์

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

2.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของการ

2.2.1 สภาพปัจจุบัน

ด้านที่พัก .....

.....
 .....

ด้านอาหาร .....

.....
 .....

ด้านวัฒนธรรม .....

.....
 .....

ด้านแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

ด้านผลิตภัณฑ์ .....

.....

ด้านประชาสัมพันธ์ .....

.....

2.2.2 สภาพปัญหา

ด้านที่พัก .....

.....

ด้านอาหาร .....

.....

ด้านวัฒนธรรม .....

.....

ด้านแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

ด้านผลิตภัณฑ์ .....

.....

ด้านประชาสัมพันธ์ .....

.....

ตอนที่ 3

3.1 ด้านที่พัก .....

.....

3.2 ด้านอาหาร .....

.....

.....

3.3 ด้านวัฒนธรรม .....

.....

3.4 ด้านแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

3.5 ด้านผลิตภัณฑ์ .....

.....

3.6 ด้านประชาสัมพันธ์ .....

.....

ลงชื่อ ..... ผู้ให้สัมภาษณ์
(.....)

ลงชื่อ ..... ผู้สัมภาษณ์/ผู้วิจัย
(.....)

ลงชื่อ ..... ผู้ช่วยนักวิจัย
(.....)

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....
เวลา ..... น.

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง
เรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
จังหวัดหนองคาย

ผู้ให้สัมภาษณ์ นาย/นาง/นางสาว .....

เรื่อง .....

วัน ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

สถานที่สัมภาษณ์ .....

เนื้อหาที่ได้จากการสัมภาษณ์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ ..... ผู้สัมภาษณ์
(.....)
วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....
เวลา ..... น.

แบบสนทนากลุ่ม
เรื่อง แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
จังหวัดหนองคาย

สถานที่สนทนา .....

วัน ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน ..... คน

เลขที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง	ลายมือชื่อ	หมายเหตุ
1				
2				
3				
4				
5				
6				
7				

ความมุ่งหมายการสนทนากลุ่ม

1. เพื่อศึกษา .....
2. สภาพปัจจุบันและปัญหา .....
3. แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ .....

ลำดับการสนทนากลุ่ม

1. เพื่อศึกษา .....
.....
2. สภาพปัจจุบันและปัญหา .....
  1. ด้านที่พัก .....
  - .....
  - .....
2. ด้านอาหาร .....
- .....
- .....
3. ด้านวัฒนธรรม .....
- .....
- .....

4. ด้านแหล่งท่องเที่ยว .....

.....

5. ด้านผลิตภัณฑ์ .....

.....

6. ด้านประชาสัมพันธ์ .....

.....

3. แนวทางพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ .....

1. ....

2. ....

3. ....

4. ....

5. ....

6. ....

สรุป

.....

.....

ปิดการสนทนากลุ่มเวลา .....

ลงชื่อ ..... ผู้วิจัย/ดำเนินรายการ
(.....)

ลงชื่อ ..... ผู้ช่วยนักวิจัย/บันทึก
(.....)

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายอัษฎาวุธ โภคาพานิช
วันเกิด	วันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2525
สถานที่เกิด	อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 212 วิทยาลัยเทคนิคเพชรบูรณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ครูผู้ช่วย
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	วิทยาลัยเทคนิคเพชรบูรณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ 67000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2539	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนกุมภวาปี
พ.ศ. 2543	มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนกุมภวาปี
พ.ศ. 2547	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2549	ป.บัณฑิตวิชาชีพรู (ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพรู) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
พ.ศ. 2555	ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

